

Fuat Kav

1976 yılında henüz grup aşamasında olan Kürdistan Devrimcileri'yle tanıştı. Daha sonraki yıllarda ideolojik, düşünsel ve siyasal çalışmalarını derinleştirerek PKK saflarında örgütsel çalışmalarını profesyonel düzeyde sürdürdü.

1980 yılının Nisan ayında tutuklanır. Başta Diyarbakır, Eskişehir, Aydın, İzmir''Buca ve Konya olmak üzere Türkiye'nin çeşitli askeri ve "sivil" cezaevlerinde tutuklu kaldı.

12 Eylül 1982 yılında bazı uyduruk gerekçelerle askeri mahkemede yargılandı ve çok kısa bir zaman dilimi içerisinde idama mahkûm edildi. 5 yıl boyunca idam ipinin gölgesinde yaşadı,1990'lı yıllarda çıkan bir yasayla idam cezası 20 yıla düşürüldü.

Toplam 20 yıl, 6 ay, 6 gün cezaevinde kaldıktan sonra, 4 Haziran 2000 yılında tahliye oldu.

Cezaevinden tahliye olduktan 3 yıl sonra Almanya'ya gitmek zorunda kaldı. Türkiye'de Günlük, Almanya'da ise Yeni Özgür Politika gazetelerinde yazıları yayınlanan Fuat Kav, aynı zamanda Almanya'da demokratik sivil toplum örgütlerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Mavi Ring
Fuat Kav

AramAnı-Roman

Editör: Vedat Çetin
Düzeltilti: Ulaş Güldiken

1. Baskı: Eylül 2008
2. Baskı: Temmuz 2013

Baskı ve Cilt:
Gün Matbaacılık
Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.
Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23/A
Küçükçekmece İstanbul
Tel: 0 (212) 580 63 81

ISBN:

Aram Basım Reklam ve Yayıncılık
Sanayi Ticaret Limited Şirketi
Huzurevleri Mah. Sıtkı Göral Cad. Kurdi”Der Binası Kat3/3
Kayapınar / DİYARBAKIR
Tel: 0 412 238 30 71

email: info@aramyayinevi.com
www.aramyayinevi.com

Mavi Ring

Fuat Kav

AramAnı-Roman

İçindekiler

Önsöz.....	6
Gökyüzü yıldızlar tarlasını andırıyordu.....	10
Sürgün ve irade kırma yeri: Eskişehir.....	29
“Kılıç artığı” Zülfikar kadar keskindi.....	32
Mavi Ring diğer ringlerden farklıydı.	41
“Türkçe konuş çok konuş!”	92
Ölümün kol gezdiği cehennem.....	94
Zamanın sonsuzluğu ve Şamil’in üryan hali.....	120
İkinci operasyon ve kulaktan kulağa yayılan ölüm haberleri....	126
Ölümle dans.	140
Ali.....	165
Basın Günlüğü.....	169
Açıklama ve Eylemler.....	176

Mehmet **Yalçınkaya**, Hüseyin Hüsnü **Eroğlu**,
Mustafa **Gezgör**, Doğan **Kılıçkaya**
ve inançları uğruna gözlerini kırpmadan
yaşamlarını feda edenlerin anısına...

Önsöz

Mavi Ring, yakın dönemde yaşanan dramatik sürecin etkili bir öyküsüdür. Bu gerçek öykü, insanlıktan, erdemden, duygudan, hukuktan nasibini almamış 12 Eylül rejiminin ve sonradan oluşturulan sistemin acımasız yöntemlerle Kürt halkının iradesini ve inancını tutsaklar şahsında yok etme politikasının sadece bir parçasını oluşturuyor. Belki de küçük bir parçasını...

Yaşananlar, aradan geçen yirmi yıla yakın süreye rağmen, halen de okudukça insanın tüylerini ürpertmeye, kanını dondurmaya devam ediyor. Bu öyküyü bir kaç kez okumama karşın, sadece bir metin olarak okuyamadığımı itiraf etmeliyim. Her defasında duygularım alt üst oldu ve kendimi o dönemde yaşanan vahşet sürecinin bir parçası, tanığı hatta mağduru gibi hissettim. Anladım ki, yakın zamanda yaşadığımız pek çok vahşi olay gibi bu olayı da tarihin bir parçası olarak soğukkanlı bir tarzda okumak mümkün değil. Çünkü Mavi Ring'in yolculuğu sürüyor, acılarımıza acı katmaya, canımızdan can almaya devam ediyor. O yüzden yaralarımız henüz kapanmadı ve acılarımız orta yerde kanamaya devam ediyor. O yüzden duygularımız hala ayakta ve öfke insanın kanını beynine sıçratırcasına dipdiri...

Bu öyküyü bugün yazmanın ve okumanın ayrı bir önemi var. Çünkü yakın dönemde olup bitenleri bile, bize sanki uzak bir tarihsel olaymış gibi hissettirmeye çalışanlara karşı, yeniden anım-samanın, unutmamanın anlamlı ve değerli bir eylem olduğunu düşünüyorum.

Bu öyküde zalimler safında adı geçenlerin elbette kişisel açıdan sorumlulukları büyük. Bu büyük vahşetin bir parçası olmalarında, şiddeti ve zulmü bu kadar gönüllü ve keyfi uygulamalarında,

onların içinde yetiştikleri devletçi kültürün, gayri insani geleneğin rolünü küçümsemek mümkün değil. Açlıktan, havasızlıktan, yorgunluktan bitap düşmüş tutsakların, önce onurunu kırmaya çalışsan, sonra da hunharca fiziki saldırıya tabi tutan bir başgardıyanın tam da şiddetin zirvesindeyken, “ evde eşim ve çocuklarım bekliyor” demesi, yaratılan insan tipinin ortalama bir örneğini oluşturuyor. Günlük yaşamın sıradanlığı içinde yaşayan bu kişilerin, güç ve otoritenin himayesinde nasıl da birer şiddet aygıtına dönüşüklerini göstermek, hem faşizmin yarattığı insanı hem de faşizme zemin olan insanı resmetmesi açısından önemlidir.

Bu öykü, aynı zamanda ruhunu ve kişiliğini faşizme teslim etmemiş insanların da öyküsüdür. İyi ve kötünün, vicdan ve vicdansızlığın, onur ve düşkünlüğün, sevgi ve acımasızlığın elbette bireysel boyutları da vardır ve bu asla göz ardı edilmemelidir. Bu toprakların, her biri içinde gizli bir canavar barındıran bireyleri yetiştirmesinin nedenlerini anlamak gerekiyor. Salt 12 Eylül faşizmiyle, salt sistemle açıklamak yetersiz kalıyor kanımca.

Yetiştikleri kültür, insan ve etik ölçüler gibi etkenleri anlamak, sistemlerin yanında bireylerin de dönüşüme uğratılmasının demokrasinin ve özgürlüğün temel bir unsuru olduğunu gösteriyor. Elbette asıl olan, zulmü üreten, onun kurumlarını ve araçlarını oluşturan, her türlü farklılığı ve renkliliği reddeden, adeta betonarme bir tarzda tek tip bir birey ve toplum görmek isteyen rejimin kendisidir. Ve rejimi bu kadar canavarlaştıran da onun yaratıcısı olan resmi ideolojidir.

Bugün de, sistemin aynı şekilde yeniden ‘Mavi Ring’ler yaratmayacağıнын bir garantisinin olmadığını akıldan çıkarmamak bu öykünün bir sonucu olsa gerek. Kürtleri, her türlü muhalif düşüncüyü ve farklılığı, bünyesinde demokratik bir olgunluğu tutabilecek niteliğe gelmeden, aynı sistemin çok daha trajik hikâyeleri bağrından çıkarabileceği, soğuk bir gerçeklik olarak önümüzde duruyor.

Bu hikâyenin söylediği bir başka şey de var: Türkiye, yakın tarihinin hiçbir olayıyla hesaplaşmayı beceremedi. Öyle bir niteliğe

ve olgunluğa sahip olmadı. Hiçbir haksızlığı ve zulmü, yarım ağızla bile olsa kabul etmedi. Bugün “PKK, Diyarbakır zindanlarının ürünüdür” diyenler, bu zindanları üretenlerden çok PKK’yle, yani sonuçla uğraşıyorlar. Asıl olan şudur; Türkiye geçmişiyle hesaplaşmalı. Bu zulüm mekanizmasını kurgulayanlar ve bu mekanizmanın uygulayıcıları “tıpkı bu öyküde yer alan savcı ve gardiyanlar gibi” bir şekilde hesap vermeli. Özür dilemeli. Yaptığı işin zulüm olduğunu, haksızlık olduğunu, insanlığa, hukuka ve adalete sığmadığını belirten bir açıklamada bulunmalı. Oysa bir tek kişinin bile böylesi bir tavrına, vicdan muhasebesine, arınma girişimine tanık olmadık. Cılız bir özür bile duymadık. Asıl rahatsız edici olgulardan biri de bu. Bu sistemin, her zaman canavarlaşabileceğinin en büyük ölçüsü bu. Maalesef bir gün yeniden bir Diyarbakır zindanı yaratılmak istendiğinde, yeniden Mavi Ring gibi bir ölüm arabası yaratılmak istendiğinde, bu işte yer alacak savcılar, doktorlar, gardiyanlar fazlasıyla bulunacaktır. Türkiye geçmişiyle hesaplaşmalı. Yaşattığı acılardan dolayı özür dilemeli. Kendi insanlarına, Kürtlere, farklı düşüncesi olanlara, bir kez daha inançlarından ve düşüncelerinden dolayı işkence yapmayacağını; insanın tarif etmekte bile zorlandığı, insan onuruna yakışmayan uygulamalara girmeyeceğini söylemeli. En önemlisi de bunu yaşayacağı değişimlerle ortaya koymalı.

O yüzden, bu öykü nostaljik bir bakış açısıyla okunmamalıdır. Ve bugün devam eden pek çok olayla bağlantısı kurulabilmelidir. 12 yaşında 13 kurşunla öldürülen Uğur’un, yine bedeni top mermileriyle parçalanan 13 yaşındaki küçük Ceylan’ın hikâyesiyle birlikte okunmalıdır. Bir Newroz günü panzer altında ezilen çocukların hikâyesiyle birlikte okunmalıdır. Sokak ortasında gazete dağıtırken öldürülenlerin, kaybedilenlerin, topraklarından sökülerek adeta cehennem kuyusuna atılan milyonların hikâyesiyle birlikte okunmalıdır. Daha da önemlisi; şimdi zindanın dört duvarı arasında her türlü baskı ve zulme maruz kalan ve yaşları 9 ile 15 arasında olan binlerce çocuğun öyküsüyle birlikte okunmalıdır. Çünkü hepsini yaratan aynı acımasız sistemdir. Tüm bu uygulama-

malar aynı siyasal yaklaşımdan, aynı tek tipleştirici ideolojiden gıdasını almaktadır.

Bu hikâye özünde, daracık mekânlarda, yokluğun ve imkânsızlığın içinde, çıplak bedenleriyle, sadece inançları ve onurlarıyla direnen insanların öyküsüdür. Şayet zulüm yeryüzünde bâki değilse, insanlık bunların varlığına borçludur. İnsanlığın dibe vurduğu anlarda, insanlık adına zulme karşı duranların ve insanlık onurunu yükseltenlerin, insan olmayı anlamlı hale getirenlerin varlığına borçludur. Onlar olmasaydı yeryüzü zulme ve barbarlığa teslim olmuş olacaktı.

Mavi Ring derslerle dolu bir öyküdür. Direniş kadar teslimiye-tin, zorlanmanın, ikircikli olmanın, kaygı ve zafiyetin, gücün, inancın ve dayanma sınırlarının ortaya konulduğu bir öykü... Son derece insani ve yalın... Bu insani portreler içinde, asıl belirleyici olanın direnmeyi esas alanlar olduğu, tepeden tırnağa inanç kesilen insanlar sayesinde, zulmün geriletilerek insan onurunun korunduğu da bu öyküde çok açık bir şekilde görülebiliyor.

Bu olayın hem yaşayanı hem de kâğıda dökeni aynı kişi olunca, insanı tam da yüreğinden kavrayan ve onu çepeçevre kuşatan, yalın, sade ve görsel bir anlatım tarzıyla o süreci insana bir kez daha yaşatan bir öykü ortaya çıkıyor...

Gerçek bir öykü...

Bir halkın kimliğini ve onurunu her şart altında koruma inancına sahip devrimcilerin, direnişçilerin öyküsü...

Bizim öykümüz... Onurla, gururla, büyük bir saygı ve sevgiyle, yüreğimizde ve beynimizde taşıyacağımız bir öykü...

Ölümsüzleşen yoldaşlarımızın öyküsü...

Mavi Ring, özellikle de yeni kuşak gençlerimizin okuması gereken bir öykü. Sadece özgür bir toplumun yaratılması uğruna ödenen bedelleri bilmeleri için değil, aynı zamanda özgürlüğe giden yolun nasıl döşenmesi gerektiğini daha iyi anlamaları için...

Mahmut Şakar

Gökyüzü yıldızlar tarlasını andırıyordu...

Şafak sökmek üzereydi. Günün ışınları birer ok gibi deliyordu gecenin incecik siyah perdesini. Direnme gücünü yitiren gece, güne yol vermek üzereydi. Gece, artık son saatlerini, daha doğrusu son demini yaşıyordu.

Bir güne daha elveda denilecekti...

Ve gece, bir kılıcın ağzı kadar ince ve keskin bir çizgi üzerinde nöbetini güne teslim ederken, yeni bir günün arifesinde olan insanlar olacaklardan habersizdiler...

Yeni doğacak günün, bir önceki günün tekrarı olacağı tahmin edilse de, bağrında yeni şeyleri taşıyacağı da kesindi...

Yeni gün aynı zamanda yeni bir yaşamdı. Yeni yaşam ise bağrında yeni doğumları, yeni ölümleri ve hesapta olmayan bin bir yeni olay ve olguları barındıracaktı.

Yeni günün ışınları, yeni bir yaşamın ebesi olacaktı.

Ancak, yeni ışınlarla birlikte başlayan yeni yaşamın ayrıntılarını önceden kestirmek mümkün değildi. Günün ışınları arasında yeniden doğan yeni yaşamın çizgilerini önceden okumak imkânsızdı. Belki de yeni gün kızıl kıyametin habercisi olacaktı...

Bilinmez olan sadece yeni yaşamın ayrıntıları mıydı, yoksa hayatı başından sonuna kadar belirleyen çizgilerin bütünü müydü? Ne yazık ki, ilerleyen saatlerde sadece bilinmeyenler ve karanlığın ortasından fişkıran ışınların ucunda beliren ayrıntılar değil, aynı zamanda geleceğe bir bütün olarak damgasını vuracak yaşam çizgisi de olacaktı.

Şafak sökmüştü, uzakta görünen birkaç küçük siyah bulut parçasının dışında gökyüzü berraktı. Temmuz ayı olmasına rağmen hava serindi. Sessizliğin egemen olduğu temmuz sabahında günün

neye gebe olacağı henüz belli değildi.

Belirsizlik...

Evet, bilinen tek bir şey vardı; o da belirsizlikti...

Belirsizlik ve ihtimallerle dolu olan o günün erken saatlerinde, tutuklular yine her zamanki gibi nöbetçilerin “rojbaş” sesleriyle uyanmışlardı. Yarım saatlik spordan sonra kahvaltılarını yapmış, ardından eğitim çalışmasının hazırlıklarını tamamlamışlardı. Sigara içenler eğitim çalışmasına girmeden önce son sigaralarını bitirme telaşındayken, bir kısmı da aceleyle doğal ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyordu. Saat dokuzda derse girecek olan tutukluların tümü ve işlerini bitirenler yerlerine oturmuştu. Eğitimden sorumlu tutuklu da gerekli olan kitapları ve diğer yan materyalleri masanın üzerine bırakmış, geciken birkaç tutuklunun gelmesini bekliyordu. Kahvaltı sırasında idareye çağırılan ve o zamandan beri idarede bulunan temsilci hızlı ve telaşlı bir biçimde içeriye girerek, eğitime ara verilmesini istedi. Temsilcinin eğitimi iptal etmesi olağan değildi. Eğitim kolay kolay iptal edilmezdi. Çok zorunlu ve özel günlerde ancak ara verilirdi. Temsilcinin eğitimi iptal ettikten sonra, yine hızlı ve telaşlı bir biçimde aşağıya inmesi ciddi bir sorunun göstergesiydi. Tutuklular bu duruma pek bir anlam vermeden aşağıya indiler.

Felat hastaydı o gün. Aslında uzun süreden beri hastaydı. Doktora gitmek istemediğinden dolayı hastalığı uzun bir süreye yayılmıştı. Bu nedenle o gün hem spora, hem de eğitime katılmamıştı. Arkadaşlarının getirdiği kahvaltıyı az önce bitirdikten sonra, kitap okumaya başlamıştı. Elindeki “Yarın Bizimdir Yoldaşlar” romanını okumaya yeni başlamıştı. Daha iki sayfa okumamıştı ki, temsilci içeriye girmişti. İçeriye girer girmez, askerler de onun peşinden koğuşa girmişlerdi. Bir şeyler olduğunu anlamıştı. Temsilcinin hal ve hareketlerinde bir anormallik vardı. Ayrıca arama zamanı da değildi. Önce askerler, ardından binbaşı içeriye girmişti. Askerler içeriye girer girmez, odalara dağılarak hemen aramaya başlamışlardı. Askerlerin aniden ve diğer günlere göre daha sert bir biçimde içeriye girmeleri, odalara dağılmaları, gruplara bölü-

nerek belli köşeleri tutmaları, arama biçimi, tutuklulara karşı sert davranmaları rutin bir arama olmadığını gösteriyordu. Özel bir arama için geldikleri her hallerinden belliydi. Bağırarak hakaretlerde bulunuyor, küfür ediyor, hasta tutukluları yerlerinden tartaklayarak kaldırıyor, zaman zaman tekmeler atarak ortamı provoke ediyorlardı. Bütün bunların binbaşının gözlerinin önünde yapılması, sorunun ciddi olduğunu gösteriyordu. Ancak ne olursa olsun müdahale edilmesi gerekiyordu. Yapılanlar insanlık dışıydı. İnsanlık onuruna yakışmayan uygulamalarda bulunuluyordu. Ortada hiçbir şey yokken hakaret edilmesi, hastaların tartaklanması, küfür edilerek ortamın provoke edilmesi kabul edilemezdi. Tepki vermek, uygulamalara karşı çıkmak gerekiyordu.

Felat bu süre içerisinde yataktan kalkmış, üstünü giymiş, temsilciyle birlikte binbaşuya yakın bir yerde olanları izliyordu. Ancak izlenecek bir şey kalmamıştı artık. Felat müdahale edecekti. Ancak prosedüre uygun olmadığını düşünerek vazgeçti. Temsilcinin yapması gereken müdahaleyi kendisinin yapması uygun olmazdı. Bunu temsilciye hatırlatmak için biraz daha yaklaştı ve temsilcinin kulağına eğilerek; “Binbaşuya, insanca muamele etmesini söylemek gerek” dedi. Temsilci, binbaşının yanına giderek yapılan hakaretleri durdurmasını, aramayı insanca yapmasını istedi.

“Ne demek yani, insanca değil mi?”

“Değil binbaşı.”

“Peki, nasıl bir arama istiyorsunuz?”

“Her on beş günde bir yaptığınız rutin aramayı nasıl yapıyor-sanız, öyle yaparsınız.”

“Geçti artık o eski aramalar, bundan sonra böyle olacak!”

“Yani bundan sonra aramaları işkence eşliğinde mi yapacaksınız?”

“Ne işkencesi? Sen buna işkence mi diyorsun?”

“İşkence nasıl yapılır?”

“Daha işkence görmediniz? Size rahatlık battı.”

“Binbaşı, işkencenin ne demek olduğunu sizden çok iyi öğrendik. Bu uygulamalara son vermenizi istiyoruz.”

Binbaşı cevap vermeden yukarıya çıktı. Birkaç dakika sonra tekrar geri geldi. Askerleri uyardığını, tartaklama ve hakaretlerde bulunmayacaklarını, ancak aramayı rahat yapmaları için tutukluların havalandırma bölümüne çıkmasını istedi. Binbaşının ne söylediği önemli değildi.

Tutukluların nasıl bir tavır takınacağı önemliydi. Sorunu tırmandırmama, provokasyon ortamı yaratmama, askerlerle fiili olarak karşı karşıya gelmeme tutukluların temel yaklaşımıydı. Bu sefer de aynısını yapacaklardı.

Temsilcinin dışında tüm tutuklular havalandırmaya çıktılar. Temsilci içeride kalacak, arama sırasında eşyaların kırılıp dökülmesine engel olacak, herhangi bir sorun karşısında binbaşıyla muhatap olacaktı. Hiç kuşkusuz ki, temsilcinin arama sırasında askerlerle birlikte kalması yeni bir durum değildi. Eskiden beri kabul görülen bir kuraldı. Hem tutuklular, hem de idare tarafından kabul edilmiş bir uygulamaydı. Bu sefer de öyle oldu. Bu nedenle, temsilci binbaşı ile birlikte, arama yapan askerlere eşlik etmek amacıyla içeride kalmıştı.

Gruplar halinde volta atan tutuklular, değişik yorum ve değerlendirmelerde bulunuyorlardı. Tartışmalar somut olmayan olgular üzerinden yapıldığından ve daha çok da kurgusal olduğundan farklı değerlendirmelere neden oluyordu. Her grup, hatta her tutuklu, aramayı değişik nedenlere bağlıyor, askerlerin tavırlarını farklı olaylarla ilişkilendirerek, kendince yorumlamaya çalışıyordu. Yıllarca cezaevinde kalan, dolayısıyla dünyayla fiziki bağlantısı olmayan, somut gerçeklerle ilişkisi kesilen tutukluların, yalnızca olaylara cezaevinin o ufakık penceresinden bakmaları, yorumları oldukça uç ve alabildiğince kurgusal olabiliyordu.

Arama bitmişti. Ancak binbaşı, askerleri ile koğuş kapısının önünde bekliyordu. Temsilciyle tartışan binbaşı, yarı tehdit, yarı şaka, yarı ciddi bir üslupla tartışmayı çıkmaza sokmaya çalışıyordu. Kısa boylu, tıknaz, sarı saçlı, bir asker için göbeği bir hayli fazla olan binbaşı, temsilciyi tahrik edercesine konuşuyordu. Konuşurken daha çok vücut dilini kullanıyordu. Ellerini ve kollarını sü-

rekli sallayan binbaşı zaman zaman kızıp öfkeleniyor, zaman zaman bağırıp çağırıyor, zaman zaman da çok ilginç ve hatta gülünç davranışlarda bulunarak tepki gösteriyordu. Binbaşı genellikle bir ayağına yüklenirken, diğer ayağını sürekli, mekanik bir biçimde durmadan ileri”geri sallayıp duruyordu.

Binbaşı konuşmuyor, karşı tarafa bir şeyler anlatmıyor, sirkte oyun oynuyordu sanki. Sirke gelen seyircileri eğlendirmek için gösteri yapıyordu adeta. Mimikleriyle, kaş”göz hareketleriyle ve bacaklarını beşik gibi sallayışıyla tam bir palyaçoğu andırıyordu. Binbaşı, binbaşılığını hatırladığında ise, omuzlarındaki üç yıldızı adeta bir ezme aracı olarak kullanıyordu. Rütbeyi bir ayrıcalık göstergesi olarak görüyordu. Bunu da arada bir, omuzlarındaki yıldızlara bakarak hissettiriyordu. Temsilciyi kendisi ile eşit derecede görmediğini her davranışıyla belli ettiriyordu. Bunu zaman zaman ifade eden binbaşı, sonuçta saadete gelmeyi hatırlamıştı:

“Bana bakın. Ama sadece bakmayın, aynı zamanda da iyi dinleyin. Dinliyorsunuz değil mi? Bakın daha sonra ‘duymadık’ demeyin. Tamam o zaman. İki tünel, evet iki tüneli ortaya çıktı, daha doğrusu açığa çıkarttık.

“..?”

“Evet, evet iki tüneli birden çıkarttık. Birini ararken, karşımıza ikincisi çıktı.”

“Hangi koşullarda?”

“Bana bak. Beni enayi yerine koyma.”

“Ne münasebet binbaşı.”

“Haberiniz yokmuş gibi davranmayın.”

“Haberimiz yok.”

“Mümkün mü?”

“Koşullarımızı aradınız.”

“Aramak ayrı, bulmak ise çok daha ayrı bir şey. İnsan her zaman aradığını bulamaz.”

“Ne dersek diyelim binbaşı, sizi ikna etmek sanırım çok zor.”

“İstiyorum, tünelin yerini bana söyleyeceksiniz!”

“Bizde tünel yok, binbaşı.”

“Ben çocuk değilim ve sizi de çok iyi tanıyorum. Sizde tünel var ve bana yerini söyleyeceksiniz!”

“Bize inanmalısınız binbaşı.”

“Ne demek ‘bize inanmalısınız.’ Her grubun bir tünel çalışması vardır. PKK’li tutukluların olmaması mümkün mü?”

“Açık söylemek gerekirse, biz fırsat bulamadık. Daha doğrusu uygun yer tespit edemedik.”

“Öyle olsun. Ben askerlerimle gidiyorum. Ama sizinkini de yakalayacağım.”

Arama bitmişti. Ama denetim, gözetleme ve sıkı kontrol devam ediyordu. Ve daha uzun bir süre devam edeceğe de benziyordu. İdarenin tavrı değişmiş, gardiyanların tutumu sertleşmiş, tutukluların temel ihtiyaçları bile karşılanmaz olmuştu. Daha da önemlisi; var olan tüm haklar bir çırpıda gasp edilmişti. Zaten son derece dar olan yaşam koşulları daha da daraltılmış, var olan olanaklar sıfırlanmıştı.

Kısıtlamalar için tünel bahane olarak öne sürülmüş ve en ufak bir istek karşılığında; “bak işte bir değil, iki tünel birden çıktı. Demek ki biraz daha gevşetsek, her gece bir tünel açılır” demekten kendilerini alamıyorlardı. Yasal işlemler yerine, fiili düzeyde “önlem alma” adı altında, tutukluların insanlık onuruyla oynama girişimiydi aslında bütün bu uygulamalar. Yaşam koşulları, zindan içinde zindana dönüştürülmüştü adeta. Avukat ve ailelerle görüşmeler yasaklanmış, diğer tutuklularla aynı mekânda bir araya gelme ortamı ortadan kaldırılmış, kitap, dergi ve araştırma”inceleme materyallerine el konulmuştu.

Bu tür uygulamaların yanı sıra, cezaevi savcısı, müdür ve gardiyanların tutumları tamamen değişmiş, tutuklularla olan ilişkiler kesilmişti. Tutukluların, sorunu diyalogla çözmek, yaşanan gerginliği aşmak, bazı temel ihtiyaçlarını gidermek için yaptığı başvurular kabul edilmediği gibi, en küçük bir diyalog girişimine dahi yanaşılmamıştı.

Ortam gergindi. Sinirler gerilmişti. Kafalarda çelişkiler yumağı oluşmuş, duygular sıcak atmosferin potasında eriye eriye keskin-

leşmiş, belirsizliğin yarattığı zifiri karanlık ortamla savaş halinde olan düşünceler adeta yorgun düşmüştü. Blok ve koşu­ların ufa­cık dar koridorları, tutukluların voltalarıyla aşınmıştı adeta. Tutuklular, neredeyse yirmi dört saat volta atıyordu. Sabah­tan akşama kadar bu dar koridorlarda gezerek zaman geçiriyorlardı. Zaman, fütursuzca harcanan bozuk para gibi değersiz hale gelmişti. Bitmeyen, tükenmeyen, bir türlü sonu gelmeyen zaman mefhumu tutuklular için adeta bir işkenceye dönüşmüştü. Sürekli zamanın darlığından şikayetçi olan tutuklular, bu sefer zamanın ağırlaşan akışından şikayetçiydiler. Bu bitmeyen zaman tüneline atılan voltalarda, bin bir çeşit düşünce ortaya seriliyordu.

Her yorumun altından yeni bir yorum çıkıyor, her düşünce başka bir düşünce yaratıyor, her görüş farklı bir görüşü doğuruyordu. Bu görüş ve yorumlar sonucunda bazen daha kapsamlı bir operasyon, bazen kanlı bir saldırı, bazen de uzun sürecek bir açlık grevi ortaya çıkıyordu.

Bir şey olacaktı, ama ne?

Olacak olan şey neydi?

Cezaevi idaresi nasıl bir intikam alacaktı? Daha da önemlisi bu intikam, hangi araçla alınacaktı?

Sayı­sızca asker ve gardiyanın katılacağı çok yoğun işkenceli bir operasyonla mı, yoksa uzun süre devam edecek olan ve cehen­nemi andıran bir yaşamın dayatması ile mi alınacaktı?

Veya aylarca çıplak beton üzerinde yatmaktan başka hiç bir se­çenek bırakmayan bir dayatma ile mi? Belki de o güne kadar tutukluların karşılaşmadıkları yepyeni bir uygulama tarzı ile bu ilkel intikam alınacaktı...

Bu soruların yanıtını vermek çok zordu. Adalet Bakanının, ce­zaevi idaresinin ne düşündüğünü kimse bilmiyordu. En önemlisi de, askerlerin neyi planladığı belli değildi. Soruların yanıtını belir­leyecek olan “güvenlikten sorumlu” askerlerdi. Esas olarak as­kerler söz sahibiydi. Karar yetkisi onlardaydı. Cezaevi idaresi, müfettişler ve Adalet Bakanı konuşabilir, tartışabilir, görüşlerini belirtebilir, çeşitli konularda kamuoyuna açıklamalarda bulunabi-

lirlerdi, ama son sözü söyleyen, tartışmalara son noktayı koyan askerlerdi.

Türkiye'nin genel idari yapısında olduğu gibi, cezaevlerinin idari yapısı da askerlerin elindeydi. Cezaevi güvenliğinden sorumlu askeri komutan hem Adalet Bakanı, hem savcı, hem de müdüydü. Sivil idare, askerlerin ayak işlerini yapan, onların günlük işlerini yürüten hizmetçiler gibiydi. Hizmeti yerine getirdiği oranda idareciydiler. Hizmette kusur eden idarecilerin yerlerini hemen değiştirirlerdi. Sivil idareciler, sadece görüntüde idareciydiler. Esas olarak yönetenler, söz sahibi olanlar, son noktayı koyanlar askerlerdi.

Cezaevinde farklı siyasi görüşlere sahip tutuklular bulunuyordu. Farklı siyasi görüşlere sahip olan bu tutuklular, doğal olarak alınacak tavır konusunda da değişik düşüncelere sahiptiler. İki farklı düşünce sistemine ve çok ayrı kulvarlarda bulunan Türk solu ile PKK hareketine mensup tutuklular, alınacak tavır konusunda son derece farklı düşünüyorlardı. Türk solu bir an önce ve alelacele açlık grevine başlanması gerektiğini söylerken, PKK ise belli bir süreye kadar beklemenin daha doğru ve yararlı olacağını düşünüyordu. Tabi ki bu iki düşünce sisteminin arasındaki farklılık sadece bundan ibaret değildi. Bu farklı düşüncenin altında onlarca farklı düşünce daha vardı.

Gerçekten de zamana ihtiyaç vardı. Öncelikle kamuoyunun duyarlı kılınması, ailelerin, değişik sivil toplum kurum ve kuruluşlarının harekete geçirilmesi gerekiyordu. İki tünelin çıkması, dışarıda olan insanların kafalarında oldukça farklı soru işaretleri yaratmıştı. Bu nedenle sorunun iyice olgunlaşması gerekiyordu. Yani hem kafalardaki soru işaretlerini gidermek, hem insan haklarını savunan kurumları duyarlı kılmak, hem de içyapıyı moralize etmek için biraz daha zamana ihtiyaç vardı. Ancak Türk solu bir an önce açlık grevine başlama konusunda kendini ikna etmişti. Baskıları durdurmanın, uygulanan teröre son vermenin, insanca bir yaşamı tesis etmenin yolunun, bir an önce açlık grevine girmekten geçtiğini ısrarla belirtmiş ve çok kısa bir zaman dilimi içe-

risinde de açlık grevine başlamıştı.

Yeni bir süreç başlamıştı. Tutukluların bir kısmı açlık grevine başlamış, diğer büyük bir kısmı ise fiili olarak direnişe başlamışlardı.

Direnış, geleceğin bilinmezliğini de ifade ediyordu aynı zamanda. Gelecek, kendi bağrında binlerce soru ve çelişkiyi taşıyordu.

Peki kim belirleyecekti geleceği? Geleceğe damgasını vuracak olan hangi sorun veya çelişki olacaktı? Temel sorunu, ana çelişkiyi çözen kim veya kimler olacaktı? Bilinmezliği, çelişki ve sorunlarla yüklü olan geleceği yönlendirmek mümkün müydü?

Çelişkilere yön vermek, geleceği belirlemek mümkün olabilecek miydi acaba bu bilinmezlik ve belirsizlik girdabında?

Tarihin zafer ve yenilgilerle dolu olduğu genel bir kanı olarak kabul edilir. Ve geleceği belirleyen zafer olduğu söylenir hep.

Peki, zafer nedir?

Gerçekten de zafer; bir komutanın savaşın son muharebesinde rakibinin kalbine sapladıktan sonra ucu kanlı kılıcını havaya kaldırıp, sevinç narasını attığı an mıdır? Ya da; iki ordunun yoğun bir çatışmanın ardından, bir tarafın ağır darbe almasından sonra karşı tarafın isteklerini kabul etmesi midir? Veya her türlü tekniğe sahip bir ordunun yoğun hava bombardımanıylayla, “düşman” denilen tarafı birkaç saat içinde etkisiz hale getirmesi midir?

Tüm bu varsayımlar birer zafer olarak kabul edilse bile, başka türlü düşünmek, başka zafer biçimlerinin de var olduğunu kabul etmek düşünülemez mi? Yine de vurgulanan noktaların kesin birer zafer olduğu tartışmasız bir biçimde ele alınsa bile, bu genel kabul görülen zafer biçimlerinden başka zafer türleri olamaz mı? Gerçekten de zafer; hep karşı tarafı “ezmek” midir? Bir ordunun başka bir orduya, bir rakibin kendi rakibine, bir kişinin başka bir kişiye “boyun eğdirmesi” midir?

Zaferin sadece böyle olmadığı kesindi. Eğer zafer, sadece sayısal ve teknik üstünlükse ve bu üstünlükle karşı tarafı fiziki olarak yok etmekse, o zaman tarihin yapımcıları arasında belirgin olarak

yer alan kahramanların eylemlerine ne denmelidir? Çok iyi biliyoruz ki, tarihin sayfalarında yer alan ya da alma şansına ulaşamayan tüm kahramanların sonu hazin olmuştur. Gerçek kahramanlar, inançları uğruna mücadele ettikleri süre içerisinde hiçbir zaman kaba anlamda zafer elde edememişlerdir. Hemen hemen her kahramanın yaşamı trajik bir şekilde sonuçlanmıştır. Bazen ateşi insanlığa ulaştırma pahasına tanrı olma ayrıcalığından vazgeçmiş, bazen bilim uğruna ateşler içerisinde cayır cayır yanmayı kabul etmiş, bazen birbirlerine kenetlenerek, kendilerini bir ateş topu haline getirip zalimlere “dur” deme cesaretini göstermiş, bazen de bedenlerini bir çıra gibi yakarak, insanlığın önünü aydınlatmışlardır. Oysa bunların hiç birisi, güncel zaferler değildir. Kahramanların tümü de yaşadıkları zaman dilimi içerisinde ne egemen konuma gelmiş, ne düşman ordularını kaba anlamda yenmiş, ne de yaşamlarını kurtarma fırsatı bulabilmişlerdi.

Bilinen bir şey vardı ki o da, bu kahramanların zaferi geleceğin zaferiydi. Onların zaferi geleceğe yön verme zaferiydi. Onlar kendilerinden çağlar sonrasının zaferini elde etmişlerdi. Belki orduları yenememiş, yeryüzündeki sahte tanrıları katlarından aşağı edememiş, zalimlerin zulmünü durduramamışlardı, ama mücadele ve direnişlerini zaferle sonuçlandırmışlardı.

Örneğin, engizisyon cellâtlarının her türlü insanlık dışı uygulamalarına rağmen ‘doğacı coşkunluğun düşünürü’ Bruno, bilim düşmanlarına karşı diz çökmemiş, etrafı odun yığınlarıyla çevrelenip ateşte yakılırken, “kendi özüm olan bilime asla ihanet etmem” diyerek, cellâtlar karşısında dimdik durmayı bilmişti.

Cellâtların başı, Bruno’yu öldürmekle onu gerçek anlamda öldüremeyeceklerini, O’nun tam tersine büyük bir kahraman, büyük bir utku sahibi olarak tarihe geçeceğini çok iyi bildiğinden, kendi özüne düşman olmasını istiyordu.

Bir gecenin karanlık bir vaktinde, Bruno’nun içinde bulunduğu karanlık dehlize bir yılan gibi süzülen Cellât başı; “Senin ölmeni istemiyorum Bruno! Hayatta kalmanı, yaşayarak acı çekmeni istiyorum. Gel ‘ben yanlış yaptım, sapkınlık içinde doğru yolumu bu-

lamadım' de, seni hemen, şimdi bırakayım" der.

"Ben bir insanım. Ama sadece bir insan değil, aynı zamanda bir bilim insanıyım. Doğru ve yanlışın, karanlık ve aydınlığın, iyiliğin ve kötülüğün nasıl ve ne olduğunu gayet iyi biliyorum," diye cevap verir cellâdına.

"Hayır, Bruno, hayır! Seninle felsefe yapmaya gelmedim. Sana bir şey, evet sadece bir şey söylemeye geldim. Kabul eder misin, etmez misin?" diyen cellâda şunları haykırır: " Ben acı çekerek de yaşamasını bilirim. Zaten yıllardır sizden gizlenerek yeterince acı çektim. Sizin söylediğiniz sadece acılı bir yaşam değil, aynı zamanda onursuzca, soysuzca ve ahlaksızca bir yaşamdır. Ben bu yaşamı size bağışlıyorum. Siz yaşayın bu kanla, irinle, zulüm ve ahlaksızlıkla yoğrulmuş yaşamı.

"Yapma Bruno, yapma! Gel kendini boşu boşuna ölümün kucağına atma. 'Bir cahillik yaptım' desen de, yeterlidir. Üstelik bu ölümün nasıl bir ölüm olduğunu bilmiyorsun" diyen cellât başı, oturduğu yerden yavaşça ayağa kalkar.

"Dur, gitme! Ben de son sözümü söylemeliyim. Bana bu olanağı tanıyın, yeter" der Bruno.

Bruno'nun "dur, gitme" sözü, cellâda umut vermişti. Durduğu yere göre düşünen cellât başı, Bruno'nun da durduğu bir yer olduğunu ve konuşmasını bu yere göre yapacağını bilmiyordu. Belki de biliyordu, ama egemen olduğu için öyle düşünüyordu. Belki de Bruno'nun düşündüğü gibi davranmasını istiyordu.

"Tabi, son sözlerini söyle Bruno" dedi cellât başı, yumuşak bir ses tonuyla.

Bruno, başını hafifçe yukarıya doğru kaldırdı. İki eliyle dehlin demir parmaklıklarını tuttu. Karanlık olmasına rağmen cellâdın gözlerinin içine baktı ve "o zaman beni dinle" dedi ve şöyle devam etti: "Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım, ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Aydınlık ve karanlık arasındaki, bilim ve cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım. Bunun için de korkunç derecede zorluklarla karşılaştım. Ama bildiğim yoldan yürümeye devam ettim. Şimdi buradayım, yani ce-

haletin ve bilimin hoyratça ayaklar altına alındığı bir yerdeyim.

Yıllardır beni cayır cayır yakmak isteyen cellâtların ortasında-
yım. Bak işte sen varsın karşımda, Cellâdım, bilime karşı hoyratça
savaşıyor ve devletin tüm olanaklarını bu uğurda kullanan sen, kar-
şımda duruyorsun. Bak işte ellerim, ayaklarım bağlı halde senin
önünde oturduğün dehlizde duruyorum. Buyur, ne yapacaksanız
yapabilirsiniz, nasıl bir cezaya tabi tutacaksınız tutun, nasıl ve
hangi biçimde yapacaksınız yakın! Evet, yakın beni, yakın ki be-
denimden yükselen duman tüm dünyaya yayılsın, küllerim deniz-
lerden yayılarak tüm deryaları sarsın, ağızımdan çıkan sözler yeni
Bruno'ların dillerinde anlam bulsun ve bilim yakılmış beynimden
fırlayarak tüm insanlığa ulaşabilsin...

Cellât başı, tek bir söz söylemeden ve en ufak bir hışırta bile çı-
kartmadan sessizce ayrılır oradan.

Bu, bir zaferdi. Bruno'nun bilim silahıyla cehalete karşı ka-
zandığı büyük bir zaferdi. Bruno ateşler içerisinde cayır cayır ya-
kılarak vahşice öldürülmüştü. Ama onu öldüren cellâtları ise
yaşıyordu. Fakat zaferi elde eden Bruno'ydü.

Galileo, tereddütlü olsa da, “desem de demesem de dünya dö-
nüyor” deyip, bildiğini bir biçimde okumaya devam etmişti. Bu
bir zaferdi. Çünkü cellâtlar ondan dünyanın asla dönmediğini ve
dönmeyeceğini yüksek sesle, mahkeme salonunu dolduran sayı-
sızca izleyicinin karşısında haykırmasını istemişlerdi. Fakat o “söy-
lesem de söylemesem de dönecek” demişti.

Kan revan içerisinde kalmış, saç ve sakalı birbirine karışmış
halde mahkeme salonuna getirdiler onu. Elllerine kelepçe, ayakla-
rına ise pranga vurulmuştu. Aylarca yer altı dehlizlerinde tutul-
duğu için bir korkuluğa benziyordu. Bir deri bir kemik kalmıştı.
Uzun sakal ve saçları yüzünü bir bütün olarak kaplamıştı.

Görünüşü, giyişi, biçim ve genel kıyafeti ile duruşu arasında
bir çelişkiyi arz ediyordu. Açlık, sefalet, kir ve pas içinde korkunç
bir görünüşü olan bu kişinin duruşu ise asaletliydi. Başı dik, yü-
rüyüşü sert, bakışı keskin, hal ve hareketi ise asiceydi.

Loş bir salonun en ucunda oturan kadılar heyetinin başı; “sana

göre tanrı kimdir, nerede ve nasıl bir şeydir” diye sert bir soru ile başlamıştı sorguya.

Kadılar heyetinin karşısında kan revan içerisinde dimdik ayakta durmaya çalışan adam; ‘tanrı kimdir, nerede ve nasıl bir şeydir’ sorusu, tanrıya büyük bir hakarettir” diye yanıtladı.

“Neyin suç olup olmadığını ben bilirim” dedi, kadınların başı sert bir ses tonuyla ve “sorduğum soruya cevap ver,” dedi.

“..?”

“Cevap vermeyecek misin? Suçlu olanlar cevap vermezler. Çünkü ne diyeceklerini bilmezler. O zaman şu soruya cevap ver. Tanrı kimdir ve nerededir?”

Adam, “tanrı, tanrının bulunduğu her yerdedir. Tanrı haktır, haktan başka kimse de yoktur” dedi yumuşak ve kararlı bir ses tonuyla.

“Suçlusun” dedi kadınların başı. “Suçlusun, çünkü tanrıyı reddediyorsun, Kuran’a karşı çıkıyorsun, Allah’ın tekliğine inanmıyorsun. Bu nedenle suçlusun” diye devam etmişti kadınların başı.

“Hayır, binlerce kere hayır” diye cevap verdi adam. “Ben suçlu değilim, ben tanrıyı reddetmiyorum, ben, tanrı, ‘tanrının bulunduğu yerdedir’ diyorum. Ben bazılarının, Allah’ın varoluş biçiminin tarifine karşıyım. Benim felsefeme göre Allah vardır, ama Ene’l”Hak biçiminde vardır. Bu da tanrıyı inkâr ettiğim anlamına gelmiyor” diye yanıtlamıştı adam.

“Bak işte! Tanrının inkârını itiraf ediyorsun işte! ‘Herkes gibi kabul etmiyorum’ demek, tanrının inkârı anlamına geliyor. Neden herkesin kabul ettiği biçimde kabul etmiyorsun?” dedi heyetin başı.

“O zaman kendimi inkâr etmiş olurum efendim. Herkes olay ve olguları algıladığı ve yorumladığı gibi açıklar. Ben de tanrıyı algıladığım ve yorumladığım gibi kabul ediyorum” diye yanıtladı.

“İşte bunun için suçlusun! Suçlusun! Artık konuşma, sesini çıkartma! Konuştukça suçun ağırlaşıyor. Tamam, şimdi sessiz olun ve kararı dinleyin” dedi kadıbaşı salonda oturanlara bakarak.

Adam, “Ene’l Hak sözünden dönene kadar dövün” cezası ile

cezalandırıldı. Önce dövülecek, taşlanacak, kırbaçlanacak, eğer pişman olursa, eğer ‘ben söylediklerimi söylemedim, söylemişsem de geri alıyorum’ derse, ölümden kurtulmuş olacaktı. Bu durumda Halife, onu affedecek ve ömrünün sonuna kadar acı çekerek, rezil bir halde sarayın kuytu bir köşesinde barınabilecekti. Ama eğer “Ene’l Hak” sözünden vazgeçmezse bu durumda önce bin kırbaç, sonra taşlama, ardından bedeni paramparça edilme cezası verilecekti.

Kadıların başı ona döndü; “kararı duydun be adam. Ne diyor-sun? Pişman mısın, sözlerini geri alacak mısın, tanrıyı herkesin algıladığı biçimde algılayacak mısın?” dedi sert bir ses tonuyla.

“Hayır, hayır, benimle hiç uğraşmayın. Ben ben oldukça dü-şündüğümü söylemeye devam edeceğim. Pişmanlık duyacağım tek bir cümlem yoktur. Zaman kaybetmeden ne yapacaksanız yapın değerli kadılar başı” dedi soğukkanlı bir sesle.

Kadılar heyeti onu büyük bir meydana götürdüler. Ahaliyi topladıktan sonra cezasını vermeye başladılar. Önce yüz kırbaç vur-dular bedenine. Tek bir kez bile ‘ah’ demedi adam. Sonra da ellerini ve ayaklarını kestiler. “Korkudan sarardığımı sanmayın ka-dıların başı. Kan kaybetmekten sararıyorum. Bunu bilersiniz” dedi adam.

Son bir kez daha “hadi, pişman ol ki kurtarayım seni” demek-ten kendini alamadı kadıların başı.

“Boşuna çene çalma kadı efendi. Ene’l’Hak’ım ben” dedi te-bessüm ederek.

“Çarmıha gerin” dedi kadıbaşı. Onu çarmıha gerdiler, sonra bedenini paramparça ettiler. Gövdesinden koparılan her parçası, Bağdat’ın en işlek yerlerine astılar. Gövdesinden koparılan başı, bir bayrak gibi şehrin merkezine bir mızrağın başına geçirip teş-hir ettiler. Günler sonra adamın tüm beden parçalarını yakıp, kül-lerini de Dicle’ye savurdular.

Bu, bir zaferdi. Doğru bildiği şeylerden asla vazgeçmeyen, za-limin karşısında aman dilemeyen bir yiğidin zaferiydi. Evet, Hal-lac-ı Mansur kadıları, kadıların başını ve onların temsil ettiği

sistemi yenmişti. Çünkü onların dediklerini değil, kendi bildiğini yapmıştı...

Hektor, vücudu kılıç darbeleriyle paramparça edilse de, işgalci güçlere boyun eğmemiş, son nefesine kadar ülkesini savunma cesaretini gösterebilmiştir. Bu da bir zaferdi. Ülkesini işgalciye bırakıp gitmemek, sömürgecilığe karşı dik durmak, inançları uğrunda yapılması gerekeni yapmak da zaferin başka bir biçimiydi. İşte Hektor bu zaferin ipini göğüslemişti.

Diyarbakır zindanında dört insanın zulme karşı boyun eğmesi, kendilerini anka kuşu misali kül edip, bu külden kendi halkını adeta yeniden yaratması da bir zaferdi.

Her saldırı ve direniş döneminde “zafer”, “yenilgi”, “direniş”, “teslimiyet”, “boyun eğme” gibi tartışmalar olurdu. Aynı tartışmalar bu kez de vardı. Tutuklular değişik yerlerde uzanıp, yatmışlardı. Bazıları beton zeminde, bazıları battaniye üzerinde, bazıları da bulabildikleri bir bez parçası üzerinde yatıyorlardı. Birkaç kişi de koğuşun en dip köşesinde sohbet ediyordu. Bazıları da birbirleriyle yarışarcasına horluyordu. Arkadan gelen dış gıcirtısı son derece rahatsızlık yaratıyordu. Biri, uykuya daldığından beri sayıklıyordu. Yaşlı bir tutuklu ise uykuda konuşuyordu. “Yapmayın, zulüm etmeyin bize. Allah’tan korkun. Bu dünyayı düşünmüyorsanız, bari öbür dünyayı düşünün” diyordu uykusunda. Bazen haykırıyor, bazen yalvarıyor, bazen de ağlıyordu.

Uykusu hafif olan Doğan, uzanmış olduğu beton zemin üzerinden kalktı. Önce uykulu gözlerle etrafı süzdü, sonra iki eliyle gözlerini ovdu, ardından da yavaş hareketlerle ayağa kalktı. Yalpalaya yalpalaya yaşlı tutuklunun yattığı yere doğru yürüdü. Yaşlı tutuklunun yattığı yerde kendine bir yer açtı ve iki dizinin üzerine çöktü. Elleri ile yaşlı tutukluyu hafifçe sarstı. Tutuklu uyanmadı. Bir daha aynı hareketi yaptı. Fakat yaşlı tutuklu, yolunu kesmiş eşkıyalardan canının bağışlamasını istercesine yalvarıyordu. Doğan, yaşlı tutukluyu uyandırmaktan vazgeçti. Başını hafifçe sağa sola sallayarak oradan sessizce ayrıldı.

Koğuşun ince, uzun ama son derece dar olan koridorunda

Felat ile Gezgör gelecek günleri tartışıyorlardı. Uzun bir sessizliğin ardından, “acaba dünyanın başka bir yerinde böyle bir uygulama var mı?” diye sordu Gezgör. Kısa bir sessizliğin ardından, “olabilir” diye yanıtladı Felat.

“Mümkün mü?”

“Neden olmasın?”

“Bu çağda, insanlara karşı bu insanlık dışı uygulamaları yapmak?”

“Modern çağda, modern olmayan uygulamalar...”

“Dünyanın herhangi bir yerinde bu tür uygulamaların olabileceğini düşünmüyorum.”

“Birçok Afrika ülkesinde klan ve aşiretler iktidardadır. Klan ve aşiretler, muhaliflerine yaşama hakkı tanımazlar. Bu da bir kültür sorunudur. Bu kültürde muhaliflerini tutuklama ve onlara çağdaş haklar temelinde yaklaşma bilinci yoktur.”

“Egemen olan ölme ve öldürme kültürü mü?”

“Evet, yok etme, ortadan kaldırma, yani fiziki olarak imha etme bilinci esastır. İçgüdüsel bilincin, savunma mekanizmasının temel aracı karşı tarafı yok etmektir. İlkel düşüncenin felsefesinde ‘benim aşiretim’, ‘benim klanım’ vardır.”

Gezgör, sigara paketinden çıkarttığı iki sigaradan birisini Felat’a verdi, diğerini de kendisi yaktı. Sigarasından derin bir nefes çekti. Dumanı havaya doğru savurdu. Koğuştan gelen anlaşılmas seslere kulak kabarttı. Dar koridorda bulunan küçük pencereyi açtı. Yan tarafta bulunan oturağı alıp, pencerenin önüne koydu, sonra oturağın üstüne çıkarak dışarıya baktı.

“Hava biraz serin, ama çok güzel” dedi.

Mavinin hâkim olduğu gökyüzünün derinliğinde yıldızların parlaklığı göz kamaştırıyordu. Gökyüzü adeta yıldızlar tarlasını andırıyordu. Parlaklık parlayan, kayarak gözden kaybolan, yenden doğan ve iz bırakarak sönen yıldızlar şaheseri gibiydi gökyüzü. Bu şaheserler içinde bir yıldız adeta dans ediyordu. Bir kraliçeyi andırıyordu bu yıldız. Parlaklığı, kayışındaki nazlılığı, diğer yıldızlarla arasına koyduğu mesafe soylu bir intiba bırakı-

yordu insanda. Etrafını halka biçimde saran altı yıldız sanki ona eşlik ediyordu. Taç görünümünde bir halka göze çarpıyordu. Bir göz yanılması mıydı, yoksa gerçekten de bir taç mıydı, belli değildi. Ama tacı andıran bir şekil olduğu kesindi.

Kim bilir acaba berrak, güzel ve mavinin egemen olduğu gecenin bu sessizliğinde kaç kaçamak aşk yaşanacak? Uzaktan görünen ayın şavkında kaç sevgili el ele tutuşacak acaba? Halka halka açılan mehtabın şavkında kaç aşık mutluluk gözyaşı dökecek? Kaç aşık birbirlerine elveda demeden ayrılacak, kaç sevgili “bir daha asla” diyecek gecenin bu sessizliğinde?

İstanbul’un kaldırımlarında kaç dilenci sabahlayacak, Beyoğlu sokaklarında kaç çocuk tiner çekecek? Kaç kadın kendi vücudunu izbe köşelerde satışa çıkaracak? Çocuğunun tedavi parasını bulamayan kaç anne ve baba acının pençesinde kıvranacak bu gece? Kalın enseli, şiş göbekli burjuvaların içki masalarında kaç kadın meze olarak sunulacak? Kaç yoksul çocuk, çikolata çaldığı için karakolda sabahlayacak? Şimdi, bu saatlerde Diyarbakır’ın daracık sokaklarında kaç bilge sinsice izleniyor acaba? Ve bu gece Filistin askısında kaç beden asılı kalacak? Bu pürüzsüz gecede, sorgu evlerinde kaç kadının bedeni kirletilecek?

Orta boydan biraz daha kısa, yuvarlak yüzlü, esmer tenli, gözaklarında kırmızı damarlar bulunan, bu nedenle yüzüne sürekli sinirli ve kızgın bir hava veren Gezgor, sigarasını bitirdikten sonra izmariti kenarda bulunan içi su dolu bir kutuya attı. Ve “biliyor musun” dedi, fakat sözlerinin devamını getirmedi. Bir süre sessiz kaldı. Ardından Felat’ın yüzüne bakarak, “dünyaya damgasını vuran adaletsizliktir” dedi ve devam etti:

“Adalet, güçler arası dengein bulunduğu noktadır. Bu noktanın parçalandığı yerde adalet de parçalanır. Parçalanma, bir veya birden fazla gücün diğer güçlerin iradelerini kabul etmemekle başlar ve egemen olan güç ya da güçler adaleti eline geçirirler. Kötülük, adaletin güçlü olanın eline geçtiği andan itibaren baş göstermiştir.

Felat kısa bir duraklamadan sonra:

“Peki, ne olacak dünyanın hali. Güç dengesini oluşturan dediğin nokta paramparça edilmiş. Ve biliyoruz ki güç, iktidar ve adalet birkaç kesimin elinde toplanmıştır. Üstelik her ülkede adalet, erke damgasını vuranların elindedir. Dünyanın adalete ihtiyaç duyduğu kesin de, peki ne yapmak gerekir?”

Gezgör:

“Evet, haklının haksız, yanlışın doğru, güzelin çirkin gösterildiği bir dünya. Buna karşı haklıya haklı, doğruya doğru, güzele güzel demek gerekir. Ne olursa olsun bunu her yerde haykırmak lazım.”

Felat:

“Direnmek, söylenenleri kabul etmemek, bildiğini okumak. Öyle mi?”

Gezgör:

“Her şeyin tersini yapmak. Söylenen şeylere alternatif şeyler getirmek, dayatılanları kabul etmemek.”

Felat:

“Sadece yapmamak, kabul etmemek ve her şeyin tersini yapmak. Sanırım bu felsefede fiili anlamda kazanmak yok. Yani zaferden söz edilemez, öyle değil mi?”

Gezgör:

“Direnmekten söz ediyorum Felat, direnmek! Kazanmak, mutlaka fiili anlamda bir şeyi ele geçirmek değildir. Zafer, karşı tarafı fiili anlamda alt etme, ona boyun eğdirme anlamına gelmez. Karşı tarafın adaletini kabul etmemek, dayatılanları reddetmek, her koşul altında doğruları söylemek de kazanmaktır. Önemli olan boyun eğmemek! Bunun bedeli işkence, hapis veya idam cezası da olsa. Bu çağ böyle devam edecek. Herkes için adalet sağlanana kadar.”

Gece sohbetle ve tartışmayla tükenmiş, sabah olmuştu. Güneş yavaş yavaş yükselmiş, tutuklular kalkmış, bulabildikleri birkaç zeytin ve bir-iki dilim ekmekle kahvaltılarını yapmışlardı. Yaşam koşulları ağırlaşmış, kitap okuma, yazı yazma gibi temel haklar daha da kısıtlanmıştı. Hayat bir cendere gibi sıkıktıkça sıkıyordu on-

ları.

Böyle devam edemezdi. Bir şeylerin yapılması artık kaçınılmazdı. Koşulların değişmesi, insani olmayan uygulamalara son verilmesi, olağanüstü durumun değişmesi gerekiyordu. Bunun için yeni bir adım atılması kaçınılmaz olmuştu. Başka seçenek yoktu. Bütün yollar kapanmıştı. Bırakalım sorunları diyalog yoluyla çözmeyi, idare, tutuklularla olan tüm ilişkilerini de kesmişti. Askerlerin tutumu daha da sertti. Hemen hemen her gün arama yapıyor, eşyalara el koyuyor, ziyaretçilere baskı uyguluyor, avukat ziyaretlerini engelliyorlardı.

Tutuklular önemli bir karar aşamasına gelmişlerdi. Ya var olan uygulamaları kabul edecek, ya da farklı yol ve yöntemle hem diyalog ortamını yaratacak, hem de yaşam koşullarını düzelteceklerdi. Zira fiili karşı koyuş yaptırımları engellemeye yetmiyordu. Bu nedenle değişik bir eylem tarzı zorunlu hale gelmişti. Tutuklular kendi aralarında konuşmuş, belli bir tartışma ve görüş alışverişinden sonra açlık grevine karar vermişlerdi.

Daha önce açlık grevine başlamış olan Türkiye sol hareketinden bazı güçler eylemin sekizinci günündeydi. PKK'lı tutuklular da açlık grevine başlayacaktı. Başka çözüm yolu yoktu. Tek çare kalmıştı: o da açlık greviydi.

Cezaevlerinde insanca yaşamak için verilen mücadelenin en etkili aracı açlık greviydi. Açlık grevi zor ve acılarla dolu bir eylem biçimiydi. Bir şey yemeden, protein, vitamin ve vücudu besleyen hiçbir madde almadan yaşamı sürdürmek anlamına geliyordu. Birçok kalıcı hastalık ve sakatlamayı bağrında taşıyan açlık grevinin en riskli yanı ölümdü. Ölüm her an gelip bulabilirdi açlık grevindeki insanı. Ölümle kol kola gezme anlamına gelen açlık grevinin, istekler kabul edilinceye kadar devam ettirilmesi gibi bir özelliği vardı. Özetle uzun, sancılı, acılarla dolu bir yolculuktu açlık grevi. İşte tutuklular böylesi bir yolculuğa başlamışlardı. Yolculuğun onları nereye götüreceği belli değildi. Aydınlık ile karanlığın kesiştiği incecik bir çizgi üzerinde yapılan bu yolculuğun sonunu hiç kimse bilemezdi.

Sürgün ve irade kırma yeri: Eskişehir

Eskişehir’den yaklaşık 20 kilometre uzakta inşa edilen cezaevi, iki bölüm halindeydi. Eskişehir’in ıssız bozkırlarında iki dev blok-tan oluşan cezaevi, L biçiminde inşa edilmişti. Modeli, Amerika Birleşik Devletleri’nden alınmıştı. Türkiye’nin ilk “L tipi” ceza-eviydi.

Her bölüm 6 blok, her blok ise 40 odadan oluşuyordu. Odalar, 4 kişinin kalabileceği tarzda planlanmıştı. “Hücre bölümü” denilen yerde ise, 40 hücre bulunuyordu. Hücreler birer kişilikti. Bloklar iki katlıydı. Her katta 20 oda bulunuyordu. Karşılıklı onar oda halinde inşa edilen bloklar, büyük demir kapılarla ayrıştırılmıştı. Hem bloklar, hem de bloklar içinde bulunan odalar arasında uzun, ince ve oldukça dar koridorlar bulunuyordu. Bu koridorlardan oda ve tuvaletlere birer gözetleme mazgalı açılırdı. Mazgalların kapatılması yasaktı, 24 saat açık tutulması ihlal edilmez bir kuraldı. Tutuklular, tuvalet ihtiyaçlarını giderdikleri zaman bile mazgallar açık tutulurdu. Bloklardan geçen koridorlardan biri havalandırmaya doğru uzanırdı. Havalandırma ile koridoru birbirine bağlayan demir bir kapı bulunuyordu.

Tutuklular, odalardan bu koridora, ardından kapıdan havalandırmaya çıkarlardı.

Tutukluların havalandırmada kalma, sosyal ve sportif etkinliklerde bulunma saatleri dönemin politikasına göre belirlenirdi. Bazen gün boyu, bazen yarım gün, bazen iki, bazen bir saat olurdu. Bazen de hiç olmazdı. Aylarca, hatta yıllarca hiç havalandırmaya çıkılmadığı da olurdu.

Günde üç öğün yemek çıkardı. Tutuklulara aşıktan ölmeycekleri kadar az miktarda yemek verilirdi. Yemek miktarı ve çeşidi

de dönemsel politikaya bağlı olarak ayarlanırdı. Yemekler çoğu zaman üç öğün, bazen de iki öğünden oluşurdu. Zaman zaman da bir öğün olurdu.

Cezaevlerindeki tüm bu uygulamalar bireyin iradesini kırmaya, kişiliğini ezmeye, insan onuru ve haysiyetini çiğnemeye yönelikti. Her şey çok bilinçli ve planlı bir biçimde yapılırdı.

Kurallar, “salt kural olsun” diye dayatılmazdı. Önce tutuklular denetlenir, belli bir gözetleme ve uzun bir araştırmaya tabi tutulur, ardından “uzman heyetler” bu araştırma ve gözetleme sonucunda kuralları şekillendirirlerdi. Yani gözetleme, denetleme ve ondan sonra yaşamı belirleme politikası hâkimdi.

Cezaevlerinde arama ve sayım denilen kurallar da bu temelde hayata geçirilirdi. Yani arama ve sayım tamamen tutuklunun iradesini kırmaya, onurunu zedelemeye, düşünce ve ruhsal yapısını bozmaya yönelik yapılırdı.

Aramalar 15 günde bir, asker ve gardiyanlar tarafından gerçekleştirilirdi. Askerler, gardiyanlara güvenmedikleri için onları, deyim yerindeyse hamal olarak kullanırlardı. Aramalarda gardiyanlara eşya taşıtmaktan başka bir şey yaptırılmazdı. Gardiyanlar daha çok battaniyeleri çırpıp, odalarda, koğuş ve hücrelerde bulunan eşyaları bir yerden başka bir yere taşırlardı. Bütün bu işlemler askerlerin denetim ve gözetiminde yapılırdı.

Her arama kelimenin tam anlamıyla bir işkenceye dönüşürdü. Aramanın startı, aramanın yapılacağı mekânda, yani koğuş veya hücrede bulunan tüm eşyaların öncelikle birbirine karıştırılmasıyla verilirdi. Tutukluların kendi paralarıyla aldıkları birbirlerinden çok farklı ve değişik türden şeyler üst üste dökülür, birbirlerine karıştırılarak tanınmaz hale getirilirdi. Özellikle bulaşık ve elbiseler için kullanılan temizlik malzemeleri, yiyeceklerle karıştırılarak adeta hamur haline getirilirdi.

Sayım; hücre ve koğuşlarda bulunan tutukluların tespitini yapma uygulamasıdır. Ancak bu kural çoğu zaman bir işkence ve boyun eğdirmeye, kişiliği zedeleme ve en önemlisi de insan onurunu teslim alma aracına dönüştürülürdü. Hücre veya koğuşlarda

bazen bir, bazen iki, bazen de dört kişi kalırdı. Bu tür durumlarda tutukluların sayısını tespit etmek için, gözetleme deliğinden bakmak yeterli olurdu. Ancak sayım böyle yapılmazdı. Eğer oda veya hücrede bir ya da iki kişi kalıyorsa, kapının önünde bekletilen tutuklular, gardiyan geldiğinde yüksek sesle “bir, iki” diye saymaya başlardı. Eğer tutuklular bu kurallara uymazsa, komaya sokulana kadar işkenceden geçirilirdi.

Eskişehir Özel L Tipi Cezaevi’nde kurallar çok daha özel uygulanırdı. Daha doğrusu özel uygulamaların yaşama geçirilebilmesi için inşa edilmiş bir cezaeviydi. Tutukluları ıslah etmek, uslanmayanları uslandırmak, aykırı olanları entegre, hasta olanları rehabilite etmek amacıyla, Amerika Birleşik Devletleri’nden getirilen ve pilot olarak uygulanmak istenen bir projeydi. Bu nedenle Türkiye’nin değişik cezaevlerinden birçok “azılı” tutuklu bu Özel L Tipi Cezaevi’ne getirilmişti.

Bir sürgün ve irade kırma yeri olan Eskişehir Özel L Tipi Cezaevi’nde kalan tutuklular sürekli bir direniş içindeydiler. İnsan onuruyla bağdaşmayan kuralları kabul etmiyorlardı. İnsanca yaşamak için büyük bir maddi, manevi ve psikolojik direniş yürütüyorlardı. Pilot bölge olarak görülen bu cezaevindeki uygulamalar başarıya ulaşılması durumunda, aynı uygulamalar diğer cezaevlerinde de uygulanacaktı. Bu nedenle cezaevi yönetimi ile tutuklular arasında dinmeyen bir mücadele vardı. Özel uygulamalar devam ettiği sürece bu mücadele de devam edecekti.

“Kılıç artığı” Zülfikar kadar keskindi...

Ankara; asık suratlı, yay gibi gergin, kafalarında bin bir çeşit çelişki ve sorunun bulunduğu ve bu çelişkilerle yaşamaya alışan insanların yaşadığı bir kent olarak bilinir. Güler yüzlü, neşeli, moral düzeyleri yüksek insanların fazla yaşamak istemedikleri, bu türden insanlar için hapisaneyi andıran bir kent konumunda. Hep somurtkan ve düşüncelidir insanları. Mağazalarda, alışveriş merkezlerinde, eğlence yerlerinde, o geniş cadde ve parklarında bulunan sayısızca insan arasında çok az sayıda insanın gülümsediğine tanık olunur. Sonradan gelenler belli bir döneme kadar direnseler de, onlar da zaman içinde Ankara’da yaşayanlara benzerler. Onların içinde erir, özgünlüklerini yitirir, değişime uğrarlar. Dışarıdan gelenler, Ankara’da yaşayan insanın şeklini alırlar. İlk etapta özgünlüklerini korumak için direnseler de, bunu beceremezler, Ankara’nın yaşamı onları bir vantuz gibi içine alıp yutar.

İstanbul değişik renklerle bezenmiş, hep gülen, eğlenen, dans eden, kahkaha atan 70 ulustan insanın bulunduğu, cilveli, farklı kesimlerden oluşan bir mozaik şehirken, Ankara oldukça soğuk, hep sıfır derecede seyir eden, karamsar, gülümsemesi dudaklarında dona kalan, sürekli somurtkan ve öfke dolu bir şehir görünümündedir.

Doğan, bu soğuk ve donuk şehirde dünyaya gelmişti. Bu şehrin havasını teneffüs ederek büyümüştü. Onun caddelerinde gezip dolaşmış, Tuzluca’yır’ın tozlu ve çamurlu sokaklarında top koşturmuştu.

Yoksul, daha çok dışarıdan göç alan, bu nedenle hep ikinci sınıf muamelesi gören Tuzluca’yır’ın küçük çetelerine de zaman zaman takılan Doğan, önce kendi ilçesinde, sonra da bu donuk şe-

hirde sınıflar arasında yaşanan derin uçurumu bizzat yaşayarak görmüştü. O, bu uçurumun en kenarında duruyordu. Yoksulluğu derinden hissederek büyümüştü. Dünyaya bakışı, daha ilk algılama sürecinden itibaren netleşmişti. Netliği ve ikirciksizliği, uçurumun kenarında olmasından kaynaklanıyordu.

Hayat onu Eskişehir Özel L Tipi Cezaevi'ne kadar getirmişti.

Doğan, sanki Ankara'nın donuk, gergin ve asık suratlı insanlarına inat olsun diye, hep gülüp tebessüm ederdi. Güleç yüzlü, şakacı ve hiç tanımadığı bir insanla bile kısa sürede ilişki kurup sıcak bir ortam oluşturabilen, sevgi dolu, çevresinde sinerji yaratmayı iyi bilen biriydi. Cana yakınlığı ve espri gücü ile buz gibi bir ortamı eritebilirdi. İnsana takılmada üstüne kimse yoktu. Herkese takılır, yaptığı muziplikler ile çevresini şenlendirirdi. Alınma, öfkelenme, tepki gösterme, kin besleme gibi şeyler Doğan'ın literatüründe pek bulunmazdı. Çok nadiren kızardı. Kızdığında da fazla uzatmazdı. Nadir anlardaki kızgınlık ve somurtkanlık bir yama gibi dururdu suratında. Suratına en çok yakışan tebessümdü.

Onu en çok sevimli kılan da, tebessümlerin gamzelerinde açtığı iki kırmızı güldü. Güldüğünde, adeta iki kırmızı gül açılırdı gamzelerinde. Bu nedenle Doğan hep sevimli ve sevilen bir insandı.

“Bugün uyuyamadım. Hem başım ağrıyordu, hem de midem. Bir çaresi yok mu?” dedi, yanında yeni uykudan uyanmış olan Hasan'a.

Gözleri hala kapalı olan Hasan;

“Neden?” diye yanıtladı Doğan'ı.

Diş fırçasını kabına yerleştirmeye çalışan Doğan, “nedenini bilseydim, sana sormazdım herhalde” dedi.

“Senininki de iş ama!”

“Sana bir şey sorduk, borçlu çıktık. Ama açlığın kafana vurduğunu düşünmemiştim.”

“Açlık benim mi, yoksa senin mi kafana vurmuş?”

“Yok, azizim, açlık kafama vurur mu hiç? Artık alıştık açlığa. Tıp bile çözemiyor bizim kimyamızı.”

Hasan yavaş yavaş yataktan kalktı. Sanki ağır çekimle kalkıyordu. Gözlerini ovdu, parmaklarıyla dağınık olan saçlarını taradı. Sonra halsiz bir biçimde Doğan'a dönerek:

"Bugün açlığın kaçınıcı günündeyiz?"

"Nereden bileyim?"

"Gerçekten bilmiyor musun?"

"Gerçekten bilmiyorum. Ama 30'u buldu herhalde?"

Hasan, ayağa kalktı. Yan tarafta bulunan dolaba yöneldi. Dolabın kapısını açtı, diş fırçasını aldı, lavaboda dişlerini fırçalayıp yeniden Doğan'ın yanına döndü.

Hasan da Doğan gibi Ankara'da doğup büyümüştü. Türk kökenliydi. Doğan'la iyi anlaşırdı. Ankara'dan beri birbirlerini tanıdıklarından ötürü çok iyi geçinirlerdi. Genellikle birlikte oturup birlikte dolaşır, havalandırmada birlikte volta atarlardı. Ankara'nın Tuzlucaıyır ilçesinde başlayan iki yaşam maratonu, zaman zaman ayrıışsa da, sonunda Eskişehir Özel L Tipi Cezaevi'nde tekrar aynı kulvarda buluşmuştu.

Keskin bir koku sarmıştı blokları. Yanmış plastik kokusunu andırıyordu. Ama tutuklular bu kokuya yabancı değildi. Yakından tanıdıkları bir kokuydu. Her açlık grevinde koğuşları sarardı bu koku. Açlık grevlerinde protein ve besin alınmadığından, vücut, depolamış olduğı yağları ve maddeleri tüketir. Çok hızlı bir biçimde tüketilen bu madde artıkları deri altında birikir ve düzensiz bir şekilde gözeneklerden dışarı çıkardı. Özellikle vücuttaki yağ tabakalarının erimesi ile birlikte koku daha fazla keskinleşirdi. İşte blokları saran koku, açlığın 35'inci gününe gelmiş vücutlarda eriyen yağın kokusuydu.

Açlık grevi 35'inci günündeydi. Tutuklular 35 gün yemek yememişlerdi. Açlığın sınır tanımaz acısıyla kıvranıyorlardı. Bitkin ve halsiz düşmüştü bedenleri. Oturup kalkarken zorlanıyorlardı. Yağları erimiş, vücut etleri incelmış, dilleri pas tutmuş, diş etleri çekilmiş, damakları keçeleşmiş, dudakları çatlamıştı. Adeta birer kemik torbasına dönüşen tutukluların saç ve sakalları uzamış, avurtları çıkmış, elmacık kemikleri dışarıya fırlamıştı. Artık su

alamıyorlardı. İlk dönemlerde şekerli su içiyorlardı. Ancak daha sonra şeker yasaklanmıştı. Şekersiz su midelerini bulandırıyor, al-dıkları bir”iki yudumu da yeşilimtırak bir sıvı halinde kusuyorlardı. Yaşamı ağır bir yük gibi taşıyorlardı sırtlarında. Bu, bir çelişkiydi, ama gerçektir.

Gerçekler ile düşüncelerin çatıştığı anların olduğu söylenir. O anlar, belki de böylesi anlardır. Bu tür anlarda her şey birbiriyle çatışır gibi gelir insanın iç dünyasında. Kafalarda oluşan sayısız çelişki arasında doğru çelişkiyi bulmak oldukça zor olur. Halkalar biçiminde sıralanan temel çelişkiden ziyade, daha çok en basit ve kolay çelişki çözülmeye çalışılır. Ama işin içine irade ve inanç girince her şey değişir. Bu kez her şey en ince detayına kadar ele alınır. Temel ile tali çelişkiler birbirlerinden ayrıştırılır ve ilk elden olan çözülmeye çalışılır.

Tutuklular temel çelişkiyi yakalama noktasına gelmişti. Yaşam ağır da gelse, onu seviyorlardı. Zaten güzel bir yaşam için katlan-mıyorlar mıydı bütün bu ağır koşullara? Özgür ve onurlu bir yaşam için güncel yaşamlarını sırtlarında ağır bir yük haline getirmişlerdi. Bugünün ağır yaşamını, yarının güzel yaşamının mayası yapacaklardı. Bunu biliyorlardı ve bu bilinçle çıkmışlardı yola.

Yol hala uzundu. Engebeli, dikenli ve uçurumlarla dolu bir yoldu. Bu yolun nerede ve nasıl biteceğini zaman gösterecekti.

Güneş batmak üzereydi. Birazdan dağların ardından kaybolup gidecekti. Ölgün ışınları koğuşun penceresinden içeriye giriyordu.

Felat, yatakta uzanmıştı. Sabahtan beri yataktan kalkmamıştı. Takatsiz bedeni artık yorgun düşmüştü. Bacakları vücudunu taşıyamayacak kadar zayıflamıştı. Bir bezle başını bağlamıştı. Uzun saç ve sakallarıyla ortaçağda yıllarca zindanda kalmış bir mahkûmu andırıyordu. Hemen yan tarafında, yatağında kitap okuyan Hamili oturuyordu. Bünyesi hala yerindeydi. Tutukluların içinde en canlı ve takati yerinde olan oydu. Felat’ın uykudan uyandığını görünce; “kalkabildin mi” dedi ve elindeki kitabı yan tarafta bulunan küçük masaya bıraktı.

“Zaten uyanıktım.”

“Sağlık durumun nasıl?”

“35 gün aç olan birisinin sağlığı nasılsa, benimki de öyle işte.”

“İnsandan insana değişen bir şey. Bir yere kadar da, insana bağlı.”

“Ne demek ‘insana bağlı bir şey’?”

“Açlık herkesi farklı etkiliyor. Sonuçları aynı olabilir, ama etkileme boyutu farklı.”

Felat yavaş yavaş doğrulmaya çalıştı. Ancak başaramadı, tekrar sırtüstü yatağa uzandı. Yeniden denedi. Bu kez başarmıştı, fakat tansiyon düşüklüğünden dolayı başı döndü, gözleri karardı. İki eliyle gözlerini kapattı. Biraz geçtikten sonra gözlerini açtı. Dili keçeleşmiş, su almış bir sünger gibi ağırlaşmıştı. Ağır ağır konuşuyordu. Hamili’nin sağlıklı haline baktı. Önce hafifçe gülümsedi, ardından elleriyle saçlarını düzeltti, sonra da; “Sen bu gücü nereden buluyorsun Allah aşkına? Bilmeyen birisi günde birkaç hindi yediğini sanır” dedi.

Hafif bir tebessüm kapladı Hamili’nin yüzünü. Tebessüm gözünün her iki yan tarafında kırışıklar oluşturdu. Gamzelerinde küçük hatlar meydana geldi. Sağ bacağına içe doğru çekti. Biraz düşündükten sonra, “Güçlü olmak zorundayım, yoksa bu koşullarda yaşama şansım olmaz. Öyle değil mi?”

“Ne demek yani. Benim yaşama şansım yok mu?”

“Öyle demek istemedim. Üstelik öyle değilsin. Tam tersine, içimizde en fazla yaşama inadı gösteren sensin. Öyle olmasaydı, şimdiye kadar çoktan gitmiştin. Ölüme karşı o kadar inat ettin ki. Azrail onlarca kez kapını çaldı. Fakat açamadı. Daha doğrusu açma cesaretini gösteremedi. Çünkü bir kalenin kapısından daha sağlam bir kapı örmüşsün.”

“Onun için mi bir ceset gibi yerdeyim?”

“Yok, öyle söyleme. Sadece vücudun yorgun düşmüş. Eminim ki, yaşayacaksın, hem de çok yaşayacaksın. Kim bilir, belki dışarıya da çıkarız. Geride kalan yaşamımızı özgür ortamda sürdürürüz.”

“Belki de...”

Hamili cevap vermemiştii Felat’ın son söylediklerine. Dalmıştı.

Karşı taraftaki gri duvara baktı. Kirli bir duvardı. Duvara bakıldığında sayısızca şekil gelirdi insanın gözlerinin önüne. Bir yanılmasaydı, ama hoş bir yanılmasaydı. Felat, bazen saatlerce o duvara bakardı. Kendine göre şekiller hayal ederdi. Hayal ettiği şekiller fazla sürmeden gözlerine yansırı. O küçük şekiller harikalar yaratırdı Felat'ın iç dünyasında. Onu bazen yağ ve açlık kokusunun sindiği koğuştan alıp o harikalar diyarına götürürdü. Bu harika diyarda neler yoktu ki. Her türlü yemek çeşidinden tatalım en güzel meyvelere, gökyüzünün sonsuz derinliğinden insan ruhunu ısıtan güneşin o güzelim ışınlarına kadar her şey vardı. Açlığın sıkıcılığından kurtulmak için bazen bu diyarı ziyaret ederdi.

Hamili de bu diyara mı uğramıştı yoksa? Belki de son derece kirli, gri ve ruhu yoran bu duvarın çok ama çok uzaklarında olan Dersim'e doğru yol almıştı.

Dersim'i severdi, hem de çok severdi. Dersim sözü her geçtiğinde bin ah çekerdi. Dersimliler'in hepsi severdi Dersim'i, ama Hamili'ninki daha farklı bir sevgiydi. Onunki aşka benzerdi. Evet, evet âşıktı o Dersim'e. "Dersimcilik"le eleştirilirdi sık sık. O da her eleştiriden sonra, "Seviyorum be arkadaş, seviyorum Dersim'i. Benim elimde mi sanki. Aha şuramdan, işte şuramdan gelen bir sevgi, ben ne yapayım" deyip, uzaklaşırdı oradan.

Bir gece daha son demini yaşıyordu. Tutuklular değişik şeylerle uğraşıyorlardı gecenin bu son saatlerinde. Bazıları dişlerini fırçalıyor, bazıları küçük adımlarla koridorda volta atıyor, bazıları ocakta sıcak su içiyordu. Bazıları derin sohbete dalmıştı. Bazıları da, duvar dibinde oturmuş Kürdistan'ın değişik yörelerinden şarkılar söylüyordu. Daha çok saz çalmasını bilen, sesi güzel olan, müzik konusunda becerisi olanlar bir araya gelmişti. Bazen, sesi güzel olmayanlar da katılırdı bu sanatçılar grubuna. Fakat bunlar daha çok dinleyici konumda kalırdı. Zaman zaman gelen istek üzerine bir iki nakaratı tekrarlasalar da, esas olarak moral gecelerinin vazgeçilmez sanatçıları bu işin erbabı olanlardı. Bu sanatçıların başında Hüseyin Eroğlu ile Tören geliyordu. Moral gecelerinin vazgeçilmez sanatçılarıydı bu ikili.

Tören, duygular dünyasında yüzen bir devrimciydi. Hayal gücü önde olan, duygusal yönü ağır basan, macerayı seven, biraz da romantik olan bir Donkişot hayranıydı. Konuşmasına genellikle Donkişot’tan aldığı bir alıntıyla başlardı. Aslında günümüzden daha çok geçmişî yaşırdı. Geçmişle oturur, geçmişle kalkardı adeta. Eski zamanların kahramanları onu büyülerdi. Mitoloji kahramanları, felsefecileri, devrim süreçlerinde büyük trajik olayları yaşayan insanları örnek alır, onların yaşamlarını sık sık anlatırdı. Aslında Tören’in geçmişe, geçmiş yaşama, geçmişteki kahramanlara duyduğu hayranlığının esas nedeni, onların fazla kirlenmemiş olma halleriydi.

Zaman zaman, “ah ah, nerede o eski devrimciler, nerede o eski saf, temiz ve dürüstlük halimiz” demekten kendini alamazdı.

Tabi ki Tören bir hatayı, bir eksikliği, bir kişinin şahsında yaşanan bir olumsuzluğu gördüğünde sadece geçmişe dem vurmakla yetinmezdi, geçmişî aynı zamanda ezgileri ile de dile getirirdi. Sanatçı ruhlu olan Tören, saz çalmayı çok severdi.

İşte yine elinde sazı, âşık Mahsuni’nin “yiğit muhtaç olmuş kuru soğana” türküsünü söylüyordu. Türkünün mısraları, Tören’in elindeki sazının tellerinden akan melodi eşliğinde son bulunca, çelimsiz ellerin arasından çıkan alkış sesleri diğer tutukluların dikkatlerinden kaçmamıştı. İkinci türkü, Âşık İhsani’nin “Üç kişi bir tabuttayız, altımız yaş üstümüz yaş, sancı bastı yavaş yavaş” türküsüydü.

Sıra assoliste gelmişti. Moral gecelerinin organizatörü, düzenleyicisi, saz ve söz ustası Hüseyin Eroğlu sazı eline almıştı. Yanık sesiyle, tutukluları duygular denizinin en derin yerine götürürdü. Zazaca söylediği ezgiler ruhlarda deprem yarattırdı adeta. İşte yine sahnede türkü söylüyordu Hüseyin.

Hüseyin, Dersim’de bir “kılıç artığının çocuğu” olarak dünyaya gelmişti. Anne ve babasından, Dersim’in yaşlı dede ve ninelelerinden kılıç artığının ne demek olduğunu öğrenerek büyümüşü. Munzur suyunun kanlı hikâyesini dinlemişti onlardan. Askerler tarafından kirletilmemeleri için saçlarını birbirlerine bağlayıp, ken-

dilerini İksor uçurumlarından atan genç kızların trajedileri defalarca fısıldanmıştı kulağına. Hamile kadınların karınlarının vahşice deşildiğine dair sayısızca ezgi dinlemişti.

Neleri öğrenmemişti ki, hangi vahşeti duymamıştı ki? Yaşayarak, büyüyerek öğrenmişti vahşetin içyüzünü, duyarak, okuyarak bilince çıkartmıştı Alişêr ve Zarife'nin nasıl haince, puştça ve kalleşçe vurulduğunu, Seyit Rızo'nun hangi koşullarda ve nasıl idam edildiğini...

Ve bir “kılıç artığı çocuğu” olarak, en az Zülfıkar kadar keskin olmaya yemin etmişti. Bildikçe keskinleşmiş, öğrendikçe bilenmiş, araştırdıkça öfkesi kabarmış, Dersim'i gerçek anlamda yaşadıkça intikam duyguları katlanmıştı.

İşte Hüseyin'in, vicdanları sızlatan, tüyleri diken diken eden, insanı öfkeden öfkeye sürükleyen, ölü ruhları ayaklandıran yanık sesi bundan ileri geliyordu. Birkaç Zazaca parçadan sonra, herkesin ortak türküsünü söyledi:

Kızıl güller açınca Kürdistan dağlarında
İsyan ateşi yanar yüksek yaylalarında,
Gerillalar savaşır engin topraklarında

Teslimiyete hayır direnişe davet var
PKK saflarında direnişe davet var
Devrim yolunda bir bir engeller aşılmalı
Dağlarda ovalarda zincirler kırılmalı

Yürüyoruz ileri kararlı adımlarla
Hep yenilere doğru eskiyi yıka yıka
Kurtuluşumuz ancak bu sınıf savaşında
Yıkılıyor birer birer sömürgeci kaleler
Yerle bir ediliyor feodaller ve beyler
Bağımsızlık uğruna kan döküyor yiğitler...

Şarkıya, koğuştaki bulunan, hasta olan, yatakta uzanan, koridorda

volta atan eksiksiz bütün tutuklular katılmıştı. Coşku, heyecan, moral doruğa yükselmişti. Mehmet Yalçınkaya bile katılmıştı koro. Mehmet, oldukça sessiz, durgun, kendi halinde birisiydi. Varlığı yokluğu belli olmayan Mehmet, bir tek halk türküsünü bilmezdi. Türk sanat müziğiyle arası fena sayılmazdı, ama o koşullarda rağbet görmeyen, hatta hoş karşılanmayan bir tarzdı Türk sanat müziği. Bu nedenle bildiği bir iki parçayı da söyleme ortamını bulamadığından, moral gecelerinde hep dinleyici konumunda kalırdı. Bir iki şarkı öğrenmek için çok çalışmıştı, ancak başaramamıştı. “Benden vazgeçin. Şarkı söylemek her babayiğidin işi değil. Onun için ses gerek, ses. Bende ise o ses yok. Üstelik Kürtçe de bilmiyorum. Ama bir makale isteyen iki saat sonra hazır hale getireyim” diyordu.

Gezgör’ün olmadığı gecelerde moral olmazdı. Bu nedenle moral gecelerinin hakkını veren ender insanlardan birisiydi Gezgör. Sahneye çağrıldığında koşarak giderdi. Her zaman hazır ve nazırdı. Şarkı okuma yerine, daha çok yazdığı ve okuduğu şiirleriyle moral gecelerine moral katardı. Cebinde sürekli şiirler bulurdu. Günde en az onlarca kez yazdığı şiirleri başkasına okutur, onların düşüncelerini alırdı. Alınan düşünceler doğrultusunda şiirlerine son biçim verirdi.

Hüseyin’den sonra, Gezgör okuduğu uzun bir şiirle noktayı koymuştu eğlenceye.

Tutuklular dağılmışlardı. Her birisi bir yere gitmişti. Bazıları uyumaya, bazıları dişlerini fırçalamaya, bazıları mutfığa, bazıları da koridorda volta atmaya gitmişti.

Mavi Ring diğer ringlerden farklıydı...

Zaman, boyunlarına geçirilmiş bir değirmen taşı gibi hem ağır, hem de yorucu geliyordu. Akmiyordu zaman. Zaman durmuştu adeta. Saatin akrebi ile yelkovanı aynı noktada takılıp kalmıştı sanki. Bir saat, bir gün kadar uzun geliyordu. Gün bitmeyen bir zaman dilimini andırıyordu. Ay, yıllar öncesini anımsatan bir zaman dilimiydi sanki. Zaman da, tıpkı yaşam gibi ağır geliyordu. Ama yapacakları bir şey de yoktu. Duran zamana da katlanacaklardı.

Yatmaya çalışıyordu temsilci, ancak uykusu gelmiyordu. Bir ay önceki iri cüssesinden eser kalmamıştı. Bir yağ tulumu gibi sağından solundan sarkan yağları erimiş, etleri çekilmiş, kemikleri sayılabacak kadar zayıflamıştı. Yatakta bir sağa bir sola dönüyordu. Ne volta atacak, ne sohbet edecek, ne de başka bir işle uğraşacak gücü kalmıştı. Uzanacak hali de yoktu. “Ne yapmalıyım?” diye düşünürken, Türk solundaki temsilcinin yatağına doğru geldiğini gördü. Hemen yatağından kalktı, gelen temsilciye yer göstererek, oturmasını söyledi.

Gelen temsilci:

“Ne oldu sana? Halsiz görünüyorsun?” dedi.

“Öyle mi görünüyorum?”

“Evet, hem zayıflamışsın, hem de yorgun bir halin var.”

“Açlık grevi iç organlarda tahribat yaratsa da, benim kilolarım için iyi oluyor.”

“Zaman zaman rejim yapsan fena sayılmaz.”

“Gecenin bu saatinde ne işin var.”

“Söylemedim değil mi? İdare tüm temsilcileri çağırdı. Diğer arkadaşlar bizi bekliyorlar. Biz de hemen gitsek iyi olur.”

Temsilci fazla beklemeden ayağa kalktı. Mutfakta bir bardak su içtikten sonra, diğer temsilciyle birlikte dışarıya çıktı. Her iki temsilci uzun ve dar koridora doğru yöneldiler. Kimse yoktu. Sesizlik hâkimdi. Fakat uzaktan sesler geliyordu. İlerledikçe sesler çoğalıyordu. Anlaşılmaz seslerden oluşan bir gürültü tufanını andırıyordu uzaktan gelen uğultu. Bu tufan olağanüstü bir durumun ipuçlarını veriyordu. Gecenin bu son saatlerinde bu kadar gardiyanın bulunması, başlı başına olağanüstü bir durumu gösteriyordu. Temsilcilerle olağanüstü durum arasında bir bağlantı var mıydı acaba? Temsilciler, bu bağlantıyı düşünmeden edemediler. Ancak kesin bir sonuca ulaşamadılar. Temsilciler kendi aralarında tartışırken, başgardiyanlardan birisiyle karşılaştılar. Başgardiyan, temsilcilerin sorularına kaçamak yanıtlar vererek geçiştiriyordu. Temsilcilerden birisi; “bu akşam çok ketumsun Başefendi. Nasıl olsa biraz sonra müdürden öğreneceğiz” diyerek, başgardiyanı ikna etmeye çalıştı. Ancak başgardiyanın söylemeye niyeti yoktu. “Zaten müdürle görüşmeye gidiyorsunuz, orda öğrenirsiniz,” dedi.

Temsilciler, müdürün bulunduğu odaya varmışlardı. Başgardiyan kapıyı tıkladı, herhangi bir yanıt beklemeden, temsilcilerle birlikte içeriye girdi. İçeride birinci müdür ile yardımcıları oturuyorlardı. Müdür, temsilcilerin oturacakları yeri göstererek, oturmalarını istedi. Temsilciler, müdürün gösterdiği yerlere oturdular. Birinci müdür dönerli bir koltukta oturuyordu. Gerekli olmadığı halde, koltuğunu ha bire çeviriyordu. Bir oyuncakla oynar gibi oynuyordu. Bazen pervane gibi dönüyordu. Sıfatına uymayan bir görüntü ortaya çıkıyordu. Belki de koltuğu yeni satın almıştı. Ne olursa olsun, konumu ile döner koltuk arasındaki ilişki büyük bir tezatlık arz ediyordu.

Kısa boylu, ince bıyıklı, uzun çeneli, kel kafalı olan müdür, kocaman göbeği ile ilginç bir görüntü sergiliyordu. Hiçbir tarafı birbirine uymuyordu. Kısa boyunun üzerine emaneten indirilmiş büyük bir baş, alnından kafasının ortasına kadar geniş bir caddeyi andıran dümdüz bir alan, alnının hemen altında şişirilmiş balon

görünümünde olan iki iri göz, oldukça uzun bir çene, burnuna kadar şişmiş bir göbek... Eğer Müdür tanrının bir eseriye, “neden, ama neden böyle bir eseri yarattın tanrım?” demekten kendini alamazdı insan. Sanki tanrı, “bakın kullarım, eğer sizi sevmeseydim hepinizi böyle yarattırdım,” demek için yaratmıştı müdürü.

Müdür, konuya girmek üzereyken kapı açıldı. Açılan kapıdan binbaşı içeriye girdi. Yüz ifadesi sertti. Başındaki kepini aldığı gibi boş bir koltuğun üzerine attı. Birinci müdür ve yardımcıları binbaşının içeriye girmesiyle birlikte hızla ayağa kalkmışlardı. Birinci müdür, dönerli koltuğunu yüzbaşıya vermiş, kendisi kenarda duran bir koltukta oturmuştu.

Müdür, binbaşının gelmesiyle birlikte hemen konuya girmişti. “Bakınız” dedikten sonra, masada duran su bardağını alıp bir yudum içtikten sonra, tekrar temsilcilere dönmüştü:

“Adalet Bakanı’ndan gelen genelgeye göre bu cezaevini boşaltmamız gerek. Eşyalarınızı hemen toplayın, gerekli hazırlıklarınızı yapın!”

“Hemen bu gece mi?”

“Evet, hemen bu gece.”

“Yani sürgün mü ediliyoruz müdür bey?”

“Hayır, ne sürgünü? Farklı anlam yüklemeye gerek yok. Sevk ediliyorsunuz.”

“Yıllarca sizden hep aynı şeyleri dinleriz: ‘Çabuk hazırlanın, başka cezaevine gideceksiniz. Sakın yanlış anlamayın, bu sadece bir sevtir’ dersiniz. Bu hep böyle mi gidecek?”

“Bakın arkadaşlar; ben bir genelgeden söz ettim. Genelgenin gereği ne ise o yapılacaktır. Tartışarak zamanı öldürmeyelim.”

“Siz zamandan, biz ise insanların ölmemesi gerektiğinden bahsediyoruz.”

“Ne ölümü? Neden ölecekmişsiniz ki?”

“Neden öleceğimiz açık değil mi? 35 gündür açlık grevindeyiz. Sudan başka bir şey almıyoruz. Şekeri bile yasakladınız. 35 gün uzun bir süredir. Birçok tutuklu yataktan kalkamıyor. Bazıları, tek başlarına doğal ihtiyaçlarını bile karşılayamıyor.”

Müdür ile temsilciler arasındaki tartışmadan rahatsız olan binbaşı, dışarıya çıktıktan birkaç dakika sonra tekrar içeriye girdi. İçeriye girişi, dışarıya çıkışı kadar öfkeli ve sertti. İçeriye girer girmez; “Müdür bey, zamanımız kalmadı. Hemen kalkın ve gerekli hazırlıkları tamamlayın” diyerek, müdürü azarlarcasına uyardı. Müdür, büyük bir panik ve korku içinde yerinden hoplayarak, “tamam binbaşım, siz merak etmeyin” dedikten sonra, temsilcilere gidip gerekli hazırlıkları yapmalarını söyledi. Temsilciler ayağa kalkarak dışarıya çıktılar. Binbaşı ile son bir kez ayaküstü konuşma gereğini duydular. Temsilcilerden birisi binbaşuya dönerek;

“Bakın binbaşı, bu kadar insanı ölüme gönderemezsiniz!”

“Bu sevk bu akşam gerçekleşecek beyler! O kadar.”

“35 gündür açlık grevindeyiz. Bu nedenle uzun yolculuk yapamayız. Bunu siz de biliyorsunuz binbaşı.”

“Yok, yok, bir şey olmaz. Sağlamsınız. Kaldı ki, yedi canlısınız.”

“Bu normal bir sevk değil binbaşı. Büyük ihtimalle de uzun bir yolculuk olacak. Ellerimize kelepçe vurulacak. Belki de, bedenlerimizi zincirle bağlayacaksınız.”

“Bakın, fazla tartıştık. Zamanımız kalmadı. Hemen hazırlanmalısınız!”

“Biz ölümden söz ediyoruz, siz ise ‘bir an önce hazırlanın’ diyorsunuz.”

“Ölüm de olsa gideceksiniz. Tüneli kazmasaydınız. Açlık grevine girmeseydiniz. Bütün bunları ben mi yapın dedim.”

“Bu kadar intikamcı olamazsınız. Bundan vazgeçin.”

“Vazgeçmem gereken bir şey olduğunu sanmıyorum.”

“Sonuçta ölüm bile olsa, öyle mi?”

“Evet, ölüm bile olsa?”

“Bu acımasızlığın nedeni ne binbaşı? Ve en önemlisi de bu öfkenin anlamı ne?”

“Düşmanlık. Evet, biz düşmanız. Her gün onlarca Mehmetçik ölüyor.”

“Ölümler tek taraflı değil, Kürtler de ölüyor.”

“Teröristler ölüyor.”

“Her neyse. Orası bir savaş cephesi. Her iki taraf silahlı ve karşılıklı savaşıyorlar. Orada ölümlerin olması bir yere kadar doğal. Biz silahsız ve üstelik tutukluyuz.”

“Siz de teröristsiniz ve ölümü hak ediyorsunuz.”

“Peki binbaşı. Artık konuşmanın bir anlamı yok. Siz ölümünüzün altına imza atmışsınız. Karar sizindir. Bizim kararımız da direnmek olacaktır.”

Sürgün kararı yukardan gelmişti. Adalet Bakanı vermişti kararı. Aslında sürgün kararı değildi, tutukluların ölüm kararıydı. Tutuklular, resmen ölüme gönderileceklerdi. Açlık grevinin 35’inci gündeydiler. Vücutları yıpranmış, bünyeleri zayıflayıp güçten düşmüşlerdi. İç organları önemli oranda hassaslaşmıştı. Bu durumda uzun yolculuk yapmaları mümkün değildi. Ancak emir gelmişti. Üst düzeyde karar alınmıştı. “Gidecekler, mutlaka gidecekler. Gitmezlerse zorla, şiddetle gönderilecekler” denilmişti genelgede. Bir ders verilmeliydi. Tünel kazmanın, firara teşebbüs etmenin, açlık grevine girmenin ne demek olduğunu görmeliydi tutuklular. En önemlisi de, “Teröristi” onlar. “Teröristler” her şeyi hak etmişlerdi; sürgünü de, sevki de, ölümü de...

Gecenin son deminden birkaç saat önceydi zaman. Organizmalar için yarı ölü yarı canlı denilebilecek bir zamanın tam orta yerindeydi vakit. Birazdan yeni bir günün yeni hayatı başlayacaktı. Evlerde ışıklar yanmaya, sokaklar canlanmaya, kuşlar ötmeye, fırıncılar çıkarttıkları ilk ekmeklerini satışa çıkartmaya başlayacaklardı.

Evet, birazdan yeni günün aktörleri olan işçiler, emekçiler, küçük esnaflar düşeceklerdi yollara. Bazıları demir”çeliğin çarklarını çevirmeye, bazıları tezgâhlarda satış yapmaya, bazıları da kafa ve kol emeklerini pazarda sunmaya çalışacaklardı az sonra.

İşte tam da bu zamanda, yani yeni güne ve bugünün yeni hayatına az bir zaman kala onlarca gardiyan blok kapılarına dayanmışlardı. Bazılarının ellerinde kalas, bazılarının belinde cop, bazılarında ise kâğıt ve kalem bulunuyordu. Yüzlerinden kin, göz-

lerinden nefret akıyordu. Kızgın, sinirli ve öfkeliydiler. Aralarında sırtanlar, kıs kıs gülenler, parmak sallayanlar da vardı. Bir başgardıyan elinde bulunan yazılı kâğıdı havaya kaldırarak; “herkes kapiya gelsin. Hiç kimse yatakta kalmasın. Hasta olanlar dâhil” dedi. Önce bir gürültü, ardından büyük bir sessizlik çöktü bloğa.

Uzun boylu, kır saçlı, hafif göbekli olan başgardıyan, sonradan Türkiye’ye yerleşmiş bir göçmene benziyordu. Bu arada cebinden çıkarttığı Samsun paketinden bir sigara yaktı. Üst üste çektiği dumanı sağa sola savurdu. Yanındaki gardıyanlarla şakalaşmaya başladı. Bir gardıyan, göbeğine hafifçe bir yumruk vurdu. Başgardıyan bozuldu. Tutukluların yanında otoritesini zedeleyebileceğini düşünerek, “yapma ulan i..e” diyerek, gardıyanı azarladı. Gardıyan sesini çıkartmadan oradan uzaklaştı.

Başgardıyan; “herkes geldi mi?” diye sordu temsilciye.

Temsilci; “herkes geldi” diye cevapladı gardıyanı.

Başgardıyan: “tamam, o zaman beni dinleyin. Birazdan yola çıkacaksınız. Fazla ses çıkartmadan, kalabalık yapmadan, sağa sola dağılmadan, ileri gitmeden, geride kalmadan sessiz ve düzenli bir biçimde koridordan doğru kapiya yöneleceksiniz” dedi ve şunları da eklemeyi unutmadı:

“Hiç kimse yanına bir şey almayacak. Her şey yasak!”

Temsilci:

“Yasak olan ne? Hangi eşyalar yasak?”

“Her şey yasak’ dedik ya!”

Temsilci:

“Başefendi, genel konuşuyorsun. ‘Her şey’ dediğin ne?”

“Anlaşılmıyor mu?”

Temsilci:

“Anlaşılmıyor. Yasak olan şeyleri adlandıır.”

“O zaman dinleyin. Kalem, kâğıt, çakmak, ip, kemer vs. maddeler yasaktır.”

Temsilci:

“Çakmak yasaksa, o zaman sigaralarımızı nasıl yakacağız?”

“Sigara da yasak!”

Temsilci:

“Yasak olmayan şey ne, Başefendi?”

“Yasak olmayan bir şey yok. Her şey yasak!”

Temsilci:

“Peki, ya eşyalarımız ne olacak?”

“Eşyalarınız kalacak. Daha sonra size verilecek. Ayrıca şeker, su, sakız, diş macunu, diş fırçası gibi şeyler de yasaktır.”

Her şey yasaktı. İnsana dair ne varsa her şey yasaktı. Yasak... Yasak... Yasak... Yapılacak bir şey yoktu. Yasaklar listesi açıklandıktan sonra bir gardiyan, cebinden çıkarttığı bir tomar anahtar arasından blok kapısının anahtarını buldu. Anahtarı hızlı bir biçimde kilide yerleştirdi ve büyük demir kapıyı açtı. Tutuklular gruplar halinde, demir parmaklıklarla örülü kapıdan dışarıya çıkmaya başladılar.

İki Ağustos bin dokuz yüz seksen dokuz yılı, günlerden pazar ve şafak vaktinden bir iki saat önceydi. Güneş görmeyen cezaevinin içi soğuktu, dışarı ise serindi. Bu nedenle tutuklular kalın giyinmişlerdi. Birçoğu kazak, mont, palto gibi kışlık elbiselerini üzerlerine almışlardı. Cezaevinin çıkış kapısı ile müdürlüğü birbirine bağlayan salonda bekliyorlardı. Salonun hemen yan tarafında, cezaevinin büyük avlusu bulunuyordu. Bekleme salonunun penceresinden avlunun iç tarafı görünüyordu. Avluda onlarca “sevk aracı” denilen araba bekliyordu. Her arabanın iki tarafında tellerle örülmüş ikişer pencere bulunuyordu. Tel örgüler cam ve plastik karışımından oluşan bir madde ile kaplanmıştı. Arabalar daha çok demir yığını görünümündeydiler. Onlarca demir yığını, yan yana dizilmiş gri ve haki renkten onlarca demir yığını. Az ötede başka bir araba duruyordu. Bu arabayı diğerlerinden ayıran biraz daha uzun ve farklı renkte oluşuydu. Mavi renkli bir arabaydı. Daha doğrusu mavi renkli bir ringdi.

Askerler, yola çıkmanın hazırlıklarını yapıyorlardı. Ama yol, hala belirsizliklerle doluydu. Fakat sıra halinde duran ringler, yolun nasıl olacağının ipuçlarını da veriyordu. Binbaşının tavrından da bu ipuçlarını görmek mümkündü. Bir savaşın son meydan

muharebesini kazanan bir komutan edasındaydı binbaşı. Müdürler ile subaylar arasında mekik dokuyan binbaşı, gardiyan ve askerlere emir üzerine emirler yağdırıyordu. Ring şoförlerinden doktorlara, erlerden yardımcı müdürlere kadar herkese talimatlar veriyordu. En son talimatı, kelepçeleri getirtmek oldu. “Amerikan malı” denilen kelepçeler, iki asker tarafından getirilmişti. Kelepçeler getirildikten kısa bir süre sonra, binbaşı da tutukluların bulunduğu bölüme gelmişti. Sert adımlarla bir iki tur attıktan sonra, “beni dinleyin” dedi, azarlayıcı bir ses tonuyla. Yüz ifadesini biraz daha sertleştirip, iki elini arakasına bağladıktan sonra nutuk atmaya başlamıştı:

“Biraz sonra yola çıkıyoruz. Nereye gideceğimizi sormayacaksınız! Gideceğiniz yeri, ancak ulaştığınız zaman öğreneceksiniz! Yolda sorun yaratmayacak, askerlerime dokunmayacak, onlarla karşı karşıya gelmeyeceksiniz! Kelepçelerinizi çıkartmayacaksınız! Gerçi Amerikan malı olan kelepçelerimizi çıkaramazsınız, ama yine de uyardırmakta yarar görüyorum. Yolda, durmayacağımızdan dolayı, hiçbir ihtiyacınız karşılanmayacak. Bu, tuvalet ihtiyacınız için de geçerli. Dayanacaksınız. İçinizde dayanmayanlar olursa, onlar da başlarının çaresine baksınlar. Bu emirlere karşı gelmek suçtur. Anlaşıldı mı?”

Binbaşının nutkundan sonra yüzlerce gardiyan ve asker, tutukluları sıkı bir aramadan geçirdi. Tutukluların üzerinde var olan her şeyi aldılar. Arama işlemi bittikten sonra tutuklular, ikişer ikişer kelepçeye vuruldular. Bir tutuklunun sağ, diğer tutuklunun sol eli yan yana getirilip, “Amerika kelepçesi” ile sıkı bir biçimde bağlandı. Kelepçeler kemiğe kadar inmişti. Bileklerden vurulan kelepçeler, tutukluların her hareketinde bir diş daha içeriye doğru kayıyordu. Daha ilk anda bilekler şişmeye başlamıştı bile.

Kelepçe işlemleri bittikten sonra, tutuklular arabaya doğru yö-neldiler. Her gruba birkaç silahlı asker ve gardiyan refakat ediyordu. Geride otuza yakın tutuklu kalmıştı. Onlar da mavi ringe bindirileceklerdi. Onlar da az sonra peş peşe alındılar ringe.

Ve şafak söküldükten birkaç saat sonra ringler peş peşe yola

çıkıldılar. Mavi ringin diğer ringlerden farkı hücre tipi olmasıydı. Arabanın içi yapısı hücreler biçiminde yapılmıştı. İç tarafı bölümler halinde ayrıştırılan mavi ring, 8 hücreden oluşuyordu. Hücreler birer kişilikti. Yani bir kişinin sığabileceği büyüklükteydi. Genişliği bir metrekare, yüksekliği bir buçuk”iki metre civarındaydı. Hücrelerde, iki kişinin yan yana oturabileceği demirden yapılmış bir bank vardı. Seki biçiminde olan bank, yerden bir metre kadar yükseklikteydi. Bank, hücre duvarlarına kaynakla monte edilmişti. Koridor ile hücreyi birbirine bağlayan demir kapıda küçük bir gözetleme mazgalı bulunuyordu. Mazgal, ince tellerle örülmüştü. Hücrenin dışarıya bakan tarafında, yarım metre uzunluğunda, 15 santim genişliğinde bir pencere vardı. Demir parmaklıklarla örülü olan pencere, kauçuğa benzer saydam bir madde ile kaplanmıştı. Cam işlevini gören bu kauçuk, kırılmaz bir maddeden yapılmıştı.

Mavi Ring iki bölümden oluşuyordu. İki bölümü birbirinden ayıran dar bir koridor vardı. Her bölümde 4 hücre bulunuyordu. İki bölümün hücreleri birbirlerine paralel biçimde yapılmıştı.

Mavi Ring, kelimenin tam anlamıyla kapalı bir kutu gibiydi. Demir ve çelik saçlardan oluşmuş bir kutu. Demirden, saçtan, parmaklıklardan, ince tel örgülerden, kauçuğa benzer camlardan oluşturulmuş bir kutu...

Mavi ringe 26 kişi bindirilmişti. 23 kişi hücrelere, 3 kişi ise ringin en son kısmında bulunan bölüme konulmuşlardı. Bir hücreye Hüseyin Eroğlu, Mehmet Yalçınkaya, Metin ile Komando; birine Felat, Hamili, Yılmaz ile Hamza; birine Hasan, Hüsnü, Ahmet ve Tören; birine Hüseyin, Barık ve Dora; birine de Gezgör ve Doğan; kalan tutuklular ise diğer yerlere konulmuştu.

Güneşli bir gündü. Eskişehir sınırlarının dışına çıkıldıkça sıcaklık daha da artıyordu. Güneş, öğlene doğru ışınlarını birer ok gibi mavi ringe doğru yöneltmişti. Mavi ring güneşten aldığı enerjiyi olduğu gibi ringin içine aktarıyordu. Güneş, demirden yapılmış olan bu kapalı kutuyu, bir bütün olarak kendi enerjisinin etkisine almıştı. Bir itfaiyenin hortumundan fışkıran tazyikli su misali,

enerjisini gökyüzünden yeryüzünün o daracık yolunda hareket eden mavi ringe püskürtüyordu sanki. Mavi ringe, ring olmaktan çıkmış, bir ateş topu haline gelmişti. Ateş fışkıran bir canavara; göklere doğru ateş püskürten bir makineye; lavları kusan volkanik bir dağa dönüşmüştü sanki. Demir yığınının bir ateş kütesine dönüşen mavi ringe aynı zamanda Kerbela'yı andırıyordu.

Kerbela'yı Kerbela yapan susuzluk ve sıcaklıktı. Sıcaklıktan çatlamış, susuzluktan kavrulmuş, uçsuz bucaksız çölün baştanbaşa seraba bürünmesiydi. Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının gözlerini bir perde gibi örten serabın onlara kefen olmasıydı. “Şahadet Kervanı” adı verilen uzun yolculuğun yolcularını kıran, onları güç ve takatten düşüren ne Yezid'in zalimliği, ne de onun güçlü oluşuydu. Kervanı kıran, insanı kavuran ve çıldırtan sıcaklık ve susuzluktu.

Mavi ringedeki susuzluk ve sıcaklık Kerbela'yı onlarca kez geride bırakacak kadar etkiliydi. Her şeyden önce mavi ringedeki insanlar açlığın 35'inci günündeydiler. Demir, topraktan binlerce kat daha ısı alacak bir maddeydi. Mavi ringe kapalı bir kutu gibiydi. Daha önemlisi, mavi ringin yolcularının elleri kelepçeye vurulmuştu. Ve mavi ringe oksijen yoktu.

Evet, mavi ringe hem bir ateş topu, hem bir Kerbela ve hem de oksijenin bulunmadığı ıssız bir gezegendi. Ve bu ateş topunun, bu Kerbela ve bu ıssız gezegenin içine tam 26 can konulmuştu.

“Su verin, su verin” sesleri bir koro gibi yükseliyordu mavi ringden. Mavi ringin kapı aralıklarından çıkan “havasızlıktan boğuluyoruz” çığlıkları, yeri”göğü inletiyordu adeta. Nefes almakta zorlanıyorlardı tutuklular. Kapı aralıklarından sızan hava yetmiyordu 26 cana. Tutukluların gözlerinden yaşlar akıyordu. Nefes alamamanın dışı vurumuydu bu gözyaşları. Sıcaklık, gözyaşlarını donduruyordu göz bebeklerinde. Bedenlerinden şıpr şıpr akan ter, zemindeki kızgın demir üzerinde gölcükler oluşturuyordu. Pul pul dökülen deri ile akan terin karışımından adeta bir balçık deriyası oluşuyordu vücutlarında.

Gezgör, yan hücrede bulunan Felat'a seslendi;

“Bu koşullarda gideceğimiz yere ulaşmamız mümkün değil.”

Felat:

“Ne yapabiliriz?”

“Pencereleri kırılım. Yoksa havasızlıktan boğuluruz. Üstelik su da vermiyorlar.”

“Bir isyan havasını yaratmayalım.”

“İsyan havası değil, hava almak için camları kırsak yeterli olur. Sanırım buna bir şey demezler.”

“Eğer öyle olsaydı, o zaman hava almamız için gerekli tedbirleri de alırlardı. Bizi böyle bir yere kapattıklarına göre, demek ki amaçları bizi havasız bırakmaktır.”

“Ama bir yol bulmamız gerek. İnan ki, gideceğimiz yere sağ ulaşamayız. Hepimiz susuzluktan ve havasızlıktan boğuluruz.”

“Şimdilik böyle kalmasının daha doğru olacağını düşünüyorum. Gerekli tedbirleri almazlarsa camları yolda kırarız.

Gezgör ikna olmamıştı, ama sesini de çıkartmamıştı. Doğru olanın kendisi olduğunu düşünüyordu, ama Felat’a karşı sessiz kalmayı da yeğlemişti.

Çığlık sesleri kesintisiz olarak devam ediyordu. Bir-iki tutuklu “imdat” diye bağııyordu. Bazıları “doktor yok mu, doktor? Boğuluyoruz” diye sesleniyordu.

Hasan ve Tören ısrarla doktoru çağırıyorlardı. “Doktor buraya gelsin, doktor! Sizde vicdan yok mu doktor...” diye bağııyorlardı. Fakat haykırışları mavi ringin ateş gibi sıcak duvarlarında eriyip gidiyordu. Birkaç dakika sonra bir asker, hücrenin küçük gözetleme deliğini açıp bakmıştı. Hasan ani bir refleksle hızla ayağa kalkarak; “baksana asker, bize su verin, hava verin. Bu kadar zalimlik olmaz” deyip, askeri azarlamıştı. Asker, “benim yapacağım bir şey yok. Emir böyle” diye cevap vermişti Hasan’a.

Hasan’ın kelepçe arkadaşı olan ve onunla birlikte ayağa kalkmak zorunda kalan Tören, “o zaman emir veren gelsin! Bak asker, sana söylüyorum; birkaç dakika içinde doktor gelmezse, birçok insan ölür. Bunun sorumlusu o olacak. Kendisine söyle, haberi olsun” demiş ve boşta olan elini sert bir biçimde hücrenin demir duvarına vurmuştu.

Birçok tutuklu, hücrelerdeki banklarda yuvarlanıp yere düşmüştü. Yere düşenler bir daha kalkma gücünü kendilerinde bulamamışlardı. Düşenler düştükleri yerde can çekiyorlardı. Bazıları, ağız ve burunlarını kapının altındaki ince aralığa dayayarak, hava almaya çalışıyorlardı. Ancak hava yoktu. Atmosferde oksijen tükenmişti sanki. Dünya, fokur fokur kaynayan bir kazanın içine atılmıştı sanki. Ateş, ısı ve seraptan başka her şey yok olup gitmişti. Cehennem denilen yer burasıydı herhalde. Mavi ringden başka cehennem denilen bir yer olamazdı. Eğer gerçekten de cehennem denilen bir yer varsa, oda mavi ringdi.

Evet, mavi ring bir cehennemdi.

“Ölüyorum Felat, ölüyoruz. Çatlamak üzereyim. Çıldıracağım. Su verilmezse, hava almazsam, inan ki ölürüm. Bir şeyler yapın.”

Peltek peltek konuşan, insanı sonsuz derecede acılar içine gömen sesin sahibi Komando’ydu. Komando, askerlerden sık sık su istemişti. Bağıra bağıra, çığlık ata ata, İnleyle inleyle hava istemişti doktorlardan. Bazen inliyor, bazen ağlıyor, bazen çığlıklar atıyordu. Ancak nafi! Komando’nun sesi, Komando’nun çığlıkları, Komando’nun inlemeleri, ateş kütesine dönüşen mavi ringin küçücük hücrelerinin demirlerine çarparak yere düşüyordu. Komando çaresizdi. Bu nedenle Felat’a seslenmişti. Felat’ın, Komando’yu teselli etmekten başka yapacağı bir şey yoktu.

“Dayan Komando, dayan, biraz daha dayan.”

“Dayanamam artık. Gücüm kalmadı.”

“Eminim ki dayanırsın. Güçlü bir iraden var. Bunu biliyorum.”

“Susuzluktan çatlayacağım. Havasızlıktan boğulacağım. Benim hücremdeki arkadaşlar da boğulacaklar.”

“Senin hücrende hangi arkadaşlar var?”

“Hüseyin Eroğlu, Mehmet Yalçinkaya ile Metin.”

Gezgör, yola çıktıktan kısa bir süre sonra topuklu ayakkabısı ile kauçuk maddesinden yapılmış camı kırmayı başarmıştı. Bir”iki hücre daha aynı şekilde hava alabiliyorlardı. Fakat diğer hücrelerde kalan tutuklular, çok uğraşmalarına rağmen camı kırmayı başaramamışlardı. Camı kıranlar, bir anlamda kurtulmuşlardı. Bu

nedenle yolun gidişatı hakkında bilgi verenler, camlarını kırmayı başaran tutuklulardı. Rota hakkında hem zaman zaman bilgi veriyor, hem de nereye gideceklerine dair diğer tutuklularla belli bir bilgi alışverişinde bulunuyorlardı.

Kütahya'yı geçtikten kısa bir süre sonra konvoy halinde olan sürgün kervanı mola vermişti. Ancak tutuklular ringlerden indirilmemiş, mola boyunca ringde kalmışlardı. Askerler yemek, su, tuvalet gibi ihtiyaçlarını giderdikten sonra tekrar yola çıkmışlardı.

Metin'in sesi geliyordu. Ne kadar müstehcen küfür varsa hepsini bir çırpıda sıralıyordu. Deyim yerindeyse, gözlerini yummuş, ağzını açmıştı. Metin'in küfürleri muhatapsız küfürlerdi. Bir taraftan hücrenin kızgın demirlerini tekmeleyip yumrukluyor, bir taraftan da küfürler savuruyordu.

Bir ara doktorun sesi geldi. Önce sessizlik hâkim oldu, ardından büyük bir fırtına uğultusunu andıran sesler peş peşe yükselmeye başladı. Yükselen sesler doktora hitap ediyordu. Tutuklular, doktoru çağırıyorlardı. Doktordan su ve hava talebinde bulunuyorlardı. Bir tutuklu, "doktor, bize su verin, su. Gözetleme deliğini açın, biraz hava gelsin içeriye, hava" diye, sesi çıkana kadar bağııyordu. Metin, daha yüksek sesle bağııyordu:

"Bak doktor, gözetleme mazgalını aç ve bak bize! Bak bize ki, ne halde olduğumuzu kendi gözlerinle gör. Sende insanlık yok mu? Sen ki Hipokrat yemini etmiş bir doktorsun. Bizi düşünmüyorsan, hiç olmasa Hipokrat'ı düşün. Sende vicdan da mı kalmadı doktor?"

"Benim elimde bir şey yok. Bir şey yapamıyorum. Ben de emir kuluyum."

"Ne demek 'elimde bir şey yok.' Sen doktorsun. Bir şeyler yapabilirsin."

"Yanılıyorsunuz. Hepiniz, benim size su vermediğimi sanıyorsunuz. Ama öyle değil."

"Sen de onlardan birisin, alçaksın!"

"Bana küfür ediyorsun."

"Evet, küfür ediyorum ve edeceğim. Senin de, müdürünün de,

binbaşının da...”

“Lütfen bana küfür etmeyin. Çünkü benim suçum yok! Bana anahtarı versinler, hepinize su vereyim, pencereleri kırayım.”

“Bize numara yapma. Sen de insan kılığına girmiş bir kurtsun, kurt! 35 gündür açlık grevindeyiz. Yolculuk yapamayacağımızı gayet iyi biliyordun. Fakat buna rağmen, ‘yolculuk yapmalarında bir sakınca yok’ diye rapor verdin. Peki, buna ne dersin Hipokrat yeminine ihanet etmiş doktor.”

“Hayır, ben vermedim.”

“Ya kim verdi?”

“Diğer doktor verdi.”

“Benden ‘yolculuk yapabilirler’ diye bir rapor vermemi istediler. Vermeyeceğimi söyledim. Bunu kanıtlayabilirim.”

“Sen öyle onurlu bir tavır takınsaydın, şimdiye kadar çoktan işine son verirdin.”

“Zaten son verdiler. Bu benim son görevim olacak. Bundan sonra beni göremeyeceksiniz.”

“Sadece seni değil, bundan sonra hiç kimseyi göremeyeceğiz. Çünkü hepimiz ölüyoruz.”

“Yok, o anlamda söylemedim. Benim işime son verildi. Ve sanırım hakkımda dava da açılacak.”

“Neyse doktor. Hele şu mazgal deliğini açtır. Hüseyin Eroğlu ile Mehmet Yalçinkaya arkadaşlarımız üst üste yığılıp kalmışlar ve o halde birbirlerinin terlerini emiyorlar. Bunu binbaşuya söyle. Bu iki arkadaşımızın kelepçeleri çıkartılsın, ayağa kalktıktan sonra tekrar takılsın.”

“Tamam, binbaşuya söyleyeceğim. Ama size bir şey söyleyeyim: Binbaşı gelip kelepçeleri açtırmayacak. Çünkü hem size karşı kinli, hem de zalim birisi.”

“Sen yine de söyle.”

Azrail mavi ringde dolaşıyordu. Hızlı adımlarla bir ileri bir geri gidip geliyordu. Hücreleri birer birer ziyaret ediyordu. Gülüyor, seviniyor, sevinç çılgınlıkları atıyordu adeta. Büyük ihtimalle Azrail, “görev aldığımdan beri ilk kez bu kadar kurbanı bir arada görü-

yorum” diyordu. Bu nedenle şaşkıındı. Koşuşturmaktan yorulmuştu.

Yine Gezgör’ün sesi geliyordu. Nefes aldığı, dili döndüğü, sesi çıktığı kadar haykırıyordu:

“Buraya gel binbaşı, buraya! Benim yanıma gel! Hücremi bilmiyorsan, sesime doğru gel! Gel, sana bir çift sözüm var.”

“Kimdir bağırın? Öğrenmek istiyorum?”

“..?”

“O ses nereden geliyor?”

“Gel, sesime gel binbaşı, sesime doğru gel!”

“Sen kimsin?”

“Gezgör, Mustafa Gezgör.”

“Tanımıyorum böyle bir ismi.”

“Gel de tanı.”

Binbaşı sert adımlarla, sesin geldiği yöne doğru ilerledi ve bir dakika sonra sesin çıktığı hücrenin önünde durdu. Yanındaki askere dönerek; “asker, bu hücrenin mazgalın aç, çabuk” dedi. Asker hızlı bir biçimde hücrenin mazgalını açıp geri çekildi. Karşısında kan çanağına dönmüş iki çift gözle karşılaşan binbaşı önce irkildi, sonra başını geri çekti, ardından “o sesin sahibi kimdi” dedi.

“Benim. Sesin sahibi benim.”

“İsmin ne?”

“Daha önce söyledim ya!”

“Bir daha söyle!”

“Mustafa!”

“Mustafa ne?”

“Mustafa Gezgör.”

“Hangi örgüttesin?”

“PKK’liyim.”

“O maddeden mi yargılanıyorsun, yoksa?”

“Hem o maddeden yargılanıyorum, hem de PKK’liyim.”

“Yani iddia değil, gerçekten de PKK’lisin.”

“Evet, gerçekten de PKK’liyim.”

“O ne biçim çağırma, o ne biçim hitap?”

“Nasıl çağırıp hitap etmeliydim?”

“Başka çağırma biçimi yok mu?”

“Çok, ama size layık olan buydu! “

“Öyle mi?”

“Evet öyle. İnsanlıktan anlayanlara ancak insanca hitap edilir binbaşı. Siz insan değilsiniz. İnsanlıktan nasibini almamış bir yaratıksınız.”

“Bak, hakaret etme ve kafamı da bozma. Şimdi kapıyı açtırdığımda insanlığın ne demek olduğunu sana gösteririm.”

“Aç kapıyı ulan, aç kapıyı! Eğer açmazsan ve bana fiili olarak işkence yapmazsan dünyanın...”

“Zaten hepiniz yolda gebereceksiniz. Siz hepiniz teröristsiniz. Ancak bu yöntemle kökünüz kazılır. Bu uygulamayı hak etmişsiniz. Diğerleri size hafif gelir.”

“Bak binbaşı, elleri ayakları bağlı insanlara işkence yapmak yığitlik değil. Hele hele erkeklik hiç değil. Eğer erkeksen, Cudi’ye git, Cudi’ye.”

Binbaşı, kırmızı boğa görmüş gibi, hücrenin kapısını tekmeleye tekmeleye oradan ayrılırken askere, “bunların hiç bir ihtiyacı karşılanmayacak. Bir tek damla su verilmeyecek, nefes alamayacak kadar havasız bırakılacaklar!” talimatını vermeyi de unutmadı.

İkinci mola Afyon’da verildi. Askerler yemeklerini yedikten, marketlerde alışveriş yaptıktan sonra yola çıktılar. Hareket edildikten bir saat sonra bu kez elma ve diğer meyve ağaçlarının bulunduğu bir mekânda mola verildi. Tarlalarda birkaç saat yiyip içtikten, su kanallarında ellerini yüzlerini yıkadıktan sonra tekrar yola çıktılar.

Hüseyin, Barık ile Dora uzun bir uğraştan sonra camlarını kırmayı başarmışlardı. Askerler, Hüseyin’in mazgalını açtılar. Mazgalın açıldığını gören Hüseyin, kendilerine su getirildiğini sanarak hemen ayağa kalktı. Mazgalda askerlerin öfke dolu gözleriyle karşılaşan Hüseyin, bir terslik olduğunu anladı. Askerlerden birisi, “neden pencereleri kırdınız?” diye sordu.

Hüseyin:

“Ölelim mi?”

“Ölüyorsanız ölün ulan! Tohumunuza para mı verdik?”

“Ne demek ölüyorsanız ölün? İnsan değil misiniz?”

“Esas olarak siz insan değilsiniz. Yepyeni arabanın camlarını kırıyorsunuz. Allah’tan korkmuyor musunuz?”

“Hey asker! Sen kafa mı buluyorsun bizimle? Hepimiz ölüyoruz, ölüyoruz be adam! Sen hâlâ arabadan, devlet malından, Allah’ın merhametinden bahsediyorsun.”

“Evet, bahsederim tabi. Bir daha pencerelerle uğraşırsanız tararım.”

“Tartıyorsan tara bel!”

“...?”

“Yok, yok bizi taramazsınız. Çünkü bizi yavaş yavaş, parça parça öldürüyorsunuz. Bir seferde öldürmek işinize gelmez.”

“Bazılarınızı kurşunla öldürürüz.”

“Ona da hazırız, ona da. Yani asker, anlayacağın biz her türlü ölüme hazırız...”

Ter kokusuna ölüm kokusu da eklenmişti. Ölüm uzaklarda değil, tutukluların yanı başındaydı. Azrail artık misafir olmaktan çıkmış, ev sahibi konumuna gelmişti. Ellerini tutukluların boğazına geçirmiş, sıkıkça sıkıyordu. İnsan çığlıklarına, yakarış ve inlemelerine aldırmadan ha bire sıkıyordu boğazlarını.

Tutuklular sadece Azrail’in değil, aynı zamanda tanrıların gazabına da uğramışlardı. Güneş, sanki can almak için ısıtıyordu ve ateş kadar sıcak olan ışınlarını şimşek gibi gönderiyordu mavi ringe. Mavi ringe sadece bir ateş parçası, bu ateş parçası üstünde oturup ha bire can almanın hesabını yapan Azrail’in tahtı değil, aynı zamanda onlarca insanın can çektiği bir mezbahaya da dönüşmüştü. Kan, ter, nefes, sidik ve ölüm kokusunun iç içe geçtiği bir mezbahaya dönüşmüştü.

Tutuklular düşünme sistematığını de yitirmişlerdi. Kelimeleri telaffuz etmede zorlanıyorlardı. Dudaklarında yarım kalan, dillerinin uçlarında parçalanmış cümleler dökülüyordu ağızlarından. Al-

gılama güçlerini kaybetmişlerdi. Hafızaları zayıflamış, ruhlarında büyük yaralar açılmıştı. Bazen bayılıyor, bazen şuurlarını yitiriyor, bazen ayılıyor, bazen yere düşüyor, bazen çılgınlık atıyor, bazen inliyor, bazen kendiliğinden gözlerinden yaşlar akıyordu. Bazen de koro halinde sloganlar atıyorlardı. “Yaşasın ölüm, ölüm bizi yıldırmasın” sloganını belli aralıklarla atıyorlardı.

Hamza, “başardım, başardım” çığlığıyla bağırmıştı. Felat, Hamili ve Yılmaz çoktan beri unutmuşlardı Hamza’nın bir vıdıyla uğraştığını. Mavi ringin salonuna açılan kapıda bulunan bir vıdayı çıkartmak için dakikalarca uğraşmıştı Hamza. “Havaya ihtiyacımız var. Oksijen olmazsa hepimiz boğuluruz. Onlar vermediklerine göre biz almalıyız. Ama nasıl?” demişti saatler öncesi. Hücreyi adeta didik didik ederek, ufacık bir delik bulmanın uğraşısı içerisinde girmişti. Yılmaz’la bileklerinden sökmüş olduğu kelepçenin ucuyla kızgın sac duvarını kazımaya başlamıştı. Demirin en ince yerinden başlamıştı kazımaya. Bir arkeolog gibi kazıyordu demir duvarı. Zaman ilerledikçe gücü tükenmiş, yorgunluktan halsiz düşmüş, zaman zaman geçirdiği baygınlık nedeniyle başarılı olamamıştı. Ama Hamza, arayışından vazgeçmemişti. Yaşam kaynağı olacaktı hava. Küçük bir delikten gelecek hava dört canı kurtaracaktı. Yaşama umudu, hayatta kalma düşüncesi onu usandırmamıştı. Sonunda başarmıştı. Demirleri birbirine bağlayan bir vıdayı yerinden sökmüştü.

Hamza’nın açtığı delik bir umut olmuş, yaşama olan inançlarını biraz daha güçlendirmişti. Hamili, Felat, Yılmaz ve Hamza ağızlarını sırayla o küçük deliğe koyarak, hava almaya çalışıyorlardı. Ama en az havasızlık kadar zor olan ikide bir aşıya inip kalkma uğraşıydı. Ağızını deliğe dayamak isteyen tutuklu önce oturaktan aşıya iniyor, sonra diz çöküyor, ardından ağızını o küçük deliğe dayıyordu. İnme, diz çökme, eğilme, kalkma işi alınan havaya değmeyecek kadar zordu. Aslında hava gelmiyordu. O incecik delikten hava gelmesi zaten mümkün değildi. Sadece psikolojik anlamda belli bir rahatlama yaratıyordu. Fakat bu inme”kalkma işi zamanla ayrı bir işkence haline gelmişti.

Yılmaz ve Felat yaşam ile ölüm arasında adeta mekik doku-
yorlardı. Bazen bayılıyor, bazen ayılıyor, bazen şuurlarını kaybe-
diyor, bezen kendilerine geliyorlardı. Felat, Yılmaz'dan da kötü
durumdaydı. Bazen dakikalarca konuşmadan sessizliğe gömülü-
yordu. Dudakları çatlamış, dili ağırlaşmış, damakları keçeleşmişti.
Ağır ağır konuşuyordu. Bazen ağzından anlaşılmaz sözcükler dö-
külüyordu. Sessiz kaldığı zamanlarda derin düşüncelere dalıyordu.
Geçmişe gidiyor, oradan ana, andan geleceğe doğru yol alıyordu.
Ancak hiçbir şeyden zevk alamıyordu. Çünkü su ve hava beynin
ortasında oturan bir düşünce haline gelmişti. Kafasında su ve ha-
vadan başka her şey silik geliyordu ona. En güzel düşlerinin orta-
sında su ve hava düşüncesi gelip oturuyordu. Serap... Su... Hava...
Düşler... Düşlerden düşlere koşuyordu adeta.

İşte yine dalmıştı düşlere. Fırat'ı düşündü, Dicle'nin akışı gelip
oturdu düşüncesinin merkezine. Buz gibi gürül gürül akan Fırat'ın
o hırçın suyu nasıl da akıyordu. Dicle'nin nazlı süzülüşü nasıl da
hırçınlaşmıştı gözlerinin önünde. Dağların ardından akan Zap'ın
sesi balyoz gibi vuruyordu beyninin ortasına. Ali'nin oğlu Hüse-
yin geldi aklına. Kербela'nın sıcaklığı, Yezid'in zalimliği ve ordu-
sunun yetmiş özge canı hunharca katledişi... Hallac-ı Mansur'un
mızrağa geçirilmiş başı canlandı ruhunda. Açlıktan bedeni erimiş,
susuzluktan dudakları çatlamış, gözleri çukura inmiş Mani gelip
oturdu düşlerine. Denizleri, ucu bucağı olmayan okyanusları, Çin'i
baştanbaşa dolaşan Sarı Irmağı, Mısır'a hayat veren Nil'i, Avru-
pa'yı sarmalayan Ren'i, Tuna'yı ve Sen'i bir bir düşündü. Kuyu-
ları, kanalları, Kürdistan'ın dört bir yanından fişkıran pınarları
getirdi aklına. "Yeryüzünde ne kadar da çok su var, ne kadar da ır-
maklar, nehirler, deniz ve okyanuslar var. Ama şu işe bakın ki, bir
damla suya hasretiz. Bir damla su, bir tek damla su vermiyorlar
bize. Çatlamış dudaklarımızı yumuşatacak, patlamak üzere olan
dalağımızı rahatlatacak, çıldıracak halimize derman olacak bir
damla su..." dedi kendi kendine.

Felat öfkelenmişti aniden. Onları susuz bırakanları anlıyordu.
Düşmanlığın en azgın uygulanaşı olarak görüyordu bu uygulama-

ları. Ama güneşi anlamıyordu. Ona kızdı, öfkelenildi, boşta kalan ellerini sıkı ve sessizce haykırdı ona:

Ey kutsal güneş!

Ey dertlere deva olan güneş!

Ey ışınlardan yaşam fışkıran güneş!

Ey soğukta, hastalıkta, kötü günlerde bir ana gibi insanları sarmalayan güneş!

Ey canlılara hayat, doğaya bereket veren güneş!

Ey bazen tanrı, bazen savaş kılıcı, bazen barış sembolü olan güneş!

Ey şairin dilinde imge, yazarın kaleminde ilham, ressamın tuvalinde simge olan güneş!

Ey yolcuya kılavuz, ırmaklara yoldaş, denizlere sırdaş, dağlara, ovalara, ormanlara arkadaş olan güneş!

Ey âşıkların üzerine yemin ettiği güneş!

Ey karanlığı aydınlatan, çirkinliği yok eden, yaşamı güzelleştiren güneş!

Ne oldu sana?

Neden geldin gazaba?

Neden bu hiddet, bu öfke, bu nefret neden?

Neden?

Neden?

Neden?

Hani girmediğin eve doktor girerdi? Unuttun mu yaşama kaynaklık ettiğini? Unuttun mu hayatın ebesi olduğunu? Işınlarla sayısız cana can kattığını... Unuttun mu?

Neden zalimden, zulümden, puştan yanasın bugün?

Hani kutsaldın, yaşamdan yanaydın, hayat damarını açandın?

Hayır, hayır güneş, hayır! Can yakıyorsun, hayat kurutuyorsun, yaşam kaynağını boğuyorsun. Ve Azrail'le arkadaş olmuştun bugün.

Ey güneş! Yakıtığın canları tanyor musun? Onlar senin, evet senin öz çocukların. Sen ısıtmıştın onları Zağros'un karakış günlerinde. Yarım hilalde ekinlerine bereket katan da sendin! Daba tanımadın mı onları? Ey güneş, güneş, aldığın canlar Zerdüş'tün canları...

Felat, düşten uyandığında kafasının çatlarcasına ağrıdığını hissetti. Başı dönüyordu, midesi bulanıyordu. Beyni alnından fırlamak üzereydi sanki. Düşünmekten ileri geliyordu bütün bu ağrılar. Ne kadar süredir düşünmüştü acaba? Zaman kavramını yitirmişti. Onun için zaman suydı, seraptı ve düştü...

Sol tarafına yarı felç inmişti sanki. Kıpırdayamıyordu. Sağa dönmek istedi, fakat başaramadı. Hamili, elini uzatarak yardımcı oldu. Başını aşağıya doğru sarkıttı. Sağ bacağını karnına doğru çekti. Kelepçede olmayan elini alnına götürdü. Alnı bir köz kadar sıcaktı. Sonra saçlarına götürdü elini. Saçları suya batırılmış gibi ıslaktı. Elini başından göğsüne doğru kaydırđı. Vücudu ter, kir ve dökülen deriden bir çamur deryasına dönmüştü.

Elbiselerini sıyırmış, kelepçeli koluna kadar indirmişti. Belden yukarısı çıplaktı. Sırtında parçalanmış atleti vardı sadece. Parçalanmış atleti de indirecekti. Elini atlete attığında avuçları ıslandı. Atlet, terden sıırım sıklım olmuştu. Islak avuçlarını dudaklarına sürdü. Elini bir daha atlete uzattı. Atleti hafifçe sıktı. Ter damlaları akıyordu. Atletin alt tarafını yukarıya çekti, sonra ağzına doğru götürdü. Atleti emmeye başladı. Emmeyle birlikte, sanki dudaklarına bir kor parçası sürölmüştü. Atleti emmekten vazgeçti.

Hamili, Felat'ın durumunu biliyordu. Ancak onun da yapacağı bir şey yoktu. O da aynı koşullardaydı. Fakat kendisi Felat'tan daha iyiydi. Bu nedenle Felat'ı yerden kaldırmak için çok çabalamıştı. Ama onun da gücü tükenmek üzereydi. Buna rağmen Felat'a daha fazla yardım etmek istiyordu. Ama nasıl? Bir ara, "ne yapabilirim Felat?" dedi.

"Ne yapabilirsin ki?"

"Bir şey yapamaz mıyım?"

"Yapabileceğin kadar yaptın zaten?"

"Daha fazla yapamaz mıyım?"

"Hayır! Bundan ötesi yok."

"Keşke daha fazla yapabilseydim."

"Sorun sadece ben değilim ki. Herkesin durumu kötü. Bak-sana, yan hücredeki arkadaşlara. Doktor çağırmdktan, su iste-

mekten boğazları patladı.”

“Evet, Hüseyin ile Mehmet’in durumu çok ağır.”

“Ama yine de dayanmaları gerek. Metin ile Komando’ya seslen, bundan sonra askerlerden su istemesinler. Onlar suyu silah olarak kullanıyorlar. Biz de istemekten vazgeçerek bu silahı boşa çıkaralım.”

“Doğru, biz su istedikçe, hava talebinde bulundukça onlar daha fazla umutlanıyorlar. En doğrusu hiçbir şey istemeyelim.”

Vida deliğinden umudu kesilen Hamza, Felat ile Hamili’nin arasından geçen konuşmayı sessizce dinliyordu. Çoğu zaman Felat ile diğer hücreler arasındaki haberleşmeyi o sağlıyordu. Felat, daha bir şey söylemeden anlamıştı durumu. Yavaş yavaş oturaktan kalktı. Ağzını mazgala dayadı. Öksürdükten sonra boğazını temizledi. Ardından, “dinleyin arkadaşlar” dedi. Sesi cılız çıkıyordu. Dili iyi dönmediğinden ‘arkadaş’ kelimesi ağzından bölünerek çıkmıştı. Devam etti konuşmasına:

“Bundan sonra askerlerden kimse su istemesin. Sadece doktordan istensin. Hava ve suyu bize karşı silah olarak kullanıyorlar. Ne pahasına olursa olsun boyun eğmeyeceğimizi onlara göstermeliyiz.”

Hamza’nın açıklamasından sonra Felat yerden başını kaldırdı. Ardından ayağa kalkmak istedi. Fakat başaramadı. Ancak Hamili’nin yardımıyla ayağa kalkıp, bankta oturmayı başardı. Biraz nefes almaya çalıştı. Dilinin üstü pas tutmuş, boğazı tıkanmış, ağzından zehir gibi yeşilimsi bir su akmıştı. Boğazını temizledikten sonra;

“Askerlere yalvarılmamalı, onların karşısında zavallı konumuna girilmemelidir. Yalvarmak, yakarmak, sızlanmak ne bir çözüm, ne de bize yakışan bir davranıştır.”

Felat’ın sesini ancak hücresinde bulunan tutuklular duyabilmişti. Yine Hamza devreye girmiş, söylenmesi gereken şeyleri mavi ringdeki tutuklulara aktarmıştı.

Mavi ringin bir hücresinde kalan 4 tutuklu çıldırmak üzereydiler. Hepsinde de sırtlarını çelik saçtan yapılmış ringin duvarlarına vermişti. Üstünde oturdukları bank kızgın bir kora dönüşmüştü.

Hücrenin yüksekliği, boylarından daha kısa geldiğinden ayağa kalkamıyorlardı. Hücreyi ter ve sidik kokusu sarmıştı. Sıcak ve havasızlık boğucu ve bunaltıcı ortamı daha da ağırlaştırmıştı. Hücrenin tavanında, terin oluşturduğu nemden su tanecikleri oluşmuştu. Ring sarsıldıkça, tavanda oluşan su tanecikleri tutukluların çıplak bedenlerine düşüyordu. Bu ağır bunaltıcı, ter ve sidik kokusunun birbirine karıştığı ortamda ölüm çanları çalınıyordu.

Çanların sesi arasından Hüseyin Eroğlu'nun sessiz çılgılığı yükseliyordu. Hüseyin can çekişiyordu artık. Dişleri birbirine kilitlenmiş, gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Sessizce tavana dikmişti gözlerini. Banktan yere yuvarlanmış, sırtüstü yerde duruyordu. Damarlarındaki kan durmuş gibiydi. Yakası açılmış, göğüsleri açıktaydı. Boynundaki damarlar şişmişti.

Bankta, kelepçe arkadaşı Mehmet Yalçinkaya hala oturuyordu. Ama o da bayılmak, banktan yuvarlanmak üzereydi. O da nefes alamıyor, yerinde oturamıyor, bir bayılıp bir ayılıyordu. Hüseyin'in düşüşünden sonra Mehmet'in bankta kalması çok zordu. Çünkü Hüseyin, Mehmet'in kelepçe arkadaşıydı. Bu nedenle Hüseyin banktan yuvarlanıp düşünce, birkaç dakika sonra Mehmet de yuvarlanıp aşağıya doğru kaymıştı. Mehmet, kendini kontrol edemediğinden Hüseyin'in üstüne düşmüştü. Mehmet'in üzerine düşmesiyle, baygın olan Hüseyin'in durumu daha da kötüleşmişti.

Metin ile Komando, Mehmet'i, Hüseyin'in üstünden kaldırmak için uğraşıyorlardı. Ama onların da gücü kalmamıştı. Başları dönüyor, mideleri bulanıyordu. Bu nedenle denge kuramıyorlardı. Her kalktıklarında onlar da yuvarlanıp düşüyorlardı. Komando daha da kötü durumdaydı. Akli dengesi bozulmuş, sağlıklı düşünemez duruma gelmişti. Çılgınlık belirtilerini gösteriyordu. Sıcak ve susuzluk beynine, oradan düşüncesine, düşüncesinden de ruhunun ta derinliklerine kadar vurmuştu. Bir insanın sıcak ve susuzlukta nasıl çıldırabileceğinin bütün belirtilerini taşıyordu. Ama buna rağmen Metin'e yardımcı olmaya çalışıyordu.

Sonunda Mehmet'i, Hüseyin'in üzerinden kaldırmayı başarmışlardı. Fakat bir daha düşmeyeceğinin garantisi yoktu. Mehmet,

her an yeniden yuvarlanıp düşebilirdi. Bayılmamıştı. Gözleri açıldı, etrafında olup bitenleri görüp algılayabiliyordu. Hatta zaman zaman yerinden kıpırdatarak Hüseyin'e yardımcı olmaya bile çalışıyordu. Ama tepki gösteremeyecek kadar beyninin üzerindeki kontrolü yitirmişti. Davranışlarına söz geçiremiyorlardı artık.

Her şeye rağmen Hüseyin ile Mehmet direniyorlardı. Azrail'le adeta kıran kırana bir mücadele veriyorlardı. Mavi ringin molada olduğu bir zamanda Komando, Hüseyin'e seslendi:

“Nasılsın Hüseyin arkadaş?”

“İyiymi mi desem, kötü mü, bilemiyorum ki?”

“İyi olmaya çalış.”

“Tabi ki iyi olacağım.”

“Ama rengin solmuş. Elmacık kemiğin dışarıya fırlamış sanki. Gözlerin kıpkırmızı.”

“Gözlerim hep böyle olur. Rahatsızlanınca kanım sanki göz bebeklerimde toplanır gibi bir görüntü çıkar.”

“Ya sen nasılsın Komando?”

“Ben de iyi olmaya, ayakta kalmaya çalışıyorum. Ama artık gücüm kalmadı. Çıldırarak üzerim. Beynimde sesler zonklıyor, kalbim küt küt atıyor. Nabzım, hızlı hızlı çarpıyor. Kaslarım gevşemiş, yığılmamak için kendimi zor tutuyorum. Kısacası söylemek gerekirse iyi değilim.

“Sakin ha! Yıkılma. Güçlü olmaya çalış. Kendine hakim ol. Yoksa daha kötü duruma düşersin.”

Metin ile Komando çaresizdiler. Hüseyin ile Mehmet'i kurtaramamanın ruh haliyle adeta çırpınıyorlardı. Bir ara Metin, kızgın demiri yumruklayarak, “hava bulmalıyız. İki arkadaşımız yanı başımızda, dizlerimizin dibinde can çekiyorlar ve biz bir şey yapamıyoruz. Allah kahretsin. Bu ne biçim düşmanlık, bu ne biçim insanlık!” dedi öfkeli bir ses tonuyla.

Metin, yan tarafta gözleri fal taşı gibi açık duran Komando'ya dönerek; “ne olur Komando, bir şeyler yapalım. İkimiz bir şey yapmalıyız” dedi yumuşak ve şefkat dolu bir ses tonuyla.

Komando yanıt verememişti, ama Metin'i anlamış, yüreğinin

derinliklerinden gelen sesi duymuştu. Sonra her ikisi de aynı anda cama baktılar. Camı kırıp parçalamak, un ufak etmek istiyorlardı. Ama nasıl, neyle ve hangi güçle?

Komando'nun gözü üzerindeki montunun fermuarına kaydı. Fermuarın ucundaki demirle kaportada bulunan vidayı uzun bir uğraştan sonra söktüler. Söktüğü vidayla camda bir"iki delik açtılar. Ancak camın arasındaki plastik madde açılan deliği kapattığından, havanın içeriye girmesini engelliyordu.

Delik açma işi Metin ile Komando'yu daha da yormuş, var olan güçlerini de tüketmişti. Bu ara doktor mavi ringde bulunan tutukluları kontrole gelmişti. Komando su istedi:

"Doktor, biraz su verin. İki arkadaşımız ölmek üzere."

"Elimden bir şey gelmiyor. Ben de size su vermek istiyorum. Ama binbaşı bırakmıyor."

"Peki, ne olacak doktor? Halimizi görmüyor musun? Öleceğiz. Senin gözlerinin önünde öleceğiz. Bunun bir yolu yok mu?"

"Keşke size yardımcı olabilseydim. Keşke su ihtiyacınızı karşılayabilseydim, keşke."

"O zaman bir mendili ıslatarak bize verin. Hiç olmazsa dudaklarımıza sürelim. Bu da yasak mı?"

"Evet, o da yasak. Ama bir deneyeyim. Bana mendil verin."

Herkeste mendil yoktu. Ancak bir mendil verebilmişlerdi doktora. Bir"iki dakika sonra ıslak mendille gelen doktor:

"Alın, ama kimse görmesin. Yoksa beni yakarlar."

"Tamam doktor. Sen merak etme, kimse görmez."

Tutuklular sırayla mendili dudaklarına sürmeden önce Metin, mendili Mehmet ile Hüseyin'in ağzına sıkıyordu. Çatlamış dudaklarına, kurumuş boğazlarına su damlaları hisseden Hüseyin ile Mehmet gözlerini açmış, "suyu nereden buldunuz" dercesine bakmışlardı Metin'e.

Mehmet, yeniden Hüseyin'in üstüne düşmüştü. Ancak Metin ile Komando çok uğraşmalarına rağmen onu bir daha kaldıramamışlardı.

Hüseyin nefes alamaz noktaya gelmişti. Bunaltıcı sıcakta be-

deni ter içinde kalmıştı. Mehmet son düştüğünde, Hüseyin'in kol ve göğsünde biriken teri görmüştü. Önce serap gördüğünü sanmıştı. Boşta kalan elini hafifçe sürdü. Serap değil, su olduğunu görünce dudaklarını Hüseyin'in çıplak tenine değdirdi. Bir şey hissetmeyince teri emmeye başladı. Ama Metin müdahale etti. "Yapma Mehmet, yapma, o su değil, Hüseyin'in bedeninde biriken terdir" deyince, Mehmet dudaklarını geri çekti.

Metin, askerlerini savaş meydanında kaybeden ve ne yapacağını bilmeyen bir komutanın ruh halini yaşıyordu. Hücre arkadaşlarından ikisi üst üste yığılıp bayılmışlardı. Her ikisi de can çekişiyordu. Diğer ise şuurunu önemli oranda yitirmiş, dengesini kaybetmiş, bazen bağırıyor, bazen gülüyor, bazen ağlıyor, bazen sızlıyor, bazen yalvarıyor, bazen de gülüyordu. Azrail hücreğine girmiş, her iki pençesini yanı başındaki üç arkadaşının boğazına geçirerek ha bire sıkıyordu. Sıra kendisine de gelecekti. Ama kendini değil, can çekişen arkadaşlarını düşünüyordu. Çaresizliğin dipsiz kuyusunda çırpınıyordu adeta. Umudunu da yitirmek üzereydi. Yaşama umudunu Mavi Ring'de aramanın delilik olduğunu düşünmüştü bir ara:

"Hiç kimse kurtulmayacak. Herkes ölecek. Bu cehennemde kurtuluş yok. Bak işte, bak; Azrail'e bak! O kirli ellerini üç canın boğazına geçirmiş, nasıl da sıkıyor. Karşımdaki suret ölümün ta kendisi. İnsan suratına benzeyen kara, hantal yürüyüşlü, zırhlı panzere benzeyen odur işte. Ağır ağır paletleriyle üstüme doğru gelen odur. Beni de ezip geçecek. Sonra da diğer hücrelere doğru yol alacak."

Metin, acılarla doluydu. İnsanlığın tarih boyunca gördüğü acıyı o bir"kaç saat içinde görmüştü sanki. Yüreği paramparça olmuştu. Kalbi acılar yumağına dönmüştü. Acılar ve çaresizlikten beyni patlamak üzereydi. Bir ara kendini, çocukları gözlerinin önünde öldürülen bir ana gibi hissetti. Yerde yatan çocuklarıymış gibi çatlamış dudaklarından, derisi pul pul dökülen alınlarından, çukurlaşmış avurtlarından, fal taşı gibi açılmış gözlerinden öpmek istedi. Çaresizliğin verdiği öfkeyle; " bizlere yapılanların hesabını

mutlaka soracağız. Eskiden olduğu gibi, onları yine dize getireceğiz. Hele siz biraz daha dayanın” dedi kendi kendine.

Metin dayanamadı, ağlamaya başladı. Damlalar gözbebeklerinden göz çukuruna, oradan yanaklarına, sonra uzamış sakallarına karışarak kaybolup gitti. Öfkesini, hırsını, ruhunun derinliklerine kadar sinen acılarını dışarıya akıtması gerekiyordu. Yoksa patlayacaktı. Belki de Mehmet’ten, Hüseyin’den önce düşüp can çekecekti. Kızgın duvarı bir kez daha yumrukladı. Rahatlamadı, bir tekme vurdu ateş fişkirtan demirlere. Yine rahatlamadı. Ne kadar bildiği küfürler varsa hepsini sıraladı. O da acılarını dindirmedi. “Bir türkü haykırmalıyım” dedi yavaşça. “Dinle Komando, dinle de biraz rahatlayalım” dedi şefkatli bir ses tonuyla:

“Yavru yavru huma kuşu yükseklerden seslenir

Ağam, yar koynunda bir çift suna beslenir

Yavru yavru sen ağlama kirpiklerin ıslanır

Ağam ben ağlım ki belki deli gönül uslanır

Yavru yavru sen bağ ol ki ben bahçende gül olim

Ağam layık mıdır yanım yanım küll olim

Yavru yavru sen efendim, ben kapıda gül olim

Goy desinler bu da bunun gülüdür gülüdür.”

Ölüm konvoyu yoluna devam ediyordu. Eskişehir, Kütahya, Afyon, Sandıklı ve Dinar’ı geride bırakarak ağır ağır ilerliyordu.

Denizli’ye ulaşmıştı konvoyu. Denizli’den hemen sonra bir kasaba ile köyün kesiştiği noktada mola verdi askerler. Burası tam bir doğa harikasıydı. Bağ, bahçe, ağaç ve yeşilliğin iç içe geçtiği bu harika yer cennet görünümünü andırıyordu adeta. Yolun her iki tarafında sıralanan ağaçlardan meyveler sarkıyordu. Elma, portakal, mandalina ve incir... Ağaçlarda çatlamış siyah incirler, dalları bükten kırmızı elmalar, konvoyun tepesine kadar sarkan portakal ve mandalinalar...

Cennet denilen yer burası mıydı acaba?

“Çeşit çeşit meyvenin dallardan sarktığı, her tarafa yeşilliğin hakim olduğu, patikaların sağından solundan suların gürül gürül aktığı, ağaç gölgelerinde insanların cıvı cıvı oturduğu yer,” diye tarif edilmiyor muydu cennet? Tarif edilen yer burasıydı işte. Ağaçlar... Bağ ve bahçeler... Değişik türden meyveler... Yolum kenarından akan sular... Gölgede oturan kadın, erkek ve çocuklar... Ve hepsinin tepesinde duran sonsuz mavi gökyüzü...

Evet, cennet burası olmalı.

Peki, ölüm konvoyu? Konvoyun içinde duran mavi ring neyi ifade ediyordu? Açlığın otuzlu günlerine varan, susuzluktan dudakları çatlayan, böbrekleri patlamak üzere olan Mavi Ring’de saniye saniye ölüme doğru yaklaşan insanlar neyin nesiydi? Bunlar kimdi ve hangi alameti temsil ediyorlardı?

Demek ki her şeyin bir zıttı, her zıttın da bir şeyi vardır. Zıtların birliği ve karşıtlığı, çelişkilerin zaman zaman çatışma halindeki halleri ve zaman zaman uyumluluk hallerinin varlığı. Çelişkilerin uzlaşır ve onların antagonist yapıları... Siyahın karşıtı olan beyazın veya akın, iyinin zıttı olan kötülüğün, güzelin yanında ise çirkinin varoluşu... Ölüm ve yaşam, doğru ve yanlış, gerçek ve gerçek olmayan durum...

Bunlar cennetin karşıtı olarak varsayılan cehennemin de var olduğunu gösteren göstergeler.

O halde cehennem de vardır. İşte konvoy ve mavi ring cehennemdi. Hem de cehennemin en cehennem olduğu haliydi. Sadece bir fark vardı:

O da cehennemde olması gerekenlerin cennette, cennette olması gerekenlerin ise cehennemde olmasıydı. Farklı olan tek şey buydu. Bu da tarihin çok kötü bir haksızlığı mıydı, yoksa toplumsal gelişim yasaının bir sonucu muydu? Belki de her ikisiydi. Tarihsel haksızlık ve toplumsal yasa... Ne olursa olsun, sonuçta, Denizli’nin bu şirin kasabasının ve köyünün kesiştiği noktada birbirinin karşıtı olan cennet ile cehennemin içiçe geçmiş olmasıydı.

Mavi Ring’in mola verdiği yerin hemen yanında, bir kanalda

güröl güröl su akıyordu. Su sesi çelikten yapılmış ringin içlerine kadar geliyordu. Ses; kapıları, demir parmaklıkları, çelikten yapılmış mazgalları dinlemiyordu. Çelikten yapılmış bir burgu gibi tutukluların kulaklarında, beyinlerinde, yürek ve ruhlarının en kuytu köşelerinde döndükçe dönüyordu. Burgu, sesin şiddetine bağlı olarak dönüyordu. Burgu bazen iğne oluyor, bazen şiş, bazen de iki ağızlı bir balta haline geliyordu. Ağaçlarda sallanan meyveler, 35 gün aç olan mideleri darmadağın ediyordu.

Bir tutuklu, “şu incire bak hele, incire?” diyordu yanındakine. Diğeri, bir kolu kendisine kelepçeli olan arkadaşını dürterek; “bak bak, ağaçta sallanan elmayı görüyor musun?” diyordu. Gözlerini cama dayayan başka bir tutuklu; “aman tanrım, karşıdaki ağaca bak; o ne büyük portakal öyle?” diye sesleniyordu. “Ah ah şimdi o ağacın altında olacaktım...” “...Ah keşke karşıda duran ağacın üstünde oturabilseydim...” “...Vay be, şimdi ellerimizi açıp şu su kanalına girseydik, ne olacaktı sanki?” diye devam eden konuşmalar kesintisiz bir biçimde sürüyordu.

Molayla birlikte askerler alelacele ringden indiler. Bazıları su kanalına, bazıları da meyve ağaçlarına doğru koşuyordu. Birisi kara inciri ağaçtan kopardıktan sonra mavi ringe yanaşüyor, inciri havaya kaldırıp tutuklulara gösterdikten sonra ağzına atıyordu. Başka bir asker elinde birkaç portakalla birlikte ringe yanaşıyordu. Ayık olan kimi tutuklular pencereden dışarıya bakıyordu. Asker, elindeki portakallardan birisini bıçakla ikiye bölüyor, sonra başını yukarıya doğru kaldırıyor, ardından portakalın dilimini ağzına sıkıyordu. Portakal suyu sarı bir çizgi gibi askerin ağzına doğru akıyordu. Başka bir asker kırmızı bir elmayı sert bir biçimde ısıırıyordu. Üç asker kanalın başında keplerini indirdikten sonra el ve yüzlerini yıkıyordu...

Bu süre içerisinde pencerelerden bakan tutuklular bu manzarayı izlemekle yetindiler.

Otuz beş gün aç kalmak...

Otuz beş gün hiç bir şey yemeden düşünmek...

Otuz beş gün sadece birkaç bardak su içerek yaşamak...

Otuz beş gün boyunca tek bir kalori, tek bir protein almadan on sekiz saat yolculuk yapmak ve bütün bunlara rağmen mavi ringde ölüme karşı kıran kırana bir mücadele içinde olmak...

İnsanlara, “en korkutucu olan şey nedir” diye sorulursa, büyük bir ihtimalle ölüm cevabı olacaktır.

Ölüm soğuktur, ürkütücü ve korkutucudur. Yaşam ne kadar güzelse, ölüm de bir o kadar kötüdür. Aydınlik ruhu ne kadar açarsa, ölüm de bir o kadar karartır. Doğuş ne kadar mutluluğu ifade ediyorsa, ölüm de bir o kadar mutsuzluğu ifade eder.

Ölümden korkmayan, ondan ürkmeyen insan yoktur. İnsanı insan yapan özelliklerden birisi onun ölümden korkmasıdır. Bu anlamda korku, insani bir duygudur. Dolayısıyla, ölüm duygusunu yaşamayan insan yoktur. Eğer ilk insan ölümden korkmasaydı, belki de insan denilen canlı varlık bugün olmayacaktı. Ölüm korkusu, aynı zamanda insanın kendini yaşatma ve yarınlara taşıma duygusunun en yaratıcı halidir. Bu anlamda ölüm, korku ve yaşam et ile tırnak gibi birbirine bağlıdır. Ancak burada ölümden korkmak ile ölüme esir olmak arasına bir ayırım koymak gerek. Ölümden korkmak ne kadar insani bir duyguysa, ölüme boyun eğmek de bir o kadar insani olmayan bir duygudur.

Ölüme boyun eğmek, tıpkı bir kölenin efendisine karşı boyun eğmesi gibi bir şeydir. Köle, efendisinin her türlü istemlerini yerine getirmek durumundadır. Söz söyleme, itiraz etme, değişik davranışlarda bulunma hakkı yoktur kölenin. Efendisi kalk dediğinde kalkar, otur dediğinde oturur, konuşma dediğinde konuşmaz.

Ölüme boyun eğen, ona esir olan bir insan da bir köle gibi davranır. Ona tabidir. Özgür ve bağımsız değildir. Ruhuyla, düşüncesiyle, davranış ve duruşuyla ölüme bağlıdır. Ölümün kölesi olanlar, ölümden başka bir şey düşünmezler. Her zaman, her yerde ve her koşulda ölümlle birlikte yaşarlar. Sadece ölüm vardır onlar için. Ölüm bir gölge gibi peşlerinde dolaşır, bir değirmen taşı gibi asılır boyunlarına, Demokles’in kılıcı gibi asılı durur başlarının üstünde. Yaşamları gölge, taş ve kılıçtan ibaret olur.

Ölümün kölelikle olan yakın ilişkisi en çok Azrail’le yakınlaştığı oranda başlar. Yani ölümün nefesini ensesinde hissettiği andan itibaren başlar bu temas. Kölelik ilişkisine “hayır” diyenler ölümü göze alırlar, bunu göze alamayanlar ise “evet” derler. “Evet”le birlikte, ölümle kölelik ilişkisi başlamış olur. “Evet” diyenler, o andan itibaren insan olma erdemliliğini de yitirmiş olurlar. Çünkü “evet” sözcüğü insanın bittiği andır. Ondan sonra insan yoktur. İnsan denilen en güzel varlık “evet”ten sonra en çirkin yaratığa dönüşür.

Mavi Ring’de bulunan tutuklular iki seçenekle karşı karşıya geldiklerini artık biliyorlardı. Ya ölüme meydan okuyup “gel canımı al” diyeceklerdi, ya da “canımı alma, ömür boyu sana köle olacağım” diyeceklerdi. İki seçenektan birisini tercih etme zamanı gelmişti. Çünkü ölümün nefesi enselerindeydi. Her tutuklu artık ölümün nefesini soluyor, havasını teneffüs ediyordu. Her saat, her dakika, her saniye, her salise onlarla birlikteydi. Bu nedenle iki seçenek gelip çatmıştı; ya ölümün kölesi olmak ya da ölüme karşı direnmek! Mavi Ring’deki tutuklular bu iki seçeneğin bilincindeydiler. Yoğun ve derin olarak yaşadıkları bu iki seçenektan birisini tercih edeceklerdi.

Ölümün kölesi olmak; hava almak, su içmek ve açlık grevini bırakmaktı. Bu üç doğal ihtiyacın karşılığı; ölüme köle olmaktı. Zaten Mavi Ring’de olmalarının nedeni de buydu. Açlık grevi yapmak ve dayatılanları kabul etmemektir. Açlık grevi bırakılırsa, dayatılanlar kabul edilirse hava da verilecekti, su da... Yani “Evet” denilirse “sorun” halledilmiş olacaktı.

Mavi Ring’deki esas sorun “evet” ile “hayır” arasındaydı. Ring’de “hayır” demek insan olmak, “evet” demek ise ölüme köle olmak demektir. An, insan olma ile insanlığını yitirme anıydı. Bu nedenle ölümle yaşamı temsil etme zamanıydı. Ya insan onuru korunacak ya da ölüme boyun eğilecekti. Onur ile onursuzluğun kıyasıya mücadele edildiği bir yerdi Mavi Ring.

Mavi Ring’de kim kazanacaktı? Bu sorunun yanıtını, ‘yaşamın ayrıntıları’ verecekti. Yaşamın ayrıntılarının arasından “yaşasın ölüm” sloganı haykırılıyordu.

“Yaşasın ölüm!”

“Yaşasın ölüm!”

“Yaşasın ölüm!”

Bu haykırışlar, bir ateş topuna dönüşen Mavi Ring’den yükseliyordu. Yorgun bedenlerden çıkan “yaşasın ölüm” sesleri, aynı zamanda köleliğe karşı verilen yanıt da oluyordu. Bu haykırışlar, “hayır”ın yüksek sesle ifade ediliş biçimiydi aynı zamanda...

“Hayır!”

“Hayır!”

“Hayır!”

Evet, üç “Hayır!” ve üç “yaşasın ölüm!” sloganı bir yaşam felsefesinin mavi ringde dile getirilişini anlatıyordu. Onurlu bir yaşam uğruna ölümü seve seve kabul etmekte Mavi Ring’de “hayır” demek. Evet, doğru yaşamanın, doğru düşünmenin, doğru söz söyleminin tek yolu; ölmeyi göze almaktı mavi ringde. Başka seçenek yoktu. Bunu biliyorlardı Mavi Ring’deki tutuklular. Bu nedenle “yaşasın ölüm” sloganını atıyorlardı. “Yaşasın ölüm”, onurlu bir yaşamı ifade ediyordu. Doğru düşünmeyi, doğru söz söylemeyi, özgür bir yürek gücüne sahip olmayı anlatıyordu “yaşasın ölüm” haykırışları. En doğru yaşam, ölümü tercih etmekte Mavi Ring’de. En doğru düşünme, ölüme boyun eğmemekti, en doğru söz, insan onuru çiğnenmeden son nefesini vermektir.

İşte Hüsnü ile Mehmet bu “en”lerin gereklerini yerine getiriyorlardı.

Gezgör ile Doğan onurlarını korumanın çabasını veriyorlardı.

Felat, Hasan, Hamili, Hamza, Hüseyin, Hüsnü, Ahmet, Metin, Komando, Yılmaz, Mehmet, Mahmut ve diğer tutuklular ölüme köle olmaksızın onu tercih etmeyi kabul etmişlerdi.

Demir kelepçe Hüseyin’in bileklerindeki eti keserek, kemiğe kadar inmişti. Bu nedenle sol bileğinden kan akıyordu. Damlalar halinde akan kan hücre tabanında bir gölcük oluşturmuştu. Kızgın saç üzerinde oluşan kan gölcüğü pıhtılaşmıştı. Ama acı duymuyordu Hüseyin. Ne bileklerinden akan kanı, ne de kemiğine kadar inen kelepçenin acısını hissediyordu. Çünkü son nefesini

veriyordu. Mehmet'in oluşturduğu ağırlık nefes alıp vermesini zorlaştırıyordu. Kesik kesik nefes alıyordu. Boğazı tıkanđıėından hırıltı biçiminde sesler çıkartıyordu. Banktan yere yuvarlandığı gibi duruyordu hala. Yarı yüzükoyun yere düşmüştü. Boynu bükülmüş, bir bacağı yerde, diğeri ise bankta oturan Komando'nun üstünde ydi. Mehmet'in eliyle kelepçeli olan sol eli ise havada asılı duruyordu. Sağ kolu gövdesinin altında kalmıştı. Gözbebekleri donakalmıştı sanki.

Mehmet, hala Hüseyin'in üstünde düştüğü gibi duruyordu. O da Hüseyin gibi kesik kesik inliyordu. Başı Hüseyin'in bacakları arasına girmişti. Kelepçeli olan sağ kolu havada duruyordu. Sol kolu ise Hüseyin'in gğ्सnden aşağıya doğru sarkıyordu. Başparmağının ucu, yerdeki kan glcğnn içine girmişti. Ağzının iki tarafından sarımtırak bir sarı su akıyordu. İki dudağının üstünde köpükten baloncuklar oluşmuştu. Gözleri zaman zaman açılıp kapanıyordu. O da Mavi Ring'de bulunan diğer tutuklular gibi konuşma gücünü önemli oranda yitirmişti.

Metin ile Komando'nun yapacağı bir şey yoktu artık. Mehmet'i, Hüseyin'in üstünden kaldırmak için çok uğraşmışlardı. Bütün gclerini kullanmışlardı. Var olan kuvvetleri tükenene kadar Mehmet ve Hüseyin'le ilgilenmişlerdi. Bazen teneffsle nefes almalarını sağlamış, bazen Mehmet'i yerden kaldırmış, bazen ıslak mendili dudaklarına sürmüş, bazen Mehmet'in bacaklarını havada tutmuş, bazen oturmuş, bazen kalkmış, bazen öfkelenmiş, bazen de ağlamışlardı. Metin son bir kez daha Hüseyin'in üzerinden kaldırmak için Mehmet'i kolundan tutup kendine doğru çekmiş, ancak bir kez daha muvaffak olamamıştı. Metin birçok yol ve yöntem kullanmasına rağmen başarılı olamamıştı. Bu kez onu kızdırarak, kışkırtıp tahrik ederek yerinden, Hüseyin'in üstünden kaldırmak istemişti:

“Duyuyor musun Mehmet?”

“..?”

“Az kaldı. Biraz kendine gel. Hüseyin eziliyor Mehmet. Duyuyor musun beni?”

“...?”

“Mehmet. Gözlerini açıp bana bakar mısın?”

“..?”

“Ne olur Mehmet biraz kendine gel. Böyle devam edemezsin. Mehmet, Mehmet, cevap versene. Duymuyor musun beni?”

“..?”

“Artık yeter! Hüseyin ölmek üzere. Ezilecek. Mehmet, Mehmet, Mehmet...! Cevap vermeyecek misin?”

“..?”

“İnsaf et yahu! İnsaf et, insaf! Bu kadar da olmaz ki? Ne diyeyim sana? Yazıklar olsun mu diyeyim yoksa başka bir şey mi sana? Mehmet! Ne olur, bir cevap ver, Mehmet!”

“..?”

“Bak, arkadaşlar seni çağırıyorlar. Seninle konuşmak istiyorlar. Merak ediyorlar seni. Cevap vermeyecek misin bana?”

“..?”

Komando, fal taşı gibi açılmış gözlerle bakıyordu Metin’e. Bir ara yardım etmek için ayağa kalkmak istedi. Fakat kalkamadı. Bir daha denedi. Bu kez kalkmayı başardı, ancak kalktığı gibi yere yuvarlandı. O da düşmüştü Mehmet ile Hüseyin üzerine. Metin, artık dayanamaz noktaya gelmişti. Sağ tarafta bulunan pencereye baktı. Yavaşça pencereye yanaştı. İki gözünü kirli cama dayadı. Dışarıyı izlemeye başladı. Bir iki saniye sonra üst üste düşmüş ve boğulmak üzere olan arkadaşlarına baktı. Komando’nun kalkmaya çalıştığını gördü. Kelepçesiz eliyle komando’nun kolunda tuttu. Onu kaldırmaya çalışarak;

“Kalk Komando, çabuk kalk! Bir sen eksiktin. Bari sen düşme. Ne oluyor size Allah aşkına?”

Komando, ayağa kalkmaya çalıştı:

“Su ver bana, su. Öleceğim Metin!”

“Suyu düşünme Komando. Sen suyu düşündükçe susarsın.”

“Allah aşkına bana biraz su getir. Çıldıracığım Metin, çıldıracağım!”

“Suyu nereden getireceğim Komando? Yüzlerce kez istedik.

Vermiyorlar. Artık istemiyoruz.”

“Su, su, Metin su iste!”

“Yapma Komando! Kendine gel. Biraz dirençli ol!”

“Çıldırıyorum, çıldırmak üzereyim. Kalbim duracak, dalaklarım patlayacak! Yüreğim, evet yüreğim yanıyor. Baksana Metin, alevler nasıl da göğşe doğru yükseliyor. Bak hele bak Muhammet aşkına, Musa ve İsa aşkına şu ateşin alevlerine bak!”

“Kalk ayağa! Ayağa kalk Komando! Düşmandır işte. Düşman düşmanlığını yapıyor. Direnmekten, dayanmaktan, sağlam durmaktan, irademize sahip çıkmaktan başka yapacağımız bir şey yok!”

“Böyle düşmanlık mı olur? Bu ne biçim düşmanlık? Gelsinler bizi kurşuna dizesinler. Boynumuza ip geçirip sehpa sallandırsınlar bizi. Kafamıza kurşun sıksınlar. Bedenimizi dilim dilim parçalasınlar. Ama böyle yapmasınlar!”

“Hele sen kalk. Gelirlerse söylerim.”

“Söz mü?”

“Söz.”

“Beni kandırıyorsun.”

“Hayır, Komando seni kandırmıyorum. Geldiklerinde söylerim.”

“Söyleyecek misin?”

“Söyleyeceğim dedim ya!”

“Bana yardım et de kalkayım.”

Metin, komando’nun kolundan tutarak kalkmasına yardım etti. Komando, var olan gücünü kullanarak ayağa kalkmayı başarmıştı. Ama ne zaman düşeceği de belli değildi. Her zaman düşebilirdi. Çünkü gücü tükenmiş, bacaklarında takat kalmamıştı. Bunun farkında olan Metin ona seslendi:

“Ne olur Komando, düşme! Kendine gel biraz. Yerdeki arkadaşları düşün. Dağda gece-gündüz, yaz-kış, kar-fırtına demeden dolaşan arkadaşları getir gözlerinin önüne. Kemal’in, Hayri’nin, Akif ve Ali’nin açlıkta nasıl eriyerek yaşama gözlerini yumduklarını düşün. Düşün, dünyada ne kadar acı ve trajik olaylar yaşan-

mıssa hepsini düşün. Düşün, onlardan güç alırsın.”

“Tamam düşüneneğim. Düşünüyorum da zaman zaman, ama...”

“...?”

“Buna rağmen ne hava geliyor, ne susuzluğumu giderebiliyorum, ne de serinliyorum.”

“O zaman yoğunlaşarak düşünmüyorsun. Bundan sonra yoğunlaşarak düşün ve dünyadaki tüm zor günleri ile direnen insanların kahramanlıklarını getir gözlerinin önüne.”

“Nasıl yoğunlaşılır?”

“Mesela şunu düşün; ‘Hayri nasıl açlığa dayandı? Kemal hangi inançla ölümü göze aldı? Ali ve Akif açlık ve susuzluğa rağmen nasıl yetmiş güne kadar yaşayabildiler?’ Daha da geriye git, orta-çağa doğru yol al, sayısızca direnişle karşılaşırsın, ruhunu düşmanlarına teslim etmeyen yüzlerce kahraman görürsün.”

“Onları da düşündüm.”

“Örneğin Kerbela’da Hüseyin ve arkadaşları susuz kalmalarına rağmen düşmanlarına teslim olmadı. Bruno bilim uğruna ateşte yanmayı kabul etti. Mani düşüncelerinden dolayı zindana atıldı ve sonunda ölüm orucuna girerek yaşamını yitirdi. Hallac”ı Mansur “Ene’l hak” dediği için kafası uçuruldu. Ve daha niceleri...”

“Tamam, düşüneneğim, daha fazla yoğunlaşmaya çalışacağım.”

“Böyle olmaz Komando, böyle olmaz!”

“Ya nasıl olur?”

“Düşüneceğim, çalışacağım’ olmaz. Bu üslup aynı zamanda düşünmeyeceğim, çalışmayacağım anlamına da gelir.”

“Ya ne demeliyim?”

“Kesin konuş Komando, kesin konuş. Bu koşullarda kesin konuşmak lazım. Yoksa boşluklar oluşur. Bu boşluklardan sızmalar olur.”

“Ne sızması?”

“Ne demek ‘ne sızması?’ Sızma işte! Sızmayı bilmiyor musun?”

“Hayır.”

“Hayır mı?”

“Evet, yani hayır! Yani bilmiyorum, bana anlatsan.”

“Beni kızdırmak, daha doğrusu çileden çıkartmak için böyle diyorsun.”

“Sızmanın birçok anlamı var.”

“Ben insanda oluşan boşluklardan bahsediyorum... İrade kırılmasından... Beyinde oluşan boşluklardan... Yürekte meydana gelen çatlaklardan sızabilecek zaafılardan söz ediyorum!”

“Ha, tamam, anladım. Öyle desene. Sen merak etme. O tür boşlukların oluşmasına izin vermem.”

“Tamam öyleyse. O zaman sorun yok. Anlaştık mı Komando?”

“Anlaştık.”

Gezgör camını kırmış, kelepçelerini sökmüştü. Aslında yalnız olsaydı, ‘keyfine’ diyecek yoktu. Ama yalnız değildi. Kendisiyle birlikte 20’den fazla arkadaşı vardı. Ve birçok arkadaşı ne pencere camını kırabilmiş, ne de kelepçelerini sökebilmişti. Bu nedenle onların çektiği acıları o da çekiyordu. Arkadaşlarının acısını derinden hissediyordu. Diğer hücrelerde yükselen feryatları, inleme ve haykırırları ruhunun derinliklerine saplanan paslı bir hançer gibi hissediyordu. Ama bir şey yapamıyordu. Elinden bir şey gelmiyordu. Küçük bir kafese kapatılmıştı. Bu nedenle çaresizdi. Zaman zaman bağırıp çağırmaktan, binbaşıya okkalı küfürler savurmaktan başka bir şey yapamıyordu. Her tutuklu gibi o da bol bol düşünüyordu. Düşünerek rahatlıyordu. Hayal ederek, insanlığın halini kendi içinde betimleyerek rahatlamaya çalışıyordu.

İşte bir kez daha dalmıştı iç dünyasının derinliklerine. Bu kez tarihin kuytu köşelerine dalmıştı. Önce çocukluk dönemine gitmişti. Çocukluğunun geçtiği Siverek”Viranşehir günlerini hayal etmişti. Daha yedi”sekiz yaşlarındaydı. Okula yeni başladığı yıldı. Babası, onu ilk kez okula götürüp öğretmene teslim ettiği zaman, hâlâ belleğinde tazeliğini koruyan bir anısı geldi aklına. Alpaslan adındaki öğretmen, kulağını hafifçe bükerek; “yüce Atamızın okuluna hoş geldin. Umarım okulumuzda iyi bir Türk terbiyesiyle yetiştirsin” demişti. Başını eğip yere bakmakla yetinmişti Gezgör.

Çünkü hocanın söylediklerini anlamamıştı. Hoca, Türkçe konuşmuştu. Hayatında ilk kez duyduğu bir dille konuşmuştu hoca. Cevap vermeyince, Alpaslan hoca sinirlenmişti. Türk terbiyesiyle yetişmiş bir çocuğun, hocasına cevap vermemesini büyük bir saygısızlık olarak görmüştü. Üstelik “her Türk asker doğar”dı. Bir askerin komutanına cevap vermemesi büyük bir suç teşkil ederdi. Yaşı ne olursa olsun her Türk bir “asker”di. Ve her asker komutanının karşısında esas duruşta bekleyeceği gibi, sorularına cevap vermekle de mükellefti. Cezayı hak etmişti Mustafa. Üstelik ismi de Mustafa’ydı. Büyük Atadan alınmış bir isim, Atanın izinde olmalıydı. Böyle bir Türk, Ataya yakışmazdı. Mustafa’nın yaptığı yanında kalmamalıydı. Hoca, sert bir tokat atmıştı. “Ey, Mustafa! Titre kendine gel oğlum, dilini mi yuttun yoksa?” demişti, öfkeli bir ses tonuyla.

Mustafa’nın babası, neye uğradığını şaşırmıştı. Damarındaki bütün kanı dışarıya akmıştı sanki. Sapsarı kesilmişti. Kendisi hayatı boyunca oğluna böyle bir tokat atmamıştı daha. Canından çok sevdiği oğlunu büyük emeklerle büyütüp bugünlere getirmişti. Yabancı birisinin ona tokat atmasına izin veremezdi:

“Ne oluyor hoca efendi. Parmak kadar bir çocuk, daha yeni okula başlayacak. Şimdiden böyle yaparsan, kim bilir daha sonraki günlerde ne yaparsın” dedi sert ve öfkeli bir sesle.

Hoca yüzünü buruşturdu, sağ eliyle saçlarını düzeltti, omuzlarının üzerinden Gezgör’ün babasına yan yan bakarak konuştu:

“Aslında suçlu olan sizlersiniz, yani bu çocukların anne ve babası olan sizler. Siz çocuklarınızı böyle yetiştiriyorsunuz. Bir Türk çocuğu böyle olamaz dayı! Soru sorana cevap vermeli. Hele cevap verilmesi gereken kişi hocaysa.”

“Hoca efendi, o senin dilinden anlamaz.”

“Ne demek benim dilimden anlamaz? Benim dilim, senin dilin, onun dili mi var dayı?”

“Anlamaz! Onun dili farklıdır hoca efendi.”

“Aman tanrım. Bu vatanda Türkçeden başka dil mi olur Allah aşkına dayı. Beni çıldırtma.”

Baba, ürkek bir ses tonuyla:

“He vardır hoca efendi. Ben senin dilini de anlıyorum, ama o anlamaz. Okula gidince o da öğrenir senin dilini.”

“Yani şimdi bana, bu ülkede Türkçeden başka bir dilin olduğunu mu söylemeye çalışıyorsun?”

“Evet, hoca efendi. Birazdan derse girdiğinde anlarsın. Bu gördüğün çocukların hepsi senin dilinden farklı bir dille konuşuyorlar.”

“Yani?”

“Yani Kürtçe’den başka bir dil bilmezler. Bizim dilimiz Kürtçe’dir.”

“Kürtçe dil değildir dayı. Türkçenin bozulmuş halidir.”

“Vallahi ben bilmiyorum hoca efendi. Benim bildiğim biz Kürdüz ve sizin dilinizden anlamıyoruz.”

“Peki, sen nereden öğrendin?”

“Ben de birkaç yıl okula gittim, oradan öğrendim.”

“Tamam işte. Mustafa da okulda öğrenecek.”

“Tamam, öğrensın hoca efendi. Ama oğluma böyle davranmanı istemem. Buradakiler de istemez.”

“Dayı, medeniyeti öğretmek için buradayım. Birde büyük Türk dili için. Herkes Türkçe öğrenecek, konuşacak ve düşünecek.”

Gezgör, “git ulan alçak, medeniyeti öğretecekmiş” dedi yüksek bir ses tonuyla. Ardından hücredeki arkadaşlarına baktı. Yan tarafta oturan Doğan’la göz göze geldi. Tebessüm ederek, “düşümde bir alçakla karşılaştım Doğan, kusura bakma,” dedi.

Doğan, önce hafifçe kendini toparladı, ardından ayağa kalktı. Gözlerini pencereye dayadı. Pencerenin kenarında düşmek üzere olan küçük bir cam parçasını aldı, dışarıya doğru fırlattı. Yol kenarında dizili ağaçların hızlı bir biçimde geride kalışlarını izledi. Sonra iki gözünü yukarıya kaydırarak gökyüzüne baktı. Güneşin epey alçaldığını gördü. Kolunda asılı bulunan kelepçeyle bir tespih gibi oynamaya başladı. Aniden başını Gezgör’e çevirerek seslendi:

“Yok be Gezgör! Ben de yol boyunca o kadar alçakla karşılaşt-

tım ki düşlerimde. Haddi hesabı yoktu. Bildiğim ne kadar küfür varsa hepsini savurdum. Ama alçakların sonu gelmez ki? Kime küfredeceksin, kime etmeyeceksin.

“Doğan, bakar mısın?”

“Bakıyorum.”

“O nasıl bakma Allah aşkına Doğan?”

“Hayret bir şey! Nasıl bakacağım?”

“Yakışıklı baksan, daha iyi olmaz mı?”

“Bundan daha yakışıklı bakılmaz ki.”

“Sen nasıl yakışıklı bakıldığını bilmiyorsun.”

“Yok ya!”

“Hele bana bak.”

“Baktım.”

Gezgör, uzun sakalını parmaklarıyla hafifçe taradı. Sonra bıyıklarını düzeltti. Saçlarına çeki düzen verdikten sonra omuzlarının üzerinden Doğan’a yan yan bakarak:

“İşte böyle bakılır.”

“Saçlarını, sakallarını, bakışlarını bozma. Ne olur, ne olmaz. Ne de olsa hepimiz ölümün eşiğindeyiz. Bari yakışıklı gidelim. En azından sen yakışıklı ol.”

Gezgör gülümsedi. Sıkıntılı, acılı ve trajik ortama bir nebze de olsa moral vermek istemişti. Ama içi kan ağlıyordu. Diğer hücrelerden gelen ölüm kokusu onu son derece rahatsız ediyordu. Ayağa kalktı, yarım adım attıktan sonra başını pencereye dayadı. İki gözünü tel örgülerinin iki deliğine denkleştirerek dışarıya baktı. Güneş batmıştı. Hava açıktı. Tek tek yıldızlar bulunuyordu gökyüzünde. Tekrar düşlere dalmak istedi, sonra vazgeçti. Gözlerini tel örgülerden ayırdı. Geri gelip banka oturdu. Sonra Doğan’a döndü:

“Güneş battı ve biz hala yoldayız. Nereye gideceğimizi de bilmiyoruz. Ne biçim bir uygulama bu Doğan?”

“Nasıl bir uygulama?”

“Evet, bu ne biçim düşmanlık? Bu kadar acımasızlık olur mu?”

“Demek ki oluyor.”

“Bir araştırma yapmıştın. Hiç karşılaştın mı bu türden bir uygulamayla?”

“Belki aynısı değil, ama tarihte benzer uygulamalar var.”

“Övünmek gibi olmasın, ama ben çok araştırma inceleme yaptım. Fakat böyle zalim bir uygulamaya rastlamadım. Şu doğrudur; insanlık tarihinde büyük acıların yaşandığını biliyoruz. Film ve belgesellerde yaşanan bu acıları çok daha çarpıcı bir biçimde izleriz. Notlardan dökülen sözlerden, tuvallere çizilen resimlerden belleğimizin derinliklerinden hissediyoruz. Öylesine trajik olaylar yaşanmış ki, insanın aklını alamayacak kadar derindir.

“Öyle.”

“Savaşlar sürecinde o kadar vahşice olaylar yaşanmış ki Gez-gör, anlatmak gerçekten de çok zor.”

“Evet, savaşlar, kıtlıklar, felaketler, işkenceler, açlık gibi nedenlerden dolayı büyük yıkımlar, sonsuz acılar yaşanmış. Yüz yılları bulan savaşlar sürecinde insanlık derin felaketlere uğramış, ulusal ve sınıfsal çatışmalardan dolayı insan aklının alamayacağı denli büyük işkenceler uygulanmış.”

“Doğru, bir de tek tek olaylar var. Bence bunlar hala gün yüzüne çıkmamıştır.”

“Tarihte sayısızca bilim insanları yakılmış, şairler çarpiha getirilmiş, politikacıların başı giyotinle gövdelerinden koparılmış, savaş meydanlarında insanların bedenleri param parça edilmiş.”

“Mesela tanrılar, tanrıçalar, krallar, kraliçeler, şahlar, şehzadeler zehirlenerek infaz edilmişler.”

“Örneğin Hitler döneminde insanlar fırınlara atılmışlardı.”

“Bütün bunlar tarihin sayfalarında yaşanmış acılı” trajik olaylardır. Sen bize uygulanan benzer örnekler var demiştin, gerçekten de var mı?”

“Var, ama bunları yapan yine Türklerdir. Osmanlı döneminde korkunç olaylar var. Tepeden tırnağa kanla kurulmuş bir imparatorluktur Osmanlı. Bugün yapılan uygulamalar dünden alınmış örneklerdir.”

“Osmanlı döneminde, bugün Mavi Ring’de yaşadığımız uygu-

lamaya yakın veya buna benzer bir olay var mı?”

“İnsanların dilinin kızgın demirle dağlanması, dişlerinin kerpetenle çekilmesi, kazığa oturtulması gibi uygulamalar o dönemde yaşanmış.”

“Verdiğin örnek uygulamalar ile şimdi Mavi Ring’deki uygulamalar kıyasladığında hangisi daha acımasız?”

“Acı vermeyen işkence yoktur. İşkence türlerinden birisini veya birilerini tercih etmek de olmaz. Dolayısıyla “hangi işkence iyidir” gibi bir soru da sorulmaz.”

“O anlamda söylemedim. Ama işkence vardır, işkence vardır.

“Hepsi de insanlık dışı ve ben hiç birisini tercih etmem.”

Gezgör, Doğan’a alınmış gibi, dudaklarını bükerek devam etti:

“Ben tercih ediyormuşum gibi bir hava yaratıyorsun Doğan.”

“Bana öyle geldi de.”

“Yok, yok. İşkence tercih edilmez. Sadece bu konuda Türkiye’nin ne kadar mesafe kat ettiğini öğrenmek istedim.”

“Bir arpa boyu bile ilerlememiş.”

Yaklaşık olarak 16 saati bulan yolculuk serüveni hala devam ediyordu. Güneş batmıştı ve bitmeyen yolculuğun ne zaman son bulacağı bilinmiyordu. Tutuklulara hala su verilmemiş, havasızlık bütün ağırlığıyla etkisini sürdürüyordu. Can çekişen tutukluların inleme sesleri kesintisiz olarak devam ediyordu. Mavi Ring’den yükselen ölüm feryatları karanlığın sonsuzluğunda yankılanıyordu.

“Ne bitmez bir yol tanırım, ne bitmez bir yol?” diye bir ses geliyordu arka taraftan. Bir başka tutuklu, “ölü var ölü! Asker, gel bu cenazeyi al götür!” diye bağıırıyordu. Başka bir tutuklu, “bayılan var, bayılan!” diye tüm gücüyle bağıırıyordu.

Mavi Ring, ölüm çizgisinde yol alan bir Azrail’i andırıyordu adeta. Bu Azrail, ölüm konvoyunun komutanı Binbaşı Zafer’di. Binbaşı, sözcüğün gerçek anlamıyla bir katildi. Gözü dönmüş, yüreğinde insan sevgisinin zerresini bile taşımayan bir Drakula’ydı. Kan emici bir vampir, ağzından insan kanı damla damla akan bir canavardı. Nefretle, kin ve öfkeyle dolu bir zebaniydi.

Binbaşı Zafer’e benzeyen başka bir insan var mıydı acaba yer-

yüzünde? Böylesine acımasız, böylesine zalim, böylesine canavar ruhlu başka bir insan yaşıyor muydu acaba? Elbette ki bu soruya verilecek yanıt, ne “evet” ne “hayır” olacaktı. Çünkü 20’inci yüzyıl, aynı zaman da büyük canavarları yaratma yüzyılıydı. Binbaşı gibi büyük kan içiciler yaşadığına göre, dünyanın başka yerinde de bu tür kan içici canavarların olması olasıydı. Ama hâlâ “var mı bu tür canavarlar” demekten kendini alamıyordu insan.

“Neler oluyor?”

“..?”

“Nedir bu inlemeler?”

“..?”

“Burası mezbaha mı?”

“..?”

“Sessizlik istiyorum, sessizlik!”

“..?”

Ses, binbaşının sesiydi. Verilen molada ringe binmişti binbaşı. Kontrole gelmişti. Büyük ihtimalle yaptıklarını görmek için binmişti Mavi Ring’e. Sergilediği eseri bizzat gözleriyle görmek için teftişe gelmişti herhalde. Bir eser yaratmıştı binbaşı Mavi Ring’in paslı ve kızgın demirleri arasında. Duvarlara çarpan sessiz çılgınlardan oluşan eser...

Binbaşı, Mavi Ring’de bulunan tutukluların içinde bulundukları durumu gördüğünde, yarattığı eserden büyük gurur duymuştu büyük ihtimalle. Ama ölüm kokusundan, insanların çılgın sesinden, yükselen inlemelerden rahatsız olmuştu. Bu nedenle mavi Ring’e biner binmez, “sessiz olun” demişti. Öyle ya, sanat eserleri sessiz izlenirdi. Sanat eserlerine duyulan saygı gereğidir onları sessizce izlemek. Binbaşı bunu biliyor olmalıydı ki, “sessiz olun” diye bağırıyordu.

Gezgör, duymuştu binbaşının sesini. Önce Doğan çağırmıştı binbaşını. Fakat cevap alamamıştı. Ardından Gezgör seslenmişti. Binbaşı, Gezgör’ün sesinden rahatsız olmuştu. Sesin geldiği yöne doğru baktı. Sonra sert adımlarla ilerledi. Sesin geldiği hücrenin önünde durdu, mazgalını açması için bir askere emir verdi. Asker

mazgalı açınca binbaşı; “bağırın kim” dedi, sert bir ses tonuyla.

“Benim” dedi Gezgör. Binbaşı sert ve öfke dolu bir ses tonuyla:

“Yine mi sen?”

“Evet, yine benim.”

“Hâlâ ayakta mısınız?”

“Hâlâ ayaktayım binbaşı, hâlâ ayaktayım.”

“O zaman bir sorunuz yok. Ne diye bağırıp çağırıyorsunuz.”

“Neden bize bu uygulamayı reva görüyorsunuz binbaşı?”

“Ne uygulaması?”

“Neden ölümümüze karar verdiniz, neden kanımız üzerinde kadeh tokuşturuyorsunuz binbaşı?”

“Hangi ölümden söz ediyorsun? Yaşıyorsunuz ya.”

“Mademki ölümümüze karar verdiniz, o zaman neden kararınızın gerekçesini söylemiyorsunuz?”

“Bana bak, her şeyin altında bir şey aramanıza gerek yok. Rahat rahat yolculuk ediyorsunuz. Neyiniz eksik?”

“Bana bak binbaşı, öldürecekseniz mertçe öldürün!”

“Saçmalıyorsunuz!”

Doğan, kelepçenin demiriyle oynayarak Gezgör ile binbaşının tartışmasını dinliyordu. Bir”iki kez araya girip tartışmaya katılmak istemişti. Fakat fırsat bulamamıştı. Onun da binbaşıya bir çift sözü vardı. Ayağa kalktı, elini hafifçe Gezgör’ün omzuna koydu. Gezgör, arkasına baktı. Doğan, “bir saniye” dedi. Sonra sağ elini kapıdaki mazgalın kenarına verdi, kafasını hafifçe öne doğru uzatarak sordu:

“Bizimle alay mı ediyorsun binbaşı?”

“Bugün size ne oldu? Hepiniz kafayı mı oynattınız?”

“Büyük bir zalimsin binbaşı, çok büyük bir zalim.”

“Hâlâ büyük konuşuyorsunuz. Bu halde bile büyük laflar ediyorsunuz.”

“Biraz mert olun binbaşı, mert!”

“Yüce Türk ordusunun bir neferi olarak her zaman mert oldum ve bundan sonra da mert olacağım.”

“Bu mudur mertlik? Eli kolu bağılı insanları havasız ve susuzluktan boğdurmak mıdır?”

“Havasızlık, boğulma ve ölümden söz ediyorsunuz, ama şimdiye kadar kimse de ölmedi?”

“Siz ne biçim sorumlusunuz binbaşı? Bu insanlar senin sorumluluğundalar. Sen bir asker ve yöneticisin. Sorumluluk diye bir şey var. En önemlisi de, bu insanlara karşı bu kadar düşmanca yaklaşmanızın nedeni nedir?”

“Bana bakın! Ben Türk ordusunun bir mensubuyum. Ve her gün onlarca askerin cenaze törenine katılıyorum. Bu yetmez mi?”

“Hayır, yetmez binbaşı? Biz tutukluyuz. Yasalarınız var, mahkemeleriniz var. Bizi istediğiniz yasalarla yargılayabilirsiniz. Bu konuda serbestsiniz. ‘Savaş var’ diye bize bu uygulamayı yapamazsınız. Birçok arkadaşımız ölümlle boğuşuyor. Senden bir şey istemiyoruz. Sadece biraz su ve havanın gelebilmesi için mazgal deliklerinin açılmasını istiyoruz.”

“Her gün cenazeleri kaldırırken size su veremem. Hele hele mazgal deliklerini hiç açamam. Bu bir güvenlik sorunudur.”

“Ne güvenliği binbaşı? Bu halimizle nasıl firar edebiliriz ki?”

“Sizin işiniz hiç belli olmaz.”

“Mademki su ve hava vermeyeceksin. O zaman ne işin var ringde?”

“Sizden mi izin alacağım? Burası benim sorumluluğumda.”

Doğan, binbaşının son sözüne cevap verme gereğini duymadı. Fazla konuşmanın da anlamı yoktu. Yüzünü buruşturmakla yetindi. Doğan yerine oturdu.

Gezgör, yan gözlerle binbaşıya baktı. “Alçağa bak hele. Her gün onlarca asker ölüyormuş. Peki ya ölen Kürtler? Onlar da can değil mi alçak!” dedi kendi kendine.

Mavi Ring ve diğer ölüm konvoyu, şehirleri, kasaba ve köyleri birer birer geride bırakarak yoluna devam ediyordu. Ama artık dayanılamayacak kadar zor geliyordu yolculuk. Susuzluğa, havasızlığa, sıcaklık ve yolculuğun verdiği yorgunluğa bir de tuvalet ihtiyacı eklenmişti. İdrar ihtiyacı bambaşka bir işkenceye dönüşmüştü. Her mola verildiğinde tutuklular tuvalet ihtiyacını dile

getirdiklerinde, askerler, “eskiden tuvalet mi vardı” diye alaycı yanıtlar veriyorlardı. İdrar yolunda oluşan yanma, böbreklerde dayanılmaz sancıya dönüşüyordu.

Ve beyinlere vuran açlığın; yorgunluk ve halsizliğin; mide bulantısının; dil ve damaklarda oluşan pasın, diş etlerinin çürümesinin; kusma ve bedenlerde oluşan uyuşukluğun; pul pul dökülen derinin; bilek etlerini parçalayan kelepçelerin; sinirsel depresyonun; çıldırma derecesine varan krizlerin; sara hastalığından meydana gelen baygınlıkların; ter, kan, kir, sidik ve nefes kokusunun yanına, susuzluk ve havasızlığın verdiği acılar da eklediğinde yaşam artık çekilmez dereceye varmıştı.

Mavi Ring başlangıçtaki gibi hareketli değildi artık. Zaman zaman gelen inleme sesinden başka bir ses yoktu. Hakim olan sessizlikti. Çığlıkların, bağırışların, feryat ve değişik istemlerden kaynaklanan seslerin yerini ölüm sessizliği almıştı. Bu ölüm sessizliğinin nedeni hem tutukluların askerlerden bir şey istememe kararıydı, hem de artık seslerini çıkartamayacak kadar halsiz düşmüş olmalarıydı. İlk önce asker ve doktorlar bu sessizliğe şaşırmış, daha sonra alışmak zorunda kalmışlardı. Tutuklular, hem sık sık mazgalları rastgele açıp hücreleri gözetten doktorları uyarıp kararın gereklerini yerine getirmiş, hem de kararların yaşamsallaştırılması konusunda doktorları uyarmışlardı.

Doktorlar, tutukluların bu karar ve tutumlarına fazla anlam verememişti. Ama doktorlar, ‘doktorluk görevinin gereklerini yerine getirmek’ düşüncesiyle uyarıdan sonra da mazgalı açıp tutukluları denetlemeye devam etmişlerdi. Önce Hüseyin ile Mehmet’in bulunduğu hücrenin mazgalını açıp bakmış, ardından da Felat ve Hamili’nin kaldığı hücrenin kapısının mazgalını açmışlardı. Doktorlardan birisi, mazgalın kapısını açar açmaz karşısında Hamili’nin çukura inmiş gözleriyle karşılaşmıştı. Doktor istek dışı bir hareketle, ürkerek geriye çekilmişti. Hamili’nin sakin halini görünce, yine istek dışı bir tebessümle; “nasılsınız?” demişti. Hamili sakin, ama sert bir ses tonuyla karşılık verdi:

“Bu da sorulacak soru mu doktor? Sence nasıl olmamız gerekiyor?”

“Anlıyorum sizi.”

“Hayır, bizi anlamıyorsun. Anlasaydın böyle yapmazdın...”

“Evet, evet. Lütfen siz de beni anlayın.”

“Bakın doktor. Artık rahatsız etmeyin. Mazgalı açmayın. Ölümle pençeleşen arkadaşlarımız var. En küçük bir seste bile rahatsız oluyorlar. Bu nedenle bundan sonra rahatsız etmeyin arkadaşlarımızı. Hiç değilse ölürlen bizi rahat bırakın.”

“İnanın ki, bu sürgünden benim haberim yok. Diğer doktor raporu hazırladı. Ben sadece sizinle birlikte yolculuk yapmak için buradayım. Açlık grevinde olduğunuz için sizinle birlikte olmamızı istediler.”

“Rapor vermediğini kabul etsek bile, ya yol boyunca bize yaşatılanlara ne demeliyiz? Her şey gözlerinizin önünde yaşıyor doktor. Siz buna ne diyeceksiniz?”

“Evet, ama elimden bir şey gelmiyor ki?”

“Ne demek ‘elimden bir şey gelmiyor ki?’”

“Kendiniz de görüyorsunuz. Kapıların açılması, su verilmesi, hatta Mavi Ring’in boşaltılması için binbaşıyla görüştüm. Hem de birkaç sefer. Ama hiçbir şeyi kabul etmiyor. Her şeye ‘yok’ diyor.”

“Peki, ne diye mazgalları açıp kontrol ediyorsun? Mademki bir şey yapamıyorsun, mademki hasta olanlara müdahale etme yetkin yok, o zaman ne diye kendini suç ortağı yapıyorsun?”

“Evet, maalesef hiç bir yetkim yok. Formaliteden başka bir anlam ifade etmiyorum.”

“O zaman gerçek bir doktor gibi davran?”

“Nasıl yani?”

“Eğer bir şey yapamıyorsan burayı terk et ve bunu binbaşya da söyle.”

“Ama durumu biliyorsunuz.”

“Hayır, doktor, yanlış yapıyorsun. Hem de çok yanlış. Gözlerinin önünde onlarca insan susuzluk ve havasızlıktan can çekişiyor ve sen ‘hiçbir şey yapamam’ diyorsun. Müdahale için izin bekliyorsun. Hipokrat yemini etmiş bir doktor, can çekişen bir insana müdahale etmek için bir başkasından asla emir beklemez. Bu, savaş koşullarında bile olsa. Elinden bir şey gelmiyorsa, o

zaman orayı terk edersin. Yapılanlara suç ortağı olmazsın.”

“Evet, haklısınız. Ama ne yazık ki, ne yazık ki burası Türkiye.”

Hamili, acı acı gülümsedi. Sonra hafifçe geri çekildi. Elini yerde uzanan Felat ile Yılmaz’a uzatarak:

“Bak doktor, yerde uzanmış ve son nefeslerini veren bu iki arkadaşımıza bak! Fal taşı gibi açılmış gözlerine, susuzluktan çatlamış dudaklarına, birer iskelete dönmüş bedenlerine bak. Bak da Hipokrat’ın sözlerini hatırla.”

“Haklısınız. Ne söylemeniz haklısınız. Ama bu zalimliği, size yapılan bu zulmü kamuoyuna açıklayacağım. Beni izlemenizi isterim. Bunun dışında ne söylersem boş...”

Gerçekten de doktor ne söylese boş olacaktı. Anlamsız olacaktı söyleyeceği her söz. Yalan olacaktı sarf edeceği her cümle. Yerini bulmayacaktı anlatacakları. En doğru olan; hiç bir şey anlatmamak, sessizce dinlemek her şeyi... Çünkü bir şeyleri anlatmaya gerek yoktu. Gerek yoktu sözcüklerle bir şeyleri anlatmaya. Ne söze, ne de lafa gerek vardı. Anlatılacak şeyler sadece masal olacaktı. Kaf Dağı’nın hikâyelerinden başka bir şey olmayacaktı anlatılacak olan şeyler.

Kaldı ki her şey ortada değil miydi? Mavi Ring her şeyi anlatmıyor muydu? Bir cehennemi andıran Mavi Ring’den yükselen feryatlar her şeyi bütün çıplaklığıyla ortaya koymuyor muydu? Çığlıklar, inlemeler, istemler, sloganlar her şeyin izahatı değil miydi? Kan, ter ve nefeslerden çıkan keskin koku, sözcükleri gereksiz bırakacak kadar açık ve net değil miydi?

Evet, doktorun izlemesine, bir şeyleri izah etmesine gerek yoktu. Ve doktorun susması da bir şey değiştirmeyecekti. Söylesin ya da söylemesin, konuşsun ya da konuşmasın, sussun ya da susmasın Mavi Ring’in gerçekliğini, Mavi Ring’de yaşanan vahşeti, Mavi Ring’de tutukluların yaşadığı cehennem azabını hiç kimsenin gizlemeye gücü yetmeyecekti. Nasıl ki güneş balçıkla sıvanamazsa, Mavi Ring’de de yaşananlar gizlenemezdi.

Mavi Ring ve konvoy yerleşik bir alana ulaşmıştı. Neresi olduğunu bilmeyen tutuklular birbirinden sormuşlardı yerleşik alanı. Ancak bulundukları yerin neresi olduğunu hiçbir tutuklu bilmi-

yordu. Bileklerindeki kelepçeleri söküp pencerelerinin camlarını kırmayı başaran tutuklular, pencerelerden bakarak tanıdık bir yer arıyorlardı. Ancak hiç birisi tanımamıştı bu alanı. Konvoy yerleşik alana girdikten belli bir süre sonra anayoldan ayrılmıştı. Biraz yol aldıktan sonra önce sola, sonra sağa yönelmişti. Konvoy biraz daha gittikten sonra yavaşlamış ve kısa bir zaman sonra durmuştu. Askerlerin kendi aralarında yaptıkları konuşmalardan, konvoyun durduğu yerin Aydın’a bağlı Nazilli ilçesi olduğu anlaşılmıştı.

Nazilli E Tipi Cezaevi’nin önünde duran konvoy, açlık grevinde olmayan tutuklular indirildikten sonra tekrar yola devam etmişti. ‘Nereye gidiyoruz’ sorusu, tutukluların kafasında hâlâ bir soru işaretiydi. Ancak konvoyun, Nazilli çıkışından sonra Aydın yoluna girmesi ile kafalarda asılı duran sorular kısmen de olsa yanıtını bulmuştu. Net olmamakla birlikte konvoy Aydın’a gidiyordu. Konvoy ilerledikçe muğlâklıklar da yavaş yavaş netleşiyordu. Mavi Ring’de bulunan bazı tutuklular bölgeyi tanımıştı. Bir tutuklu yüksek sesle, “evet, evet Aydın E Tipi Cezaevi’ne gidiyoruz” diye bağırıyordu. Başka bir tutuklu, “kesin mi” diye sormuştu bölgeyi tanıyan tutukluya. Tutuklu, “kesindir, kesin. Buraları çok iyi tanıyorum. Bu bölgede o kadar dolaştım ki?” diye yanıtladı. Evet, yol güzergâhı artık belli olmuştu. Tutuklular nereye gideceklerini artık biliyorlardı.

“Ayrıntılardan oluşan yaşam yolu” Aydın’a doğru akıyordu. Ama Mavi Ring’deki yaşam ise, artık ölümle dans edemeyecek kadar yorgun düşmüştü. Yorgun ve halsiz bir yaşam... Mehmet ile Hüseyin, yaşamın yeşil diyarından ölümün karanlık uçurumuna doğru yuvarlanmışlardı. Ama ölümün karanlık dehlizinden hâlâ yeşilin kulvarına doğru kulaç atıyorlardı. Kollarında takat kalmamış, nefesleri tükenmiş de olsa hâlâ kulaç atmaya devam ediyorlardı. Fakat nereye kadar?

Felat, uçurumun kenarına gelmişti. Bir kılıcın ince ve keskin ağzından daha ince ve keskin bir çizginin üzerinde yürüyordu. Aslında yürümüyordu, aksak aksak, sürüne sürüne, yuvarlana yuvarlana incecik çizgide düşmemeye çalışıyordu. Azrail onun da misafiri olmuştu. Bir adım öteden kendisine doğru ilerleyerek ge-

liyordu. Bazen sırtarak, bazen kakhaha ve naralar atarak, bazen yüzünü eksiştir ellerini ovuşturarak geliyordu kendisine doğru. ‘Yolun sonuna geldim, demek ki buraya kadarmış. Evet, buraya kadar’ diye düşündü Felat. Önce ürkererek gözlerini kapattı. Sonra, ‘yaşam denilen şey nedir? Sonsuz değildir ki yaşam. İnsanlar doğar, büyür ve ölürlər. Bu dünyada herkes için eşit olan tek bir yasa vardır; O da ölüm yasasıdır. Bu yasaya uymak zorundadır herkes. Korksan da korkmasan da, istesen de istemesen de, gönüllü olsan da olmasan da bu yasadın kurtulamazsın. Doğru olan ondan korkmamak ve ona boyun eğmemektir’ dedi kendi kendine. Gözlerini açtı. Azrail’le göz göze geldi. Azrail’in gözlerinin içine baktı. Ciddi olduğunu anladı. İşin şakası yoktu. Gülümsedi. ‘Sana boyun eğmeyeceğim’ dedi öfkeli. Evet, ölüm gelip yanı başına oturmuş ve artık zamanı gelip çatmıştı.

Gidecekti. Belki de çok yaşamıştı. Şöyle dönüp zaman tüneline baktı. 29 yılı bırakmıştı zaman tünelinin öbür ucunda. İnsan ömrünün daha yarısı bile etmeyen bu 29 yıla sığdıracak daha çok şey vardı. Ama elinde değildi. Meydan okuyan Azrail’di. Yapacak başka bir şey yoktu. İki seçeneği vardı; ya boyun eğecekti ölümün karanlık yüzüne, ya da ‘hazırım’ diyecekti. Azrail’in duruşunu düelloya davet eden bir düellocunun duruşuna benzetti. Her nedense iyi ve kötülerin düellosu geldi aklına. Sürekli haksız olanların, haklı olanları düelloya davet ettiğini düşündü. Ya kaybedenler? ‘Haklı olan her zaman kazanır. Sonuçta cansız bedeni kılıç darbeleriyle paramparça olsa da’ diye mırıldandı.

Felat, Hamili’ye seslendi. Hamili oturakta oturuyordu. O da düşlere dalmıştı. Felat’ın sesiyle düşlerinden uyandı. “Evet, Felat, seni dinliyorum.”

“Nefes alamıyorum ve ölüyorum.”

“Ne diyorsun Felat?”

“Ölüyorum.”

“Nereden çıkarttın ölümü?”

“Ben çıkartmadım, o geldi ve gidiyorum.”

“Öyle söyleme. Yaşayacaksın.”

“Elimde değil.”

“Ama olmaz ki?”

“Son sözlerimi söylemek istiyorum. Giderken bir şeyler söylemeliyim.”

“Sen ne diyorsun Allah aşkına?”

“Partiye ve arkadaşlarıma karşı mahcup olmadığımı, davamı ve ideallerimi düşman karşısında savunmaya çalıştığımı ve eğer yenisinden dünyaya gelme gibi bir şansım olsaydı yine aynı yolda yürüyeceğimi belirtmek isterim.”

“Ölmeyeceğini biliyorum. Yaşayacaksın. Buna eminim. Adım gibi biliyorum ki, ölüme karşı direneceksin.”

Felat konuşamıyordu artık. Hem nefesi tükenmiş, hem de şuurunu kaybetmişti. Hamili ile Hamza, geride çok az kalmış olan güçlerini de kullanarak Felat'ı yerden kaldırmaya çalışmış, ancak başaramamışlardı. Hamili onu yalnız bırakmamıştı. Başının ucunda oturup, İki de bir nabzını tutuyor, kalp atışlarını yokluyordu. Bir ara gömleğinin temiz tarafıyla alnında biriken teri temizledi. Ardından başının altına bir kazağı yerleştirdi. Belli bir zaman sonra Felat yeniden kendine geldi. Gözlerini hafifçe açtı. Ama konuşamadı. Sanki diline kilit vurulmuştu. Hamili ile Hamza'nın konuşmalarını duyuyordu, fakat yanıt verecek gücü yoktu.

Konvoy önce yavaşladı, ardından da durdu. Kapıların açılıp kapandığı duyuldu. Sonra askerlerin silah şakırtıları gelmeye başladı. Askerlerin, “çabuk inin, çabuk inin ulan teröristler. Oyalanmayın, ulan oyalanmayın” sesleri ortalığı sardı. Subaylar askerlere emir üstüne emir yağıdırıyorlardı. “İnin”, “kapıları açın”, “kapatın”, “silahlara süngü takın”, “dikkatli olun”, “kuş bile uçurtmayacaksınız”, “bir şey olursa hepinizi gebertirim”, “oyarım ulan, oyarım, haberiniz olsun”, “ulan ne yapıyorsunuz eşek oğlu eşekler”, “sıraya girin”, “herkes yerdeki cop ve kalaslardan birer tane alsın”, “acımayacaksınız”, “duygusal davranmak yok” gibi sesler geliyordu. Belli bir süre sonra, gelen sesler kesilmişti. Birkaç arabanın sesinden başka ses yoktu artık. Biraz sonra gelen araba sesleri de kesilmiş ve ortama bir bütün olarak sessizlik hakim olmuştu.

“Türkçe konuş çok konuş!”

Aydın E Tipi Cezaevi 5 bloktan oluşuyordu. A bloğu, idarenin bulunduğu bloktu. B bloğu, birkaç koğuştan oluşuyordu. Burası daha çok kadın tutuklular için ayrılmış bir bloktu. C bloğu ise iki bölümden meydana geliyordu. Her bölüm 4 kat biçimde inşa edilmişti. Her katta 10 hücre vardı. Toplam 80 hücreden oluşan blok, diğer bölüm ve bloklarla ilişki kurulamayacak tarzda inşa edilmişti. D ve E blokları karşılıklı konumlandırılmış onlarca koğuştan oluşuyordu. A bloğundan başlayıp E bloğunda son bulan bir koridor uzanıyordu. Bu uzun koridora “ana malta” deniliyordu. Bölümleri ana maltaya bağlayan onlarca ara koridor bulunuyordu. Ayrıca koğuşların kapısını ana maltaya bağlayan çok sayıda küçük ara geçişler vardı.

Ana malta denilen uzun koridor, belli aralıklarla demir kapılarla bölünmüştü. Her kapı için tonlarla ifade edilebilecek kadar demir kullanılmıştı. Kapıların üst tarafı parmaklıklar, alt tarafı ise saçtan yapılmıştı. Kapıların açılıp kapatılması ile birlikte insanı ürperten derin ve ağır bir korku yayılıyordu cezaevine. Koğuş kapıları bir bütün olarak düz saçtan yapılmıştı. Kapının üst tarafında, bir insan boyu yüksekliğinde küçük bir gözetleme mazgalı bulunuyordu. Bu mazgal, bir anlamda dürbün işlevini görüyordu. Tutukluların denetlenmesi ve kontrol altına alınması için yapılmış küçük bir pencereydi.

A ve B bloklarının arasında yarım futbol sahası büyüklüğünde bir avlu vardı. İdam cezası alıp dosyaları Yargıtay’da onaylanan mahkûmların infazı bu büyük avluda yapılıyordu. Bu büyük avlunun dışında her bölümde 3 ayrı havalandırma bulunuyordu. Tu-

tuklular günün belli saatlerinde bu avluya hava almak için çıkartılıyordu. Koğuşlar ile havalandırmaları birbirlerine bağlayan birer demir kapı daha vardı.

Geniş bir arazi üstünde inşa edilen cezaevi, dışarıdan bakıldığında büyük bir fabrika görünümündeydi. Binayı çepeçevre saran duvarın üstünde yükselen dikenli teller ile silahlı nöbetçiler bulunmasa buranın cezaevi olduğu asla anlaşılmazdı. Duvarla etrafı çevrilmiş olan bu dev binanın ilk kapısından içeriye girildiğinde önce bir ürperti, sonra da bir korku sarar insanı.

İlk kapı dikenli tellerle örülü büyük avluya açılıyordu. 20”30 metre ilerde esas cezaevi binası karşıda duruyordu. Demirden yapılmış büyük kapıdan içeriye girildiğinde bir”kaç metre ötede idare bölümü bulunuyordu. Burası A bloğuydu. İdare bölümünden hemen sonra cezaevini hem ikiye bölen, hem de bütün bölümleri birleştiren ana malta denilen uzun bir koridor vardı. Ana maltadan her iki tarafa doğru ayrılan daha küçük koridorlar bulunuyordu.

B blokta ilk içeriye girildiğinde hemen karşı tarafta küçük bir salon vardı. Salon kapısının üstünde Atatürk ile Kenan Evren’in birer portresi asılıydı. Duvarlarda ise, “Türk Öğün Çalış Güven”, “Bir Türk Dünyaya Bedeldir”, “Ne Mutlu Türküm Diyene” sloganları yazılıydı.

Duvarlar aşağıdan yukarıya doğru 2 metre boyunda griydi. Gri renginden tavana kadar bölüm ise beyazdı. Tavanı mattı. Beyaz yerler kirliydi. Tavana asılı duran ampuller sarımtırak bir ışık veriyordu. Bu nedenle sıkıcı, ruh karartıcı bir atmosfer hakimdi. Pencerele kapalıydı. Havasızlık belirgindi. Nem ve küf kokusu loş havayı daha da sıkıcı kılıyordu.

Ana maltaya girilirken sağ tarafta görüşme kabinlerine açılan bir kapı vardı. Kapıdan içeriye girilirken tam karşı tarafta görüş kabinleri bulunuyordu. 7 kabinden oluşan görüş salonun kapısının üzerinde büyük ve süslenmiş harflerle, “Türkçe konuş çok konuş” yazısı bulunuyordu.

Ölümün kol gezdiği cehennem...

Dışarıdan anlaşılması zor sesler geliyordu. Konuşan askerlerdi. Fakat konuşmalardan bir şey anlaşılıyordu. Kapıların açılmasıyla birlikte konuşmalar da yavaş yavaş anlaşılmaya başlamıştı. Mavi Ring’de görevli olan bir subayın sesi daha net anlaşılıyordu. Subay yüksek ve heyecanlı bir ses tonuyla konuşuyordu:

“Önce Mavi Ring’i boşaltalım. Ring’dekilerin durumu çok ağır, önce onları aşağıya indirelim komutanım!”

“Neden önce Mavi Ringdekileri?”

“Komutanım, onlar hava alamıyorlar. Bu nedenle hemen hemen hepsi bayılmış ve şuurunu yitirmiş durumdalar.”

“Öyle mi?”

“Evet, komutanım?”

“Neden dayanamıyorlar?”

“Komutanım, o ring kapalı bir kutu gibi. Hücreli. Havasızlık ve susuzluktan dolayı birçoğu baygın.”

“Peki, o sesler nereden geliyor? Slogan atıyorlar.”

“Doğrudur komutanım. Bazıları ringin camlarını kırmışlar. Camlarını kıranlar biraz daha sağlam, fakat diğerlerinin durumları çok kötü.”

“Ama slogan atmamaları gerek. Yasak olduğunu söylemediniz mi?”

“Komutanım söyledik, ama dinlemiyorlar.”

“Ne demek ‘dinlemiyorlar?’ Dinleyecekler. Dinlemek zorundalar. Bunu anlatmadınız mı?”

“Anlattık komutanım. Çok uyardık, ama susturamadık.”

“Nasıl susacaklarını görecekler. Birazdan görecekler. Oldu mu?”

“Emredersin komutanım!”

“Tamam, önce Mavi Ring’de olanları indirin!”

“Emredersin komutanım!”

Komutanın emriyle askerler mavi ringe doğru yönelmişlerdi. Kapıların birer birer açılmasıyla birlikte ringe hava akını başlamıştı. Mavi Ring bir anda hareketlenmiş, tutuklular adeta yeniden canlanmışlardı. Bayılanlar ayılmış, şuurlarını kaybedenler yeniden kendilerine gelmiş, nefes almakta zorlananlar düzenli nefes almaya başlamışlardı.

Derin derin nefes alan tutuklular, yeniden yaşama döndükleri için sevinmişlerdi. Ama ringden indirildikten sonra başlarına nelerin geleceğini bilememenin tereddüdünü yaşıyorlardı hâlâ.

Yaşamla yeniden kucaklaşmak, hayatı yeniden bulmak ve ona yeniden, yeniden ‘merhaba’ demek ve daha sonra nelerin yaşanacağını bilmemek...

Evet, ölümle yüzleştikten sonra yaşama yeniden “merhaba” demenin nasıl bir duygu olduğunu herhalde onlardan daha iyi bilen kimse yoktu. Onlar da bu duyguyu ilk kez orada, o Mavi Ring’de, ölümle yüzleştikleri o cehennem dolu saatlerde öğrenmişlerdi. Bu nedenle kafalarında kocaman bir soru işareti asılı duruyordu. Soru işaretiyle yaşamak daha büyük bir acıya yol açıyordu. Gerçi soru işaretiyle yaşamayı öğrenmişlerdi. Bilinmezliklerle dolu yaşamın yabancıları değillerdi. Hepsi de, bilinmezliklerle dolu bir yaşamın denkleminde var olmaya alışıktilar. Bilinmezlik ve denklem onlar için yaşamın bir parçasıydı. Her sabah uyandıklarında ilk önce, “acaba bugün ne olacak?” gibi onlarca soru takılırdı kafalarına. “Acabalar”, sadece sabahları kafalarına takılan bir soru işareti değildi, neredeyse bir düşünce ve yaşam biçimi haline gelmişti soru işaretine neden olan acabalar. Yaşamlarını en çok işgal eden bu düşünce ve yaşam biçiminin bilinmezlik denklemiydi. Gecenin herhangi bir saatinde kaldırılıp bir yere götürülme, şafak vaktinde bir elin enselerinden tutup uyuklu gözlerle yataklarından kaldırması yaşamın rutin işlerindendi. Gecenin herhangi bir saatinde bağırışlar arasında, bin bir çeşit küfür ve hakaretler, dayak ve işkenceler eşliğinde alınıp bilinmez bir

yöne doğru götürölme de vardı onların yaşamında. Bu nedenle, birazdan olacak olanlar pek de umurlarında değildi.

Mavi Ring'in kapılarının açılması ile birlikte tutuklular ikişer ikişer aşağıya indirildiler. Ringden indirilen her tutuklunun koluna iki asker giriyordu. Askerler, ringden indirilen tutukluları A bloğun girişinde bulunan büyük bir salonda bekleyen gardiyanlara teslim ediyorlardı. Gardiyanlar, askerlerden teslim aldıkları tutuklulara önce soyunmalarını, ardından da açlık grevini bırakmalarını emrediyorlardı.

Salonun giriş bölümünde 3 kişiden oluşan bir doktor heyeti bulunuyordu. Binbaşı, birinci ve diğer yardımcı müdürler de gardiyan, asker ve doktorlara emir veriyorlardı. Salon, deyim yerindeyse curcunaya dönüşmüştü. Islık çalmalar, bağırıp çağtırmalar, küfürler, koşuşturmalar ve yükselen çığlık sesleri birbirine karışmıştı. Ana malının sağında solunda yüzlerce gardiyan dizilmişti. Gardiyanlar, bileklerini çeşitli bez ve iplerle bağlamışlardı. Her birisinin elinde değişik çapta cop, kalas, tahta, içi kum dolu hortum, şiş vb sert cisimler bulunuyordu. Belden yukarı soyunmuş olan gardiyanların görevlerini gayet iyi kavradıkları anlaşılıyordu. Gardiyanların yüzlerinde kin, öfke ve nefret vardı. Her birisinin gözü kan çanağına dönmüştü sanki. Sıra halinde beklerken, avlarını sabırsızlıkla bekleyen zalim avcılar gibiydiler. Bazıları nara atıyor, bazıları homurdanıyor, bazıları duvarlara tekme atıyor, bazıları da ellerindeki cop ve kalaslarla demir kapıları dövüyorlardı.

İlk sıra Mavi Ring'deki tutuklularındı. Önce onları ikişer ikişer indirdiler. Askerler, Hüseyin ile Mehmet'i kol ve bacaklarından tutarak ringden indirdiler. Sonra yerlerde sürükleyerek bir kenara bıraktılar. Her ikisi de yan yana boylu boyunca uzanmışlardı beton zeminde.

Mehmet'in boğazından hışırta biçiminde sesler çıkıyordu. Ağzının her iki tarafından sarımtırak bir su sızarak yere doğru akıyordu. Dudaklarında köpükler birikmişti. Hafif bir inilti sesi çıkıyordu. İnce bıyıklarının uçları ağzına girmişti. Yanaklarındaki sakalları seyrek, çene bölgesindekiler ise daha sıkı. Bu nedenle top sakal bir görüntü vardı yüzünde.

Hüseyin, askerlerin bıraktığı gibi duruyordu yerde. Sırtüstü yere atılmıştı. Boynu bükülmüş, yüzünün sol tarafı beton zemine yapışmıştı. Sol eli yerde, sağ eli ise göğsünün üstündeydi. Sol elinin dört parmağı yarı yumruk halindeydi. İşaret parmağı, birisini gösterir gibi duruyordu. Dalgalı saçları birbirine karışmıştı. Saçlarından bir tutam, yüzünün sağ tarafını kapatacak kadar sarkmıştı. Sakalı uzun ve kirliydi. Güzel ve biçimli olan bıyıkları alt dudaklarına kadar sarkmıştı. Üzerinde beyaz bir atlet vardı. Yere atılırken, atletin üst tarafı yukarıya doğru kaydığından karın kısmı çıplaktı. Boynundaki damarlar şişmişti. Nefes alamayacak kadar sessizdi. Ölü mü, yoksa sağ mı olduğu belli değildi. Daha çok ölü bir görüntü veriyordu.

İki asker, yarı ölü bir biçimde yerde uzanan Hüseyin ile Mehmet'in içeriye alınması için oradan geçen bir başgardiyana seslendi:

“Bakar mısın başgardiyan efendi!”

Başgardiyan kendine belli bir çeki düzen verdikten sonra:

“Buyurun asker efendi!”

Asker, başgardiyanın ezilip büzülen bir duruşla kendisine yaklaştığını görünce daha da kabarak:

“Başefendi, bu iki tutuklu sabahtan beri burada duruyor. Onların işlemlerden geçmesi gerekiyor.”

“Tamam, asker efendi. Hemen kaldırıyorum.”

“Bak başefendi. İki tutukluyu da sağlam bir biçimde size teslim ediyorum. Sonra ileri geri konuşmayın hal!”

“Yok, asker efendi. Bugüne kadar askerlerle karşı karşıya geldik mi hiç?”

“Bilemiyorum ama bazen ‘askerler şunu yaptı, bunu yaptı’ diyenler oldu. Öyle değil mi başefendi?”

Başgardiyanın görevlendirdiği iki gardiyanın birisi, ringden indirilen tutukları durmadan tekmeleyen bir askere dönerek; “asker efendi, siz bunları adam yapamamışsınız. Bu nasıl davranış, bu nasıl duruş, bu nasıl tutum? Gardiyan ve askerlerin yanında böyle uzanılır mı?” deyip, Hüseyin ve Mehmet’e rastgele tekme atmaya başladı. Hem vuruyor, hem küfür ediyor, hem de isimle-

rini soruyordu. Fazla geçmeden diğer gardiyanlar da katıldı dayak faslına. Tekmelerden biri iniyor, biri kalkıyordu.

“İsimlerinizi söyleyin ulan, isimlerinizi”.

“Burası Eskişehir değil, Aydın cezaevi”

“Cevap verin ulan i...r”

Cevap verecek durumda olmayan Hüseyin ile Mehmet’ten ses çıkmıyordu. Kıpırdayacak halleri bile yoktu. Ne cevap verebiliyor, ne de kendilerini tekmelerden koruyabiliyorlardı. Mehmet sadece derin derin inliyordu. Hüseyin’den ise çıt yoktu.

Bileklerinin iki tarafını bağlayan gardiyanlardan birisi, belinde bulunan copunu kabından çekerek rastgele vurmaya başladı. Çıldırmışçasına sallıyordu copu. Diğer gardiyanlar ise ellerindeki tah-talarla katıldılar saldırıya. Cop ve kalas sesleri birbirine karışmıştı. Karmaşık ses bazen ahenkli dans havasına dönüşüyordu. Zaten gardiyanlar dans ederek vuruyorlardı. Salonda bekleyen bir grup gardiyan daha gelip katıldılar dansa. Ölümüne vuruyorlardı. Kalas ve coplardan biri iniyor, diğeri kalkıyordu. Sırtlarına, bacaklarına, karınlarına, kollarına, ayak ve ellerine, kafalarına vuruyorlardı.

Ölüm dansına başlayalı epey zaman geçmişti. Müdürlerden birisi gelerek; “ne oldu? Hâlâ direniyorlar mı? İsimlerini öğrenemediniz mi?” diye sordu, bir başgardiyan.

“Hayır müdürüm. Adamlardan ses bile çıkmıyor” diye yanıtladı başgardiyan. “Biraz daha devam edin” deyip hızla uzaklaştı müdür.

Başgardiyan çığlıklar atarak; “hadi aslanlarım işe devam. Yorulmak yok. Bu akşam sizin akşamınız” diyerek, ölüm dansına devam ettirme emrini yeniledi.

Mehmet bazen kıpırdıyor, bazen de acının etkisiyle geriliyordu. Kafasından aldığı darbelerden dolayı kan akıyordu. Alnından sü-zülen kan göz çukuruna doğru akarak çenesinden yere damlı-yordu. Burnunun iki deliğinde biriken kan pıhtılaşmıştı. Ağzı kan doluydu. Birkaç dişi kırılmıştı.

Hüseyin cansızdı sanki. Çenesi kırılmış, dudakları patlamıştı. İki kaşı yarılmıştı. Yüzünün her tarafından kan akıyordu. Kandan bir maske takılmıştı sanki. Açıkta olan göğsü, karnı kalas ve tahta

darbeleriyle simsiyah olmuştı. Kolları morarmıştı. Sol elinin parmakları ezilmişti.

Cumhuriyet Başsavcısı Nural Uçurum, iki eli arkasında olduğu halde, giriş salonundan yavaş yavaş ölüm dansının bulunduğu yere doğru yürüdü. Gelirken, yolda rastladığı iki subayla sohbet ettikten sonra ölüm dansının bulunduğu yere varmıştı. Elini başgardiyanın sırtına vurarak, “Ne oldu? Bir sorun var mı? İsimlerini öğrendiniz mi?” dedi, yüksek sesle.

Gardiyan:

“Hayır efendim. Öğrenemedik.”

Başsavcı:

“Neden hâlâ öğrenemediniz?”

Başgardiyan:

“Efendim konuşmuyorlar. Ses bile çıkartmıyorlar.”

Başsavcı:

“Ne demek ses bile çıkartmıyorlar?”

Başgardiyan:

“Efendim durumları kötü. Ringden indirilirken sessizdiler ve o kadar uğraşmamıza rağmen hâlâ sessizler. Sanırım bir sorun var.”

Başsavcı:

“Ne sorunu?”

Başgardiyan:

“Efendim bu kadar sopaya rağmen tepki göstermemeleri imkânsız. Ara versek efendim?”

Başsavcı:

“Öyle mi?”

Başgardiyan:

“Evet efendim.”

Başsavcı:

“Tamam, o zaman.”

Başgardiyan:

“Efendim, hastaneye göndersek.”

Başsavcı:

“Gerekliyse gönderin.”

Başgardiyan:

“Gerekli efendim.”

Başsavcı:

“Tamam, o zaman kaldırın!”

İki asker Felat ile Hamili’yi ringden aşağıya indirdiler. Felat, kapıların açılması ile birlikte biraz da olsa kendine gelmişti. Ama yine de hasta ve halsizdi. Bu nedenle hem nefes alıp vermede, hem de konuşmada zorlanıyordu. Ringden indirildikten sonra Hamili ile ayrı ayrı yönlere doğru götürüldüler. İki gardiyan Felat’ı sürükleyerek giriş salonuna doğru sürüklediler. Salonun sağında gruplar halinde bekleyen gardiyanlar vardı. Salonun solunda bulunan bir odada ise doktor heyeti bulunuyordu. Odada 2 doktor vardı. Her ikisi de ayakta bekliyordu. Gardiyanlar, Felat’ı yerden sürükleyerek odaya getirmişlerdi. Felat, odada bulunan doktorları görünce, ruhunun ta derinliklerinde içgüdüsel bir iyimserlik hissetti. Daha doğrusu düşünsel bir rahatlamayı yaşadı. Doktorların idarenin bir parçası, operasyonun bir ayağı ve işkencede çabuk sonuç alınmasında bilimsel metot kullanan ‘beyaz gömlekli canavarlar’ olduğunu bilmesine rağmen, yine de iyimser düşünmekten kendini alamadı. Doktorluk mesleğine karşı büyük bir saygı besleyerek büyüyen Felat, doktorlardan kötülük gelebileceğini aklının ucundan bile geçirmemişti yıllar önce işkencede, işkencecilere perspektif veren doktorları görene kadar. Sorguda, yani işkence sürecinde, doktorların verdiği perspektifler doğrultusunda işkencenin yapıldığını görünce gözlerine inanmamıştı. Fakat gördüğü şeylerin gerçek olduğunu anlayınca, bu kez büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştı. Hele hele bir doktorun polis şefine, “sayın şefim, bazı polisleriniz görevlerini çok kabaca yapıyor. Bu kaba yöntem zanlıların vücutlarında büyük ve derin yaraların açılmasına neden oluyor. Oysa daha ince ve bilimsel metotlar var. Bu metotlarla sonuca gitmek hem daha doğru, hem de daha sağlıklıdır. Belki biraz emek ve zaman ister, ama temiz olması açısından bu metot daha uygundur ve ‘Türkiye’de işkence vardır’ diyen bazı ecnebi devletlerin önünü de kesmiş olur” demesi, onu daha da hayal kırıklığına uğratmıştı. Ama buna rağmen doktorlara karşı saygısını yitirme-

mişti. Onları her gördüğünde aklına yaşam gelirdi. Bir gün önce son nefesini veren, yara bere içinde olan, yatalak halde yaşamlarının son demini yaşayan insanların bir gün sonra hayata yeniden ‘merhaba’ demeleri geliyordu aklına.

Doktorların bulunduğu odaya sürüklenerek götürülen Felat’ın ilk aklına ne hakaret, ne işkence, ne de ölüm gelmişti. Tam tersine şefkat ve hayat gelmişti. İşkence, baskı, zulüm, daha da kötüsü ‘ölüm’ diye bir şey gelmemişti aklına. Zira onlar Hipokrat adına yemin içmiş kişilerdi. Hocalarına ihanet etme ihtimalini düşünmemişti Felat. Bu düşüncelerle kendini oyalamaya çalışırken doktorlardan birisi, “çabuk soyun! Sana çabuk soyun dedim be adam! Seni mi bekleyeceğim ulan! Daha yüzlerce terörist sırada bekliyor. Çabuk dedim. Bak hele, hala aval aval bana bakıyor” diye bağırmaya başladı. Felat hayretler içerisinde kalmıştı. Büyük bir şaşkınlık içinde ne söyleyeceğini bilmiyordu. Gerçi konuşacak hali de yoktu. Önce cevap vermedi, sessiz kaldı.

“Ulan sağır mısın? Dilini mi yuttun yoksa? Haaa anlaşıldı, anlaşıldı, demek direniyorsun. Tamam, o zaman, sen direnmeye devam et! Açlık grevini bırakacak mısın, yoksa devam mı edecek-sin? Hadi çabuk söyle?” diye bas bas bağırıp, hakaretlerde bulunan doktora mutlaka bir cevap verilmesi gerektiğini düşündü. Ama hem konuşacak gücü yoktu, hem de ağzı tükürükle doluydu. Ağzını hafif açtığında tükürük akıyordu. Bir ara yere tükürmeyi düşündü, fakat ahlaki bir davranış olmayacağını düşünerek vazgeçti. Ama başka çaresi de yoktu. Hem konuşması, hem de o zehrimsi acı tükürükten kurtulması gerekiyordu. Önce doktora, sonra da gardiyanlara baktı. Hepsisi de ona bakıyordu. Onun cevabını bekliyorlardı. O ara gözleri, oturduğu yerden yarım metre ötede bir kabın içindeki şerbete takıldı. Susuzluktan boğazı kurumuş, dudakları çatlamıştı. Canı ne kadar da su istiyordu. Şerbet, gözlerinin önünde duruyordu. Bir an doktorun sorularını, gardiyanların tehditlerini unuttu vermişti. Doktor ve gardiyanların dürtmesi ile kendine gelen Felat, utanmıştı. Doktor hala cevabını bekliyordu, gardiyanlar da onu bir an önce götürmek istiyorlardı.

Felat, açlık greviyle bu kadar ilgilenmelerine anlam vereme-

mişti. Aç ve susuz kalan, ölüme yatan kendileriydi. Onları ne ilgilendiriyordu ki? Üstelik açlık grevinin zeminini yaratan, onları açlığa sürükleyen kendileriydi. Koşulları düzeltmeleri durumunda, açlık grevini bırakacaklarını onlar da çok iyi biliyorlardı. Ama gel gör ki, hem açlık grevinin koşullarını yaratıyor, hem de bırakmak için baskı uyguluyorlardı.

Felat, “bu kadar adaletsizlik ve zalimce bir davranış olamaz” dedi kendi kendine. “Eğer bir yerde adaletsizlik bu kadar açık dayatılıyorsa, direniş de en az onun kadar açık olmalıdır” diye düşündü. Fazla düşünmeye, eveleyip gevelemeye gerek yoktu. Bir an önce gücünü toplayıp birkaç söz söylemeliydi. Bunun için oturduğu yerin yan tarafında bulunan dolaba tutunarak ayağa kalkmak istedi. Ancak kalkamadı. Bir daha denedi. Bu kez başarmıştı. Ayaktaydı Felat. Önce bir bardak su isteyecekti. Suyu içtikten sonra söylemesi gereken şeyleri söyleyecekti. Sonra vazgeçti su istemekten. Hem ahlaki görmedi, hem de suyu kendisine karşı bir silah olarak kullanacaklarını düşündü. Daha “doktor” diyecekti ki, doktorlardan birisi, “ulan hadi be adam, seni mi bekleyeceğiz” diyerek, yüzüne sert bir tokat attı. “Osmanlı tokadı” denilen tokat buydu herhalde. Felat’ın gözlerinde şimşekler çaktı. Önce sarsıldı, sonra gerildi. Düşmemek için dolaba sıkıca sarıldı. Öfkesinden, gözlerinden iki damla gözyaşı süzülerek yanaklarından çenesine doğru aktı. Başını kaldırdı, doktorun gözlerinin içine bakarak:

“Doktor, önce öğrenmem gereken bir şey var; sen doktor musun, yoksa cellât mı?”

“Ne diyorsun ulan?”

“Ne dediğim gayet açık değil mi? Sen nesen? Doktor mu, yoksa cellât mı?”

“Sizin gibileri bunu hak ediyorlar.”

“Bundan başka yapacağın bir şey var mı doktor?”

“Var, var. Sen daha sıradaki yöntemlerimizi görmedin.”

“Bana bak doktor! Ben on yıldır öylesine uygulamalar gördüm ki, hiç birisi bana attığın tokat kadar acı vermedi.”

“Öyle mi? O kadar acıdı mı? Desene daha tokat yememişsin.”

“Hayır, fiziki açıdan söz etmiyorum. Manevi acı çok derin

oldu. Çünkü bana tokat atan ne bir polis, ne bir asker, ne de bir gardiyandı. Bir doktordu. Hipokrat yemini etmiş bir doktor!”

“Fazla konuşma. Siz hep tarihe hitap ederek, tarihe not düşerek konuşursunuz zaten. Hangi çağda yaşıyoruz be! Hipokrat çağını mı kaldı? Geçti o çağlar, geçti! Gardiyan, alın götürün bunu. Açlık grevini bırakmıyor. Bana edebiyat yapıyor. Gerekeni yapın!”

Doktorun, “alın götürün” demesiyle birlikte gardiyanlar, leş kargaları gibi Felat’ın üzerine atladılar. Yırtıcı hayvanlar gibi, adeta pençeleriyle sürükleyerek götürdüler. Tekme”tokat, cop, kalas, hortum, palaska darbeleri arasında yan tarafta bulunan küçücük bir odaya soktular, Odada, elinde tıraş makinesi bulunan bir berber bekliyordu. Gardiyanlar, Felat’ı karın üstü yere yatırdılar. Gardiyanlardan birisi bir elini, birisi diğer elini tuttu. İki gardiyan da ayaklarıyla bacaklarına bastı. İri”yarı bir gardiyan ise, iki elini ensesinden tutarak, başını berber kılığındaki insan azmanına doğru uzattı. Berber Felat’ın başını kurbanlık bir koçun başı gibi kendine doğru çekti ve makineyi hızlı bir biçimde çalıştırdı. Gardiyan ve berber kılıklı insan azmanı hem dövüyor, hem küfür ediyor, hem de tıraş ediyorlardı Felat’ı. Ayaklarıyla bacaklarına basan gardiyanlar acımasızdılar. Tüm güçleriyle bacaklarına basıyorlardı. Bacaklarındaki damarları sanki kopacaktı. Tarifi mümkün olmayan bir acı veriyordu. Ensesinden tutan gardiyan, diğer gardiyanlardan daha insafli değildi. Felat direndikçe, o boğazını sıkıyordu. Bir ara dili ağzından dışarıya çıktı. Tam o sırada kafasına bir tekme yedi. Dili dişlerinin arasında kaldı. Dilindeki acı, diğer acıları unutturdu. Bir insanın duyabileceği en büyük acıyı yaşadı Felat. Dili- nin kesilmesiyle birlikte ağzına kan doldu.

Felat, insan avcılarının pususuna düşmüş gibi hissetti kendini. Kahpe bir pususu... Kol ve bacakları ağa takılmış, başı kafese girmiş kalles bir pususu... Ne adına kurmuşlardı bu kalles pusuyu? Anlamaya çalıştı o kısacık zaman dilimi içerisinde. Ne bir örümcekti, ne de bir aslan? Bir insandı... Bir insan... Neyin adına olursa olsun bir insana bu yapılar mıydı? Eli kalaslı onlarca gardiyan... Bir inen bir kalkan darbeler... Ve kolları arkadan bükülmüş, bacaklarına basılmış, ensesinden tutulmuş, gırtlığı sıkılmış, kurbanlık bir koç

gibi başı öne uzatılmış bir insan...

Bütün bunları anlamaya, yapılanların gerekçelerini bulmaya çalıştı Felat, fakat sonra bütün bu olup bitenleri anlamaktan vazgeçti. Anlaşılabilecek bir şey yoktu çünkü. Bunun için kafa yormanın da bir anlamı yoktu. Hiç bir şey, evet hiç bir şey bu manzaranın gerekçesi olamazdı. Ama demek ki, gerekçe yaratanlar vardı.

Berber işini bitirmiş, görevini tamamlamıştı. Yaptığı tıraş değildi. Tıraştan başka her şeye benziyordu. Koyun kırpar gibi tıraş etmişti Felat'ı. Kafasının ortasında çaprazlama iki hat çizmiş, sakalında patikalara benzer yollar açmıştı. Bıyığının bir tarafını almış, diğer tarafına dokunmamıştı. Kaşlarında yukardan aşağıya doğru iki çizgi açmıştı. Tam bir deli tıraşı. Böyle yaparak Felat'ın onurunu kırmak, kimlik ve kişiliğini zedelemek istemişlerdi.

Gardiyanlar, Felat'ı tıraştan sonra işkence eşliğinde ana mal-taya doğru sürükleyerek götürdüler. Ana malta bir muharebe alanına benziyordu. Tüfek ve kılıç darbeleriyle yaralı ve kendilerini savunamayacak kadar güçten düşmüş esirlere acımasızca işkence yapılan bir sahneyi andırıyordu. Bir mezbahayı da çağrıştıran ana malta, yerde yaralı yatan tutuklularla doluydu. Kafası, kaburgaları, burnu, çenesi, dişleri kırılan çok sayıda yaralı tutuklu yerde yatıyordu. Bir kırım mı yaşanmıştı, yoksa Moğolların ezip geçtiği bir savaşın son muharebesinden mi çıkmıştı? Evet, maltadaki manzara bu iki soruyu akla getiriyordu.

İşte Felat, kendini böylesi bir manzaranın tam orta yerinde bulmuştu. “Aklın durduğu an”, “yaşamın donduğu zaman” bu an ve zaman olmalıydı herhalde. Bir an başına nelerin geleceğini düşündü Felat: “Birazdan ben de bu manzaranın bir parçası olacağım. Yaratılan bu tablonun bir malzemesi olacağım; belki boyası, belki de petrolü... Kısacası tuvalin herhangi bir nesnesi olacağım” dedi kendi kendine. “Ama ne fark eder ki, ne fark eder ki neyi olacağım” diye devam etti hüzünlü bir ses tonuyla.

Her nedense Sezar'ın, Cengiz Han'ın, Atilla'nın, İskender'in, Selahattin'i Eyyubi'nin savaş muharebeleri geldi gözlerinin önüne. Talanları, ganimetleri, idamları, kılıç darbeleriyle paramparça ettikleri bedenler geçti aklından. İster istemez Mezopotamya'nın,

Hindistan'ın, Afrika'nın uçsuz bucaksız topraklarına uzandı. İnsanlığın çektiği acıları kendisine yapılmış hissine kapılarak gerildi bedeni. Ama sonuçta bu acıyı çektiren yine insanların kendisi değil miydi? Sezar'ı, İskender'i, Cengiz Han'ı, Atilla'yı, Selahattin'i göklere çıkartan yine insanlar değil miydi? “Acı çeken ve çektiren insan” dedi acı bir gülümsemeyle.

Gardiyanlar, sanki Felat'ın düşüncelerini okumuşlardı. Sanki dudaklarındaki gülüşü dondurmak için fırsat kollamışlardı. Felat tam da gülümsemeye başlamışken, yüzünün orta yerine bir tekme yemişti. Tekmenin ardından gelen kalas darbelerini saymak artık mümkün değildi. Tam bir cop ve kalas sağanağı başlamıştı. Rastgele vuruyorlardı. Tekmeyle, tokatla, palaskalarla, kalaslarla vuruyorlardı bedenine. Vücudu uyuşmuştu. Acıyı duymuyordu artık. Önce bağırıp çağırmış, sloganlar atmış, çektiği acılardan dolayı çılgınlık atmış, inlemiş, küfür etmişti. Ama artık sesi de kesilmişti. Ne çılgık atabiliyor, ne inleyebiliyor, ne küfür edebiliyor, ne de slogan atabiliyordu artık. Canlı bir ölü gibiydi. Onlar vurdukça bedeni uyuşuyor, bedeni uyuştukça da darbeler daha seri bir şekilde inip kalkıyordu. Gardiyanlar kan”ter içinde kalmışlardı. Körük gibi nefes alıp veriyorlardı. İncinmesin diye, bazı gardiyanlar bileklerini sıkı ve kalın bir bezlerle bağlamışlardı. Belden yukarı soyunmuşlardı. İşkence sırasında sık sık “açlık grevini bırakacak mısın, bırakmayacak mısın” diye soruyorlardı. Bazıları yüksek sesle nara atarken, bazıları da “Allah Allah” nidaları atıyor, bazıları da, “burası Eskişehir değil, Aydın'dır ulan, Aydın” diye tehditler savuruyordu.

Bir ara, “durun” diye bir ses duydu Felat. Sırt üstü yerde uzanıyordu. Burnundaki kanı temizlemek için sağ elini kaldırmak istedi, fakat kaldıramadı. Kolu kalkmıyordu. Ya kırılmıştı, ya da uyuşmuştu. Ama ince bir sızıdan başka acı duymuyordu. Gözlerini açtı. Etrafının gardiyanlarla çepeçevre bir biçimde sarılı olduğunu gördü. “Durun” diyen kişi, iki eli cebinde olduğu halde yavaş ve sert adımlarla gardiyanlara, “açılın” dedi. Gardiyanlar geri çekildiler. Gelen kişi birinci müdürdü. Elinde bir telsiz vardı. Orta boylu, takım elbiseli, saçları yukarıya doğru taralıydı. Beyaz bir

gömlek üzerinde kiremit rengi bir kravat takmıştı. İkinci kalite bir ayakkabı giymişti. Gardiyanlara dönerek:

“Nasıl gidiyor arkadaşlar? Bir sorun var mı?”

Başgardiyan dağınık halini düzelterek:

“Hayır efendim. Herhangi bir sorun yok.”

“Hala sürdürüyor mu açlık grevini? Bırakmadı mı?”

“Hayır efendim.”

“O zaman işler iyi gitmiyor, başefendi!”

“Ama müdürüm, adamdan ses çıkmıyor ki.”

“Beni ilgilendirmez. Bu akşam, burada bu adam başta olmak üzere tüm tutuklular açlık grevini bırakmak durumundalar. Göreviniz budur, başefendi. Bunun için maaş alıyorsunuz, bunun için burada, devletin en temel kurumlarından birisinde görevlisiniz. Bu nedenle diyorum ki ne yaparsanız yapın, bu akşam açlık grevine nokta koyacaksınız. Bilmiyorum anlatabildim mi, başefendi?”

“Baş üstüne müdürüm! Her şeyi çok açık ve net bir biçimde söylediniz efendim.”

Müdür, Felat’ın başucunda ayakta duruyordu. Önce ayaklarıyla Felat’ın başını dürttü, sonra da kaburgalarına sert bir tekme attı. “Hey, bana bak! Gözlerini aç da bana bak!” dedi azarlayıcı, öfkeli ve kin dolu bir ses tonuyla. Felat gözlerini açtı. Tam başının üstünde duruyordu müdür. Yerden yukarıya doğru baktığı için müdürün boyu oldukça uzun gelmişti kendisine. Ağzında pıhtılaşmış kanı tükürdü Felat. Tükürdüğü kan göğsünün üstüne düştü. Sol dizini kendine doğru çekti. Büyük bir acı hissetti. Çıplak olduğunu fark etti. Üstünde sadece külotu vardı. “Hayret, nasıl oldu da şimdiye kadar farkına varamadım,” dedi kendi kendine.

Müdür, zafer kazanmış bir komutan edasıyla duruyordu Felat’ın başucunda. Tam gideceği sırada; “açlık grevini bırak ve kurtul! Yoksa sabaha kadar dayağa razı olursun” dedi. Felat ağzında biriken kanı bir kere daha yere tükürdü. Kan ve pis koku-ndan neredeyse nefesi kesilmek üzereydi. Açlıktan meydana gelen koku adeta ağzından, burun ve kulaklarından fışkırıyordu. Her şeyden çok daha zor gelen bu pis koku Felat’ı öylesine strese sokmuştu ki, düşünsel ve ruhsal sistemini de epey etkilemişti. İşte bu

öfke, bu stres ve oldukça karmaşık duygular içinde haykırdı Felat:

“Bana bak müdür efendi! Sabahtan beri hava atıp duruyorsun. Fakat yaptığın fazla bir şey de yok. İstesen de yapamazsın. İşte buradayım, ne yapacaksan yap, nasıl işkence edeceksen et, hangi işkence aracına başvuracaksan başvur!”

“Öyle mi? Bak daha sonra yalvarmayasın?”

“Ne yapacaksan yap! ‘Buradayım’ dedim ya!”

“Bunlar ‘hoş geldin’ dayaağı. Esas dayak başlamadı daha.”

“Ben hazırım. Sabaha kadar da olsa istediklerinizi yerine getirmeyeceğim.”

“Görüşürüz.”

“Görüşürüz.”

Müdür hızla ayrılırken, “devam et başefendi” talimatını vermeyi ihmal etmedi.

Gardiyanlar devam ettiler oyunlarına. Bir oyuna dönüşmüştü işkence. Dakikaları bulan yeni oyun Felat’ın bir hücreye atılıp, kapının kapanmasıyla son bulmuştu.

Bir grup gardiyan, Hamili’nin koluna girip onu giriş salonuna doğru götürdüler. Salona varmadan önce Mehmet ile Hüseyin’i yerde uzanmış halde görmüştü Hamili. Her ikisi de cop ve kalaslı gardiyanlar tarafından çevrilmişlerdi. Bazıları tekmeyle, bazıları copla vuruyordu. İsimlerini soruyorlardı. Hamili, Hüseyin ile Mehmet’ten ses çıkmadığını görünce durdu. Gardiyanlar dürtüp çekmeye başladılar onu. İki ayağını yere basıp kendini geri çekti. Gardiyanlar tekme ve yumruklarla saldırdılar. “Yürü ulan, yürü. Ne öyle öküzün trene baktığı gibi bakıyorsun?” deyip, yere yatırmak istediler. Fakat Hamili yere düşmemek için tüm gücünü kullandı. “Onları vurmayın. Öldürecek misiniz” diye bağırdı. “Öldüreceğiz ulan, öldüreceğiz. Bu akşam hepinizi geberteceğiz” diye karşılık verdi bir başgardiyan. Hamili’yi vura vura, sürükleye sürükleye, küfür ede ede götürdüler. Doktorun odasına soktular onu. Başgardiyan, “doktorum, bir domuz daha getirdim. Onu da muayene et” deyip, arkasından bir kahkaha attı. Doktor, Hamili’yi baştan aşağıya kadar yan gözlerle süzdükten sonra talimatını verdi:

“Soyun!”

“Neden?”

“Sana ‘soyun’ diyorum ulan!”

“Bağırmana gerek yok. ‘Ulan’ sözünü de sana yakıştırmıyorum. Sana neden soyunmam gerektiğini soruyorum.”

“Burada soruları ben sorarım. Sen ancak sorulara cevap verebilirsin. ‘Evet’ veya ‘hayır’, ya da daha değişik biçimde yanıt verebilirsin. Ama soruların gereklerini mutlaka yerine getirirsin. Anlaşıldı mı?”

“Tamam, anlaşıldı. O zaman cevabımı veriyorum: Soyunmayacağım!”

“Neden soyunmuyorsun?”

“Neden soyunayım?”

“Neden soyunmak istemediğini söylemek zorundasın.”

“Söylemek zorunda değilim. Ama mademki çok merak ediyorsun o zaman söyleyeyim; Burası yatak odası veya plaj değil, neden soyunayım ki?”

“Adama bak hele. Bir de ileri geri konuşuyor. Canın kaşınıyor herhalde.”

“Bak doktor. Ne yapacaksan bir an önce yap. Sana soyunmayacağımı söyledim.”

“Peki, açlık grevini bırakacak mısınız?”

“Hayır, açlık grevini bırakmayacağım.”

“Neden?”

“Canım öyle istediği için.”

“O ne biçim cevap?”

“Nasıl cevap vereceğime ben karar veririm.”

Doktor bir adım ilerledi. Sonra sağ elini yumruk haline getirip Hamili’nin karnına sert bir biçimde vurdu. “Al, bu da benim sana cevabım” deyip gardiyanlara “gerekeni yapın” talimatını verdikten sonra yerine geçti.

Hamili artık leş kargalarının eline düşmüş bir avdı. Kargalar o kirli, kanlı pençeleriyle saldırdılar avlarına. Önce soydular avlarını, sonra da pençeleriyle, dişleriyle, tırnaklarıyla adeta delik deşik ettiler. Ardından sürükleyerek berbere götürdüler. Ellerini, ayaklarını sıkı sıkıya kenetlediler. Bir gardiyan iki eliyle ensesini, biri de

boğazını sıkarak başını berbere uzattılar. Berber koyun kırpar gibi kıptı başını. Oradan sürükleye sürükleye, vura vura, tekmeleye tekmeleye ana maltaya götürdüler. Burası ana geçiş yeri idi. İşkencenin ana merkeziydi. Geniş ve büyük bir alandı. Manevra için elverişli bir zemindi. Onlarca gardiyanın bir anda saldırıya geçebileceği kadar geniş bir yerdi.

Onlarca gardiyan burada, bu yerde, bu merkezde yeniden Hamili'ye saldırdılar. Tam bir vahşet örneği sergileniyordu bu ana maltada. Gardiyanlar kana susamışlardı adeta. Vicdanlarını, yüreklerini, din ve imanlarını dışarıda bırakmışlardı sanki. Gardiyanlar işkenceyi bir araç olmaktan çıkartıp bir oyuna, bir eğlenceye çevirmişlerdi artık. Her işkence seansını yeni bir oyun haline getirerek eğleniyorlardı. Yeni bir oyun gelmişti bir gardiyanın aklına. “Hele durun! Durun hele! Yeni bir şey geldi aklıma” dedi birisi. İri yarı, uzun boylu gardiyan sırt üstü yerde uzanan Hamili'nin göğsünün üstüne çıktı. Dans etmeye başladı gardiyan. Bir”kaç figürden sonra dengesini yitirip yere düştü. Başka bir gardiyan, “hele o su dolu bidonu getirin. Bakalım yüzmeyi biliyor mu” dedi yanındaki gardiyana. Gardiyan hemen yan tarafta bulunan tuvalet kısmında su dolu bir bidon getirdi. İki gardiyan bidonu alıp Hamili'nin çıplak bedeni üstüne boşalttı. Yara bere içinde olan bedeni su içinde kaldı. Ağzına, kulaklarına, göz ve burnuna su doldu. Hamili ayağa kalkmak istedi. Ancak gardiyanlar kalkmasına fırsat vermediler. Tekme, tokat ve kalas darbeleriyle tekrar yere serdiler. En son tekme vuran başgardiyanlardan birisi; “öyle ucuz kurtulmak yok! Açlık grevini bırakacaksın ulan! Burası Aydın Cezaevi, direnmek, kafa tutmak, ‘ben yapmam’ demek para etmez. Ya dediğimizi yapacaksın ya dediğimizi yapacaksın” diye bağtırdı.

Hamili, sağlam kalmış bir”iki parmağıyla gözüne kaçan suyu temizledi. Ağzındaki kanı tükürdü. Gözlerini yavaş yavaş açtı. Etrafında onlarca gardiyanın çember oluşturduğunu gördü. Hepsinin elinde kalas, tahta, cop ve hortum vardı. Yaşananları, içinde bulunduğu durumu tarif etmek istedi düşlerinde. Ama nasıl tarif edecekti ki? Gerçekten de elleri kalaslı onlarca gardiyanın saldırısı altında debelenen, her tarafı yara bere içinde olan, ağzından,

burun ve vücudunun birçok yerinden kan akan bir insanın içinde bulunduğu manzarayı nasıl tasvir edecekti? ‘Vahşet’ mi diyecekti, yoksa ‘zulüm’ mü, ‘baskının en yalın hali’ mi, yoksa ‘düşmanlığın böylesi olamaz’ mı diyecekti?

“En iyisi hiç bir ad takmamak, hiç bir izah yapmamak ve hiç bir tasvirde bulunmamak; ama yine de bir şeyler söylemeli, bir” iki laf etmeli, bu cellâtlara bir çift söz söylemeliyim” dedi kendi kendine. Hamili, öfkeliydi, hırslı ve tepkiliydi, deyim yerindeyse boğazına kadar doluydu. Bu öfke ve hırsın verdiği tepkiyle; “benimle konuşan kimdi” dedi, oldukça sert bir ses tonuyla.

Başgardiyanlardan birisi, “Benim. Ne olacak?” diye yanıtladı azarlayıcı bir sesle.

Hamili o Başgardiyan’a döndü :

“Benden ne istiyorsunuz?”

“Ne istediğimizi bilmiyor musun?”

“Nereden bileyim? Ringden indirir indirmez saldırdınız.”

“Bak hele! Şuna bak! Ne istediğimizi bilmiyormuş?”

“Geçmiş bırakalım. Şimdi ne istiyorsunuz?”

“Açlık grevini bırakacaksın.”

“Neden açlık grevini bırakayım?”

“Açlık grevini bırakmak da yetmez. Bir de buranın kurallarına uyacaksın.”

“Hangi kurallardan söz ediyorsunuz?”

“Sen cezaevlerinin kurallarını bilmiyor musun?”

“Cezaevlerinin kurallarını biliyorum, ama bizim de kurallarmız var.”

“Ne demek ‘bizim de kurallarmız var’?”

“Evet, sizin kurallarınız varsa bizim de kurallarmız var.”

“Sizin kurallarınız neler?”

“İnsanca yaşamak.”

“Öyle mi? İnsanca yaşamak ha... Öyle yağma yok! Burada bizim kurallarmız geçer ve bu kurallar tartışılmaz. Uyacaksın başka da bir seçeneğin yok!”

“Hayır, sizin kurallarınıza uymayacağım. Çünkü benim inançlarıma ve dünyaya bakış açıma ters.

“Uyacaksın!”

“Uymayacağım!”

“Başka çaren yok.”

“Uymayacağım. Ne yaparsanız yapın!”

Gardiyanlar çıldırırçasına saldırıya geçmişlerdi. Cop ve sopa sağanağı yeniden başlamıştı. İnip kalkan coplar Hamili’nin bedenini derin acılarla sarsıyordu. Tenine vurulan her sopa, değdiği yeri siyaha dönüştürüyordu. Palaskaların değdiği yerde derisinde mor bir iz oluşuyordu. En son ensesinde aldığı bir darbeye kendinden geçip bayılmıştı. Gardiyanlar ayaklarından çekerek, C bloğunda bulunan bir hücreye koymuşlardı.

Eli sopalı bir grup gardiyan Doğan’ı, yerden sürükleye sürükleye görüş yerine kadar götürmüşlerdi. İki kabin arasında bulunan dar bir yere sıkıştırmışlardı. Bir ipi boğazına geçirip, tavanda çakılı bir demir halkaya bağlamaya çalışıyorlardı. Bu ara bir başgardiyan karnına sert bir yumruk atarak; “biz seni asacağız ulan. Evren babanın dediği gibi asmayıp da besleyecek miyiz seni” deyip ha bire küfür ediyordu. Doğan ipten kurtulmak için çırpındıkça çırpınıyor, kendini sağa sala vurarak kaçmaya çalışıyordu. Ama sıkıştırılmış dar yerden kurtulması imkânsızdı. Yalnız ve tek başınaydı. Bir kişinin avuçlarının arasında sıkışmış bir serçe gibiydi. Onlarca coplu ve kalaslı gardiyan tarafından köşeye sıkıştırılmış savunmasız bir kişi ne yapabilirdi ki?

Otuz beş gün aç, bir gün boyunca susuz, sıcak ve havasızlıktan nefesi tükenmiş bir kişi ne yapabilirdi ki? Sonunda ipi Doğan’ın boğazına geçirdiler. Doğan’ı bir sandalyenin üstüne çıkarttılar. Bir kişi ipin ucunu tavandaki demir halkaya bağladı. İki kişi belinden tutup Doğan’ı havaya kaldırdılar. Başgardiyan, “hadi ulan açlık grevini bırakacak mısın, bırakmayacak mısın? Çabuk kararını ver” deyip, küfürler savurmaya başladı. Başgardiyan kendini kaybetmişti adeta. Hem vuruyor, hem küfür ediyor, hem de tehditler savuruyordu. Ha bire,”hadi ulan hadi, çabuk kararını ver. Asılmayı mı, kurallara uymayı mı kabul ediyorsun?“ diye bağırıp çağırıyordu.

Doğan ilk kez bu kadar öfkelenmişti. Yaşamı boyunca bu kadar

dolduğunu hatırlamıyordu. Sinirleri gerildi, şakakları ısındı, kasları sertleşti, damarlarındaki kanı hızla akmaya başladı. Boğazı öylesine yandı ki, kızgın bir şiş geçirilmişti sanki. Sinirinden gözyaşları dışarıya akmak üzereydi. “Olamaz” dedi kendi kendine. “Korkudan ağlıyor diyecekler. Ne olursa olsun ağlamamalıyım. Gözyaşlarıma hakim olmalıyım” diye düşündü. Ama başaramadı. Gözyaşları yavaş yavaş süzmeye başladı gözpınarlarından. Gardiyanlara hissettirmeden kollarıyla sildi gözyaşlarını. Öfkesini gözyaşlarıyla dışarıya aktığını düşündü, ama yanılmıştı. Birkaç damla gözyaşı, birikmiş öfkesini gidermeye yetmemişti. Hala dolu ve gergindi. Öfkesini sözlerle ancak dindirebilirdi. Mermi kadar ölümcül birkaç sözle ancak öfkesini boşaltabilirdi. Susuzluktan kurumuş boğazı ayrı bir acı veriyordu. Çatlayan dudaklarına sanki tuz bastırılmıştı. Öylesine yanıyordu ki, tarif edilemeyecek kadar acı veriyordu. Bu nedenle hem sesi çıkmıyor, hem de rahat konuşmıyordu. “Ama olsun. Yine de konuşmalıyım. Bedenimde bir zehir gibi dolaşan öfkemi cellâtlarımın yüzlerine kusmalıyım” dedi sessizce. Doğan bunları düşünürken iriyarı, göbekli, kalın enseli bir başgardiyan tüm gücüyle; “hadi ulan o...çuğu. Seni mi bekleyeceğiz. Sabaha kadar sizinle mi uğraşacağız. Evde çocuk, hanım beni bekliyor. Hadi kurallara uy, sen de rahatla, biz de” diye bağırırdı. Doğan başını aşağıya indirdi, sesin geldiği yöne doğru baktı. Bir”iki saniye bekledikten sonra bağırırdı:

“Sizin kurallarınıza uymayacağım... Önünüzde asla ayağa kalkmayacağım... Sayıma geldiğiniz zaman sıraya geçmeyeceğim... Size asla saygı göstermeyeceğim...”

“Ulan adama bak hele. Boğazını sıksam geberecek. Hala kafa tutuyor. Neyine güveniyorsun o...çocuğu?”

“Kendime güveniyorum.”

“Senin neyin var ulan?”

“Her şeyim var.”

“Neyin var hele söyle?”

“Ben varım. İnançlarım var. Felsefem var. Her şeyden önce insanlığım var. Ya sizin neyiniz var?”

“Ulan şimdi seni burada gebertsek inançların ne yapar? Felse-

fen seni nasıl kurtarır? Felsefeymiş, inançmış?”

“Öldürün beni! Evet, beni öldürün! Bundan ötesi var mı?”

“Ulan meydan okuma. Bak kafamızı bozma. Daha kötüsünü yaparız hal!”

“Dedim ya. Ne yaparsanız yapın. İsterseniz öldürün, isterseniz derimi soyun, isterseniz sabaha kadar işkence yapın. Yine de söylediklerinizi yapmayacağım.”

“İndirin bu alçağı. Boynundaki iple sürükleyin. Geberecekse gebersin. Tohumuna para mı verdik.”

Doğan’ı sandalyeden indirdiler. İki gardiyan boynundaki ipin ucundan tutarak yerde sürüklemeye başladılar. Gardiyanlar tek-melerle, cop ve kalaslarla ayaklarına, bacaklarına, kol ve sırtına vuruyorlardı. Doğan’dan sadece boğuk bir ses çıkıyordu. Boğazındaki ipi gevşetmek istediğinde onlarca darbe aynı anda iniyordu eline. İki eli mosmor olmuştu. İp boğazındaki deriyi kestiğinden kan akıyordu. Yüzü yerdeki çıkıntılara sürtüne sürtüne kan içinde kalmıştı. Yüzünden ve boğazının altındaki deriden akan kan göğsünü kızıla boyamıştı. Ağzından köpükler akıyordu. Ana maltanın öbür ucundan aşağıya doğru gelen müdür Doğan’ın halini görünce: “Durun” dedi gardiyanlara. “Ne oldu? Gerekeni yapacak mı?” diye sordu başgardiyan.

“Hayır efendim. Bir de kafa tutuyor” diye cevapladı müdür.”

“Alın götürün. Hepsi aynı. Sanki birbirlerinin kulaklarına fısıldamışlar,” dedi müdür.

Gardiyanlar, Doğan’ın boğazındaki ipi çıkarttılar. İki gardiyan Doğan’ın koluna girip koşturmak istedi. Fakat Doğan ayakta duracak halde değildi. Koşması imkânsızdı. Birkaç kez denediler, fakat başaramadılar. Sonunda iki gardiyan Doğan’ı yerde sürükleyerek bir hücrenin beton zeminine attılar.

Uzun boylu, şişko bir gardiyan ayakkabısının topuğuyla Gezgör’ün karnının üstüne koyup burgu gibi bir sağa bir sola çeviriyordu. İki gardiyan, iki kolunu büküyor, başka gardiyanlar ise bacaklarına basarak işkence yapıyorlardı. Zaten ufak”tefek olan Gezgör, açlık grevi, havasızlık, susuzluk ve fiili işkence süreci onu daha da küçültmüştü. Bir avuca sığabilecek kadar erimişti. Buna

rağmen işkenceciler baş edemiyorlardı. Uzun uğraşlardan sonra ancak yere yatırabilmişlerdi. Gardiyanları kızdırmış, onları yormuş, sağa sola koşturmalarına neden olmuştu. Bu nedenle Gezgör'e çok daha öfkeli ve nefret doluydular. Üst tarafı çıplak, göbeği burnuna degecek kadar büyük olan, koltuk altı, göbek tarafı ve omuzlarında yükselen siyah kıllarla adeta bir gorili andıran bir gardiyan; “şu ele avuca sığmaz ufaklığa bakın hele. Bir fındık kadardır. Ama en fazla yoran da o oldu” deyip, tekme ve yumruklarla vuruyordu.

Başgardiyanlardan birisi yanındaki iki gardiyana dönerek; “falaka düzenini alın” dedi. İki iriyarı gardiyan Gezgör'ü sırtüstü yere yatırdılar. Her birisi bir bacağından tutup yarım metre yukarıya kaldırdılar. Diğer gardiyanlar sıraya dizildiler. Her birinin elinde tahta ve kalas vardı. Gardiyanlar sırayla Gezgör'ün ayak tabanına vurmaya başladılar. Bazen birlikte, bazen tek tek vuruyorlardı. Kalasın biri iniyor diğeri kalkıyordu. Ayak tabanı patlayana kadar vurmaya devam ettiler. Sonra ellerini falakaya aldılar. İki eli önce morardı, ardından siyah bir renge dönüştü. Sonra avuçları susuzluktan çatlayan bir toprak gibi yarılmaya başladı.

“Domaltın, domaltın kışının rengini de değiştirelim,” dedi bir başgardiyan. Gezgör'ü diz üstüne çöktürdüler. İki gardiyan ense-sini tuttu, ikisi belinden sarılarak düşmemesi için denge oluşturdu. Üç gardiyan da sopa ve palaskalarla arkadan vurmaya başladı. Bütün güçleriyle vuruyorlardı. Gezgör'ün çığlıkları önce yeri göğü inletti, sonra inlemeye dönüştü, ardından cansız bir ölünün sessizliğine büründü. Dayanamadı kalasların darbelerine; nefesi yetmedi, tükendi ve düşüp bayıldı.

“Bir bidon su getirin!” dedi, başgardiyanlardan birisi. İki bidon su getirdiler. Suyu üstüne boşalttılar. Gezgör aylıp kendine gele-memişti. Hafif bir panik başladı gardiyanlarda. Birisi, “ne oldu ya, öldü mü ne?” dedi yanındakine. Öbürü, “yok yahu” diye yanıtladı diğerini. Bir başkası; “gebersin gitsin o...çocuğu! Ne olacak sanki. Nasıl olsa emir büyük yerden. Bize ne!” dedi. Başgardiyan, “doktor çağırın! Çabuk, doktor gelsin! Adama bakın hele. Kendini nasıl da sağa sola vurdu. Kafasını betonlara vurarak

intihar etmek istedi. Hadi, hadi çabuk doktor çağırın!“ deyip, panik içinde Gezgör’ün kalbine masaj yapmaya başladılar. Birkaç dakika sonra doktor geldi. Gezgör’ü muayene ettikten sonra; “tamam, bir şeyi yok. Su kaybı ve yorgunluktan dolayı halsiz düşmüş. Hücreye götürün, biraz dinlensin,” dedi doktor.

Üç asker, Hasan’ı Mavi Ring’den aşağıya doğru çekerek, bir grup gardiyana teslim ettiler. İki gardiyan koluna girip, hızla giriş kapısına doğru sürükledi. Hasan, içeride neler olduğunu bilmiyordu. Geçmiş tecrübelerine dayanarak sadece tahmin edebiliyordu içeride olup bitenleri. Giriş kapısına girer girmez, manzarayı görmüştü. Tam bir can pazarının orta yerine düşmüştü. Tahminlerinin çok, ama çok ötesinde bir manzarayla yüzleşmişti. Daha önce birçok operasyondan geçmiş, onlarca kez sürgüne gönderilmiş, sayısını hatırlayamadığı kadar değişik cezaevlerinde kalmıştı. Haddi hesabı olmayan işkence seanslarından geçmişti. Birçok kez kafası yarılmış, kaburgaları kırılmış, burnundan oluk oluk kanlar akmıştı. Dişlerinin birçoğu gardiyanların yumruklarıyla dökülmüştü. Gece yarıları arkadaşlarının işkence sesleri kendisine dinletilmiş, askıda bulunan işkence kurbanları kendisine gösterilmiş, yanı başında son nefeslerini veren tutukluları görmüştü. Ama böylesi bir vahşete tanık olmamıştı daha.

Gardiyanlar arasında bir sağa bir sola baktı. Karşı tarafta bulunan ara salona göz attı. “Aman tanrım, böyle olamaz, böyle bir vahşet olamaz tanrım” dedi kendi kendine. Picasso geldi aklına. Guernica’yı çizen “Picasso yaşasaydı ve bu manzarayı görseydi çizebilir miydi acaba” diye düşündü. “Hayır, çizemezdi, çizemezdi” diye yanıtladı kendi kendini. “Nasıl ki özgürlüğün resmini çizemediyse Abidin Dino, Picasso’da bu vahşetin resmini çizemezdi” diye devam etti.

Hasan, bir tutuklunun, duvarın dibinde kanlar içindeki kafasını iki elinin arasına alıp inlediğini gördü. Tutuklu inliyordu, ama sadece inliyordu. Kesik kesik inleyen tutukluyu tanıdı. Koşuş arkadaşası, ranza komşusuydu. Yiğit, yürekli, cana yakın gencecik bir devrimciydi. Daha küçük yaşta yüreğinin sesine kulak vererek düşmüştü ütopyasının yoluna. Bir akşamın son deminde düşm-

üştü kalleş bir pusuya. Bu gencecik düşler yolcusu, şimdi gözlerinin önünde kanlı başını iki elinin arasına alıp acı acı inliyordu. Boğazı yanmaya, yüreği hızla atmaya, tansiyonu yükselmeye başladı. Gözyaşlarına hakim olamadı. İki damla gözyaşı ana maltanın beton zeminine düştü.

Sağ tarafta Mahmut yatıyordu. Hastaydı Mahmut. İki sefer verem hastalığını atlatmayı başarmıştı. Çıplaktı bedeni. Vücudu yara”bere içindeydi. Bacakları simsiyahtı. Dirseklerinden omuzlarına kadar morarmıştı. Saçları sifira vurulmuştu. Karın üstü yere düşmüştü. Yüzünün sol tarafı betona dayalıydı. Bir kolu yana doğru düşmüştü. Diğer kolu ise ileriye doğru uzatılmıştı. Bir bacağına kendine doğru çekmişti.

Girişteki salon kapısı ile ana malta kapısının birleştiği noktada Yılmaz ile Hamza yan yana uzanmışlardı. Hamza belden yukarı çıplaktı. Üstündeki pantolonun bir tarafı neredeyse kemerine kadar yırtılmıştı. Açıkta olan bacağı ile sırtı ve kaburga bölgeleri morluklarla doluydu. Sanki her tarafı mühürlenmişti. Yılmaz baygındı, Hamza ise sıtmaya yakalanmış gibi titriyordu. Biraz daha ilerde, iki gardiyan bir tutukluyu ayağından tutarak yerden sürükliyordu. Çıplak olan tutuklunun vücudu kanlar içindeydi.

Daha yeni yeni kendine gelen Hasan, “sıra bende” diye düşündü. Sonra; “ne çıkar ki? Bu vahşet ortamında onun bir parçası olmamak, her halde dünyanın en büyük işkencesi olur” dedi. Daha bunları düşünürken, kendini kalaslar sağanağının altında bulmuştu Hasan. Bir fırtınaya, gökyüzünden taş ve toprağın, kaya ve molozların bir anda başına yağdığı bir fırtınaya yakalandığını sandı. Yeryüzünde ne kadar sert, ağır, kesici ve sivri cisim varsa hepsi tepesine iniyordu sanki. Kalas, tahta, sopa, cop ve palaskaların darbeler geçidinden geçiyordu.

Hasan yerdeydi artık. Beton zemini üzerinde çırpınıyordu. Darbelerden korunmak için başını iki kolunun arasına alıp slogan atmaktan başka yapacağı bir şey yoktu. Yerde sürüklemeye başladılar onu. İki gardiyan ayağından çekerken, diğerleri de işkence yapıyordu. Maltanın sonuna kadar sürüklemişlerdi. Artık sesi çıkmıyor, nefes almakta zorlanıyor, kesik kesik öksürüyordu. Boğazı

şışmış, dudakları patlamış, yüzü ve gözü balon gibi şişmişti. “Eşek tıraşı” yapmışlardı. İki kulağının üstünden tepesine, şakaklarından anlına kadar almışlardı saçlarını. Alnından ensesine kadar bir şerit bırakmışlardı. “Eşek tıraşı” ve uzun sakalları ile korkunç bir görüntü ortaya çıkmıştı. Gardiyanlar hem dayak atıyor, hem küfür ediyor, hem de ortaya çıkan korkunç görüntüsüne gülüp dalga geçiyorlardı.

Gece çoktan bitmiş, artık sabah olmak üzereydi. Tutukluların çoğu koğuş ve hücrelere atılmışlardı. Geride birkaç tutuklu kalmıştı. Çığlık sesleri, inleme ve feryatlar durmuş, derin bir sessizlik egemen olmuştu ana maltada. Başsavcı ana maltada son denetlemesini yapıyordu. Sol elinde telsizi, sağ elinde ise kalın bir sopayla son turunu atıyordu. Maltanın sonunda gardiyanların arasında kıvranan Hasan’ın yanına geldi. “Durun” dedi kısık bir sesle. Başsavcı da artık yorulmuş ve sesi kısılmıştı. Gömleği terden sıırım sıklım olmuştu. Saçı ve yüzü kan”ter içinde kalmıştı. Nefes alıp vermede zorlanıyordu. “Hey, bana bak. Hâlâ direnecek misin?” dedi Hasan’a. Hasan, sessiz kalmıştı. Savcı; “ne biçim yaratıklar-sınız be! Tanrı sizi nasıl yarattı? Bazen, ‘acaba bunlar gerçekten de insan mı?’ diye düşünmekten kendimi alamıyorum” dedi. Hasan yine cevap vermedi. Başsavcı yanıt alamayınca öfkелendi. Ayağının ucuyla dürterek; “cevap versene ulan!” diye bağırdı. Hasan, gözlerini açabildiği kadar açmaya çalıştı. Ağzındaki kanı temizledi, sonra hafifçe nefes aldıktan sonra; “ne söylememi istiyorsun? Yarattığın manzaranın güzelliğini mi anlatayım sana? Nasıl konuşayım, söyler misin?” dedi öfkeli bir ses tonuyla.

Savcı yeniden sordu:

“Adın ne?”

“Adımı ne yapacaksın?”

“Ne demek, ‘ne yapacaksın’? Ben buranın sorumlusuyum. Adını bilmek durumdayım.”

“Adım Hasan.”

“Nerelisin?”

“Ankara.”

“Ankara mı?”

“Evet, Ankara.”

“Hayret!”

“Neden hayret ediyorsun?”

“...?”

“Hayretlik bir şey mi var?”

“Evet, sen kimsin ve kimlerdensin?”

“Ne demek ben kimim ve kimlerdenim?”

“Evet, sen kimsin?”

“Bak müdür bey. Ne aşiretim var, ne de herkesin tanıdığı tanınmış bir ailedenim. Ben sıradan bir Türkiyeliyim.”

“Ha işte onu öğrenmek istiyordum. Nasıl yani ‘Türkiyeliyim’.”

“Şimdi anladım ‘hayret’ dediğin şeye. Yani ben ‘Türkiyeliyim’ derken, Türk kökenliyim demek istedim.”

Savcının şaşkınlığı daha da artmıştı. Sanki kulaklarına inanmamıştı savcı.

Tam emin olmak için bir daha sormuştu:

“Türk kökenli mi?”

“Evet, Türk’üm. Neden şaşırdın. Yoksa bir Türk’e işkence yaptığın için üzüldün mü? Bir Türk bu hale getirilmemeliydi değil mi?”

Savcı kekeleyerek:

“Yok, yok, sadece Türk değil, herkesin bu hale gelmemesi gerek. Ama bizi mecbur ettiniz?”

“Ya öyle mi? Biz sizi zorladık, biz sizi azmettirdik. Ve ‘gelin bize işkence yapın’ dedik değil mi?”

“Öyle değil, ama kurallara uymadınız?”

“Bunları geçin savcı bey. Karnımız bu tür sözlerle tok.”

“Bunların arasında ne işin var?”

“Ne demek? Bunlara ne olmuş?”

“Nasıl bunlara ne olmuş? Hepsi Kürtçü ve terörist.”

“Onları kendinize, uyguladığınız politikalara sorun.”

“Onlara ne yapılmış ki?”

“Savcı bey, bu akşam uyguladığınız şiddet ve yaptığınız işkenceler kime yapılsa o bir kere değil, yüz bin kere terörist olur.”

“Ama onlar istiyorlar.”

“Bana ne yapacaksanız yapın. Seninle konuşarak, bir kez daha kahrolmak istemiyorum.”

Savcı ensesini kaşıyarak:

“Götürün bunu. Dokunmadan bir hücreye atın.”

Gardiyanlar, Hasan’ı alıp ikinci katın onuncu hücreğine koydular.

Akşam saat sekizde başlayan operasyon gecenin geç saatlerine doğru son bulmuştu. Ama gün doğmadan daha nelerin olacağı belli değildi.

Zamanın Sonsuzluğu ve Şamil'in Üryan Hali...

Uzun ve çetin geçen bir operasyonun ardından büyük bir sessizliğe bürünen malta, boydan boya kana bulanmıştı. Her taraftan kan ve ter kokusu geliyordu. İşkenceden geçirilen tutuklular, cezaevinin değişik yerlerine dağıtılmışlardı. Bazıları hücrelere, bazıları koğuşlara, durumları ağır olanlar hastaneye, hafif yaralı olanlar ise revire kaldırılmışlardı. İşkenceden geçirilmemiş, kafa ve kaburgaları kırılmamış, burun ve ağzından kan akmayan tek bir tutuklu kalmamıştı.

İkinci katın üçüncü hücresinde, morga atılan bir ölü gibi duran ve yaklaşık bir saatten beri yerinden kıpırdamayan Sait Hoca, yavaş yavaş kendine geliyordu. Hemen yan tarafında yerde uzanan, başı iki bacağı arasında kalan İskân'ı gördü. İskân yaklaşık iki metrelik boyu ile yüzden fazla kiloluk bedeniyle upuzun uzanıyordu yanı başında. Sait Hoca, espri yönü gelişkin, fazla konuşamayan, ama konuştuğu zaman da herkesi düşündürten bir köylü filozofunu andıran İskân'ın kanlar içindeki bedenini görünce kendi acılarını unutmuştu.

Sait Hoca, vücudunun herhangi bir yerinde kırık olup olmadığını öğrenmek için önce hafifçe kıpırdandı. Kıpırdar kıpırdanmaz da vücudu acılarla sarsıldı. Sanki her tarafı kırılmış, kemikleri un"ufak olmuştu. Sol kolunu hafifçe kaldırıp, İskân'ı kendine doğru çekti Hoca. Ancak başaramadı. Kolu kırılmıştı. Kalas darbeleriyle bileklerinden kırılan kolu büyük acı veriyordu. Sadece kolu değil, vücudunun her tarafı ağrıyordu. "Başka yerlerim de kırık olmasın mı?" diye kendi kendine sordu. Sağa dönmek istedi, ama başaramadı. Çünkü sağ tarafındaki kaburgalarında kırıklar vardı. Kırık kaburgalarından birisi etine batmış, adeta nefesi kesilmişti. Ama hiçbir şey susuzluk kadar acı vermiyordu. Susuz-

luktan dudak ve boğazı çatlamış, damarlarındaki kanı kurumuş gibiydi. Sudan başka bir şey düşünemiyordu. Sopyla dövülürken, işkence görürken, kafasında, çene ve suratında tokatlar patlarken tek düşündüğü şey; suydur. Ve susuzluktan boğulmak üzereyken, yanı başında bulunan musluktan haberi yoktu. Daha kendine gelememiş, hâlâ suyun olmadığı bir mekânda olduğunu sanıyordu. Ama kısa sürede bulunduğu mekânda su olduğunu öğrenmişti. Hücrenin en dip tarafına baktı. Ancak baktığı yer karanlıktı ve bir şey göremiyordu. Suratına aldığı darbeler yüzünden her iki gözü balon gibi şişmişti. Bu nedenle hiçbir nesneyi fark edemiyordu.

Kendisinden önce hücreye atılan bir tutuklunun inlemesini duydu. İnlerken sanki boğazında bir şey tıkalıydı. Boğuk ve kesik kesik inliyordu. Tutukluya seslendi boğuk bir sesle. Cevap alamayınca bir kez daha seslendi. Tutuklu cevap vermişti, ama ses sanki dipsiz bir kuyudan gelmişti. Boğuk ve anlaşılmas bir sestir. Sesin sahibini çıkartamayan Sait Hoca, tereddütlü ve temkinli bir ses tonuyla “su buldun mu?” diye sordu sesin sahibine. “Daha kendime gelemedim ki Hoca” dedi, dipsiz kuyudan gelen ses.

Hoca, kısa bir tereddüitten sonra yeniden sordu:

“Sesini tanıyamadım?”

“Ben Mustafa.”

“Mustafa mı? Bizim Mustafa mı?”

“Bir sorun yok değil mi, Hoca?”

“Yok, yok. Ne olacak ki?”

“Hangi Mustafa’ dedin de, onun için sordum.”

“Sesini tam çıkartamadım. Bu nedenle önce tereddüde girdim.”

“Su yok mu, Mustafa?”

“Valla Hoca daha sağıma soluma bakamadım. Geldiğimden beri yerde uzanmış haldeyim. Ne kalkmak istiyorum, ne de bir şey yapmayı düşünüyorum.”

“Hele kalk sağına soluna bak biraz. Musluk yok mu, musluk? Musluğu kontrol etsen iyi olur. Perişan olduk, susuzluktan kırılacağız.”

Yavaş yavaş kendine gelen Mustafa, Hoca'nın da istemi ile su arayışına girmişti. Başını beton zeminden kaldırmaya çalıştı. Baş çatlamak üzereydi. Beyni zonklıyor, alnı çatlarcasına ağrıyor, her iki şakağındaki damarlar körük gibi inip kalkıyordu. Aniden titremeye, vücudu gerilmeye başladı. Sıtmaya yakalanmış gibi şiddetle titredi. Alnında ter damlaları birikti, çıplak vücudu ter içinde kaldı.

Hoca, karşıdan bir ses gelmeyince bir kez daha seslendi:

“Mustafa, ne oldu? Bir şey mi oldu?”

Mustafa kendini zorlayarak cevapladı:

“Yok, Hoca, bir şey yok. Sadece başım ağrıyor...”

Sait Hoca kendini zorlayarak beton zeminden kalkmaya çalıştı. Yeniden denedi. Bu sefer başarmıştı. Fakat hemen oturdu. Üzerinde hiçbir şeyin olmadığını fark etti. Sadece ayaklarındaki çorabı bırakmışlardı. Onun dışında tüm elbiselerini çıkarıp almışlardı. Daha doğrusu, üzerindeki tüm giysileri parçalamışlardı. Değer yargıları ile susuzluk arasında kalan Sait Hoca, ilk önce tereddüde girdi. Ne yapacağını, tercihini hangisinden yana koyacağını tam kestiremedi. Bir taraftan susuzluktan patlayacak kadar şişmiş dalakları ile susuz toprak gibi çatlamış boğaz ve dudağı, öte yandan geleneksel değer yargılarının beyin ve düşüncede yarattığı utanma duygusu... Sonuçta utanma duygusunun sesine kulak veren Sait Hoca yerinden kalkmadı ve aldığı darbelerden dolayı zonklayan, ikiye bölünecek kadar ağrıyan başını iki elinin arasına koyup olduğu yerde uzandı.

Aradan epey zaman geçmişti. Bir saat mi, iki mi, yoksa günler mi geçmişti? Belki de kısa bir zaman dilimiydi aradan geçen bu sonsuz zaman. O da bilmiyordu bu belirsiz zamanın sonsuzluğunu. Zaman kavramını yitirmişti adeta. Tek bildiği, başını yerden kaldırdığında, yeni doğan güneşin sıcak ışınlarının ok gibi beynine saplanmış olmasıydı. Onu zorlayan ışınların sıcaklığı değil, susuzluk ve işkencenin iç dünyasında yarattığı sonsuz acıydı. Hiçbir şey düşünemiyordu. Algılama ve kendini ifade etmede zorlanıyordu. Nefes alamaz durumdaydı. Kendini göz gözü görmediği, kumdan yükselen dağ silsilesinin tam orta yerinde yalnız bırakıl-

miş gibi hissediyordu. Bu sonsuz çöl ortamında, kumdan yükselen dağlarda gördüğü tek şey; seraptı.

Sait Hoca, bir ara serap düşünden kurtulmak için uzandığı yerde gözlerini açtı. Kendi kendine, “bu dünyada seraptan daha farklı şeyler de olmalı” deyip, ayağa kalkmaya yeltendi. Üçüncü hamlede ancak kalkmayı başarmıştı. Kalktığı yerin hemen yanında bir musluk gözüne ilişti. Uzandığı yerin karşı tarafında Mustafa, onun başucunda ise yüzü gözü şişmiş, alnı yaralanmış dev cüsseli İskân uzanıyordu. Sait Hoca, hücreesindeki insan manzaralarını görünce serap ile geleneksel düşünceyi bir bütün olarak unuttu-verdi. Serap görmüyordu artık. Tüm dünyası serap olmaktan çıkmıştı. Şimdi vücutları yara bere içinde olan ve beton zeminde upuzun uzanan iki arkadaşına yönelmişti tüm dikkati. Bir Mustafa’ya, bir dev kılıklı İskân’a bakan Sait Hoca, afallamış, şaşkına dönmüştü adeta. Bir anda çıplaklığını, susuzluğunu, acılarını, kafasından yüzüne doğru akan kanı unutmuş, bir çocuk gibi ağlamaya başlamıştı. Hırsından, öfke ve birikmiş kininden, arkadaşlarına yardımcı olamamanın verdiği çaresizlikten dolayı gözyaşlarına hakim olamamıştı.

Öfke ve hırsını gözyaşlarıyla birlikte dışarıya akıtan Hoca, az da olsa rahatlamıştı. Eskisi gibi kendisine çekici gelmese de, musluk bir kez daha aklına gelmişti. Aslında bir soru işareti gibi kafasına takılıvermişti. Su içme istemi ile içmeme arasında bir tereddüdü yaşadı. Bir tarafta al kanlar içinde yere uzanmış iki arkadaşı, öte yandan içini bir kor ateşi gibi yakan susuzluk hasreti. Bu ikilem onun musluk tarafına gitmesini engellemiş ve su içip içmeme gibi bir kararsızlığa düşmüştü. “Onlar kan içinde uzanırken, benim su içmem ahlaki değil” diye düşündü. “Evet, su içmem doğru değil” dedi kendi kendine. Ve kendini alevlerden korur gibi bir hareketle musluktan bir adım geri çekti. Suçlu bir ruh hali ile önce sağa, sonra sola, ardından da yerde uzanmış her iki arkadaşına baktı. Bir hançer darbesinin verdiği acıyı hissetti yüreğinin derinliklerinde.

“Of be, hayat varmış” dedi ağzını musluktan çeken Şamil.

“Ancak bu kadar yapılabilirdi. Bundan ötesi yoktu. Acaba dünyada, kendi düşmanına karşı bu kadar zulüm yapan başka bir düşman var mı” dedi yanındaki.

Şamil hala düzenli nefes alamıyordu. Göğüs kafesi körük gibi inip kalkıyordu. Konuşma ahengi bozulmuştu. Peltek peltek konuşuyordu. Pasla kaplanmış olan dili sanki çamurla sıvanmıştı. Ağzı zehir gibiydi. Nefesi açlıktan kokuyordu. Kafasından kan akıyordu. Kan, yüzünden çenesine, oradan da göğsüne doğru akıyordu. Her nefes alışında göğsündeki acının nedenini anlamıştı. Birçok arkadaşı gibi, onun da kaburgaları kırılmıştı. Demek ki dayanılması zor olan acının nedeni buydu.

Yavaş yavaş kendine geldiğinde, üstünde giysilerinin olmadığını, anadan üryan bir biçimde yerde uzandığını fark etti Şamil. Tüm acılarını unutturcasına, hızlı bir biçimde uzandığı yerden fırladı. Büyük bir panik havasıyla önce iki eliyle önünü kapattı, yan tarafında yerde uzanan arkadaşının kendisine baktığını görünce, hemen bir elini önünden alıp arka tarafını kapatmaya çalıştı. Utangaç ve içe kapanık olan Şamil renkten renge girmiş, baştan aşağıya kadar ter içinde kalmıştı. Susuzluktan kurumuş dudakları daha da kurumuş, başından boğazına, oradan da göğüslerine doğru akan ter vücudunun her tarafını kaplamış, sırlıslıkla olmuştu. Beyni donmuştu adeta. Nabızı hızla vurmaya, kalbinin atışları peş peşe atmaya başlamıştı. “Tanrım, tanrım keşke ölseydim de, bu anı görmeseydim” dedi kendi kendine.

İlk değildi bu. Daha önceleri de işkencecilerin bu tür saldırılarına uğramıştı. Fakat o zaman sadece kendisi ve cellâtları vardı çıplak olduğu yerde. Bu nedenle hem zoruna gitmemiş, hem de utanmamıştı. Hatta normal bile karşılamıştı. Ancak ilk kez arkadaşlarının yanında böyle bir şey başına gelmişti. Ama yapacağı bir şey de yoktu. Kalktığı gibi oturdu. Göz ucuyla etrafına baktıktan sonra, yan tarafta biraz çıkıntılı olan duvara doğru emekleyerek ilerledi. Çıkıntılı yere kendisi ile arkadaşları arasını perdeleyecek şekilde oturdu. Her iki bacağını kendine doğru çekti. İki eliyle bacaklarını birleştirdi. Bir yerinin görünmediğinden emin olduktan

sonra rahatladı. Acılarını unutmuş, ağzından gelen kana aldırma-
dan şakalaşmaya bile başlamıştı.

Şafak sökerken, gökyüzünün derinliklerinde hâlâ parlamaya
devam eden birkaç yıldız da birazdan sönecek, yeni bir gün baş-
layacaktı. Karanlığa sıkıştırılmış yaşamın yeniden gün ışığına çık-
ması anlamına gelecekti yeni ışınların başlangıcı. Yani yaşam biraz
sonra yeniden yeşerip filizlenecek ve uykusuz kalan âşıklar oyun-
larına ara verip, güneşin batışını bekleyeceklerdi. Belki de şafağın
söküldüğü bu dakikalarda, iki sevgili şehvet sarhoşluğunu yaşa-
makta. Belki de iki yaşlı, çoktan beri unuttuğu aşk şarabını yeni-
den tatmanın çabasında. Belki de bir emekçi, işe giderken uğradığı
fırından aldığı teze ekmeğin ilk lokmasını ısırmakta. Kim bilir,
belki de bu saatte bir katil başka bir cinayet işlemenin telaşında.
Belki de sabahın ilk ışınlarının gecenin son perdesini deldiği bu da-
kikalarda, soğuk bir namluyu şakağında hisseden ve ecel terleriyle
uyandığında bunun bir rüya olduğunu anlayan günahkârın biri
kalp krizi geçirmekte...

Belki... Belki... Belki...

İkinci operasyon ve kulaktan kulağa yayılan ölüm haberleri...

Şafak sökmüş, günün ilk ışıkları hücrelerin önünde yükselen demir parmaklıklara vurmuştu. Sabahın erken saatleri olmasına rağmen hava sıcaktı. Nemli ve boğucuuydu. Hücrelerden yükselen kan ve ter kokusu boğucu havayı daha da ağırlaştırmıştı. Sivrisinekler uğultu halinde ses çıkartıyorlardı. Karasinekler ise gruplar halinde uçup konuyorlardı, bedenlerde açılan yaraların üzerine. Kızartılmış yağ kokusu ortalığı sarmıştı. Birbirine karışan tutukluların inleme sesleri, kırk hücreden oluşan bölüm, meydan muharebesinden sonra yaralıların kaldırıldığı bir hastane havasını andırıyordu.

“Ölüm kervanı” adı verilen tutuklular, operasyonun sona erdiğini düşünerek yavaş yavaş yaralarını sarmaya, yüzlerindeki kanları temizlemeye başlamışlardı.

Doğan, atletinden kopardığı bir parçayı alnında açılan yaranın üzerine koymuştu bile. Bir eliyle alnındaki bezi tutmaya çalışırken, öbür eliyle beton zemin üzerinde çırılçıplak halde uzanan arkadaşının başındaki yarayı kurcalıyordu. Başını can havliyle Doğan’ın elinden kurtaran hücre arkadaşı, “ne yapıyorsun Allah aşkına?” dedi.

“Hiç. Başındaki yaranın çapını öğrenmeye çalışıyorum. Ne kadar derin ve geniş olduğunu ölçmeye çalışıyorum.”

“O ne biçim ölçme? Beni perişan ettin.”

“Ne perişanı yahu, el insaf.”

“Neden?”

“Nedeni var mı? Sabahtan beri dayak yiyorsun. Belki onlarca sopa sırtında kırıldı. Ona bir şey demiyorsun. Parmağımın hafif temasıyla kıyameti koparıyorsun. Gerçekten el insaf.”

“Ciddi bir sorun yok. Başındaki yara nasıl? Derin mi?”

“Çok önemli değil. Alıştık artık yaralara. Birisi iyileşmeden başkasını açarlar.”

“Sen bu işin; yani operasyonun bittiğini düşünüyor musun?”

“Bilemiyorum, ama sanırım bitti.”

“Neyse. Sen yine de öyle bil. Ama her zaman da hazırlıklı ol.”

“Herkes dinlesin ulan” sesiyle derin bir sessizlik oluştu.”

Tutuklular daha ne olduğunu anlamadan, her kata onlarca eli sopalı ve kalaslı gardiyan çıkmıştı. “Çabuk, herkes sayım için tek sıraya geçsin. Daha ne duruyorsunuz. Burası geldiğiniz yer değil” deyip, hem hakaret ve küfür etmeye, hem de demir parmaklıklar arasında sopayla tutukluları dövmeye başlamışlardı. Tutuklular ne olduğunu anlamadıklarından bir şey diyememiş, ancak kafa ve yüzlerini darbelerden korumakla yetinmişlerdi. Fakat gardiyanlar azgın boğalar gibi saldırıyorlardı. Onlar için tutukluların ne söyleyecekleri önemli değildi. Önemli olan almış oldukları “vur” emrinin gereklerini yerine getirmektir. Onu da en iyi biçimde yapıyorlardı.

İkinci operasyon başlamıştı. İkinci operasyonun amacı açlık grevine artık son noktayı koymaktı. Birinci operasyonda başarıya ulaşamamışlardı. Birkaç kişinin açlık grevini bırakması onları umutlandırmıştı. Bu nedenle yeniden saldırmışlardı.

Sabahın erken saatlerinde insan çığlıkları ve sopaların sesinden başka hiç bir ses yoktu. Sanki herkes, şehrin orta yerinde bloklar halinde inşa edilmiş bu işkencehaneden çıkan sesleri dinlemek için durmuştu. Gardiyanlar acımasızca saldırıyorlardı. Bıkıp usanmadan vuruyorlardı. Hem bağırıyor, hem küfür ediyor, hem nara atıyor, hem de ellerindeki sopaları rastgele sallıyorlardı.

İkinci operasyon tam iki saat sürmüştü. Gardiyanlar yorulup, artık işkence edemeyecek kadar takatten düştükten sonra, tutukluları bırakıp gitmişlerdi.

Bu kez operasyon daha ağır yapılmıştı. Tutuklular hem daha fazla acı duymuş ve hem de vücutları daha fazla tahrip olmuştu. Kafası kırılmadık tek tutuklu kalmamıştı. Birçoğunun kafasında

birden fazla yara vardı. Hücreler kan gölüne dönmüştü adeta.

Birkaç tutuklunun ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldığı haberi büyük bir üzüntü yaratmıştı. Ancak yapacakları bir şey yoktu. Her zaman ve her an bu tür üzüntü ve hüznü verici olaylar yaşanabilirdi. Bunu engelleyecek ne güçleri, ne de olanakları vardı. Sadece direnebilirlerdi. Evet, sadece direnebilirlerdi. Bunun dışında yapacakları hiç bir şeyleri yoktu. Ne sopaları, ne kalasları, ne copları, ne demir çubukları, ne falakaları, ne de elektrik üreten manyetoları vardı. Ancak ne yazık ki, bazılarında direnme gücü de yoktu. Güçlerini yitirmiş, iradeleri zayıflamış, direnme azimlerini kaybetmiş olanlar da vardı.

Gardiyanlarla birlikte üç tutuklu de gitmişti. Bunlardan birisi Cemo'ydu. Cemo, ikinci katın ikinci hücresindeydi. Birinci operasyonda herhangi bir sorun yaşamadan hücreye kadar gelmişti. Çok dayak yemesine, işkence görmesine rağmen açlık grevini sürdürmüştü. Diğer tutuklularla birlikte hücreye gelmişti. Ancak sabah operasyonunda dayanamayıp gitmişti. Açlık grevinin otuz sekizinci gününde sinir sistemi bozulmuş, iradesi zayıflamıştı.

Gardiyanların şiddeti en üst düzeye çıktığı bir anda “durun” demişti. Ancak gardiyanlar işkence yapmaya devam etmişlerdi. “Durun, vurmayın, açlık grevini bırakacağım” demesi üzerine gardiyanlar, işkenceyi durdurmuşlardı. “Hadi o zaman, çabuk, öyle sallanma” deyip, alıp götürmüşlerdi Cemo'yu.

Aynı hücrede bulunan Hako'da kendisiyle birlikte hücreden çıkmıştı. Aslında Hako'nun gitme, açlık grevini terk etme, arkadaşlarını yalnız bırakma gibi bir düşüncesi yoktu. En azından o ana kadar eylemi bırakma gibi bir düşünce geçmemişti kafasından. Yol boyunca, sürgün süresince, işkence seanslarında bile açlık grevini bırakmayı ne düşünmüş, ne de tasarlamıştı. Arkadaşlarını bırakıp gitmeyi sadece bir zayıflık değil, bir insan için en büyük felaket olarak görmüştü.

Hako, işkenceden korktuğu için direnişi bırakıp gitmemişti. Açlığa mı dayanamamıştı acaba? Onu da tam bilmiyordu. Neden gittiğini o da tam çıkartabilmiş değildi aslında. Fazla düşünme yo-

ğunluğunu yaşamadan, aniden çıkıp gitmişti. Bir anda büyük bir boşlukta buluvermişti kendini. Birkaç saniyelik bu boşluk, onu büyük ve sonsuz bir boşluğun derinliğine kadar alıp götürmüştü. Bir apartmanın havalandırma boşluğu gibi, kocaman bir boşluk-tan yuvarlanırcasına aşağıya doğru hızla düşmüştü sanki. Dibi görünmeyen, karanlık bir kuyunun zeminine çakılıp kalmıştı adeta. Bu düşüşün yarattığı sarsıntı onu sersemleştirmişti. Belleği silinmiş, düşünme yetisini yitirmiş, iç dünyasında büyük sarsıntılar yaşamıştı. Gidişinin nedenini bilmiyordu. “Niçin gittin” diyenlere; “ben de bilmiyorum” demekten başka bir yanıt veremiyordu Hako.

Elbette ki tüm bunlar Hako’yu haklı kılmıyordu. Herkes, “neden boşluğu yaşadın?” sorusu yerine, “niçin boşluğa düştün?” sorusunu soruyordu Hako’ya. Yolda yürüyen bir insanın önünde boşlukların, diken ve çukurların, kaya ve engellerin olması doğaldır. Doğal olmayan dikkatli davranmamak, çukur ve kuyuları görmemek, kurulan tuzakları fark etmemektir. İşte buydu Hako’nun hatası. Daha önce görebilmeliydi, fark edebilmeliydi. Uzaklarda, çok uzaklarda görmeliydi o tuzakları, karanlık dehlizleri, dipsiz kuyuları. Yol üzerinde bulunan dikenlerin, büyük kaya ve molozların farkında olmalıydı. Düz ovaların yanında dağların, kaya ve ağaçların da olduğunu bilmeliydi. Açlığın, susuzluğun, acı ve yaşamın karanlık yönlerinin de olduğunu düşünmeliydi. Bunları göremediği, bilemediği, düşünemediği için yenilmişti.

Hako zor koşullarda, tarihin karanlık sayfalarında, yaşamın acımasızlığında, hayatın mayınlarla döşenmiş patikalarında yol alarak feci şekilde parçalanmıştı.

İsko, girişte, doktorların ilk tehditleri karşısında kendisine uzatılan şerbet kadehi alıp başına dikmişti. Uzun boylu, kiloları boy-nuna göre bir hayli fazla olan İsko, hayatı fazla ciddiye almayan, günlük yaşamın hayatın gerçek yüzü olduğunu düşünerek kendi yaşam rotasını çizen, bu nedenle de hep başarısız olan bir kişilik olarak tanınırdı arkadaşları arasında. Oysa hayat onun düşündüğü ve yaşadığı gibi değildi. Yani günlük yaşam, günlük olarak var olma

zamanı bir insanın gerçek yaşamı olmadığını hiçbir zaman bilmiyordu ve öğrenmesi için de en ufak bir çaba sarf etmiyordu. Hayatı yamalı bir bohça, düşünceyi sofraya konulmuş birkaç zeytin tanesi, ahlakı mideye indirilmesi gereken bir dilim ekmek ve peynir olarak görüyordu. Gerçekten de beşeriyet yanı son derece düşük, dünyayı ve hayatı basit ve sıradan bir oyun olarak gören bir kişilikti İsko.

İsko'nun sevmeyenleri, sevenlerinden daha çoktu. Bir yalanı beşe katlayan, yanında söylenen her sözü ışık hızıyla sağa sola dağıtan ve her sözü onlarca kez başkalaştırarak dağıtan İsko, tutuklular arasında dalgakıran, hayatını yalanlarla yoğurarak idame eden bir kişilik olarak da tanınırdı.

Seksenli yıllarda esen fırtınaya kapılarak, devrimsel sürece katıldığı kesindi. Çünkü huyu, suyu, ahlakı ve ruhu yarının biçimlenmesine göre şekil alan bir hak arayıcısı değildi. Fırtına, onu ta alıp cezaevine kadar getirmişti. Aslında İsko'nun hikâyesi, korku ve panikten dolayı tersten suya atlamak zorunda kalan şaşkın örneğin hikâyesine benziyordu.

“Fazla kem küm etmeden sorularıma açık ve net bir biçimde yanıt vereceksin. Tamam mı ulan !” diyen doktora, “tamamdır doktor bey, yeter ki bana işkence yapma, pardon işkence değil de, kaba davranma, lütfen” diye yanıt vermişti İsko. İsko burada da bir ilki gerçekleştirmişti, tıpkı diğer zamanlarda yaptığı ilkler gibi.

O gün orada, savcı ve müdürlerin insanlık dışı uygulamalarına, daha da önemlisi doktorların terörüne ve insafsızlıklarına karşı onurlu davranmanın tek yolu; ‘hayır’, ‘hayır’, ‘bir kez daha hayır’” demekten geçiyordu. ‘Hayır’ demek, insanlığa, insanlık onuruna, insanı insan yapan temel değerlere saygılı olmaktı. O gecede, o gecenin son deminde, o şafak vaktinde saygılı olmak ise, zalimlere karşı dik bir duruş göstermektir. Dik duruş; beyaz önlük giymiş cellâtların söylediklerini yapmamaktır. Erdemli insan olmak buydu.

Ama İsko o gecede, şafağın sökmek üzere olduğu o gecenin son deminde dik duramamıştı. Ne insanlık onurunu korumayı, ne erdemli olmayı, ne de cellâtlara karşı koymayı bilmişti. Evet İsko

bir tokatla hem arkadaşlarını cellâtların insafına terk etmişti, hem insan olmanın temel değerlerine sahiplenememişti, hem de yaşamı boyunca telafi edemeyeceği büyük bir suç işlemiştir.

Fırtınada yerden göğe doğru hızla yükselmiş ve fırtınanın dinmesi ile birlikte yine aynı hızla yere çakılmıştı İsko. “Fırtınanın tortusu” demişti ona bir arkadaşı. Bir başka arkadaşı ise; “rüzgârla ayakları yerden kesilen, fırtına ile göğe doğru yükselen, sessizlikte ve durgun atmosferde ise yerlerde sürünen ruhsuz canlılar” demişti ona ve onunla aynı kaderi paylaşanlara.

Gerçekten de İsko, özgürlük rüzgârının en sert estiği yıllarda, adeta uçarak göğe doğru yükselmişti. Oradan oraya koşmuş, dağ ve ovaları adım adım dolaşmış, derin ırmakları geçmiş, omzuna astığı mavzeri ile büyük nam salmıştı. Ama gel gör ki fırtına dinmiş, rüzgâr yerini büyük bir sessizliğe bırakmış, dağ, ova ve ırmaklara giden yollara mayınlar döşenmişti artık. İşte İsko bu döneme ve bu dönemin koşullarına ayak uyduramamış ve bulunduğu en yükseklikten yere çakılıp kalmıştı.

Her iki operasyon da Başsavcı Nural Uçurum ve birinci derecede sorumlu genel müdürlerin denetiminde yapılmıştı. Emir ve talimatlar onlardan alınmıştı. Vurulan her darbe, yapılan her işkence, atılan her yumruk, savrulan her tekme savcının emri ile yapılmıştı. Operasyon süresince, gardiyanların soluk almaları, hatta yer değiştirmeleri bile başsavcı ve müdürlerin onayıyla yapılmıştı. Savcı “tamam” demediği sürece işkence seansı devam etmiş, “yeter” dediğinde ise tutuklular yerden sürüklenilerek, koğuş veya hücrelere atılmışlardı.

Savcı Nural Uçurum gece boyunca doktorlar, psikologlar ve diğer uzmanlardan oluşan bir heyetle dolaşmıştı. Tutukluların hastalık, psikolojik ve ruhsal durumlarına göre işkence çeşitleri ve seansları belirlemişti. Tutukluların konumuna ve o an ki mekâna bağlı olarak yöntemler kullanmıştı. Bir dakika bile yerinde durmamıştı. Bir koridordan girip öbür koridordan çıkmış, bir koğuştan başka bir koğuşa geçerek adeta zamanla yarışmıştı. Nerede bir kalas ve cop sesi duymuşsa oraya koşmuştu. Bazen koşmuş, bazen

hızlı adımlarla yürümüş, bazen oturup soluk almış, bazen gardiyanlardan kalas ve copları alıp tutuklulara dayak atmıştı.

Bir elinde serum şişesi, öbür elinde değişik türden hortum ve sıringaların bulunduğu bir poşetle içeriye giren hemşire, “günaydın” dedikten sonra, elindeki poşet ile serumu yan tarafta duran sehpaye asmıştı. Hemşireden hemen sonra bir grup hemşire ve doktor daha içeriye girmişti. Başhekim “günaydın” deyip, ilk yatakta bulunan tutuklunun yanına gidip hafifçe eğildikten sonra “nasılsınız” demişti. Tutuklu, “gördüğünüz gibi” yanıtını vermişti. “İyi görünmüyorsunuz” dedikten sonra, bir sonraki tutuklunun yanına doğru ilerlemişti. Aynı soruyu diğer tutukluya da sormuştu başhekim. Ardından diğer tutuklulara yönelmişti. Tutukluların yanıtı aynıydı. Doktor ve hemşireler çıkıp giderken, bir gardiyanın dış kapının önünde nöbet tuttuğunu gören bir tutuklu, “orada ne yapıyorsun. Bir saatten beri duruyorsun orada” diye sormuştu.

Gardiyan:

“Görevliyim.”

“Ne görevlisi?”

“Üstümdeki elbiseler, neyin görevlisi olduğumu söylüyor aslında. Gardiyanım ve bu cezaevinde görevliyim.”

“Elbise ve davranışlarından gardiyan olduğun belli. Ama orada ne işin var? Sabahtan beri kapıda bekliyorsun.”

“Nöbet tutuyorum. Bundan sonra kapıda nöbet tutacağız.”

“Neden?”

“Size göz kulak olmak için.”

“Ne zamana kadar sürecek bu nöbet işi?”

“Siz eylemde olduğunuz sürece. Eyleminiz uzun sürecek mi?”

“Bilmiyorum. İdareye bağlı. İsteklerimiz yerine getirilse bırakırız.”

“Desene, daha çok sürecek.”

“Nereden biliyorsun?”

Gardiyan cevap vermek istememişti önce. Bir adım geri çekilmiş ve ardından koridordan birileri geliyormuş gibi bir izlenim vererek, tutuklunun sorusuna yanıt vermemişti. Tutuklunun ısı-

rarlı olmadığını görünce, koridora doğru ilerlemişti. Birkaç dakika sonra tekrar kapıya doğru geri gelen gardiyan, bir hayli tedirgin görünüyordu. Korku ve tedirginlik izleri yüzünde okunuyordu adeta. Buna rağmen tutukluya bir şey söylemek istiyordu. Hem ortamın sakinleşmesini, hem de etrafta diğer gardiyanlara yakalanmak istemiyordu. Bir sağa bir sola, zaman zaman da yatakta uzanan tutukluya bakıyordu.

Tutuklu yorgun ve halsizdi. Vücudundaki yağlar erimiş, bir deri bir kemik kalmıştı. Avurtları dışarı fırlamış, alını öne doğru uzamış, dudakları çatlamış, diş etleri çekilmiş, dili peltekleşmişti. Ağız kokusu beynine vuruyordu.

Tekrar kapıya gelen gardiyan; “uyuyor musun?” diye sormuştu tutukluya. “Hayır, dinleniyorum” yanıtı alınca, yüzüne bir sevinç dalgası kaplamıştı.

Gardiyan devam etti:

“Kusura bakma, bir yere gitmek zorundayım.”

“Yok, yok. Kusura bakacak bir şey yok. Sen işine bak. Sonra bir sorun çıkmasın.”

“Bundan daha büyük sorun mu olur? Çıksa da fazla önemli değil.”

“Ne sorunu var ki?”

“Sizin durumunuzdan daha ne önemli olabilir ki?”

“Bizim için üzölmene gerek yok. Alıştık artık bu tür şeylere.”

“Nerelisin?”

“Ağrılıyım.”

“Öyle mi?”

“Evet. Ağrılıyım ve aynı zamanda Kürdüm!”

“Anladım. Ağrılı olduğunu söylemen yeterlidir.”

Gardiyan ani bir hareketle dışarıya fırladı. Kapıya yaklaştığında durdu. Sağına”soluna baktıktan sonra karşıdan gelen sivil giyimli birisi yanında durdu. Sinirli ve biraz da tepkili görönen sivil kişi, bir şeyler söyledikten sonra tekrar geldiğı yöne doğru hızla ilerleyip gitmişti. Sivil şahıs uzaklaştıktan sonra gardiyan tekrar tutuklunun bulunduğı yere gelmişti. Yavaşça seslendi tutukluya, fakat

yanıt gelmedi tutukludan. Aç, yorgun ve halsiz olan tutuklu hemen uykuya dalıvermişti.

Cezaevi hastaneye taşınmıştı sanki. Tutukluların yarısından fazlası cezaevindeki revire ve Aydın Devlet Hastanesi'ne kaldırılmıştı. Doktorlardan hemşirelere, hademelerden hastabakıcılara kadar herkes harekete geçmişti. İlk defa bu kadar hastayla karşılaşan hastane personeli şaşkınlık içindeydi. Şaşkınlıklarını daha da artıran ise, hiçbir hastanın tedavi kabul etmemesiydi, Gittiği her odada “tedavi kabul etmiyoruz” yanıtıyla karşılaşan hemşireler bir anlam verememişlerdi bu işe. Sanki hepsi anlaşılmışlardı. Herkesin yanıtı, kullandığı sözcük aynıydı: “Tedavi kabul etmiyorum.”

Hasta odasından karamsar bir biçimde çıkıp, karşıdan gelen bir arkadaşını gören uzun boylu, esmer, hafif dolgun bir hemşire, “baksana kız! ‘Tedavi kabul etmiyorum da ne demek.’ Bu işten bir şey anlamadım. Bunların hiç biri tedavi kabul etmiyor” diye sormuştu, çelişkili bir ruh haliyle. Düşünceli bir bakışla, “nereden bileceğim be kızım. Gidip onlardan sorsan daha iyi edersin. Zaten derdim başımdan aşkın” yanıtını veren şişman ve asik suratlı hemşire, karşıdan gelen başka bir hemşireyle birlikte hastanenin dar koridorundan ilerleyip gitmişti. Soru soran hemşire şaşırmış, ne yapacağını bilmez bir halde yumruğunu sıkarak, hafif bir ses tonuyla “kaltak kadın” dedikten sonra, ağır ve sakin bir şekilde işinin başına dönmüştü.

Seferber olan doktor ve hemşirelerin yapacakları bir şey yoktu aslında. Tedavi kabul etmeyen tutuklular açlık grevini sürdürmede kararlıydı. İstekleri yerine getirilene kadar eylemi sürdüreceklerdi. Bu konuda nettiler. Ya haklarını alacak ya da öleceklerdi. Bunu göze almışlardı. Fazla bir şey istemiyorlardı. İşkencenin ortadan kaldırılmasını, bir insanın asgari yaşama koşulları neyse onun gereklerinin yerine getirilmesini, ailelerinin getirdikleri kitapların kendilerine verilmesini, yasak olmayan gazete ve dergilerin içeriye alınmasını istiyorlardı. Siyasi yaşamlarına ters düşen ve insan onuruna aykırı olan kuralları kabul etmek istemiyorlardı. Yani insanca bir yaşam istiyorlardı. Bu yaşamın bedelini zaten ödemişlerdi.

Onun için günlerce işkence görmüş, aç ve susuz kalmışlardı. Bu nedenle sonuç alana kadar açlık grevini sürdüreceklerdi.

Zaman zaman hastaneden cezaevine, cezaevinden hastaneye gidip gelenler oluyordu. Durumu kötüleşenler hemen revire veya hastaneye kaldırılıp müşahede altına alınıyordu. Hastaneye kaldırılan tutukluların açlık grevini bırakmaları için epey uğraşıyorlardı. Bazen tehditle, bazen şantajla, bazen de korkutarak amaçlarına ulaşmaya çalışıyorlardı. Zayıflık gösteren, iradesine hakim olamayan kimi tutuklular ise, savcı ve müdürlerin bu isteklerini kabul ederek açlık grevini bırakıyorlardı. Bazen hastaneden cezaevine gönderilen hasta tutuklular da aynı duruma düşmekten kurtulamazdı. Hastaneden cezaevine gönderilenlerin bir kısmı, açlık grevini bırakan tutukluların kaldığı koğuşa verilir. Ama en çok bırakanlar, cezaevinden hastaneye gelenlerdi. Açlığın dayanılmaz hafifliğine işkence, şantaj ve tehdit de eklenince açlık grevini bırakanların sayısı her geçen gün çoğalıyordu. Bu karmaşık durum bazı sorunlara neden oluyordu. Kimin açlık grevini sürdürdüğünü, kimin bıraktığını kestirmek zordu. Hastanedekilerin cezaevindekilerden, cezaevindekilerin ise hastanedekilerden haberleri yoktu. Günlerce yerleri bilinmeyen, nerede oldukları netleşmeyen tutuklular vardı.

Hastane birkaç üniteden oluşuyordu. Sayıları kalabalık olan tutuklular hemen hemen tüm ünitelere dağıtılmışlardı. Tüm tutuklular el veya ayak bileklerinden ranzaya zincirlenmişlerdi. Kaçışları önlemek için böyle bir uygulamaya başvurduklarını söylüyorlardı. Tutuklular bu uygulamaya karşı çıkmalarına rağmen yine de ranzaya zincirlenmekten kurtulamamışlardı.

Nereden nasıl geldiği belli olmayan bir haber tutukluları derinden sarsmıştı. Haberin kaynağına ulaşılmadığından tüm kafalarda kocaman bir soru işareti vardı. Kulaktan kulağa dolaşan bu fısıltılar gerçek miydi? “Bir duyum alınmış” deniliyordu. Kime sorulsa “duyum” diye cevap veriyordu. Nereden geldiği belli olmayan bu duyum bir hüznün bombası gibi hastane ve cezaevine düşmüştü. Gerçek olmasa da sonuçta doğru olma ihtimali de ola-

bilirdi. Duyum gerçek bir haber haline gelebilirdi. Zayıf bir olasılık güçlü bir olguya dönüşebilirdi.

Bazılarının anlatımına göre, duvarların hemen arkasında günlerce bekleyen ziyaretçilerden alınmıştı bu duyum. Başka bir söylentiye göre de duyum, gelen bir avukatın kesin olmayan bir aktarımıydı. Söylentiye göre Hüsnü ile Mehmet yaşamlarını yitirmişlerdi. Söylentiye göre Mavi Ring'den indirilen her iki tutuklu yapılan işkenceler sonucu can vermişti.

Doğru olabilir miydi? Gerçekten de Hüsnü ile Mehmet ölmüşler miydi? Ölüm uzak bir ihtimal değildi. Çünkü o gece çok yoğun işkence görmüşlerdi. Uzun koridor kan gölüne dönmüştü o gece. İnsan çığlıkları göğün en ücra köşesine kadar ulaşmıştı. Zalimler zülüm yağdırmışlardı o gecenin son deminde. İnsan çığlıkları ve kalasların sesinden başka hiç bir şey duyulmamıştı.

Bitmemişti hâlâ ölüm tehlikesi. Çünkü hâlâ yanı başlarındaydı ölüm. Kol kola girip geziyorlardı onunla. Aynı mekânda, aynı oda ve koridorlarda volta atıyorlardı. Aynı yatakta kucak kucağa yatıyorlardı. Her gün, her dakika iç içeydiler. Saniye saniye enselelerinde hissediyorlardı ölümün o korkunç pis nefesini. Bu nedenle ölüm uzak değildi. Ölümün kol gezdiği bir yerde ölüm haberlerinin gelmesi doğaldı.

“Dinleyin arkadaşlar, dinleyin!” sesiyle herkes olduğu yerde durmuştu. Voltada olan herkes voltalarını aniden keserek olduğu yerde adeta çakılıp kalmış, sohbet edenler sohbetlerini yarıda kesmiş, oyun oynayanlar oyunlarına ara vermişlerdi.

Soro'ydu sesin sahibi. Sert ve gür çıkmıştı sesi. Zaten bunun için koğuş ve bloklar arası haberleşme görevi kendisine verilmişti. İlk önce haberler onda toplanırdı. Herkes bildiği, duyduğu, avukat ve ziyaretçilerden elde ettiği haber veya duyumları kendisine verirdi. Kendisinde merkezileşen bu haber ve duyumları günün belli saatlerinde tüm koğuşlara aktarırdı.

Sessizlik hakim olduktan sonra; “gelen haberleri aktaracağım. Bu nedenle haberlerin aktarımı bitene kadar kimseden ses çıkmasın” dedi yine o sert ses tonuyla.

Ranzadan hızla ayağa kalktı. Sonra aynı hızla aşağıya indi. Koğuşun ortasına doğru ilerledi. Her zamanki yere geldiğinde durdu. Cebinden çıkarttığı haberlere önce göz gezdirdi, sonra da kâğıtta yazılı olan haber ve duyumları tek tek okudu. Bazılarını daha yüksek sesle tekrarladı. Bitmiş gibi bir hareket yaptı. Tutuklular da öyle sanmışlardı. Bu nedenle herkes bıraktığı işe tekrar başlayacaktı ki, “bir dakika, bir dakika bekleyin, daha bitmedi” dedi, yumuşak ve hüzünlü bir ses tonuyla. Farklı ses tonundan dolayı herkes hem hayret etmiş, hem de kuşkuyla düşmüştü.

“Ne yazık ki, evet ne yazık ki...” Sözlerine devam edemedi Soro. Boğazı düğümlendi, yüz ifadesi değişti, önce yere baktı, sonra başını kaldırıp haberi devam etmek istedi. Boğazına bir yumruk oturmıştu sanki. Konuşmak istedi, fakat konuşamadı. Bir daha denedi, ama başaramadı. Hemen yan tarafında, büyük bir saygı ve hüznü dolu yüz ifadesiyle ayakta duran temsilci devreye girmişti. Temsilci, son haberi aktarmak için bir adım öne doğru çıkarak;

“Aslında aktarılacak olan şey duyduğumuz, ama teyit edemediğimiz haberdir. Ne yazık ki o duyum doğru çıktı. Yani Hüseyin ile Mehmet, dün akşam Mavi Ring’den indirildikten sonra, yapılan işkenceler sonucu öldürülmüşler! Yapılan ağır işkenceler sonucu hastaneye kaldırılmış, ancak kurtulamamışlar. Hepimizin başı sağ olsun. Anılarının önünde saygıyla eğiliyoruz” demiş ve her iki arkadaşlarının anısına bir dakikalık saygı duruşunda bulunmuşlardı. Saygı duruşundan sonra bir araya toplanan tutuklular sessizce dağılarak, sigara içilen bölüme geçmişlerdi.

Herkes sessiz bir biçimde ayrılmıştı. Bazıları sigara içilen yere doğru yönelmiş, bazıları ranzalarda oturmuş, bazıları da az ilerde bulunan geniş yerde volta atmaya başlamıştı. Konuşup yorum yapacak durumda değillerdi. Acıyla dolmuştu yürekleri. Yaşam damarları kopmuştu sanki. Şahdamarlarındaki kan donmuştu. Granit mermerden yapılmış heykele dönmüşlerdi sanki.

Daha iki gün önce birlikte olan, birlikte konuşup birlikte tartışan, aynı mekânda oturup kalkan, birlikte sevinip birlikte üzülen

iki arkadaşları yoktu şimdi. Onlar şu anda hastanenin herhangi bir odasında cansız bir halde, belki de morgun bir köşesinde, üzerlerine atılmış kirli ve kanlı bir çarşafın altında upuzun uzanıyorlardı. Kanlar içinde kalmış bedenlerine sarılacak kimseler yoktu şimdi. İşkenceyle morarmış tenlerini okşayacak, kalaslarla kırılmış kemiklerine dokunacak, açlıktan çukura kaçmış gözbebeklerini öpecek kimse yoktu.

Hüseyin, artık moral gecelerinde sahneye çıkıp, Dersim ezgilerini söyleyemeyecek, bağlamanın tellerinde duygular şahlanmayacak, Alişer'in kahramanlıklarını imgeleştiren şiirleri okuyamayacaktı. Sabahın erken saatlerinde uykudan uyanıp, pencereden gökyüzüne bakıp, “ah ah, şimdi Dersim’de olsaydım, şimdi Munzur’un temiz ve buz gibi havasını ciğerlerime çekebilseydim, şimdi Kutu deresinde, Çıksoruk Tepesi’nde olsaydım” diyemeyecekti.

Hüseyin... Eroğlu... Dersim sevdalısı... Munzur’a aşık... Dağlardan güç alarak hayatı anlamlaştıran güzel insan Hüseyin Eroğlu... Yani kılıç artığı olarak gözlerini yaşama açan ve yeni bir yaşam için kendini dağlara vuran öfke ve sabır dolu Serdar... O yoktur şimdi, şimdi göğe doğru uçan bir kartaldır artık o... O, şimdi Fate’nin, Ayşe’nin, Güle’nin, Zarife ve Nazlı’nın, imgelerin şahı Alişer’in, Dağların Aslanı, göklerin hakimi, korkusuz ve özgürlüğe sevdalı Seyit Rıza’nın sofrasında bağdaş kurmuş bir melek...
...
Ya Mehmet? Bu dünya onsuzdu artık. Onun içinde olmadığı, gezip dolaşmadığı, havasını teneffüs etmediği bir dünya vardı şimdi. Dağlar, ovalar, ırmaklar, denizler onsuz olacaktı artık. Ormanlar, o güzelim ormanlar artık onu patikalarında göremeyecek, kendi rüzgârıyla o dalgalı saçlarını taramayacaktı. Kuşlar onsuz uçacak, şahinler onsuz süzüleceklerdi gökyüzünün mavi sonsuzluğunda. Ve arkadaşları, evet, şimdi hastane ve cezaevinin kuytu köşelerinde açlığa yatan yoldaşları bir daha onu asla göremeyeceklerdi.

Evet, iki güzel insan artık yoktu. Bu iki güzel insan dövülerek,

yerlerde sürüklenerek, elleri, bacakları, kolları, kafa ve dişleri kırılarak, gövdeleri morartılarak vahşice öldürülmüştü. İki can, açlığın otuz beşinci gününde tekmelenerek, işkence edilerek katledilmişti. İki tutuklu, elleri” ayakları bağlı, kendilerini savunamayacak kadar yalnız iki tutsak, elleri kalaslı onlarca gardiyan tarafından acımasızca linç edilmişti.

Hayat bu kadar ucuz olabilir miydi?

İnsanlar kendisi gibi aynı kanı, aynı canı, aynı ruhu taşıyan başka insanların hayatlarını böylesine acımasızca ellerinden alabilirler miydi?

Bilim ve düşünce gücüyle dünyayı ilkelikten uygarlık çağına taşıyan insanlar, bu kadar vahşi duygulara sahip olabilirler miydi?

Sevgiyi en güzel imgelerle şiirleştiren, doğa ve içsel dünyayı mükemmel çizgilerle tuvale nakşeden, yaşamı melodilerle yeşerten insan bu kadar acımasız olabilir miydi?

Güzel yaşamın en büyük arayışçısı olan, ayın şavkından aşkı tadan, yıldızların sonsuzluğunda anlam bulan, fırtınalardan korunmayı, güneşin ışınlarından ısınmayı, yağmurun damlalarından, karın taneciklerinden, ışığın aydınlığından hayat bulan, hayat ağacına su veren insan bu kadar duygusuz olabilir miydi?

Evet, o gecenin kanlı gösterisini düzenleyen Başsavcı Nural Uçurum insanlıktan arınmış vahşi bir hayvana dönüşmüştü. Akşamdan başlayıp şafak vaktine kadar süren kanlı gösteriye katılan gardiyanlardan her biri bir canavar olup çıkmıştı. İki tutuklunun dövülerek linç edilmesine katılan müdürler birer cani haline gelmişti.

Ölümle dans...

Açlık grevi kritik bir noktaya gelmişti. Açlık grevinin 43. gününde bulunan birçok direnişçi değişik hastalıklara yakalanmıştı. Bazılarının sağlık durumu çok daha ciddi boyutlara ulaşmıştı. Kusanlar, kendinden geçenler, ayağa kalkamayanlar, su içemeyenler, bayılanlar, ayağa kalkıp yeniden yere düşenler, sancılar içinde kıvrananlar, ağız ve değişik yerlerinden kan akanlar, görme yetisi gittikçe zayıflayanlar vardı.

Ölüm bir kez daha gelip dayanmıştı kapıya. Azrail yine konuk olmuştu onlara. Mesleğiymiş hayat almak, cana kıymak onun için güzel bir oyundu. Sofrasında eksik etmediği tek şey, insan bedeniymiş.

İşte yine bağdaş kurmuştu sofraya. Onun en yakın hedefi Felat idi. Yol boyunca eşlik etmiş, gözlerini kırpmadan bakmıştı ona. Her defasında “bu sefer tamamdır” demiş, ancak bir türlü amacına ulaşamamıştı. Ancak bu kez amacına ulaşmayı düşünüyordu. Çünkü Felat artık ayağa kalkamayacak kadar halsiz ve takatten düşmüştü.

Felat, hastanenin dahiliye bölümünde yatıyordu. Kapıdan içeriye girildiğinde, birkaç adım ilerledikten sonra sağ tarafta bulunan bir odada kalıyordu. Üç kişiydiler. İçlerinde durumu en ağır olan kendisiydi. Ayağa kalkamıyordu. Tekerekli küçük bir arabayla tuvalet ihtiyaçlarını karşılamaya gidiyordu. Sakatların kullandığı bu arabayla, arkadaşlarından birisi veya bir hastabakıcı tarafından itilerek, tuvalete götürülüp getiriliyordu.

Artık su içemiyordu Felat. Kalas ve sopaların bıraktığı iz ve yaralar hala olduğu gibi duruyordu vücudunun muhtelif yerlerinde. Kırılmış olan kaburgalarından birisi hala acı veriyordu. Tek taraf üzerinde yatmak zorunda olduğundan, sol tarafı hep uyuşuk hal-

deydi. Hemen hemen her sabah, karnının sağ alt tarafından yükselen bir sancının acısıyla uyanıyordu.

Durmadan kusuyordu. Boş olan midesi her gün onlarca kez yeniden, yeniden boşalıyordu. Midesinden, salgıların dışında başka bir şey çıkarmayan Felat, dayanılmaz acılar içinde kıvranıyordu.

Dili pas tutmuş, ağzı zehir gibiydi. Açlıktan kokan nefesi de, bu zehrimsi tatla birleşince keskin bir koku saçıyordu etrafa. Gözbebekleri buğulamış, elmacık kemikleri dışarı fırlamış, avurtları çukurlaşmıştı. Şakaklarında sürekli bir ağrı vardı. Boğazına yapışan salgıları sürekli temizleyip dışarıya attığından, gırtlığında sürekli bir yanma vardı. Bu nedenle yutkunmada zorluk çekiyordu. Sohbet edemeyecek kadar halsizdi. Fazla konuşmıyordu. Zaman zaman sorulan sorulara ancak kısa cevaplar verebiliyordu. Aynı odada bulunan arkadaşlarının sohbetlerine katılmak için bazen uzandığı yerden kalkıyordu, ancak bir iki cümleden sonra tekrar uzanıyordu. Fakat hâlâ ölümden uzaktı. Aslında ölüm hem çok uzaktı ondan, hem de ona çok yakındı. Çok uzaktı ölümden, çünkü açlık grevi hâlâ yaşanması gereken çizgideydi. Yani hâlâ kırmızı çizginin uzağındaydı. Çok yakındı ölüme, çünkü sonuçta açlık greviydi.

Felat, tam kırk sekiz gündü açtı. Binlerce kilometre yolculuk yapmıştı. Saatlerce işkence görmüş, yerlerde süründürölmüş, üzerine bidonlarla tonlarca su dökölmüş, çıplak bedenine sayısızca kalas darbesi inmişti. Susuz kalmış, kir ve pas içinde saatlerce beton zeminde yatmak zorunda kalmıştı. Bu nedenle ölüm hem uzaktı ondan, hem de ona çok yakındı.

Felat'la aynı odada bulunan Ali'nin ruhsal ve psikolojik durumu iyi değildi. Orta yaş sınırına ulaşan bir hastaydı Ali. Psikolojik olarak ciddi sorunları vardı. Zaman zaman saldıran, zaman zaman sakinleşen, zaman zaman canlanan, zaman zaman da içe kapanan Ali, tam kırk üç gündü açtı. O da diğeri tutuklular gibi işkence görmüş, yerlerde sürüklenmiş, çıplak bedeniyle beton zeminde yatırılmıştı. Ona da açlık grevinde alması gereken sıvı içecekler verilmemişti. Ne Ali direnişini bırakmış, ne de onlar

Ali'nin alması gereken ihtiyaçlarını karşılamışlardı. Ali de inat ederek, direnişi sürdürmüş, savcı ve müdürler de bu inadına karşı sadistçe davranarak, ona her türlü işkenceyi yapmışlardı. İnada inat, kısasa kısas, dişe diş, başa baş bir mücadele verilmişti Ali ile savcı Nural Uçurum arasında.

Ali, cezaevine girmeden önce kendi halinde, sağa sola karışmayan, kimseyle kavga etmeyen, evden işe işten eve gidip gelen yurtsever bir insandı. Kürdistan'dan, Türkiye'nin metropollerinden Adana'ya göç etmişti. Burada mevsimlik işçi olarak çalışarak, geçimini sağlayan yoksul bir Kürt delikanlısıydı.

Ali, zaman içinde siyasete ilgi duymuş, kendine en yakın gördüğü PKK hareketine sempati duymuştu. Daha sonraki yıllarda PKK'ye yardım ederek, yurtseverlik görevini yerine getirmeye çalışmıştı. 12 Eylül darbesi ile birlikte binlerce insan gibi, o da bir şafak vakti evinden alınarak gözaltına alınmıştı. Tam üç ay boyunca gözaltında kalmıştı. Bu üç aylık zaman diliminde her türlü işkence ve hakaretlere maruz kalmıştı. Günlerce askıya alınmış, vücudunun en hassas bölgelerine elektrik verilmiş, kaba dayak sonucunda elleri patlamış, ayaklarının dibi  atlamıştı. İki dişi ile çenesi kırılmış,    kaburgası ile burnunun kemikleri  atlamıştı. Gözaltında kaldığı süre içinde iki sefer hastaneye kaldırılmıştı. Ancak doktorlar her iki seferde de "bir şeyi yok" diyerek, yeniden işkencehaneye geri göndermişlerdi. Doktorların "bir şey yok" demeleri, "işkenceye devam" anlamına geliyordu. Nitekim her seferinde de sınırsız bir biçimde işkence yapılıyordu.     nc  seferde ise, ranzadan düştüğüne dair bir rapor vermişlerdi.

Sonuc ta Ali, soruşturmadan enkaz haline gelmiş bir bedenle; yani iltihaplı iki böbrekle, kırılmış iki diş ve  eneyle, patlamış el ve ayaklarla cezaevine g nderilmışti. Sapasağlam evden alınan Ali, üç ay sonra bir yatalak gibi cezaevine g nderilmışti.

Ali, tutuklandıktan tam bir yıl sonra mahkemeye çıkmıştı. Mahkemeye çıkarken, yolda kendince bir ifade hazırlamıştı. Ancak savcı ve mahkeme heyetinin saldırgan ve suçlayıcı tutumunu görünce, kafasında oluşturduğu ifadeyi de unutuvermişti.   nceleri

güzel hayaller kurmuştu. Suçsuz olduğunu bildiğinden, savcı ve mahkeme heyetinin de ona inanacağını düşünmüştü. Saf ve temiz duygularına, savcı ve hâkimlerin hissedebileceğine inanmıştı. Yapılan korkunç işkenceler sonucu, üstüne atılan suçlamaları kabul etmek zorunda kaldığını, dolayısıyla savcıların kendisine inanacağını düşünmüştü. Ama savcının okuduğu iddianamenin suçlamalarla dolu olduğunu görünce, hayal kırıklığına uğramıştı.

Ali, sanık kürsüsünde savcının suçlamalarını büyük bir dikkatle dinlerken kendiliğinden, “Olamaz, olamaz” sözleri dökülmüştü dudaklarından. Mahkeme başkanı, “bir şey mi dedin Ali” diye sormasına rağmen, sessiz kalmıştı.

Aslında Ali’nin söyleyeceği çok şey vardı. Fakat savcı ve mahkeme heyetinin de, kendisine tam üç ay boyunca işkence yapan polis şeflerinden farklı olmadığını anlayınca, söylemek istediği şeyleri dile getirmekten vazgeçmişti. Tahliye olacağına dair olan umutları da artık yok olup gitmişti.

Evet, savcının iddianameyi okumaya başladığı andan itibaren umudunu bir bütün olarak yitirmişti Ali. Çünkü savcı, polislerin işkence zoruyla kendisine yüklediği tüm suçlamaları olduğu gibi iddianameye geçirmişti. “Adam öldürmek, ölüme sebebiyet vermek, gasp yapmak, vatanın bölünmez bütünlüğünü hedefleyen girişimlerde bulunmak, yasa dışı bölücü bir örgütün amaçları doğrultusunda çalışma yürütmek ve bu konuda propaganda yapmak...” gibi bir sürü suçlamalar karşısında ne söyleyebilirdi ki? Polis şefleri de aynı suçlamalarda bulunmuş ve bu suçları kabul ettirmek için tam üç ay boyunca kendisine işkence yapmışlardı. Üç ay sonunda kendisine okutulmayan, okumasına izin verilmeyen bir ifadeye imza atmak zorunda kalmıştı. Önüne uzatılan kâğıda ya imza atacaktı, ya da işkence altında ölecekti.

Ali çok düşünmüştü o karanlık, nemli ve küf kokulu hücrede. Beyni durana, başı çatlayana kadar düşünmüştü. Her işkence seansından sonra bir leş gibi, canı bedeninden alınmış bir ceset gibi o karanlık ve buz gibi hücreye atıldıktan sonra öylesine düşünmüştü ki. Her seferinde, “ne yapmalıyım” sorusuyla başlayan dü-

şünme faslı kendisinin de bilmediği, anlamadığı mecalara doğru hızla yol alır ve yine bilmediği binlerce düşünceyle son bulurdu. Aklına getiremediği, düşünmediği, hayal etmediği tek bir şey yoktu. Her şeyi, ama her şeyi getirmişti aklına. Korkaklık, kaçkınlık, teslimiyet, ihanet, erdemlilik, onur, yiğitlik, direnmek, insanlık, ölüm, öldürmek, yaşamak, vurmak, vurulmak, dehşet, baskı, zulüm, vahşet, ekmek, su, açlık, suç, masumiyet, cezaevi, asılmak... Ve haddi hesabı olmayan nostaljiler... Ali her işkence faslından sonra, içinden çıkılmaz bir labirentin tam ortasına düşüyordu. “Ne yapmalıyım Tanrım? Nasıl çıkmalıyım bu korkunç çıkmazdan? Yakama yapışan bu beladan nasıl kurtulmalıyım?” diye peş peşe sorular sorar ve derin düşüncelere dalıp giderdi. Ama nafiye, onu hayatın en karanlık noktasının tam orta yerine kadar götürüp getiren kâbus dolu düşüncelerden bir türlü kurtulamazdı.

İşkenceye dayanacak hali kalmamıştı. Artık ağır işkenceleri kaldıramayacak kadar takatten düşmüştü. Açlık, susuzluk, uykusuzluk, sistemli işkence artık canına tak etmişti. Öte yandan ise, “elimizdeki dosyalarda bulunan olayları üstlenmeyene kadar kurtuluşun yok” diyorlardı polisler. Sürekli işkence yapan bir polis şefi, gözaltına alındıktan bir kaç gün sonra kendisine, “bir gün, on gün, bir, iki veya üç ay dayanabilirsin, ama sonunda takatin tükenecek, gücün yok olup gidecek. İşte o zaman dosyadaki olayları kabul etmek zorunda kalacaksın. Bizim işimiz yok, bekleyeceğiz seni, ta ki gelip yalvarana kadar” demişti. Ardından da şunları eklemişti polis şefi: “Herkesin bir dayanma, işkenceleri, açlık ve susuzluğu kaldırma gücü var. Unutma ki hiç kimsenin, evet hiç kimsenin direnme gücü sonsuz değil. Kaldı ki, sen bir sempati-zansın daha. Herkes gibi sen de bülbül olup öteceksin, bunu unutma.”

Ali artık işkenceye dayanamayacağını ve suskun kalmayı sonuna kadar götüremeyeceğini biliyordu. Ama onu bekleyen uzun bir cezaevi yaşamı da vardı. Bunu da hesaplıyordu Ali. Suçlamaları kabul etse, bu kez yaşamı boyunca cezaevinde kalacaktı. Bunu

da düşünmek zorundaydı.

Peki, ne yapmalıydı Ali, nasıl hareket etmeli ve ne gibi bir karara ulaşmalıydı? İki arada bir derede kalmıştı. Ya sonu olmayan o korkunç acılara katlanacaktı ya da yaşamı cezaevinde çürüyüp gidecekti. İzleyeceği her iki yol da, iki tarafı keskin bir kılıç ağzı kadar tehlikeliydi. Hangi yolu tercih etse de sonuçta değişen bir şey olmayacaktı. Sadece değişik olacak olan acının farklı tonlarıydı. Birinci yol yaşamı kısa, ama çektiği acılar yoğun ve derin, ikinci yol ise yaşamı uzun, fakat çektiği acılar göreceli olarak biraz daha hafif ve yumuşak olacaktı. Bu nedenle Ali için karar vermek oldukça zordu.

Bir gün, yine uzun süren bir işkence seansından sonra o karanlık hücreye atılmıştı. Her tarafı acılar içindeydi. Sanki dünyanın altında kalmıştı. Hummaya yakalanmış gibi tir tir titriyordu. Kan ve ter içindeydi. Açtı, müthiş derecede susamıştı. Başı zonkluyordu. Beyninin içinde binlerce kurt dolaşıyordu sanki. Ağzı açık bir halde beton zeminde uzanıyordu. Daha doğrusu işkencecilerin onu attığı yerde duruyordu. Nasıl atmışlarsa öylece kalakalmıştı yerinde. Burnundan ve ağzından kan akıyordu.

Tam da böylesi bir haldeyken bir ses hissetti. Dışarıdan kendisine doğru gelen bir ayak sesiydi bu ses. Sonra bulunduğu hücrenin kapısının açıldığını duydu. “Ali, Ali, uyan, uyan” diyen bir sesle gözlerini açtı. Sivil birisiydi. İlk kez duyuyordu bu sesi. Gözaltında kaldığı süre içinde kendisine işkence yapan tüm polislerin sesini tanımıştı artık. Gözbağından dolayı hiç bir polisin yüzünü görememişti. Ama hepsinin sesini tanıyordu. Bu sesi ilk defa işitiyordu. Kim olabilirdi ki?

Sivil kişi, kolundan tutup yavaş bir biçimde yerden kaldırdı. Bir şişenin eline değdiğini hissetti. Önce ürktü, sonra su olabileceğini düşünerek biraz rahatladı. “Sesini çıkartma. Kimsenin haberi olmasın. Al, su iç, bu şişede su var. Çabuk şişeyi kafana dik” dedi yavaş ve şefkatli bir ses tonuyla. Sonra bir sigara yakıp verdi. Ardından da; “hemen gitmem gerek Ali. Onlardan, o alçaklardan, yani sana işkence yapanlardan habersiz geldim. Bunların

dini”ımanı yok. Seni öldürecekler, öldürürler. Tıpkı diğer demokrat ve devrimciler gibi, leşini de bir kanala atarlar. Anlıyorsun değil mi, ne dediğimi?

Ali, sivil kişinin söylediklerini başıyla onayladı. “Hah, aferin sana. Demek ki hemen anlıyorsun meseleleri. O zaman bazı şeyleri söylemelisin. Ama sakın yanlış anlama. Söylediğim şey, takıkseldir. Konuş ki seni öldürmesinler. Hatta yapmadığın şeyleri de kabul et. Nasıl olsa mahkeme bunlara inanmaz” dedikten sonra sessizce çıkıp gitmişti.

Ali şaşırıp kalmıştı. “Kimdi bu adam? Bana acıyan, ızdırap çekmemi istemeyen, ölmemi engellemeye çalışan, beni işkence ve işkencecilerden kurtarmak isteyen kişi kim?” diye düşündü kendi kendine.

“Benden sana bir dost sözü. Seni öldürecekler. Neden eşeklik yapıyorsun be adam? Kendini kurtar diyorum sana. Sen bilirsin. Benden söylemesi. Ama biraz daha diren ha!” deyip oradan hızla uzaklaşan adam kimdi gerçekten?

Ali’nin kafasında binlerce soru işareti yaratan sivil giyimli kişi, papaz rolünü oynayan bir polis şefiydi. Amacı işkence kurbanı olan Ali’nin yüreğinde korku dağları yaratmaktı. Bu korku dağlarında tek başına olan kurbanın zaman içinde daha da korkacağını ve giderek bir irade kırılmasını yaşayacağını çok iyi biliyordu papaz rolünde olan polis. Günleri yalnızlık, korku, ölüm ve sonsuz acılar içinde yaşamak ve bu bilinmezliklerle dolu ruh haliyle hep yarınları düşlemek, ne korkunç bir şey!

Ali, papaz rolünde olan polisin yalancı olduğunu anlamıştı. Ofsayda düşürmek için numara yaptığını çok kısa bir süreden sonra anlayan Ali, onu sadece dinlemekle yetinmişti. Ama öyle numaralara girmesine gerek yoktu ki. Çünkü bir şey bilmiyordu ve gerçekten de herhangi bir eyleme katılmamıştı. PKK’yi sevmiş ve ona sempati duymuştu. Canı kadar sevdiği bu hareketi sonuna kadar desteklemişti. Ama eylemlere katılmamış, fiili olarak hiçbir eylemde bulunmamıştı. Buna rağmen onu bırakmamışlardı. Polisler ellerindeki dosyalarda bulunan eylemleri yüklemek istemiş-

lerdi. Böyle yaparak hem üstlerinden aferin alacak, hem de yüksek miktarda para ödölünü alacaklardı. Bu nedenle Ali'ye yüklendikçe yüklenmişlerdi.

Ali tuzağın farkına varmıştı. Meseleyi çözmüş ve yaşanacak olan vahim sonuçların hesabını düşünmek bile istemiyordu. Bir adım ötede kurulmuş kapanın farkındaydı artık. Ama aynı zamanda büyük bir çıkmazı da yaşıyordu. Bu çıkmazdan nasıl kurtulacaktı? Zira tuzakları bilmesi, kapanın farkında olması, fazla bir şey değiştirmiyordu. Onun için önemli olan işkencelerden kurtulmaktı. Düşündüğü tek şey buydu artık. Çünkü dayanacak gücü kalmamıştı.

Sonuçta iki seçenikle karşı karşıya kalmıştı Ali. Ya işkenceli yaşamı kabul edecek ya da her defasında önüne getirilen kâğıdı imzalayacaktı. Çok düşünmüş, kendi kendisiyle tartışmış, yoğunlaşmış, geçmişten yarınlara doğru onlarca, yüzlerce kez gidip gelmişti. Cezaevini düşünmüştü. Karanlık hücreleri tekrar tekrar gözlerinin önüne getirmişti. Sonuçta işkenceden kurtulma seçeneğini tercih etmişti.

Ali, önüne getirilen kâğıtları imzaladıktan sonra alalecele cezaevine getirilmişti. Hastaydı, yarım insan konumuna getirilmişti. Her tarafı yara”bere içindeydi ve birçok kemiği kırık. Bu nedenle uzun bir süre kendine gelememiş, kimseyle fazla konuşmamış, içine kapanarak adeta dünyaya küsmüştü.

İşte uzun bir süreye kadar dünyaya küsen, sosyal yaşamına adeta son veren o Ali, şimdi açlığın kırkinci gününde, bu kez büyük bir sabırsızlıkla açlık grevinin bitmesini bekliyordu. Ali, sanki hep bir şeylerden kurtulmak için dünyaya gelmişti. Hayatı bir şeylerden kurtulmanın keskin çizgisi üzerinde inşa edilmişti sanki. Bundan on bir yıl önce işkenceden kurtulmanın yolunu arayan Ali, şimdi de açlık greviden kurtulmanın yolunu arıyordu. Öyle anlaşıyordu ki, Ali'nin bu 'hep bir şeylerden kurtulma' arayışı bitmeyecekti. Çünkü önünde yıllarca yatacağı bir cezaevi yaşamı vardı hâlâ. Herkes gibi o da cezaevinden çıkmanın beklentisi içindeydi. Onun en büyük hayali buydu, yani cezaevinden kurtul-

maktı.

Sabah erkenden uykudan uyanmış olan Ali, Felat'ın uyanmasını bekliyordu. Hem Felat'ın tekerlekli arabasını itmek, hem de kafasının derinliklerinde bulunan bir sorunun yanıtını almak için bekliyordu Felat'ı.

Felat uyanıktı, fakat hâlâ yatakta uzanıyordu. Konuşacak, sohbet edecek takati de yoktu. Odada yapılan sohbetleri duyuyor, kimin ne konuştuğunu işitiyordu. Sadece dinlemek ve zaman zaman kulağına gelen kimi komik fıkralardan dolayı tebessüm etmekle yetiniyordu.

Felat kendi halinden memnun görünüyordu, ama Ali memnun değildi. Sıkıntılı bir ruh hali hakimdi Ali'de. Evet, sıkıntılıydı ruhu, bedeni yorgundu, gözlerinde biriken korkunun izleri açıkça görünüyordu. Bir yükün altında ezilmek üzere olan bir kişinin duruşunu andırıyordu Ali'nin duruşu.

Ali, Felat'ın sağlık durumunun iyi olmadığını biliyordu. Bu nedenle her zamanki gibi, bu sabah da kendisine yardım etmek istiyordu. Her sabah Ali veya başka bir tutuklu Felat'ı tekerlekli sandalyeye bindirir, lavaboya götürdükten sonra tekrar odaya geri getirirdi.

Felat, zaman zaman gözlerini açtığında Ali'nin her zamankinden daha fazla ortalıkta dolaştığını hissetmişti, ama kendisiyle konuşmak istediğini fark etmemişti. Bir iki sefer daha ranzasının yanından geçince, Ali'de bir şeylerin olduğunu anlamıştı Felat. “Bir sorun mu var Ali?” diye sordu. Ali, hafif bir tebessümle “şey, yok”. “Yok, yok... Bir şey var, ama...” dedi kesik bir ses tonuyla.

“Aslında bir şey var ama. Neyse, çok önemli de değil. Arabayı getireyim mi?

“Yok, önce ne demek istediğini söyle. Diğeri kolay.

Ali'nin yüz hatları değişmişti. Alt dudağı hafiften sarkmış, gözlerindeki fer sanki aniden sönmüştü. Mahcup bir ruh hali içinde ne yapacağını şaşırmıştı.

Felat meseleyi çakmıştı. Ali'nin iç dünyasındaki fırtınayı, açıkık dalgasının beyninde yarattığı düşünceyi, yüreğinde oluşan ruhsal

ve psikolojik hezeyanı çok iyi anlamıştı. Anlamıştı ama ne yapabilirdi ki? Hele hele sorun Ali olunca, o zaman söyleyeceği hiç bir şey kalmıyordu. Sağlam olanlar, herhangi fiziksel ve düşünsel sorunu olmayan birçok kişi bile açlık grevini bırakıp gitmişti. Ali ne yapabilirdi ki?

Yıllarca işkenceler görmüş, suçsuz yere cezaevinde kalmış, ruhsal ve psikolojik olarak hasta bir insanı suçlamak ne kadar doğru olabilirdi? Yarım”yamalak bir insana, “biraz daha dayan” demek adaletli bir tutum olabilir miydi?

Hayır, Ali hastaydı, ruhsal olarak yaralıydı, derin bir belleksel boşluğu yaşıyordu. Düşünsel, ruhsal ve fiziki olarak nasıl hareket edeceğini bilmiyordu. Kuşku ve şüphelerle dolu bir iç dünyaya sahipti. Ama buna rağmen zalimlere boyun eğmemiş, sürgün yolculuğunda diz çökmemişti, tam 43 gün boyunca aç kalmıştı.

Felat ne yapmalıydı, nasıl hareket etmeliydi, Ali’ye nasıl yaklaşmalıydı, olmaz mı demeliydi; yoksa “sen bilirsin, kendi kararını kendin vermelisin” mi demeliydi?

Felat, her iki seçeneğin de doğru olmadığını biliyordu. Bir direnişinin direnişi bırakma istemine “evet” demek de, akli dengesini yitirmiş birisinin gitmesine “hayır” demek de yanlıştı.

Evet, Felat her ikisinin de yanlış olduğunu düşünüyordu. ‘Ya o ya diğeri yaklaşımının, ‘ya siyah ya beyaz’ mantığından başka bir şey olmadığını, bunun ise dogmatizmin en katı hali olduğunu biliyordu. Bu nedenle ne Ali’nin istemini kabul edecek, ne de talebini reddedecek durumdaydı.

Felat’ın, düşüncesini okuduğunu anlamıştı Ali. Bu nedenle mahcup olmuştu. Yüzündeki ifade değişmiş, ne yapacağını şaşır-mıştı. Söylemesi gereken şeyi söyleyemeden orayı terk edip gidecekti ki Felat, “nereye Ali” dedi.

“..?”

Ali’nin yapacağı başka bir şey yoktu. Ya söyleyecekti, ya da düşüncelerini başka bahara bırakacaktı. Kendisinde söyleme cesaretini bulamadığına göre yapacağı tek şey vardı; düşündüğü şeyi başka bir bahara bırakmak... Başka ne yapabilirdi ki? Ali söylemek

istediği şeyi söylemeden oradan ayrılırken Felat, “sana ‘nereye gidiyorsun’ dedim Ali? Hani bir şey söyleyecektin” dedi.

“Şey... Nasıl anlatayım? Bir şey diyecektim ama...”

“Seni dinliyorum.”

“Nasıl karşılayacaksın bilemem ki?”

“Nasıl karşılayacağım önemli değil. Kafanın içindeki sorun önemli Ali.”

“Doğru, ama nasıl karşılayacağın da önemli.”

“Hele sen anlat. Soracağın soru da önemli. Sormazsan ve yanıtını almazsan, o zaman rahat edemezsin. Rahat edemeyince eylemi de sağlıklı götüremezsin. Öyle değil mi?”

“Doğru. Kafamda üst üste yığılmış sorularla rahat edemiyorum. Bu nedenle sana söylemek istedim. Ama söylemek de öyle kolay değil ki!”

“Sen söyle. Hiç merak etme. Önemli olan kafadaki sorundur. Hiç bir şey bundan daha önemli değil. En azından senin için bu böyle.”

“Utaniyorum. Ayıp bir şey. Nasıl anlatayım? İnsan öyle kolay anlatamıyor ki!”

Ali, Felat’ın yan tarafında bulunan bir ranzada oturuyordu. Yerinde rahat oturamıyordu. İki de bir pozisyon değiştiriyordu. Bazen sağ bazen de sol ayağını değiştirerek var olan sıkıntısını gidermeye çalışıyordu. Sanki diken üstünde oturmuştu. Felat da rahatsız olmuştu Ali’nin sıkıntılı halinden. Hem üzülmüş hem de kendi içinde tartışarak, ona vereceği yanıtı netleştirmeye çalışıyordu.

“Söyle Ali, hiç çekinmeden söyle. Seni anlayacağımı biliyorsun. Hadi söyle de kurtulalım bu işten” dedi.

Ali, yavaş yavaş yerinden kalktı. Önce sağına, sonra soluna baktı. Etrafta kimsenin olmadığından iyice emin olduktan sonra Felat’a doğru yaklaştı. Ağzını Felat’ın kulağına dayayıp, “eylemi bırakmayı düşünüyorum. Kaldıramayacak kadar halsizim. Daha fazla götüremeyeceğimi anladım. Kendimi hazırlamıştım, ama hiç beklemediğim kadar uzun sürdü” dedi çok yavaş ve utangaç bir

ses tonuyla.

“Tahmin ediyordum zaten. Bizzat kendi ağzıyla söylemeni bekliyordum. Fakat zaten iki gün sonra eyleme son veriyoruz.

“İki gün sonra mı?”

“Evet, iki gün sonra eylem bitecek.”

“Neden iki gün sonra eylem bitecek? Ya iki gün sonra idare gelip bizimle anlaşmaya oturmazsa?”

“İdare gelse de gelmese de açlık grevini bırakacağız.”

“Neden bırakıyoruz ki?”

“İki gün sonra bir grup ölüm orucuna başlayacak, açlık grevindekiler ise eylemi bırakacaklar.”

“Öyle mi? Kesin mi yani?”

“Tabi ki kesin. Bu konuda her şey kesin ve net olmak durumunda Ali.”

“...?”

“Sen iki gün daha bekle. Bu kadar gün aç kaldın. İki gün daha dayanabilirsin, değil mi?”

“Şey... Bakacağım.”

“Bakacağım değil Ali, bak! Doğru bakarsan, eminim ki dayanırsın. Düşünsene, tam 43 gün açsın ve dayandın. İki gün daha dayanabilirsin. Biliyorum, dayanırsın.

“Tamam, bakacağım. Dayanmaya çalışacağım.”

“Biraz daha düşün. Her bir kişi eylemi bıraktığında, en az beş gün açlık grevi uzamış oluyor. Evet, şimdi gidersen, yani açlık grevini ve dolayısıyla bizi, başka bir ifadeyle eylem arkadaşlarını bırakıp gidersen, açlık grevi otomatikman beş gün uzamış olacak. Çünkü açlık grevini bıraktın mı, idareye, ‘diğerleri de bırakırlar’ umudunu vermiş olursun. “Tutuklularla uzlaşmazsam, onlarla pazarlık yapmazsam geride kalanlar da açlık grevini bırakırlar” diye düşünürler. Anlatabiliyor muyum?

“Anladım. Tamam, iki gün daha bekleyeceğim.”

“Anlaştık Ali. İki gün sonra bitmezse, gidersin. Ama bana söylediğin şeyi ne sen söyledin ne de ben duydum, tamam mı?”

“Tamam. Teşekkürler.”

Ali, mahcup bir ruh haliyle, yalpalaya yalpalaya yatağına doğru ilerledi. Dönüp kapıdan dışarıya çıkmaya yeltendi, fakat vazgeçip ranzasında uzandı.

Cezaevi ve hastanede açlık grevinde olan tutukluların sağlık durumları artık ölüm noktasına gelmişti. Cezaevi yönetimi de artık ciddi bir tedirginlik yaşıyordu. Ölüm ile yaşam arasında gidip gelen tutukluların, herhangi bir anlaşma sağlanmadan açlık grevini bırakmayacaklarını biliyorlardı. Tutuklular bu konuda ölümü göze alacak kadar kararlıydılar. Bu, ispatlanmıştı artık.

Gezgör, operasyondan iki gün sonra hastaneye kaldırılmıştı. Hastanenin ikinci bölümünün üçüncü odasına koymuşlardı. Ayaklarını ranzaya bağlamışlardı. Geldiğinden beri ayığındaki bağın çözümlmesi için doktorlarla tartışıyor, hemşirelerle konuşuyor, hademelere bağırıp çağırıyor, gardiyanlara küfürler ediyordu. Bir seferinde masanın üstünde duran bardağı yere vurarak tepki göstermişti. Ayağındaki bağın sökülmesi için Adalet Bakanlığı'na dilekçe bile yazmıştı. Fakat hiçbir sonuç alamamıştı. Şimdi de tutukluların temsilcisiyle hararetli bir biçimde tartışıyordu. 'Gelinen aşamada anlaşma yapılmadan direnişe son vermek sadece doğru değil, aynı zamanda büyük bir hata olur' diyerek, temsilcinin düşüncesine şiddetle karşı çıkmıştı.

Temsilci:

"Yanlış anladın beni Gezgör, yanlış anladın!"

"Hayır, hayır, yanlış anlamadım! 'Herhangi bir anlaşma olmazsa ne yapalım' diyorsun.

"Evet, tekrar soruyorum ve her zaman sorduğumuz soruyu tekrar soruyorum: İdare bizimle masaya oturmazsa ne yapacağız? Ölüm sınırına gelip dayanmış yüzlerce insanın ölmesini göze mi alacağız, yoksa başka bir yol mu izleyeceğiz?"

"Hangi yolu izleyeceğimiz gayet açık. Eylem programında bu durum çok açık ve net bir biçimde ortaya konulmuştur.

"Genel bir açıklığın olduğu doğru. Ama somuta indirgemek açısından tartışmanın bir sakıncası yok.

"Ama sen de çok iyi biliyorsun ki açlık grevinin limiti kırk beş

gündür. Bugüne kadar, yani eylemin kırk beşinci gününe kadar eğer anlaşma olmazsa, genel yapı açlık grevini bırakacak, daha önceden belirlenen kişiler ise ölüm orucuna başlayacaklar.

“Doğru, ama yine de eylemcilerin düşüncelerini almakta sakınca yok!”

“Yok, ama bilinen, net olan bir konuda düşünce almak da fazla sık değil. Sadece formalite olur.”

“Tamam. Gitmem gerek. Savcı ile görüşmeye gideceğim.”

“Git, ama söylediğimi unutma. Anlaşma olmadan açlık grevini bırakmak yok!”

Temsilci, Gezgör’ün yanından ayrıldıktan sonra Doğan’ın bulunduğu odaya doğru yöneldi. Doğan da diğer tutuklular gibi ranzaya bağlanmış halde uzanıyordu. Doğan da tıpkı Gezgör gibi bu uygulamaya tepki göstermiş, doktorlarla tartışmış, zaman zaman hemşirelerle söz dalaşına girmişti. Ancak onun da ayağındaki zincir çözülmemiş, doktor ve hemşireler, “öyle emir aldık” deyip, geçiştirmişlerdi sorunu. Ama ayakları ranzaya bağlı olan bir kişi bağırıp çağırmaktan, zaman zaman söz dalaşına girmekten, kimi zaman da küfür etmekten başka ne yapabiliirdi ki?

Doğan, temsilcinin kapıdan görünmesiyle birlikte ayağa kalkmaya yeltenmişti. Aslında bunu temsilciye takılmak için yapmıştı. Temsilci, Doğan’ın elini sıktı, sakalının kapladığı yanağını öptükten sonra hemen yanında oturdu. Odada birkaç kişi daha vardı. Hepsi de hasta, halsiz ve ölümün sınırına gelmişti. Yüzleri solmuş, elmacık kemikleri öne çıkmış, yanakları çukura inmiş, gözlerinin ferleri sönmüştü.

Bir hayli zayıflanmış olan Doğan, temsilciye takıldıktan sonra hemen sohbete girmişti:

“Ne oluyor öyle?”

“Ne oluyor ki?”

“Daha ne olacak? Açlık grevinde göbek mi bırakılır?”

“Ne göbeği yahu? Perişan olmuşum, sen hala göbekten söz ediyorsun.”

“Neyse. Şakayı bir kenara bırakalım da, bir gelişme var mı?”

“İdareden geliyorum. Savcı ile görüştük. Kendisi çağırıldı. Diğer temsilcilerle birlikte görüştük. Henüz ciddi bir gelişme olmamakla birlikte, başlangıç olarak olumlu bir görüşme oldu.”

“Nasıl anlamamız gerek bu görüşmeyi? Birçok tutuklu ölüm döşeginde. Eylemin bilmem kırk kaçıncı gününde. O kadar işkence, baskı ve vahşet yaşatıldı. Şimdi de ölümle burun burunayız. Buna rağmen ‘görüşme olumlu oldu’ diyorsun”.

“Ama kesin bir olumluluktan bahsetmedim. Sadece ‘olumlu’ oldu dedim.”

“Bilemiyorum. İyi düşünmek ve en önemlisi de görüşmelerde uyanık olmak gerek.”

“Doğru. Ben de öyle düşünüyorum. Fakat her şeye rağmen yapabileceğimiz bir şey yok. Bekleyip göreceğiz. Sonuçta onların egemen olduğu bir zeminde yaşıyoruz.”

“Evet, ama böyle de olmaz. Bence iki güne kadar anlaşma olmazsa, istemlerimizi ağırlaştıralım. Çünkü birkaç gün sonra birçok arkadaşın durumu çok daha ağırlaşacak. Hatta sakatlanmalar da olabilir. Bu durumda isteklerimizin limitini yükseltmemiz sanırım daha doğru olur.”

“Tartışmak gerekiyor. Durumu ağır olanları dikkate almamız gerekecek. Bu nedenle limiti yükseltmemiz, bu riski göze almamız anlamına gelir. Bu riski göze almamıza gerek var mı, bilemiyorum?”

“Mevcut durumda yok. Ama dediğim gibi açlık grevi uzatılır ve arkadaşların durumu çok daha ağırlaşır, o zaman limiti yüksek tutmak daha doğru olur.”

“Zaten öyle olacak. Tıkanma olursa ve bu tıkanmadan dolayı arkadaşların durumu çok daha ağırlaşır, o zaman limiti yüksek tutmak daha doğru olur. Sanırım bu konuda herkes hemfikir.”

“Tamam, o zaman bir sorun yok.”

“Bir sorun olacağını sanmıyorum. Zaten ciddi bir anlaşma olursa, arkadaşlarla görüş alış verişinde bulunuruz.”

Temsilcinin tutuklularla görüşmesine izin verilmesi, havanın yumuşadığına dair bir işaret. Ortamın yumuşadığı anlamına ge-

liyordu. Çok katı ve çatışmalı bir süreçten esnek bir sürece geçiş, bir anlaşmaya giden yolun işaretini ifade ediyordu. İdareyle geliştirilen diyalogda, eğer çok önemli bir sorun yaşanmazsa, görüşmenin anlaşmayla sonuçlanma ihtimali yüksekti. Diyalog önemliydi. Ama önemli bir şey daha vardı: Tutukluların ikna olması. Çünkü tutuklular çok zor bir süreçten geçmişlerdi. Açlık grevinin yanında fiziki işkencelerden geçmiş, yerlerde sürüklenmiş, vücutlarının her yerinde yaralar açılmıştı. En önemlisi de, iki arkadaşları işkenceyle katledilmişti. Bu nedenle eylemin sonuçları önemliydi onlar açısından. Anlaşma sürecinde sıkı bir pazarlığa oturacakları kesindi. İsteklerini teker teker masaya yatırarak, her birisi üzerinde ciddi pazarlıklar yapacaklardı.

Hiç kuşkusuz ki, cezaevi idaresi de aynı biçimde yaklaşacaktı. ‘Şunu veriyorum, bunu vermiyorum, şu olabilir, fakat bu olmaz, bu yasak, şu kabul edilmez, bu madde ancak şu kadar uygulanabilir, ama şu maddeye Adalet Bakanı izin vermez’ diyerek, anlaşma sürecini tıkatabilirdi. Bu nedenle daha ilk diyalogla her şey çözülmüş olmayacaktı. Sadece bu bir ilk adımdı. Olumlu veya olumsuz sürece doğru evrimleşmesini tarafların yaklaşımları belirleyecekti.

Öyle anlaşılıyor ki ilk diyalog sürece nokta koymayacaktı. Ama ölüm de gelip çatmıştı. Bunu tutuklular da, cezaevi idaresi de biliyordu. Bu, belki de her iki tarafı biraz daha esnekleştirebilir ve karşılıklı taviz vermeye götürebilirdi.

Bir gün daha geçmişti. Güneş önce sararmış, sonra kıızıla dönüşmüş, ardından da hastanenin penceresinden görünen küçük bir tepenin arkasından yavaş yavaş kaybolup gitmişti. Karanlık bir kez daha çökmüştü mahpushaneye. Karanlıkla sarmalanan yaşam bir kez daha gömülmüştü gecenin derinliğine. Ama karanlık çökmüş de olsa ve onu aratmayan hastane duvarlarına yansıyan hayaletler de olsa yaşam hala devam ediyordu. Ölüm vurgunu yemiş olsalar da, umutlarını hala yitirmemişlerdi tutuklular. Ölümden umudu yaratmaya çalışıyorlardı. Umut avcıları olmuşlardı sanki.

Hemşirelerin kakhaha sesleri, gecenin karanlığında bir şimşek

gibi beyinleri delip geçerken ve nöbetçi doktorların ayak sesleri balyoz gibi kafaları dverken, açlık sancısıyla gözlerine uyku girmeyen Ali, bir kez daha arkadaşlarına elveda demeye hazırlanıyordu. Beynine sızmıştı bir kere o lanet olası kurt. “Gidiyorum” demişti bir kere. ‘Artık yokum’ diyerek, yırtmıştı bir kere yüzündeki o astarı. Astar yırtıldıktan sonra yapılacak başka bir şey yoktu.

Yerinden yavaş yavaş kalkan Ali, Felat’ın uzandığı yere doğru ilerledi. Öylesine yavaş yürüyordu ki, sanki ağır çekime alınan bir film sahnesinde oynuyor gibiydi. Sonunda Felat’ın bulunduğu yere varmıştı. Önce sağına, sonra soluna, ardından da Felat’ın yüzüne baktı.

Bir şey söyleyecekti ki, vazgeçti. Tekrar geri dönmek istedi. Tam dönerken ayağı, yerde duran bir ayakkabıya takılıp yere düştü. Neredeyse bir kemik torbası haline gelen Ali yerden kalkmaya yeltendi. Ancak başaramadı. Bir kez daha denemek için bir elini yere koydu, diğer eliyle ranzayı tuttu ve tüm gücünü toplayarak kalkmak istedi. Fakat bir kez daha başarısız oldu. O sırada tuvaletten gelen bir tutuklu ayağa kalkmasına yardımcı oldu. Ayağa kalkar kalkmaz, yavaş adımlarla yatağına doğru yürüyerek ilerdi. Felat içten içe kemiren derdini, dünyasını alt”üst eden fırtınayı bildiğinden sesini çıkartmadı. Bir ara çağırıp konuşmak istedi, ancak vazgeçti. “Gitmek isterse gelir” dedi, kendi kendine.

Ali, uzandığı yatağında bir sağa bir sola dönüyordu. Sancıya yakalanmış gibi bazen dizlerini karnına doğru çekiyor, bazen uzatıyor, bazen alnını ovuyor, bazen elleriyle saçlarını tarıyordu. Yüzüne hüznün, acının ve utancın çizgileri hakimdi. Zaman zaman gözaltından Felat’a bakıyordu. Felat’ın kendisini çağırıp, eylemi bıraktırmasını bekliyordu. Ancak zaman geçmesine rağmen, Felat bir türlü çağırmıyordu. Ama Felat, Ali’nin yanına geleceğini gayet iyi biliyordu. Çünkü dayanacak takati kalmamış, direnme gücü tamamen tükenmişti. Artık direnişini götürecektir, birkaç gün daha bekleyecek durumda değildi. Bir dakika bile kalamayacak kadar karamsar ve inancı zayıflamıştı.

Birkaç dakika sonra utancın yüzünde yarattığı kederli bir ruh

hali ile bir kez daha uzandığı yerden kalkan Ali, yeniden Felat'ın bulunduğu yere gelmişti. Umutsuzluk ve karamsarlığın denizinde çırpındıkça çırpınan Ali, sözcüğün gerçek anlamıyla şaşkın bir ördek gibiydi. Belki de hayatının en zor, en utanç verici ve en kahredici anını yaşıyordu. Tam da ölüp ölüp dirilmenin denildiği bir andaydı Ali.

Ama onurunu asla yitirmemişti. Beyazlara karşı başı dik duran yenilmiş bir Kızıldere gibiydi. Evet, Ali yenilmek üzereydi, hayatını bir lokma ekmeğe ipotek etmek üzereydi, fakat insani duyguları hâlâ yoğun ve derindi. Bu nedenle Felat'a anlatamıyordu derdini. Utandığından ve insan olma erdemliliğini elden bırakmak istemediğinden dolayı da bırakıp gidemiyordu. Oysa birçok kişi eylemi terk etmiş, hiç kimseye haber vermeden çekip gitmişti. Ama Ali, psikolojik olarak rahatsız olmasına rağmen, arkadaşlarına haber vermeden gitmek istemiyordu. Fakat bunu kimseye söylemeyecek kadar da onurluydu.

Ancak Ali, geline aşamada artık derdini birilerine söyleme zamanının geldiğine inanmıştı. Çünkü direnişi sürdürecektir bir tek inatçı hücresi bile kalmamıştı. Felat'ın yanına gidecekti. Söyleyecekti bu sefer gerçek düşüncesini. Ne pahasına olursa olsun söyleyip gidecekti.

“Yeter artık, dayanacak gücüm kalmadı. İki gün diyorlar, ama bunların işi belli olmaz ki? Kaldı ki iki gün de olsa, dayanamam. Değil iki gün, iki saat bile dayanamam. Evet, söylemeliyim, hem de şimdi, hiç zaman yitirmeden söylemeliyim...” dedi kendi kendine Ali.

Tam bu sırada temsilci içeriye girdi. Temsilcinin içeriye girmesi ile birlikte Ali sevinmişti. “Oh be! Felat'tan kurtuldum. En iyisi temsilciye söyleyeyim” dedi ve hemen temsilcinin bulunduğu yere doğru ilerledi. Temsilcinin yanına vardığında; “bir şey söyleyebilir miyim” dedi, düşük bir ses tonuyla.

“Tabi ki söyleyebilirsin Ali, seni dinliyorum” dedi, Temsilci.

“Gitmek istiyorum. Artık dayanamıyorum.”

“Nereye Ali?”

“Eylemi bırakmak istiyorum.”

“Hayır, hayır. Nereye gideceksin? Zaten kısa süre sonra eylem sonuçlanacak.”

“Hayır, şimdi gitmek istiyorum.”

“Ama zaten iki gün kaldı. İki gün sonra bırakacağız.”

“Mümkün değil, dayanamıyorum.”

“O kadar dayak yedin, dünyanın işkencesini gördün. Kırk üç gündür açsın. İki gün daha dayanabilirsin.”

“Yok, yok! Değil iki gün, iki saniye bile kalamam. Artık kararımı verdim ve gidiyorum. Ama lütfen bana ‘git’ deyin.”

“Bak Ali, hastasın ve seni çok iyi tanıyorum. Ama buna rağmen ‘git’ diyemem. Sen de çok iyi biliyorsun ki bugüne kadar tek bir kişiye ‘eylemi bırakabilirsin’ denilmedi.”

“Ama ben gitmek istiyorum, fakat izinli, sizin onayınızı alarak gitmek istiyorum.”

“‘Yok’, dedim ya. Artık sen bilirsin. Ben onay veremem, fakat herhangi bir dayatmada da bulunmam. Her şeye rağmen kendine iyi bak ve yolun açık olsun.”

“Ama ben öyle arkama bakmadan gitmek istemiyorum. Beni anlayın. Hata yaptığımı, hatta suç işlediğimi biliyorum. Fakat bu eyleme dayanamadığımı da bilmenizi istiyorum.”

“Tamam, Ali. Sana ‘gitme’ diyen yok. Ama sen bununla yetinmiyorsun, ‘hadi Ali, eylemi bırak, istediğin zaman gidebilirsin’ dememizi istiyorsun.”

“Hayır, sadece ‘gidebilirsin’ deyin, yeterlidir.”

“Hayır, Ali, hayır! Benden yapamayacağım bir şeyi isteme. “

“Gidemem, izin almadan gidemem. Hayatım sizinle anlam kazandı, sizinle tanışarak gerçek anlamda kendimi buldum. Bu nedenle onayınız olmadan gidemem. Gidersem bana ihanet gibi gelir. Bunu kaldıramam.”

“Üzerinde çok fazla tartıştığımız bir konu oldu. Bence bu tartışmayı burada keselim. Üzerinde düşünüp, konuşmamız gereken o kadar şey varken...”

“Ama bu, benim için hayati bir durum. Geleceğim, siyasi ya-

şamım söz konusu.”

“?”

Ali, temsilcinin yanından ayrılıp, yatağına doğru yalpalaya yalpalaya ilerledi. Yatağın yanında bulunan birkaç parça eşyasını toplayıp çantasına koydu ve kimseye görünmeden sessiz adımlarla kapıdan dışarı çıktı. Birkaç adım attıktan sonra dönüp arkasına bakmak istedi, fakat vazgeçti. Kendi içinde “affedin, beni affedin” dedi ve yavaş yavaş uzaklaşıp küçülerek görünmez bir nokta halinde kayboldu.

“Ölümlü dans”, ya da “bir kılıcın ince ve keskin ağzı üzerinde halaya durmak” noktasına gelmişti açlık grevi. Bazı tutuklular gerçekten de ölümlü dansa tutuşmuşlardı. Halaya duranlar da az değildi.

Mavi Ring’deki Azrail, şimdi de açlık grevinde bulunan tutuklulara misafir olmak için can atıyordu. Bir hücreyle öbür hücre, bir koğuyla diğer bir koğu, bir ranzaıyla başka bir ranza arasında adeta mekik dokuyordu. Tutukluların inlemesinden ve bedenlerinden yayılan kokudan adeta zevk alan Azrail’in keyfine diyecek yoktu.

Ama insan kanından, onun beyin ve bedeninden beslenerek yaşamını sürdüren Azrail’den başka kesimler de vardı. Azrail Azrail’di, adı, sanı ve görevi belliydi. Mesleği can pazarında yatalak konumunda olanları bulup, onlara misafir olmaktı, görevi ölüm yatağında son nefesini verenlerin bedenlerinden ruhlarını söküp almaktı. Bu nedenle her türlü hasta ve yatalak konumunda olanların en iyi dostu, sağlam ve yarına merhaba diyenlerin en büyük düşmanıydı. Dolayısıyla Azrail’in can alması, kan içmesi ve bedenlerden ruh alması bir yere kadar doğaldı ve söylenecek fazla bir şey yoktu. Fakat ya o “kimseler”e ne demeliydi? Aynı soyağacından olduklarını, aynı dili konuştuklarını, aynı yaşam kaynağından beslendiklerini söyleyenler, en az Azrail kadar ‘ölüme evet’ ‘yaşama hayır’ deyip, onlarca fidanı biçmek için ne gerekiyorsa onu yapanlar gerçekten de iddia ettikleri gibi olabilir miydi?

Elbette ki hayır! Hem de onlarca, yüzlerce, hatta binlerce kez

hayır! Yüzlerce insanın açlık ve susuzluktan ölmek üzere olmasına rağmen, hâlâ kaba işkenceyi temel bir yöntem, sorunun çözümünde birinci araç olarak görenler, elbette ki Azrail'den daha vicdanlı olamazlardı.

İşte yüzlerce tutukluyu direnişe kilitleyen ruh biraz da bundandı. Saldırının sınırsız ve vahşiyane düzeyinde olması, tutuklulardaki çekirdeksel ruhu harekete geçirmişti. 'İnada inat' deyimi ve bu deyimden ortaya çıkan duruş, böylesi anlarda ortaya çıkan bir olgu olsa gerek. Şiddetin ve direnişin yoğunluğu birbirini tamamlayan bir denklemdeydi. Şiddet ve işkence derinleştirildikçe, buna karşı direniş de derinleşerek yoğunlaşıyordu. Tabi ki burada direnişi belirleyen, şiddetin yoğunluğu oluyordu. İşkenceciler işkence ettikçe, tutuklular da bir o kadar direniyor, bir o kadar radikal eylem kararlarına ulaşıyorlardı.

İşte yeni bir eylem kararının eşiğine gelmişlerdi. Açlık grevinin bir üst aşaması olan ölüm orucuna girmek için tartışıyorlardı. Büyük ihtimalle açlık grevini ölüm orucuna çevireceklerdi. En doğrusu buydu. Zaten eylemde olmayan bir tek tutuklu bile yoktu. Herkes açlık grevinin kırk üçüncü günündeydi. Bu nedenle bir grup eylemci, açlık grevinin kırk beşinci gününden itibaren açlık grevini ölüm orucuna çevirecekti. Bir eylemi sonuçlandırmadan, daha üst bir eyleme geçecek olan eylemciler, böylece açlık grevinden ölüm orucuna doğru yeni bir yol alacaklardı. Bu yol bir önceki yoldan daha çetin, daha zorlu ve büyük ihtimalle daha kanlı olacaktı.

"İnada inat" demişlerdi bir kere. Eylemi bırakmak, hiçbir anlaşma yapılmadan 'tamam' demek, hala işkencenin devam ettiği bir sırada hiç bir şey yokmuş gibi davranmak olamazdı. Bu duruş daha fazla işkenceyi, daha büyük açlık ve sefaleti, daha çok Türkleştirilme ve kendi öz benliğinden uzaklaştırılma politikasını getirecekti. "Öbür yanağı da işaret etme" anlamına gelen sessizlik, asla kabul edilemezdi. Tutuklular bu nedenle yeni bir eylemin arifesine gelmişlerdi. Başka çareleri yoktu zaten. Ya koşulsuz bir biçimde eylemi bırakıp, söylenen her şeye boyun eğeceklerdi, ya da

direnışı biraz daha derinleştirip belli bir anlaşma ve müzakere zeminini yaratacaklardı.

Sık sık idare ile görüşmeye gidip gelen temsilci, bir kez daha bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla Felat'ın yanına gelmişti. Felat, yatağında uzanmış halde kitap okuyordu. Temsilcinin odaya girmesi ile birlikte elindeki kitabı yan tarafa bırakıp, oturması gereken yeri göstererek, “şöyle otur” dedi, yavaş bir ses tonuyla.

Temsilci, Felat'ın gösterdiği yere yavaşça oturdu ve ardından odada bulunan diğer eylemcileri başıyla selamladıktan sonra Felat'a dönerek; “nasılsın” dedi, gülümseyen bir ifadeyle. “İyi olmaktan başka seçeneğimiz yok. Dolayısıyla iyiyim” dedi, tebessüm ederek.

“Arkadaşlar seni merak ediyor. Sağlık durumunun nasıl olduğunu soruyorlar.”

“Soran kim?”

“Açlık grevinde olan arkadaşlar.”

“Anladım. Bir şeyim yok. Herkes aynı durumda. “

“Yok, herkes aynı durumda değil. Mesela ben gayet iyiyim. Eylem on gün daha sürse de, bana bir şey olmaz.”

“‘Herkes’ derken, zaten seni kast etmedim. Yan tarafındaki yağların erimesi için, bir TIR'ın üzerinden geçmesi gerekiyor.”

Hafiften bozulan ve dolayısıyla bu bozulma hali yüz hatlarına da yansıyan temsilci; “öyle mi” dedi.

“‘Öyle’ tabi. Yüz on kilo olan bir vücut, öyle kolay kolay erimez. Ama bu kilo ve yağ meselesi ölümü geciktirmiyor. Fakat vücudu zayıf olan birisinin erkenden öleceği anlamına da gelmiyor. Her ikisi de yanlıştır. Kişideki irade ve moralin güçlü olması, ama daha çok da düşüncede kazanma isteminin hakim olması gerekiyor. Bu iki durum, vücudun yağ ve et halindeki yoğunluğunu etkiliyor. Morali kendi bünyesinde taşımayan iki yüz kiloluk bir vücut, ne kadar uzun ömürlü olabilir ki? Ya da moral ve manevi değerlerle yoğrulmuş bir vücudu, öyle kolay kolay çürütmek mümkün mü?”

“İyi bir tartışma, ama ben başka bir şey için geldim. Hemen

konuşup diğer arkadaşların yanına gitmem gerekiyor.”

“Bir gelişme var mı?”

“İki gelişme var. Birincisi, ne yapmalıyız? Nasıl hareket etmeli ve kırk beş günlük olan açlık grevi limiti sonuçlandıktan sonra nasıl bir yol haritası çizmeliyiz?”

“İkincisi?”

“Önce bunu tartışalım, sonra ikinci noktaya geliriz.”

“Her ikisi de birbirinden kopuk mu? Eğer bağlıysa onu da anlat ki, bütünlüklü düşünelim ve bu bütünsellik temelinde bir karara varalım.”

“Doğru. Bence birbirine bağlıdır. Bu nedenle her ikisini birbiriyle bağlantılı olarak tartışalım.”

“Tamam, anlat o zaman.”

“Bugün avukatlar gelmişti. Özel bir haber getirmişti birisi. Partinin eylemimize müdahalesi var. ‘Uygun bir biçimde ve zamanda eyleme son versinler. Ölüm olmalı ve eğer bir ihanet dayatması yoksa eylem bırakılmalıdır’ demiş.”

“Kesin mi?”

“Kesin.”

“‘Bırakabilirler’, ‘mümkünse’, ‘eğer böyle giderse’ gibi içinde esnek payı olan bir haber mi, yoksa kesin ve net bir biçimde ‘bırakılmalıdır’, ‘bırakacaklar’ biçiminde mi?”

“Hayır, içinde esnek payı olmayan, ‘bırakılmalıdır, bırakacaklar’ biçiminde bir haberdir.

“Olmaz, olamaz! Bırakamayız. Eylemi bir anlaşma çerçevesinde bırakmazsak, bu savcı bizi diri diri mezara gömer.”

“Valla bilemem, gelen haber böyle.”

“Tamam, anladık da, bizim durumumuz da ortada. Bence arkadaşlar içinde bulunduğumuz koşulları bilmiyorlar. Bir çatışma anındayız. Hem de düşmanla kıran kırana savaşıyoruz. Eğer savunmasız bir biçimde çatışmayı bırakıp gidersek, arkadan vuruluruz. Savunma şarttır.”

“Arkadaşlar mutlaka bunu hesaplamışlardır. Hesaplamamaları mümkün mü sence?”

“Yok, bırakamayız. Biraz daha götürmeliyiz. Ama idare, savcı bu haberi duymamalıdır. Bu nedenle kimseye söylemeye gerek yok.”

“Yani şimdi ne oldu?”

“Bence eyleme devam edelim. Ayrıca kırk beşinci günde, yani açlık grevinin limit gününde eylemi bitirelim, daha önceden isimleri belli olan arkadaşlar olarak da ölüm orucuna başlayalım. Böyle yaparsak, eminim ki savcı taviz vermek zorunda kalacak.”

“Son kararımız bu mudur?”

“Hayır, diğer arkadaşların düşüncelerini de almak gerekiyor. Ayrıca eylemi bırakmayan diğer hareketlerden birkaç kişi var, onların düşünceleri de önemli. Acele etmemize gerek yok. Sen merak etme, savcı bize gelmek zorunda. Kamuoyunun çok yoğun baskısı var. Ayrıca yüzlerce insan ölümle pençeleşiyor. Gelmemesi, anlaşma yapmaması mümkün mü?”

“Kalkıyorum.”

“Tamam. Ama ne zaman geleceksin? Erken gel ki, ölüm orucunun yol haritasını netleştirelim.”

“Tamam...”

Ali, küçücük bir zerrecik haline gelip, kaybolduktan kırk sekiz saat sonra açlık grevi son bulmuştu. İdare, tutukluların inadına ve onların kararlı duruşlarına karşı daha fazla dayanamayıp, “tamam” demişti.

İşkence yapılmayacak, bir başka cezaevine sürgün gibi keyfi bir uygulama içerisine girilmeyecek, sosyal ve insani haklar bir silah olarak kullanılmayacak, her şey uluslararası hukuk ekseninde yeniden ele alınıp değerlendirilecek” denilmiş ve bu esaslar üzerinde yapılan görüşmeler sonucunda karşılıklı anlaşmaya varılmıştı.

Kırk beşinci gününde açlık grevine nokta konulmuştu. Ancak hala her şey bitmemişti. Birçok tutuklu ayağa kalkamayacak kadar hastaydı. Hastanede durumu ağır olan onlarca tutuklu vardı. Bazıları ayağa kalkamayacak kadar güçten düşmüştü.

Açlık grevinin bittiği gün sağlık durumları çok kötü olanlara hemen serum verilmiş, bir kesimi hemen taburcu edilip cezaevine

gönderilmiş, diğer bir kısmına ise daha farklı tedavi yöntemleri uygulanmıştı. Eylemin bitiminden iki gün sonra Felat, Doğan, Hasan ve Gezgör diğer tutuklularla birlikte taburcu edilerek, cezaevine gönderilmişti.

Tam kırk beş gün sürmüştü açlık grevi. Yüzlerce asker, polis ve gardiyanın katıldığı çok özel bir operasyonla tutuklular, açlık grevinin otuz beşinci gününde Eskişehir'den Aydın'a sürgün edilmişti. Sürgünle birlikte başlayan işkence süreci, açlık grevi sonuçlanana kadar çeşitli biçimlerde sürmüştü ve bu süreçte iki tutuklu hunharca katledilmiş, yüzlercesi de çeşitli yerlerinden ağır biçimde yaralanmıştı.

Kürt tutuklulardan intikam almak ve dağlardan aldığı darbeye misilleme yapmak amacıyla yapılan bu özel operasyon, tutukluların büyük bir direniş ve irade savaşı sonucu boşa çıkmıştı. Ama dağlarda savaş devam ettikçe, tutuklulara karşı bu tür intikam ve misilleme operasyonları da devam edecekti.

Ali...

Bir zerre halinde kaybolan ve birçoklarına göre bir daha asla kendini bulamayacak olan Ali ile Felat'ın yolları, tam beş yıl sonra bir kez daha kesişmişti. Yollarının kesiştiği yer yine bir cezaeviydi, yine tutsaklık koşullarıydı ve yine onlarla özgürlük arasında 'dağlar' kadar bir mesafe vardı.

Felat, bir cezaevinden Ali'nin bulunduğu cezaevine tam on iki saatlik yolculuktan sonra gelmişti. Bir gecenin son deminde gerçekleşen bu beklenmeyen misafirlik her ikisini de şaşırtmıştı. Etrafı onlarca tutuklu tarafından sarılı halde oturan ve koyu bir sohbete dalan Felat, Ali'nin varlığından habersiz bir biçimde çayını yudumluyordu gecenin en karanlık olduğu bir anda. Tam da kalkıp artık yatmaya gideceği bir anda, kalabalık içinden titrek bir elin yavaşça kendisine uzandığını gören Felat, kendisine doğru uzanan ele uzattı elini. Tam o sırada Ali ile göz göze gelen Felat, "vay be" dedi.

"Ali arkadaş, inanamıyorum, demek ki buradasın?"

Ali, başını öne doğru eğdi ve sadece acı bir tebessümle yetindi. İki elini öne doğru kilitleyen ve yüz hatlarında büyük bir ezikliğin izlerini taşıyan Ali, Felat'ın elini çok daha güçlü bir biçimde sıkarak, ona sarılıp doya doya kucaklamak istiyordu. Ama beş yıl önce bırakmış olduğu açlık greviden dolayı hâlâ ezik ve büyük bir mahcubiyet içerisinde olduğundan, bunu yapacak durumda değildi. Aradan beş yıl geçmişti, ama Ali hâlâ unutmamıştı o gün içerisine girmiş olduğu davranışı. Her gün, her saat ve her dakika bir kor gibi yüreğini yakarak bugünlere gelmişti. Adeta belleğine kazılmış ve bir daha asla sökülüp atılamayacak kadar derin bir yarayı andırıyordu kalbinde.

"O gün benim için zifiri karanlık bir gündü. Keşke takvimlerde

eksik kalsaydı o günün yaprağı, keşke unutulsaydı o gün zamana verilmiş adın ruhlardaki hali, keşke, keşke o gün var olmanın en büyük ağırlığı yaşanmamış olsaydı” diye düşündü Ali

Ve Ali; “eğer tüm bu ‘keşkeler’ gerçekleşmiş olsaydı, ‘bende dünyanın tüm ağırlığı kadar ağır olan o günün davranışlarımdaki lanetlenmiş hali de yaşanmamış olacaktı” dedi kendi kendine.

“O gün küçüldüm, saniye saniye eridim, zerre kadar ufak olan siyah bir nokta haline geldim. Ve sonra yavaş yavaş arkadaşlarımdan, beni ben yapan hevalerimden, benim için kendilerini feda edebilecek kadar beni anlayan ve bana her türlü desteği veren dostlarımdan uzaklaştım. Ben onlardan uzaklaştıkça kendime yabancılaştım, kendime yabancılaştıkça da onlardan uzaklaştım” diye devam etti Ali.

Ali, ana gövdeden kopmuş bir dal gibi kurumuştur. Aslında Ali’nin durumu sararmış ve her an dağılıp toprağa karışmak üzere olan bir sonbahar yaprağını andırıyordu daha çok.

Tabi ki Felat, Ali’nin bu sararmış ve moralsiz halinin nedenlerini bilmiyordu. Önceden mi böyleydi, yoksa kendisinden mi kaynaklanıyordu, onu da bilmiyordu. Beş yıl önce açlık grevini bırakmasının yaratmış olduğu eziklikten de kaynaklanmış olabilir. Daha doğrusu Felat, Ali’deki belirgin olan bu fiziki ve ruhsal çöküntüyü buna bağlamıştı. Bu nedenle, “Ali arkadaş, öyle uzakta durma, yanaş ki biraz hasret giderelim” dedi.

Ali, duruşunu değiştirmeden, iki eli önde kelepçeli ve başı eğik bir biçimde “teşekkür ederim, sağ ol. Siz keyfinize bakın, zaman olursa daha sonra sohbet ederiz. Ama eğer izin varsa bir şey demek istiyorum” dedi yavaş bir ses tonuyla.

“Buyur Ali arkadaş. İzin senin. İstedığın gibi ve istediğin kadar konuşabilirsin” dedi, Felat.

Ali’nin gür ve pala bıyıklarının altında adeta ezilen dudaklarının arasından sadece ‘teşekkürler’ sözcüğü çıkmıştı. Felat hâlâ Ali’yi bekliyordu. Ali de Felat’ın bir kez daha çağırmasını, daha doğrusu Felat’ın daha yüksek ve daha anlaşılır bir biçimde kendisini davet etmesini bekliyordu. Felat, Ali’nin ezikliğine neden olan

sorunun yeniden gündemleşme ihtimalinden dolayı bilinçli olarak kendisinin bulunduğu yere gelmek istemediğini düşündü. Bu nedenle bir kez daha yanına gelmesini istedi.

“Gelmezsen oturmayacağımı bilmeni isterim. Ayrıca, yıllar önce yaşanan bir hatanın bedeli bu kadar uzun olmamalı. Önemli olan hata yapmak değil, yaşanan hatalardan ders çıkartmaktır. Bu olduktan sonra sorun bitmiştir” dedi Felat, yüksek bir ses tonuyla.

“Ben o gün, orada, o atmosferde, düşmanın adeta şaha kalktığı bir anda o hatayı yapmamalıydım. Ben günah işleyen ve bu günahın karşılığını çok daha yüksek bir bedelle ödemesi gereken bir insanım,” diye, yanıtladı Ali.

“Hayır, bu kadar acımasız olamazsın. En çok insan olgusunu içinde barındıran ve ‘insan yaşamın özüdür’ düşüncesini savunan bir sistemin insanlarıyız” dedi ve şöyle devam etti Felat: “Yok, ağır konuşuyorsun Ali arkadaş. Kendin için de olsan bu kadar ağır konuşmamalısın. Hata yapmayan iki insan varlığından bahsedilir. Birincisi mezaradaki mevta, diğeri ise annesinin karnındaki cenindir. Bunların dışında herkes hata yapabilir. Üstelik aradan yıllar geçmiştir. Bu süre içerisinde o hatayı onlarca kez telafi etmişsin. Sanırım anlaştık, değil mi Ali Arkadaş?”

“Tamam. Bu söylediklerinden sonra, artık söyleyeceğim bir şey yoktur,” dedi, utangaç bir ifadeyle.

“O zaman gel, gel el sıkışalım ve eğer istiyorsan kucaklaşalım,” dedi Felat.

Ali’nin bedenine bir ruh girmişti sanki. Solmuş olan benzi adeta bir çiçek gibi yeniden açılmıştı. Hareketleri, yüzündeki ifadeler ve genel duruşu bir anda değişivermişti. Heyecan ve neşe dolu bir ilaçla doping yapılmıştı sanki. Felat’ın anlatımlarında bir ‘sorun’ olmadığını iyice anladıktan sonra gülümseyerek, neredeyse kahkahalar atarak Felat’a doğru ilerledi Ali. Bir mevtanın yeniden dirilmesi, yeniden ayağa kalkıp canlı bir gerçeğe dönüşmesi gibiydi. Eğer ona, ‘şu an dünyanın en mutlu insanı kimdir’ diye sorsaydı o an, hiç tereddütsüz bir biçimde, hiçbir çelişki ve kuşkuya düşmeden ‘benim’ diye cevap verecekti.

Evet, Ali hızla Felat'ın yanına gelerek önce tokalaşmış, ardından da uzunca kucaklayarak hasret gidermişti.

Beş yıl önce küçücük bir nokta halinde uzaklaşarak kaybolan ve Felat'la bir daha yolları kesişmeyen Ali, beş yıl sonra yolları incecik bir patikada yeniden kesişmiş ve 'gün doğmadan daha neler doğar' sözünün ne kadar tartışılmaz olduğu bir kez daha kanıtlanmış oluyordu...

Basın Günlüğü

1 Ağustos 1989

Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ndeki açlık grevi 29. gününe girerken, 37 tutuklunun durumunun ağır olduğu bildirildi. Diyarbakır, Erzincan, Ergani, Bursa, Amasya, Malatya cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerle, Samsun'daki tutuklu ve hükümlü yakınları açlık grevine başladılar. Gaziantep Özel Tıp Cezaevi'ndeki 204 kişi üç günlük açlık grevlerini sona erdirirken, Ankara'da bir grup, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'ya protesto telgrafi çekti.

2 Ağustos 1989

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, Eskişehir Cezaevi'nde 80 kişinin 33 gündür sürdürdüğü açlık grevi konusunda, Eskişehir'de yerli ve yabancı basın mensuplarına açıklamalarda bulundu.

Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nde 35 gündür açlık grevinde bulunan 280 tutuklu ve hükümlü, Aydın ve Nazilli cezaevlerine nakledildi. 260 tutuklu ve hükümlünün Aydın Cezaevi'ne yerleştirilmesi sırasında çıkan olayda 1 tutuklu ile 1 hükümlü öldü, 4 hükümlü de yaralandı.

Adalet Bakanlığı Müsteşarı Arif Yüksel, "Mahkûmların çıktığı olay sonucu, 2 kişinin öldüğünü" bildirdi. Aydın Cumhuriyet Savcısı Nural Uçurum, "Ölen iki kişinin açlık grevi nedeniyle mi yoksa herhangi bir cisimle vurulduğu için mi öldüğünün otopsi sonucu belli olacağını" söyledi.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, "Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nden nakledilen tutuklu ve hükümlüler, onarım yaptıktan sonra tekrar aynı cezaevine konulacak" dedi.

Mahkûmların nakilleri, Sosyalist Parti, Yeşiller Partisi, TAYAD, İnsan Hakları Derneği, tutuklu yakınları tarafından protesto edildi.

Bu arada, diğ er cezaevlerinde destek amaçlı açlık grevleri yapılırken SHP Genel Sekreter Yardımcısı Cevdet Selvi konuyla ilgili bir basın toplantısı düzenledi.

3 Ağustos 1989

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, çeşitli kuruluşlar ve kişiler yaptıkları açıklamalarla, Eskişehir Özel Tıp Cezaevi’nde sürmekte olan açlık grevinin 35. günü tutuklu ve hükümlülerin Aydın ve Nazilli Cezaevi’ne nakledilmesini ve Aydın’a nakledilenlerden iki kişinin ölmesi, 4 kişinin yaralanması olayını kınadılar.

Adalet Bakanlığı Müsteşarı Arif Yüksel, “Aydın Cezaevi’ndeki ölümlerin açlık ve susuzluktan kaynaklandığını” söyledi.

4 Ağustos 1989

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, basına yaptığı açıklamada, açlık grevlerinin bir çözüm olmadığını söyledi.

Adalet Bakanlığı Müsteşarı Arif Yüksel, BBC muhabirinin sorusunu yanıtlayarak, halen 1523 hükümlü ve tutuklunun açlık grevinde bulunduğunu bildirdi.

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, cezaevindeki ölümleri üzüntü ile karşıladığını ve ölümlerin önlenmesi için gerekli tedbirlerin mutlaka alınması gerektiğini belirtirken, SHP Sekreter Yardımcısı Cevdet Selvi ve bir grup SHP milletvekili Adalet Bakanlığı’nın izniyle, açlık grevi yapan iki mahkûmun öldüğü Aydın E Tipi Cezaevi’nde incelemelerde bulundu.

Aydın Cumhuriyet Savcısı, cezaevinde isyan, çatışma ve benzeri herhangi bir olay olmadığını, ölen iki mahkûmun ölüm nedeninin su kaybı olduğunun otopsi raporunda belirtildiğini bildirirken, sanık avukatı Veli Deveci otopsi raporuna itiraz etti.

Cezaevleri Baş Müfettişi Servet Keskin, “Otuz kişi ölebilir, ama devletin kuralları vardır.” Bu arada çeşitli cezaevlerinde yeni açlık grevlerine başlandığını bildirildi. Türk Hukuk Kurumu, Sosyalist Parti, İnsan Hakları Derneğ , TMMOB, Türk Tabipler Birliğı, Türk Diş Hekimleri Birliğı, Türk Veteriner Hekimler Birliğı,

Türk Eczacılar Birliği, TAYAD, bazı yazarlar ve çeşitli kuruluşlar ile F. Alman Yeşiller Partisi, bazı Alman yazarlarını bünyesinde toplayan Heinrich Boell Vakfı cezaevlerindeki ölümleri kınadı.

5 Ağustos 1989

Adalet Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, 1 Ağustos Genelgesi'nde değişiklik yapıldığı belirtildi ve "Avrupa cezaevi kuralları göz önüne alınarak ceza infaz kurumları ile tevkif evlerinin yönetimine ve cezaların infazına ilişkin tüzüğü yeniden gözden geçirmek, yapılabilecek değişiklikler var ise belirlemek üzere bir komisyon kuruldu" bildirildi.

İnsan Hakları Derneği tarafından hazırlanan raporda cezaevlerinin durumu anlatılarak uluslararası sözleşmelere uygun düzenlemeler önerildi.

Aydın'da, açlık grevindeki mahkûmların durumlarının ağırlaşması üzerine 40 kişilik tutuklu ve hükümlü ailesi, devlet hastanesi bahçesinde oturma eylemi yaptı.

İstanbul'da, cezaevinde ölümleri protesto amacıyla izinsiz gösteri yapanlardan 35 kişi gözaltına alındı, İstanbul'da 10 kadın yazar, Atatürk Kültür Merkezi önünde kitaplarının üzerine siyah boya dökerek cezaevlerindeki uygulamaları protesto etti.

Çeşitli cezaevlerindeki mahkûmların ve tutuklu yakınlarının açlık grevleri sürerken SHP milletvekilleri düzenledikleri basın toplantısında tutuklu ve hükümlü yakınları ile yaptıkları görüşmelerle ilgili bilgi verdiler.

6 Ağustos 1989

Aydın E Tipi Cezaevi'nde açlık grevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerden durumları ağır olan 16 kişi devlet hastanesinde tedavi altına alınırken 5 tutuklu ve hükümlünün de tedavi kabul etmemelerine rağmen hastaneye yatırıldıkları bildirildi.

Çeşitli derneklere mensup temsilci ve üyeler İstanbul Tabip Odası'nda "Cezaevlerindeki açlık grevleri, 1 Ağustos Genelgesi ve Doğudaki olayları" protesto amacıyla bir toplantı düzenlediler

ve yürüyüş yaptılar.

7 Ağustos 1989

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, İstanbul'da, Bakırköy Adliyesi'nde Cumhuriyet savcılarıyla görüştü ve basının açlık grevleriyle ilgili sorularını yanıtladı.

Aydın Cumhuriyet Başsavcısı Nural Uçurum, Cezaevinde açlık grevindeki hükümlülerden 22'sinin sağlık durumları ağırlaştığı için hastaneye kaldırıldığını, 29 hükümlünün de cezaevi revirinde kontrol altında tutulduğunu bildirdi.

İstanbul Tabip Odası, Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nde açlık grevinin 35. gününde hasta olan tutuklu ve hükümlülerin nakledilmelerine onay veren doktorlara ceza verilmesi için Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi'ne başvurdu.

SHP Çorum Milletvekili Rıza İlman, yaptığı yazılı açıklamada, konuyla ilgili doktorlar hakkında suç duyurusunda bulundu. Bu arada çeşitli cezaevlerinde açlık grevlerinin sürdüğü bildirildi.

8 Ağustos 1989

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, İstanbul Anakent Belediye Başkanı Nurettin Sözen'i ziyaret etti. Sungurlu, basının sorusu üzerine Aydın E Tipi Cezaevi'nde açlık grevi yapan tutuklu ve hükümlülerden 23'ünün hastanede, 33'ünün de cezaevi revirinde tedavi gördüğünü bildirdi ve tedavi olmak istemeyenler için bir şey yapılamayacağını söyledi.

DYP Genel Başkan Yardımcısı Esat Kıratlıoğlu, Başbakan'ın ve Adalet Bakanı'nın cezaevlerindeki açlık grevleri karşısındaki tutumlarını kınadı ve cezaevlerindekiilerin devletin koruması altında bulunması gerektiğini söyledi.

Aydın E Tipi Cezaevi'nde incelemelerde bulunan SHP heyeti, bakanlık yetkilileriyle yaptığı görüşme sonunda mahkûmların istediği 61 maddeden 57'sinin kabul edildiğini, yiyecek sokma, tüp ve benzeri eşya bulundurma, telefon görüşmesi ve koğuşlarda açık

görüş konusunda ise anlaşmanın olmadığını bildirdi.

9 Ağustos 1989

SHP milletvekillerinden oluşan heyet, Aydın E Tipi Cezaevi ve Devlet Hastanesi'nde tutulan tutuklu ve hükümlülerle görüştükten sonra düzenledikleri basın toplantısında, izlenimlerini anlattılar.

Aydın Devlet Hastanesi'nde incelemede bulunan Türk Tabipler Birliği Başkanı Prof. Dr. Nusret Fişek başkanlığındaki komisyon, görüşlerini tutanakla basına açıkladı. Eskişehir''Bilecik Tabip Odası Yönetim Kurulu, Eskişehir Cezaevi'ndeki tutuklu ve hükümlülerin Aydın ve Nazilli cezaevlerine nakledilmesine izin veren iki doktor hakkında soruşturma açıldığını bildirdi.

13 Ağustos 1989

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu Cumhuriyet Gazetesi'nin cezaevlerindeki gelişmeler konusundaki sorularını yanıtlayarak, cezaevlerindeki yaşam koşullarının düzeltilmesi için hazırlık çalışmaları yaptıklarını söyledi.

Sosyalist Parti Genel Başkanı Ferit İlsever, Aydın E Tipi Cezaevi'ndeki incelemelerinden sonra basına bir açıklama yaparak, açlık grevi süren Aydın Cezaevi'nde kanunsuzluğun, kötü muamelelerin ve keyfiliğin hüküm sürdüğünü söyledi.

Türkiye'de cezaevlerinde süren açlık grevi ve meydana gelen ölümleri haber olarak yansıtan New York Times Gazetesi, konunun, Türkiye'nin AT'ye üyelik yolunda karşılaştığı sorunlardan biri olduğunu kaydetti.

15 Ağustos 1989

Aydın E Tipi Cezaevi'nde 48 gündür devam eden açlık grevinde durumları ağırlaşan 6 kişi İzmir Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı.

200'ü Aydın Cezaevi'nde olmak üzere 1425 tutuklu ve hükümlünün açlık grevini sürdürdüğünü bildirildi.

17 Ağustos 1989

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, cezaevlerindeki açlık grevleri konusunda Başbakan ve Adalet Bakanı'nı uyardıklarını söyledi. Bu arada Yazar Aziz Nesin ve arkadaşlarının destek açlık grevleri sona erdi.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu da konuyla ilgili olarak İsveç Merkez Radyosu'na bir demeç verdi. Aydın'da gardiyanların oturduğu mahallede bir evin önüne konan bombanın patlaması sonucu bir çocuk öldü, iki kardeşi de yaralandı.

18 Ağustos 1989

ANAP Genel Başkan Yardımcısı Halil Özsoy, Genelkurmay Başkanı'nın bu konudaki açıklamalarının Başbakan'ın Kırıkkale konuşması ile paralellik oluşturduğunu ve Genelkurmay Başkanı'nın konuşmasının yadırganmaması gerektiğini, Doğu'da son günlerde meydana gelen olayların, ekonomik kararlara karşı bu odakların gösterdikleri tepkilerin ve açlık grevlerinin sivil cumhurbaşkanını önlemek için yapılan provokasyonlar olduğunu söyledi.

Aydın Valisi Recep Yazıcıoğlu, yaptığı açıklamada Nazilli ve Aydın Cezaevlerindeki açlık grevinin bittiğini bildirdi. Türkiye Barolar Birliği Başkanı Önder Sav, Ankara Barosu Başkanı Erzan Erzurumluoğlu, İstanbul Barosu Başkanı Turgut Kazan, İzmir Barosu Başkanı Sabri Kurt ve Aydın Barosu Başkanı Muharrem Sökeli, Aydın Cumhuriyet Savcısı Nural Uçurum ile görüştüler.

Halen Aydın Cezaevi'nde açlık grevini sürdüren tutuklu ve hükümlülerin avukatları, müvekkilleriyle görüşmek isteklerine cevap alamamaları üzerine Aydın Sulh Hukuk Mahkemesi'ne başvurular. Başvuru sonunda da olumlu sonuç alınmaması nedeniyle, avukatlar Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundular.

Federal Almanya Yeşiller Partisi temsilcileri tutuklu ve hükümlü yakınlarıyla görüştüler.

Aralarında; şairlerin, yazarların, İnsan Hakları Derneği yöneticilerinin, çeşitli oda, dernek ve kuruluşun temsilcilerinin de bu-

lunduğu 80 kişilik bir grup, İstanbul'dan Ankara'ya giderek, 1 Ağustos Genelgesi'nin kaldırılması için Adalet Bakanı ile görüşmek istedi. Bakanlık 2 temsilci ile görüşmeye izin verildiğini bildirdi.

9 Ağustos 1989

Aydın E Tipi Cezaevi'ndeki açlık grevi 52. gününde sona erdi. Bu arada tutuklu ve hükümlü yakınlarının görüş yapmasına izin verildi. Durumu ağır olan ve Devlet Hastanesi'ne kaldırılan tutuklu ve hükümlülere serum takıldı.

21 Ağustos 1989

Aydın E Tipi Cezaevi'ndeki açlık grevine bağlı olarak, Adana E Tipi, Ergani, Erzincan Özel Tıp ve Amasya Özel Tıp Cezaevlerinde devam eden açlık grevleri sona erdi.

30 Ağustos 1989

Danıştay, 1 Ağustos Genelgesi'nin iptali için açılan davada, genelgenin üç hükmü için, yürütmenin durdurulmasına karar verdi.

Açıklama ve Eylemler

Adalet Bakan'ı Oltan Sungurlu, "Cezaevlerinde benim yapabileceğim bir şey yok, olay beni aştı. Üzgünüm. Dikkat edilsin, bunlar önce Diyarbakır'dan Eskişehir'e, oradan da Aydın'a sevk edildiler. İşin bütün sırrı burada yatmakta..."

Müsteşar Arif Yüksel, "ölenlerden Mehmet Yalçinkaya idama mahkûm edilen PKK üyesi, H. Hüsnu Eroğlu'da adam öldürmekten tutuklu..."

Turgut Özal: "Hadisenin hep bir tarafına bakıyorsunuz. İkinci tarafına hiç bakmıyorsunuz. Şu ana kadar daha öğrenemedim, acaba ölenlerin suçları nelerdir? Kaç kişi öldürmüşler, ona baktınız mı?"

Adalet Bakan'ı tutuklu aileleriyle görüşmeyi reddetti. Polis aileleri uzaklaştırdı.

Cezaevi önünde ailelere yardımcı olan iki öğrenci tutuklandı. Polis zora başvurarak tutuklu ailelerini dağıttı.

Aileler Kızılay Meydanında... Polis zor kullandı. Milletvekilleri ve gazeteciler tartaklanıp dövüldüler. Polis Ankara İHD şubesini ablukaya aldı. Şubeden çıkan 5 kişiyi gözaltına aldı.

Eskişehir'de zincirlenip trafiği kesen dört tutuklu yakını tartaklanıp gözaltına alındı.

İstanbul'da polis 35 kişiyi gözaltına aldı. İstanbul Gülhane Par-

ki'nda Cezaevindeki uygulamaları protesto eden 70 kişi gözaltına alındı.

Adana'da cezaevlerindeki baskıları kınayan çok sayıda kişi gözaltına alındı.

Hatay'ın Samandağı ilçesinde Aydın Cezaevinde yaşanan olayları kınayan 7 kişi gözaltına alındı.

Samsun'da Aydın Cezaevindeki uygulamaları protesto etmek amacıyla siyah çelenk bırakan 4 kişi tutuklandı.

Ankara'da ve İstanbul Topkapı semtinde cezaevlerindeki uygulamaları protesto eden 50 kişi gözaltına alındı.

TTB ve İHD'nin Devlet Hastanesi'ndeki tutuklularla görüşmesine izin verilmedi.

Aydın Cezaevi'ndeki uygulamaları kınamak için Taksime doğru yürüyerek trafiğı kesenlerden üç protestocu gözaltına alındı.

30 Avukatın Aydın Cezaevi'nde bulunan tutuklularla görüşmelerine izin verilmedi.

Siyah eylemde gözaltına alınan 11 kadın gösterici tutuklandı.

Polis ile gazeteciler, tutuklu ve hükümlü yakınları arasında sık sık tartışmalar çıkıyor. Tartışmalar tartaklamaya kadar varırken, polisin, gazetecilerin kaldığı otelde otel kayıtlarını sürekli incelediğı görüldü.

Bilgi toplamak isteyen gazeteci, bir emniyet amiri tarafından tartaklandı. Polis, muhabirin ses kayıt cihazını zorla elinden aldı.

Cezaevindeki baskıları izinsiz protesto yaptıkları gerekçesiyle

gözaltına alınan kadınlar tutuklandı.

Asayiş şube ekipleri, çevik kuvvet ve siyasi şubeye bağlı polisler tarafından sıkı takibe alınan tutuklu yakınları jandarmayla tartışırken, Hanım Sönmez bayıldı.

İzmir’de Aydın Cezaevi’ndeki işkenceleri protesto edenlerden gözaltına alınanların içinde Ekim isimli bir bebeğin de bulunduğu belirlendi. 1 yaşındaki kız çocuğu annesiyle birlikte Siyasi Şube tarafından gözaltına alındı.

Aydın Cezaevi savcısının yanına gitmeye çalışan mahkûm yakınlarından 40 kişi cople olarak gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında 27 gündür açlık grevini sürdüren Feride Kılıç isimli 60 yaşındaki tutuklu annesi de bulunuyor.

Konvoy Denizli’den geçerken konvoyu görüntülemek isteyen gazetecilerin fotoğraf makinelerine polis tarafından el konuldu.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, “Olayı durduracak iki taraf var. Birincisi siyasi iktidar, diğeri de tutuklu ve hükümlüler. Onların buna çözüm bulması gerek” dedi.

SHP Genel Sekreteri Deniz Baykal Aydın Cezaevindeki direniş kast ederek; “İnsan yaşamının hiçbir biçimde, hiçbir mücadelede alet haline dönüştürülmemesi gerektiğine inanıyoruz” dedi.

Adalet Bakanı’yla görüşmek isteyen aileler, polis tarafından uzaklaştırıldı.

Eskişehir Cezaevi’nde yapılmayan Kurban Bayramı açık görüşü nedeniyle aileler, 4 gün boyunca cezaevi kapısından ayrılmadılar.

Kızılay’da trafiği keserek oturma eylemi yapan ve slogan atan aileler “İnsanlık onuru işkenceyi yenecek, evlatlarımızı ölüme terk etmeyeceğiz.” yazılı iki pankart açtılar.

Eskişehir’de birbirlerine zincirlenen 4 kadın, trafiği durdurdu.

8 tutuklu yakını Samsun İHD şubesinde açlık grevine başladı.

5 ana, Adalet Bakanlığına kefenli dilekçe verdi. Ayşe Simen, Zeynep Poyraz, Mihnur Keleş, Nezahat Üvez ve Servet Kök polis tarafından dövülerek gözaltına alındı.

Adalet Bakanlığı’na giden beş tutuklu annesi “Katil Sungurlu!”, “insanlık onuru işkenceyi yenecek!”, “İktidar her şeyden sorumlu!”, “Adalet Bakanı çocuklarımızı kefene kendisi sarsın!” diye slogan alttılar.

22 tutuklu ve hükümlü yakını Ankara İHD’de açlık grevine başladı.

Tutuklu ve hükümlü ailelerinin temsilcileri TBMM Başkanlığı, Başbakanlık ve Anayasa Mahkemesi Başkanlığına başvurdular.

İskenderun’da SHP milletvekilleri, İHD, Eğitim-Der, Sosyalist Partisi, Halk Evleri, Türk-İş temsilciliği yöneticileri ve tutuklu aileleri basın toplantısı düzenledi.

İHD Ankara şubesinde basın toplantısı düzenleyen aileler, çocukları için aldıkları kefenleri gazetecilere gösterip, Adalet Bakanlığı’nı katillikle suçladılar.

Tutuklu ve hükümlü yakınları Aydın’da toplandı. Aileler Aydın’da, cezaevi ve savcılık önünde bekliyorlar.

Aydın’da toplanan 100 kadar aile cezaevinin önünde saygı duruşunda bulundu.

Cezaevi önünde aileler sık sık sloganlar atarak Adalet Bakanı’nı protesto ettiler.

Tutuklu ailelerinin çaresiz bekleyişi sürüyor.

Yürüyüş yapmak isteyen aileleri jandarma coplayarak, tekmeleyerek dağıttı. Gözaltına alınan tutuklu ailelerinden 5’i tutuklandı.

Aileler Aydın Devlet Hastanesi önünde. Bazı tutuklu yakınları rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldı.

İstanbul, Ankara ve İzmir’den gelen tuluklu yakınları sabah saat 06.00’da Aydın terminalinde buluştular. Sıkı takibe alınan tutuklu aileleri durumu protesto ettiler.

Jandarma ile tartışan analardan Hanım Sönmez: “Getirin mazotu kendimi yakacağım, iki yavrumuz gitti. Şimdi sıra öbürlerinde mi? Aç, susuz, buraya getirilmişler, bunu insan olan hiç kimse bir başkasına yapmaz” diye çığlıklar attı.

Hastane önünde bekleyen analardan 8’i gözaltına alındı...

Diyarbakır’da tuluklu ve hükümlü yakını 30 kişi açlık grevine başladı. SP il binasında 3 günlük açlık grevine başlayanlar arasında 9 yaşındaki Ayşe Işıktaş da yer aldı. Ayşe Işıktaş cezaevinde açlık grevinde bulunan ağabeyi Aydın Işıktaş’ı desteklemek için bu yola başvurduğunu ve üç gün dayanacağını söyledi.

Aileler yakınlarıyla görüştürülmeden bir yere ayrılmayacaklarını

söylediler. Güneş altında oturma eylemi yapan 250 dolayındaki aile, “çocuklarımızın başına bir şey gelirse kendimizi yakarız” dedi.

G. Antep’te tutuktu yakını 8 kişi SP il başkanlığında açlık grevine başladı. Mersin’de aralarında 12 yaşındaki Sinan Göçer’in de bulunduğu 7 kişi açlık grevine başladı. Annesi Emine Göçer’le birlikte greve katılan Sinan: ‘insanlık onuru baskı ve kötü yönetimi yenecektir’ dedi.

Aydın’daki aileler, ‘cezaevinde bir ölüm daha olursa kendimizi ve Aydın’ı yakarız ‘ dediler. 5 gündür cezaevi kapısında bekleyen ailelerden fenalaşanlar oldu.

Aileler, “insanlık onuru işkenceyi yenecek!”. “Katiller içeri, mahkûmlar dışarı!” diye slogan attılar.

Aileler sonuna kadar mücadeleye devam edeceklerini söylediler ve ‘insan haklarının, insanlığın hiçe sayıldığı bir ülkede vatan-daş olmanın hiçbir anlamı yok. Eğer önümüzdeki 2 günde olumlu bir sonuç alamazsak, toplu intiharlara başlayacağız. Bunda kararlıyız’ dediler.

Ailelerden 60 yaşındaki Elif Durmuş, 60 yaşındaki Zeynep Poyraz, Selver Koç ve Ayşegül rahatsızlanınca hastaneye kaldırıldılar. Elif Durmuş’un durumunun ciddi olduğu söyleniyor. İki günlük süre tanıyan mahkûm yakınları kararlı olduklarını belirterek, ‘ölümümüz bütün dünyaya ibret olacaktır’ dediler.

Halk Evleri, Türk”İş temsilciliği yöneticileri ve tutuklu aileleri basın toplantısı düzenledi.

İHD Adana şubesinde 35 tutuklu ve hükümlü yakını açlık grevine başladı. Açlık grevine başlayanlar arasında Gülizar Tay isimli

8 yaşında bir kız çocuğu da bulunuyor.

Aileler, “İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!”. “Katiller içeri, mahkûmlar dışarı!” diye slogan attılar.

Çeşitli şehirlerde kişi ya da dernekler adına telgraflı protesto-
lar yapıldı. Çeşitli şehirlerde siyah çelenkler konuldu.

Türk-İş’e bağlı çeşitli sendikalar toplu olarak yayınladıkları bil-
dirilerle Eskişehir-Aydın Cezaevinde gerçekleştirilen sürgün ola-
yını protesto ettiler.

TTB, cezaevlerindeki uygulamaları ve katliamı protesto etti.

İzmir ve İstanbul’da kadınlı-erkekli gruplar, yürüyüşler düzen-
leyerek direnişe destek verirken, hükümetin politikasını protesto
ettiler.

İstanbul’da siyahlar giyinmiş kadınlar, cezaevlerindeki koşul-
ları protesto etmek için yürüyüşler düzenleyip gösteri yaptılar.

İzmir’de çeşitli mesleklere mensup çok sayıda kişi ‘direnişin se-
sine kulak verin’ başlığı altında tüm siyasi partilere telgraf çekti-
ler.

25 kitle örgütüne mensup kadınlar, üç grup halinde gösteri
yaptılar.

Türk-İş Başkanlar Kurulu bir bildiriyle tüm yurttaşların bu ko-
nuda duyarlı olmaları ve tepkilerini ortaya koymalarını istedi.

Aydınlar yaptıkları ortak açıklamayla bütün demokratik kitle
örgütlerini ve meslek kuruluşlarını eylem için bir araya gelmeye

çağırdı.

Gebze’de çeşitli dernek ve sendikalara üye 150 kişilik bir grup Adalet Bakanlığı’na kınama ve yetkilileri istifaya çağrı telgrafı çekti.

Cezaevlerindeki uygulamaları protesto etmek, tutuklu ve hükümlülerin eylemlerini desteklemek amacıyla 19 avukat açlık grevine başladı.

İstanbul’da 500 kadar gazeteci TGS İstanbul şubesi öncülüğünde Aydın Cezaevindeki baskıları ve iki mahkûmun ölmesini protesto için yürüdü.

Bir grup yazar, müzisyen, tiyatrocu ve ressam açlık grevini sürdüren tutuklu ve hükümlüleri desteklediklerini açıklayarak, 1 Ağustos Genelgesi’nin kaldırılmasını istediler.

İnsan Hakları Acil Durum Komitesinin çağrısı üzerine çeşitli demokratik kuruluşlardan temsilciler Aydın cezaevine geliyor.

Sanatçı, gazeteci, yayımcı ve çeşitli kuruluşların temsilcilerinden oluşan yaklaşık 80 kişilik bir grup İstanbul’dan Ankara’ya geldi.

Eskişehir Cezaevinde açlık grevi yapan tutuklu ve hükümlülerin Aydın’a nakledilmeleri konusunda olumlu rapor verdikleri öne sürülen iki doktordan biri olan Murat Kozanoğlu konuyla ilgili olarak şunları söyledi: ‘Eskişehir Cumhuriyet Savcısı Uğur İbrahim Hakkıoğlu benden ve arkadaşım Tamer Altay’dan sevk raporunu imzalamamızı istedi. Biz de böyle bir sorumluluğu yüklenmeyiz diyerek raporu imzalamadık. Saat 24.00’den sonra Eskişehir Devlet Hastanesi dahiliye mütehassısı Bülent Baloğlu ile genel Cerrahi uzmanı Lütfü Üstün cezaevine getirildiler. Ra-

poru bu iki doktor imzaladı.’

İstanbul Tabip Odası, açlık grevi yapan tutuklu ve hükümlülerin, en az on saat süreceği önceden bilinen şehirlerarası nakline tıbbi açıdan onay veren hekimin hekimlik mesleğine ihanet etmiş olduğunu bildirdi. Oda genel sekreteri Şükrü Güner’in imzasıyla yapılan yazılı açıklamada TTB Merkez Konseyi’ne başvurarak bu rapora imza koyan hekimlerin belirlenmesini ve geçici olarak meslekten men cezasına çarptırılmalarını istedikleri belirtildi.

İstanbul Tabip Odası’ndan dün yapılan yazılı açıklamada, açlık grevi yaptıkları sırada, tutuklu ve hükümlülerin nakledilmelerine onay veren doktorlara ceza verilmesi için TTB Merkez Konseyi’ne başvurdu.

Eskişehir”Bilecik Tabip Odası, Eskişehir Özel Tıp Cezaevi’nden Aydın ve Nazilli’ye nakledilen tutuklu ve hükümlülerin nakillerine olumlu rapor veren iki uzman doktorun, raporu imzalarken psikolojik baskıya maruz kaldıklarını öne sürdü. Belirtilen açıklamada, “Doktor Bülent Baloğlu, kendisiyle görüşmemizde raporu imzalarken psikolojik baskı duyduğunu ifade etti,” denildi.

Aydın Devlet Hastanesi Başhekimi Turgut Özcan, tutuklu ve hükümlülerin ayaklarından zincirle bağlı olduklarını da sözlerine ekleyen Özcan, zincirlerin çözülmesi önerilerinin yetkililer tarafından kabul edilmediğini söyledi.

TTB Merkez Konsey Başkanı Doktor Nusret Fişek, yerli ve yabancı basın mensuplarına hastanedeki mahkûmların sağlık durumları hakkında bilgi veren Aydın Devlet Hastanesi Başhekimi Turgut Özcan’ın basın ve diğer ilgililerle konuşmasının yasaklanmasını hekimlik onurunu çiğneyen davranış olarak nitelendirdi.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu şöyle konuştu: “TTB gitti, tutanak tanzim etti. Bütün doktorlara dağıttı. ‘Tedavi kabul etmeyen bir hastayı ne muayene ne de tedavi edemezsiniz’ diye.”

Uluslararası Af Örgülü Eskişehir Cezaevi ile ilgili kampanya başlattı. Uluslararası Af Örgütü açlık grevinin endişe verici boyutlarda olduğunu belirterek, Özal ve Sungurlu’dan duruma müdahale etmesini istedi.

İspanya’daki siyasi tutuklu yakınları ördükleri genel af bayrağını TAYAD’lı ailelere gönderdi.

Alman Yeşiller Partisi, tutuklularla görüşme isteğinde bulunurken, Federal hükümete de Türkiye’ye yapılan tüm ekonomik, askeri ve gelişim yardımlarının hemen durdurulması çağrısında bulundu.

Heinrich Böll Vakfı Özal’a gönderdiği mektupta, insan haklarını ayaklar altına alan bu tür olaylara ivedilikle son verilmesini istedi.

Almanya, Hollanda, Fransa, İngiltere, Yunanistan, Avusturya ve Avustralya’da çeşitli kentlerde Türk Konsoloslukları önünde ERNK’ye bağlı çeşitli gösteriler, çeşitli yerlerin işgali ve açlık grevleri şeklinde günlerce süren destek eylemleri yapıldı.

Uluslararası Yazarlar Kulübü (PEN), Türkiye’deki cezaevlerinde yapılan baskıları kınayan bir bildiri yayınladı. PEN’in Federal Almanya merkezinde yapılan açıklamada cezaevlerindeki uygulamalara son verilmesi için Özal’a mektup gönderildiği belirtildi.

New York Times, ‘ölümler, AT’a üye olmaya çalışırken, Türkiye’nin büyük sorunlarından birisini yansıtıyor. Üyelik başvurusunun başarı şansı olması için Türkiye, Batılı insan hakları standartlarına uyduğunu göstermek zorunda’ içerikli bir yazı yayınladı.

Avrupa’nın çeşitli ülkelerinden çok sayıda gazeteci ile Türkiye’de bulunan kitle örgütleri, dernek ve kuruluş temsilcilerinden oluşan grupların Aydın Cezaevi’ndeki girişimleri sürüyor.

Avrupa Parlamentosu sosyalist üyesi Richard Balfe, ‘tekrar Türkiye’ye gelerek gelişmeler hakkında bilgi alacağım’ dedi.

Avusturya’nın başkenti Viyana da 9 gündür açlık grevi yapan ERNK’li 44 kişi Avusturya Başbakanı ile Dışişleri Bakanı tarafından kabul edildiler.

Siyasi tutsakları cezaevlerindeki direniş eylemlerini desteklemek ve M. Hüsnü Eroğlu ve Mehmet Yalçinkaya’nın katledilişini protesto etmek için Ortadoğu komünist ve ulusal kurtuluş örgütlerinden 15 örgüt Turgut Özal’a bir kınama telgrafı gönderdiler.

